

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KITA DIŞI AKTÖRLERİN AFRİKA'DAKİ ASKERİ ÜSLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMED SALİH DEMİRTAŞ

Şubat 2021

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KITA DIŞI AKTÖRLERİN AFRİKA'DAKİ ASKERİ ÜSLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MUHAMMED SALİH DEMİRTAŞ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HELİN SARI ERTEM

Şubat 2021

İMZA SAYFASI (ONAY)

Muhammed Salih Demirtaş tarafından hazırlanan “Kıta Dışı Aktörlerin Afrika’daki Askeri Üsleri” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında hazırlanmış ve oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Helin SARI ERTEM

Kurumu: İstanbul Medeniyeti Üniversitesi

Üyeler:

Dr. Öğretim Üyesi Fatma Nil DÖNER

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Gonca OĞUZ GÖK

Kurumu: Marmara Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 11/2/2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Muhammed Salih Demirtaş

ÖZET

Afrika ülkelerinin Afrika Birliği'nin kurumsallaşmasının hızlanması sonucu kendi bölgelerinde daha belirleyici pozisyona yükselme girişimleri, Afrika'da varlık gösteren kıta dışı her aktörü daha uzlaşmacı ve karşılıklı işbirliğine dayanan bir söylem geliştirmeye zorlamıştır. Küresel ve bölgesel güçlerin, pek çok meselede olduğu gibi, Afrika özelinde de rekabet içinde olması, söz konusu aktörleri ekonomik olduğu kadar, stratejik ve askeri anlamda da kıta ile bağlarını güçlendirmeye ve bunun için tarihsel miraslarını olabildiğince kullanmaya itmiştir. Çok aktörlü bir oyun olarak tanımlanabilecek bu denklemde söz konusu aktörlerin, kıtanın birçok açıdan gelecek vadeden kaynaklarından ve potansiyellerinden kendi çıkarları doğrultusunda oluşturdukları stratejiler vasıtasıyla faydalanma arzusu, yukarıda bahsi geçen oyunun esas temelini oluşturmaktadır.

Bu çalışma Afrikalı devletlerin önemini yadsımamakla beraber, kıta dışı aktörlerin Afrika kıtasındaki faaliyetlerine odaklanmakta; bu oyuncuların, bölgedeki ekonomik, siyasi, kültürel ve güvenlik-merkezli çıkarlarını nasıl maksimize ettikleri sorusuna retrospektif bir analiz eşliğinde ve betimleyici bir yöntemle cevap aramaktadır. Çalışma özellikle, Afrika'daki askeri faaliyetleri ile öne çıkan küresel ve bölgesel dış aktörlerden ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya, Çin, Hindistan, Japonya, Rusya, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Türkiye üzerinde durmakta; bu ülkelerin her birinin kıtayla tarihi bağları, ekonomik ve stratejik etkileşimlerinin yanı sıra, bölgede oluşturdukları askeri varlıklarını mercek altına almaktadır.

Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlara göre, söz konusu aktörlerin bölgeye yönelik stratejilerinin şekillenmesinde özellikle güvenlik merkezli politikalar ve söylemler kritik bir rol oynamaktadır. Bu kritik rol, Afrika dışından gelen yeni aktörlerin 2000'li yıllardan itibaren kıtada askeri üsler, eğitim merkezleri veya uluslararası operasyonlar boyutunda etkin bir şekilde varlık göstermesiyle yoğunluk kazanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, dış güçler, hareket teorisi, ekonomi, güvenlik, stratejik çıkar, askeri üs.

ABSTRACT

The attempts of African countries to rise to a more decisive actor position in their regions as a result of the acceleration of the institutionalization of the African Union forced every non-continental actor in Africa to develop a more conciliatory discourse based on mutual cooperation. Global and regional powers being in rivalry in Africa, as well as many other issues, urged those actors to strengthen their ties with the continent and use their historical legacies as much as possible in terms of economic, strategic and military means. In this equation, which can be called as a multi-actor game, these actors' desire to benefit from the promising resources and potentials of the region via the strategies made according to their own interests, establishes the basis of the above-mentioned game.

Although it is not ignoring the significance of the African states, this study focuses on the activities of those actors which are from outside the continent and looks for the answer of the question on how these players are maximizing their economic, political, cultural and security-based interests in the region through a retrospective analysis and a descriptive method. The study especially dwells upon those global and regional actors that come forward by their military activities in Africa, namely the USA, France, the UK, Germany, Italy, Spain, China, India, Japan, Russia, the United Arab Emirates (UAE) and Turkey, and scrutinizes each one of these actors' historical ties, economic and strategic interactions as well as military engagements with the region.

According to the results achieved, the security-based policies and discourses primarily play a critical role in shaping of these actors' strategies regarding the region. This critical role intensifies especially by new non-African actors' efficiently becoming apparent in the continent through military bases, training centers and international operations in the 2000s.

Keywords: Africa, foreign powers, theory of moves, economy, security, strategic interest, military base.

İÇİNDEKİLER

İMZA SAYFASI (ONAY)	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: AFRİKA'DA ASKERİ VARLIKLARI BULUNAN KITA DIŞI AKTÖRLERİN KİTAYLA İLGİLİ TARİHSEL ARKA PLANI.....	7
1.1. ABD'nin Afrika'daki Tarihsel Arka Planı.....	7
1.2. Fransa'nın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı	11
1.3. İngiltere'nin Afrika'daki Tarihsel Arka Planı	15
1.4. İspanya'nın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı.....	18
1.5. İtalya'nın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı	21
1.6. Almanya'nın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı.....	24
1.7. Rusya'nın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı	26
1.8. Çin'in Afrika'daki Tarihsel Arka Planı	31
1.9. Japonya'nın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı.....	34
1.10. Hindistan'ın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı	38
1.11. BAE'nin Afrika'daki Tarihsel Arka Planı.....	41
1.12. Türkiye'nin Afrika'daki Tarihsel Arka Planı	43
2. BÖLÜM: AFRİKA'DA ASKERİ VARLIKLARI BULUNAN KITA DIŞI AKTÖRLERİN STRATEJİK ÇIKARLARI.....	47
2.1. ABD'nin Afrika'daki Stratejik Çıkarları.....	47
2.2. Fransa'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları	49

2.3. İngiltere'nin Afrika'daki Stratejik Çıkarları	53
2.4. İspanya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları	55
2.5. İtalya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları	58
2.6. Almanya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları	60
2.7. Rusya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları	62
2.8. Çin'in Afrika'daki Stratejik Çıkarları	65
2.9. Japonya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları.....	70
2.10. Hindistan'ın Afrika'daki Stratejik Çıkarları	72
2.11. BAE'nin Afrika'daki Stratejik Çıkarları.....	77
2.12. Türkiye'nin Afrika'daki Stratejik Çıkarları	80
3. BÖLÜM: KITA DIŞI AKTÖRLERİN AFRİKA'DAKİ ASKERİ	
VARLIKLARI	85
3.1. ABD'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları.....	85
3.2. Fransa'nın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları	90
3.3. İngiltere'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları	95
3.4. İspanya'nın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları	98
3.5. İtalya'nın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları	102
3.6. Almanya'nın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları	107
3.7. Rusya'nın Afrika'daki Askeri Varlığı	111
3.8. Çin'in Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları	118
3.9. Japonya'nın Afrika'daki Askeri Varlığı	125
3.10. Hindistan'ın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları	128
3.11. BAE'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları.....	135
3.12. Türkiye'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları	139

SONUÇ	145
KAYNAKÇA	149
EK 1: AFRIKA SİYASİ HARİTASI.....	189

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AFRICOM	: United States Africa Command (ABD Afrika Komutanlığı)
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BATUK	: British Army Training Unit Kenya (Britanya Ordusu Kenya Eğitim Birimi)
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMZ	: Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (Alman Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı)
CJTF- HOA	: Combined Joint Task Force – Horn of Africa (Afrika Boynuzu Birleşik Ortak Görev Gücü)
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
EU- NAVFOR	: European Union Naval Force (AB Donanma Kuvvetleri)
EUTM	: European Union Training Mission Mali (AB Mali Eğitim Misyonu)
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü
FOCAC	: Forum on China–Africa Cooperation (Çin-Afrika İşbirliği Forumu)
İHA	: İnsansız Hava Aracı
JICA	: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KGB	: Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti (Devlet Güvenlik Komitesi- Sovyetler Birliği İstihbarat ve Gizli Servisi)
MINUSMA	: United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (BM Mali Entegre Çok boyutlu İstikrar Misyonu)

NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NAVAF	: Naval Forces Africa (ABD Afrika Donanma Kuvvetleri)
NEPAD	: New Partnership for Africa's Development (Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık)
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
TICAD	: Tokyo International Conference on African Development (Tokyo Uluslararası Afrika Kalkınma Konferansı)
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
SİHA	: Silahlandırılmış İnsansız Hava Aracı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UMH	: (Libya) Ulusal Mutabakat Hükümeti

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanınmış 54 ayrı ülkeden oluşan Afrika kıtası (bkz. Ek 1), zengin yer altı kaynakları, geniş pazarları ve stratejik geçiş yolları ile, dünya siyaset sahnesinde son yıllarda tekrar yükselişe geçen bir önem arz etmektedir. Bölgenin istikrarsız ve dış müdahaleye açık yapısı, kıta dışından gelen eski ve yeni aktörlerin bu alanda zorlu bir rekabet ve güç mücadelesi içine girmesine neden olmaktadır. Bu mücadelede doğal kaynaklar ve enerji meselelerinin ön planda olması bölgede söz sahibi olmak isteyen aktörleri askeri güç bağlamında da bu bölgede aktif olmaya itmektedir. Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Almanya ve Türkiye gibi aktörler tarihsel miraslarından faydalanarak strateji belirlemeye çalışırken; ABD, Rusya, Çin ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi bölgede nispeten yeni sayılabilecek ülkeler ekonomik yaklaşımları ön plana çıkarmaktadır. Tüm bu ülkelerin ortak noktası ise hepsinin Afrika kıtasını askeri avantajları bağlamında da değerlendiriyor olmasıdır.

Askeri üsler, hava, deniz veya kara üsleri gibi farklı rolleri olabilen lojistik ve operasyonel destek sağlamak için kurulmuş tesisler olarak tanımlanmaktadır.¹ Askeri konuşlandırma, cephane stoku, istihbarat sağlama, operasyonlar ve birliklere ev sahipliği yapmak gibi bir çok alanda fonksiyonel kullanıma müsait olan bu üsler, küresel jeopolitiğin güç dengesinin önemli unsurlarından biridir.² Realist perspektiften ele alındığında aktörlerin uluslararası ortamda özellikle Soğuk Savaş sırasında iki bloğun güç yansıtmasında ve çıkar çatışmalarında önemli bir stratejik değeri bulunmaktadır. Devletleri analiz birimi olarak kabul ettiğimizde uluslararası ortamın kaotik yapısında politika yapıcılarının hedefleri arasında güvenlik ve çıkarların maksimize edilmesi öne çıkmaktadır.

Bilindiği üzere “Oyun Teorisi”, aktörlerin çıkarlarını maksimize etmek için en stratejik hamleyi belirlediği ve bu sayede en yüksek faydayı sağlayıp, zararı en aza indirdiği eylem tarzını belirlemek üzerine kuruludur. Steven Brams, klasik Oyun

¹ Gökhan Duman, Volkan Ferlengez, “Setting up Overseas Military Bases in Line with International Security”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi - İAÜD* - , c. 10 S. 3 (1993), s. 95-120.

² a.y.

Teorisine dinamik bir boyut getirerek, “Hareket Teorisi” (Theory of Moves) adı altında bir yaklaşım geliştirmiştir.³ Brams’ın katkısı, aktörlerin hareketlerine olasılığın daha fazla çeşitlendiği çok boyutlu bir yaklaşım getirmesidir. Hareket Teorisi, 3 ana konsept üzerine inşa edilmektedir. Teorinin ilk konsepti yeni bir denge kavramı olarak tanımladığı “Miyop olmayan denge” önermesidir. Bu denge, herhangi bir sonuçtan belirsiz sayıda ardışık hamle ve karşı hareket yapmalarına izin verildiğinde oyuncuların bir sürecin nerede bitebileceğini tahmin edebileceği fikrine dayanmaktadır.⁴ Brams, “Nonmyopic Equilibria in 2x2 Games” adlı makalesinde, Heinrich Freiherr von Stackelberg’in, oyuncuların yalnızca tek taraflı sapmalarını veya başka bir oyuncunun strateji seçimine oyuncular tarafından verilen en iyi cevapları dikkate alan miyop konseptinden farklı olarak, oyuncu davranışlarındaki rastgele seçimleri de göz önünde bulundurmakta ve aktörlerin ileriye dönük stratejilerinde daha istikrarlı bir tahlilin yapılacağını iddia etmektedir.⁵

Hareket teorisinin ikinci konsepti ise bir aktörün “hareket gücü”, “emir gücü” veya “tehdit gücü” çerçevesinde ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi ile ilgilidir. Brams’ın “Hareket Teorisi”, oyun teorisi çerçevesine “miyop olmayan bir dengeye” ulaşmak için bir başlangıç durumu ekler ve aktörlerin gerekli olan hareket gücü, karşı hareketler, tehdit ve emir gücü kabiliyetlerini denklemin içine dahil ederek, bunların oyuncuların kabiliyetlerindeki asimetrisini yansıttığını iddia eder. Bu konseptte “emir gücü”, bir aktörün belirli sonuçlarda hamle yaparken oyun sıralamasını belirleme yeteneğine işaret etmektedir. Bu durum, diğer aktörlerin oyun içinde eksik bilgilerinin tamamlanmasının önünü açar.⁶ Brams bu durumu açıklamak için ABD’nin İran’daki “rehineler krizi” örneğini verir. Washington yönetiminin ezici bir askeri güce sahip olmasına rağmen, rehineler krizinde etkili olamadığını ve kendisini zor duruma soktuğunu ifade eder.⁷ Dolayısıyla, oyun içinde diğer aktörlerin davranışlarında hesaba katılamayan bir bilgi eksikliği veya oyun sırasında belirleyici olmayı etkileyen değişkenlerin gözden kaçırılması, oyunun sonucunu etkileyen kritik faktörler olarak

³ Stevan J. Brams, *Theory of Moves*, (New York: Cambridge University Press 1994), s. 1-2.

⁴ Stevan J. Brams, Donald Wittman, “Nonmyopic Equilibria in 2x2 Games”, *Conflict Management and Peace Science*, C. 6 S. 1 (Massachusetts 1981), s.39-62.

⁵ a.y.

⁶ Stevan J. Brams, “Game Theory: Pitfalls and Opportunities in Applying It to International Relations”, *International Studies Perspectives*, C. 1 S. 3 (2000), s. 221-232.

⁷ a.g.e.

karşımıza çıkabilmektedir. Hareket Teorisi'nin üçüncü konsepti ikinci konseptle bağlantılı olarak, oyuncu tercihleri veya oyundaki güç sahibi hakkında "eksik bilgi" sahibi olunması şeklinde ifade edilmektedir.⁸

Görüldüğü üzere, Brams'ın Oyun Teorisi'ni daha fazla değişkenle genişlettiği "Hareket Teorisi", Afrika'daki dış aktörlerin kıtadaki çıkarlarını ve güç yansıtımalarının anlaşılmasında daha etkili bir perspektif sunabilir. Bu çerçevede kıta dışı aktörler, Afrika'da "hareket gücü", "emir gücü" ve "tehdit gücü" bağlamında çoklu bir oyuna dahil olmaktadır. Bu oyunda Afrikalı devletlerin de bir aktör olarak var olduğu gözden kaçırılmamakla beraber, tezde dış aktörlerin Afrika oyunu içerisinde ekonomik, siyasi, kültürel ve güvenlik odaklı çıkarlarını maksimize edecek şekilde yer edinmesinin sebeplerine dair bir iz sürüm yapılacaktır. Bu oyunda her bir aktörün Afrika içindeki bölgesel çıkar yönelimleri farklı olsa da bazı bölgeler özellikle ön plana çıkmaktadır. Kıtanın birçok açıdan gelecek vadeden kaynaklarından ve potansiyellerden aktörlerin kendi çıkarları ve bu çıkarları doğrultusunda oluşturdukları stratejileri vasıtasıyla faydalanma arzusu, çok boyutlu bir oyunun kurgusunu oluşturmaktadır. Birçok değişkenin bulunduğu bu oyunda, özellikle güvenlik merkezli geliştirilen politikalar ve söylemler, aktörlerin stratejilerinin şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bu kritik rolün en önemli yansıması ise kıta dışı yeni aktörlerin özellikle 2000'li yıllarla başlayan Afrika'da askeri üs, eğitim merkezi veya uluslararası operasyonlar boyutunda etkin bir şekilde varlık göstermesidir. Bu durum çok boyutlu bir çıkarlar havuzunda büyük bir stratejik oyun oluşturmuştur. Bu oyunun güvenlik bağlamında en kritik noktalarını Afrika Boynuzu, Kuzey Afrika, Sahel Bölgesi ve Batı Afrika kıyıları oluşturmaktadır.

Afrika'da güvenlik meselesi üzerinden bölgede var olma durumu yeni bir konsept değildir. Özellikle Sömürgecilik Dönemi'nde İngiltere, Fransa gibi bazı aktörler güvenlik söylemi dinamikleri üzerinden Afrika'da kilit roller oynamışlardır. Kıtadaki dış aktörlerin, 1884-1885 Berlin Konferansı sürecinden II. Dünya Savaşı'na ve Soğuk Savaş sonrası dönemden günümüze dek süregelen askeri varlıkları hem işlevleri itibarıyla hem de uluslararası konjonktürün sürekli yenilenmesi ve aktörlerin değişimleriyle birçok evreden geçmiştir. Dekolonizasyon süreciyle beraber yarım

⁸ Stevan J. Brams, *Theory of Moves*, (New York: Cambridge University Press 1994), s. 1-2.

yüzyıl ve daha fazla süren postkolonyal gelişmelere rağmen, Afrika devletlerinin güvenlik politikaları ve faaliyetleri, kıta dışı diğer devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve özel şirketler de dahil birçok diğer aktörden etkilenmeye devam etmektedir.⁹

Sovyetler Birliği 1991’de dağıldığında ve Soğuk Savaş sonra erdiğinde sürekli iki kampın çatışma alanı olan ve yüklü miktarda silah satın alan bazı Afrika ülkeleri ekonomik olarak oldukça zayıflamıştır. Afrika’da siyasi kırılmalar artmış; kıtadaki bol miktarda silah durumu daha da kötüleştirmiştir. Soğuk Savaş Dönemi’nin iki kutup arasındaki rekabetten kaynaklı desteklerini alamayan birçok liderin iktidarı tehlikeye girmiş; bazıları ise iktidardan düşmüştür. Siyasi alandaki boşluklardan ve ekonomik çöküntülerden dolayı ortaya birçok paramiliter grup ve suç çetesi çıkmıştır.¹⁰ Soğuk Savaş’ın kıtada yarattığı siyasi ve ekonomik krizlerin toparlanma sürecine girmesi ise nerdeyse 10 yıl almıştır. Soğuk Savaş sonrası dönüşüm bütün dünyayı etkilediği için bu dönemde dış aktörler kıtaya istedikleri kadar çok yönelememişlerdir.

ABD’nin 11 Eylül olayından sonra yeni bir terörle mücadele konseptiyle köktenci terör hareketlerini ve asimetrik saldırıları (gayri nizami harp, teknolojik kitle imha silahları, insan kaçakçılığı vs.) ana tehdit olarak tanımlamasıyla¹¹ uluslararası alanda güvenlik söylemi çerçevesinde farklı bir döneme girilmiştir. “Tek kutuplu” yeni dünyada, geniş çaplı faaliyet alanına sahip terör örgütlerinin tehdit unsuru olarak ortaya çıkması, güvenlik söyleminin farklı şekilde kurgulanmasına yol açmıştır. Bu durum aktörlerin, özellikle terörle mücadele stratejileri üzerinden çıkarlarını korumak üzere kurguladıkları askeri faaliyetleri, uluslararası alanda meşruiyet sağlayacak bir zemine taşımıştır. Bu dönemde yurt dışında faaliyet gösteren aktörler, askeri üslerinin durumu ile ilgili yeni yönelimlere girmiş ve bu üsleri mevcut askeri faaliyetlerinin

⁹ Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 1-5.

¹⁰ Elizabeth Schmidt, *Foreign Intervention in Africa from the Cold War to the War on the Terror*, (New York: Cambridge University Press, 2013), s.193.

¹¹ Zdzislaw Lachowski, *Foreign Military Bases in Eurasia*, (Bromma: SIPRI Policy Paper no 18, 2007), s.9.

ötesinde birçok farklı alanda ortak kalkınmaya fayda sağlayacak bir araç olarak da kullanmıştır.¹²

2000’li yıllar ise kıta dışındaki aktörlerin Afrika’daki siyasi yönelimlerinin ve çıkarlarının yeniden şekillendiği yıllardır. Bu dönemde bir yandan Savaş Dönemi’nin iki ideolojik kutbu ABD ve SSCB’nin yıkılmasının ardından Rusya; bir yandan da Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve Almanya gibi kolonyal dönemin aktörleri ile Çin, Türkiye, BAE, Japonya ve Hindistan’ın kıtada askeri olarak da var olma girişimleri Afrika’nın stratejik önemini arttırmıştır.

Bilindiği üzere, askeri üslerin varlıkları, topraklarında bulundukları bölgelerde misafir ülkenin egemenliklerine müdahale, ihtilafların militarize bir hale bürünerek çatışmaların yükselmesini tetikleme¹³, fuhuş endüstrisini teşvik¹⁴ ve çevresel bozulmaya kadar birçok istenmeyen sonuçlarla da ilişkilendirilebilir.¹⁵ Öte yandan bu durum, üs sahibi ülke için askeri operasyonlarda can kaybı, yapılan harcamaların oluşturduğu maddi yük¹⁶, askeri varlığın sonuçlarının öngörülemeyen belirsizlikleri ve misafir ülkenin kamuoyunda olumsuz bir imaja maruz kalması gibi riskler yaratmaktadır. Tüm bu zorluklara rağmen Afrika’da kıta dışı aktörlerin açtığı askeri üsler artmaya devam etmektedir. Kıta dışı aktörlerin Afrika’daki askeri varlıkların ana sebepleri olarak; Afrika Boynuzu üzerinden bir güç mücadelesinin görülmesi, kıta genelinde özellikle Sahel bölgesinde terörle mücadele ve güvenliğin sağlanarak olası göç dalgalarının önüne geçilmesi, doğal kaynaklara erişimin daha etkin bir şekilde yapılması, askeri antlaşmalar ve Batı Hint Okyanusu deniz ticaretinin güvenliği gibi konular görülmektedir.

¹² Volkan Ferlengez, “The Establishment of Overseas Military Bases With Regard to The International Security And Distribution of Power”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, 2018), s.3.

¹³ Gökhan Duman, Volkan Ferlengez, “Setting up Overseas Military Bases in Line with International Security”, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi - İAÜD - , C. 10 S. 3 (1993), s. 95-120.

¹⁴ Cynthia Enloe, *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, (Los Angeles: University of California Press, 2014), s.169.

¹⁵ Andrew Yeo, “The Politics of Overseas Military Bases”, *Perspectives on Politics*, c. 16, S. 1 (Cambridge University Press 2017), s.129-136.

¹⁶ RAND Corporation, *Overseas Basing of U.S. Military Forces -An Assessment of Relative Costs*, (Santa Monica: RAND Cooperation, 2013), s. 215-232.

Bu çalışmanın ana konusu askeri üsler olmakla beraber, askeri varlığın, askeri eğitim tesisleri ya da askeri gözetleme merkezleri gibi farklı formatları da tezin kapsama alanına girmektedir. Bu durum çerçevesinde Batı Hint Okyanusu'nda Afrika ana kara kıtasına bağlı adalarda gözetleme üssü bulunan Hindistan'ın girişimleri ve Rusya gibi kıtaya güçlü askeri ilişkiler içinde olan bir devletin Burundi ve Somaliland'da askeri üs açma spekülasyonu da göz önüne alınacaktır.¹⁷ Bu çalışmada sırasıyla Batılı güçlerden ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya ve İspanya; Asyalı güçlerden Çin, Hindistan, Japonya ve Rusya ile Ortadoğu'dan BAE ve Türkiye'nin Afrika özelindeki askeri varlıkları ele alınacaktır. Bunun için her bir ülke; birbiri ile yakından bağlı olan tarihsel arka plan, stratejik çıkarlar ve askeri varlıklar olmak üzere 3 ana başlık altında değerlendirilecektir.

Bahsedilen ülkelerin kıtadaki varlıklarıyla ilgili kısa bir tarihsel arka plandan sonra özellikle Afrika'daki stratejik çıkarlarına yönelik askeri varlıkları ele alınacaktır. Bu çerçevede siyasi, ekonomik, güvenlik odaklı ve kültürel çıkarlar, stratejik çıkarlar kapsamında değerlendirilerek kıta dışı aktörlerin izlediği politikalar ortaya koyulmaya çalışılacak ve sonuç kısmında Brams'ın hareket teorisindeki konseptlerin pratik boyuttaki karşılıkları değerlendirilecektir.

¹⁷Jakob Hedenskog, "Russia Stepping Up its Military Cooperation", Karolina Gasinska (ed.), *Foreign Military Bases and Installations in Africa*, (FOI Swedish Defence Agency Raporu, 2019), s. 34-37.

1. BÖLÜM

AFRİKA'DA ASKERİ VARLIKLARI BULUNAN KITA DIŞI AKTÖRLERİN KITAYLA İLGİLİ TARİHSEL ARKA PLANI

1.1. ABD'nin Afrika'daki Tarihsel Arka Planı

ABD'nin Afrika kıtası ile olan ilişkilerinin tarihini XVIII. ve XIX. yüzyıldaki transatlantik köle ticaretine kadar götürebiliriz.¹⁸ ABD kıtada sömürgeci bir geçmişe sahip olmamakla beraber 1884-1885 Berlin Konferansı'yla, Avrupa devletlerinin kendi aralarında mutabık kaldıkları Afrika'daki sömürgeci çıkarlarını tanımıştır. ABD bu dönemde, Afrika'ya dönüş yapan özgürlüğüne kavuşmuş eski kölelerin Batı Afrika'da toprak satın alarak yerleştiği ve 1847'de kurduğu Liberya Devleti ile ilişkiler tesis ederek kıta ile doğrudan temas kurmuştur. ABD'nin bu süreçte Afrika kıtası ile kurduğu ilişkide sömürgecilik pratiklerinden etkilendiği görülmüştür.¹⁹

ABD'nin kıtada askeri varlığı ve çıkarları, II. Dünya Savaşı yıllarında muharip devletlerin mücadelelerinin Afrika'ya yansmasıyla stratejik önem kazanır. Kuzey Afrika, Müttefik devletlerin Avrupa'ya dönüşü için yeni bir başlangıç noktası ve önemli bir savaş alanıydı. Ayrıca Batı, Orta ve Doğu Afrika'da da savaşı desteklemek için önemli tedarik hatları geliştirildi.²⁰

II. Dünya Savaşı sonrası güçlü küresel bir aktör olarak var olan ABD'nin Afrika ile kurduğu ilişkiler farklı bir boyuta taşınmıştır. Stratejik askeri takviye üsleri, hammadde temini ve askeri ikmal merkezi olma potansiyeli gibi kritik meseleler ABD devlet adamlarının ve askerlerinin gözünden kaçmayan bir noktaydı.²¹ Bu sürecin devamı olarak II. Dünya Savaşı sonrasında Etiyopya'daki (bağımsızlığından sonra Eritre sınırları içindeki) Kegnew Haberleşme Üssü 1943'de ABD tarafından

¹⁸ Elisabeth Sköns, "The United States", Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 105.

¹⁹ a.g.e., 106.

²⁰ Lutfullah Mangi, "US Military Bases in Africa", *Pakistan Horizon*, c. 40, S. 2 (Pakistan Institute of International Affairs 2014), s. 95-102.

²¹ a.g.e., 96.

kullanılmaya başlanmıştır. 1955’de Fas’ta hava destek üsleri ve aynı yıl Libya Wheelus Hava üssü faaliyete geçmiştir.

Daha önce İngiltere’nin kullandığı Kegnew üssü 1943 ve sonrasında ABD’nin bölgedeki önemli haberleşme üssü olmuştur. ABD, 1953 yılında Etiyopya devleti ile karşılıklı antlaşma sağlanmasıyla senelik 7 milyon dolar ödeyerek üssü kiralamıştır.²² Ayrıca, aynı antlaşmanın bir parçası olarak Etiyopya ordusuna 25 yıllık sürede 250 milyon dolar değerinde eğitim ve ekipman sağlanmıştır.²³ Diğer yandan ABD bu süre zarfında üste çalışan 1.000 Etiyopyalı personel dışında 4.500 Amerikalı askerin kira, yemek, maaş ve diğer hizmetlerinin karşılanması için 70 milyon dolar harcamıştır.²⁴

Bölümün giriş kısmında bahsedildiği gibi bir üssün maliyeti, üssü açan devlet için önemli bir maddi külfeti de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle elde edilecek faydanın bu maddi külfete değmesi gerekir. Kegnew haberleşme üssü, önemli bir stratejik bölge olan Afrika Boynuzu’nda yer alması sebebiyle kritik bir noktadadır. Özellikle Süveyş Kanalı’nın açılmasıyla stratejik değeri artan Kızıl Deniz ile Batı Hint Okyanusu’nu birbirine bağlayan Babu’l Mendep boğazını gözlemleyebilecek bir konumda olması, Ortadoğu’daki petrol alanlarının ve rotalarının yakınında bulunması ve Hint Okyanusu üzerinden Uzakdoğu ile olan istihbari haberleşmeyi takip etme fırsatı veren bir pozisyonda olması, bu üssü ABD için değerli kılmıştır. Bu haberleşme üssü Filipinler, Etiyopya, Fas, Arlington-Virginia aracılığıyla ABD haberleşme ağı, Batı Avrupa’daki haberleşme ağları ve NATO haberleşmesi için büyük önem arz etmiştir.²⁵

ABD’nin II. Dünya Savaşı Sonrası Afrika’daki diğer önemli askeri varlığı Fas’taki hava üsleridir. Akdeniz’in Atlantik’e açılan kısmında bulunması ve Avrupa’nın Afrika kapısı olması sebebiyle Fas, ABD ve NATO güçleri için stratejik önemi yüksek bir bölge olmuştur. ABD, o dönemde Fransa’nın mandasında olan

²² Lutfullah Mangi, “US Military Bases in Africa”, *Pakistan Horizon*, c. 40, S. 2 (Pakistan Institute of International Affairs 2014), s. 95-102, s. 97.

²³ a.y.

²⁴ Marvine Howe, “Ethiopians Are Suspicious of Big U. S. Radio Base,” *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/1970/08/28/archives/ethiopians-are-suspicious-of-big-us-radio-base.html> [Erişim 14.03.2020].

²⁵ Lutfullah Mangi, “US Military Bases in Africa”, *Pakistan Horizon*, c. 40, S. 2 (Pakistan Institute of International Affairs 2014), s. 95-102.

Fas'ın topraklarında hava üssü kurmak için 1950'de Paris yönetimi ile anlaşarak Afrika kıtasında ilk defa geniş bir askeri alan inşa etmeye başlamıştır.²⁶ II. Dünya Savaşı'na kadar ticari çıkarlarını gözettiği bu bölgede artık askeri olarak var olması bize, ABD'nin kıtadaki varlığının da dönüştüğünü göstermektedir. Fas'ın bağımsızlığından sonra da, ABD'nin bölgedeki üsleri iki ülke arasında tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Özellikle Fas kamuoyunun ABD üslerine yönelik yoğun tepkisi üzerine ABD Başkanı Eisenhower, Fas Kralı V. Muhammed ile askeri üslerin kaldırılmasına yönelik antlaşmaya varmış ve ABD bu ülkedeki hava üsleri ile tek deniz üssünü 1963 yılına kadar tamamen kapatmıştır.²⁷

ABD'nin II. Dünya Savaşı'nın akabinde Afrika'da kurduğu bir diğer üs ise Libya'daki Wheelus hava üssüdür. Washington yönetimi, 1954'de Wheelus için Libya Hükümeti ile ayrı bir antlaşmaya varmıştır. Ev sahibi Kral İdris Hükümetine yıllık 4 milyon dolarlık ekonomik yardımda bulunma karşılığında, ABD bu üssü 17 yılına askeri anlamda kullanma hakkı elde etmiştir.²⁸ İlerleyen dönemde, bu üs ABD'nin bölgedeki en önemli eğitim üslerinden birine dönüşmüştür.²⁹ 1969 yılında Libya'da gerçekleşen askeri darbeye devrilen Kral İdris yönetiminin ardından, Kaddafi yönetimi, ABD'den bölgedeki askeri varlığını geri çekmesini istemiştir. Bunun üzerine ABD 1970 yılına kadar bölgedeki askeri varlığını peyderpey tahliye etmiştir.³⁰

1970-1971 yıllarında uydu teknolojisinin gelişmesiyle Etiyopya'daki Kegnew Haberleşme üssü de önemini yitirmiştir. ABD, Uzakdoğu rotası için odağını Hint Okyanusu'ndaki Diego Garcia adasına yöneltmiştir. 1970 yılının sonunda dünyada

²⁶ “Memorandum From the Acting Assistant Secretary of State for European Affairs (Elbrick) to the Secretary of State,” Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Africa, Volume XVIII, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v18/d193> [Erişim 14.03.2020].

²⁷ William Zartman, “The Moroccan-American Base Negotiations”, *Middle East Journal*, c. 18, S. 1 (Middle East Institute 1964), s. 27-40, s. 39.

²⁸ “Foreign Relations, 1961-1963, Africa,” U.S. Department of State, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/kennedyjf/50752.htm> [Erişim 14.03.2020].

²⁹ Lutfullah Mangi, “US Military Bases in Africa”, *Pakistan Horizon*, c. 40, S. 2 (Pakistan Institute of International Affairs 2014), s. 95-102, s.99.

³⁰ US Negotiations on Wheelus Air Base,” Central Intelligence Agency Office of National Estimates, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIARDP79R00904A001500010002-5.pdf> [Erişim 14.03.2020]; “Will Reclaim Bases; U.S. WILL GIVE UP LIBYAN AIR BASE; It Agrees to Evacuation in Principle, as Does Britain—Date to Be Set Later” *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/1964/08/23/archives/will-reclaim-bases-us-will-give-up-libyan-air-base-it-agrees-to.html> [Erişim 14.03.2020].

toplam 343 geniş çaplı, 1927 küçük çaplı askeri üssü olan ABD'nin Afrika'da sadece tek bir haberleşme üssü bulunmaktaydı.³¹ Bu üs ise yukarıda bahsedildiği gibi uydu teknolojisinin gelişmesiyle önemini yitirmiş ve kapatılmıştır. 1972-1978 yıllarına gelindiğinde ABD'nin Afrika'da hiç askeri üssü olmadığı görülür. Bu durum o dönem için, Beyaz Saray'ın dış politika öncelikleri arasında Afrika'nın daha arka planda olduğunu göstermektedir. Bu dönemde özellikle Kuzey Afrika'da askeri olarak var olmasını ise Akdeniz üzerinden Avrupa güvenliğini sağlama arayışıyla ilişkilendirebiliriz.

Afrika ülkelerinin, çift kutuplu dünyanın aktörleri tarafından siyasi, ekonomik ve ideolojik üstünlük rekabetine çekildiği Soğuk Savaş döneminde, ABD'nin kıtaya ilgili dış politikasında Komünizm kuşatmasına karşı ideolojik, jeopolitik ve güvenlik endişelerinin hakim olduğu görülmüştür.³² ABD'nin bu endişesi Afrika ülkelerine yönelik dış politikasında; kıtaya gönderilen silahlar, ekonomik ve askeri yardım modeli, dış yardımının ulusal güvenlik hususlarına tabi kılınması ve dış yardımın genellikle stratejik önemine dayanarak gerekçelendirilmesi şeklinde yansımıştır.³³ Soğuk Savaş sürecinde ABD ve Afrika devletleri arasındaki ilişkiler, ağırlıklı olarak ABD'nin kıtadaki real-politik kaygıları üzerinden şekillenmiştir. Soğuk Savaş'tan sonraki dönemde ise ABD'nin Afrika'daki ideolojik odaklı stratejik çıkarları kısa süreliğine önemini yitirmiştir.

1990'larda ABD'nin Afrika kıtasındaki varlığı daha çok güvenlik merkezlidir. Soğuk Savaş sonrası oluşan güç boşluğu, BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) tehdit unsuru olarak gördüğü bölgelerde, ABD'nin öncülüğünde operasyonlar yürütülmesine neden olmuştur. Bu bağlamda 1992-1994 yıllarında uluslararası barışa ve güvenliğe tehdit olarak görülen Somali'deki karışıklığa³⁴ müdahil olmak için bölgeye konuşlandırılan ABD askerlerinin kaderi, ABD'nin Afrika'ya yönelik güvenlik politikasının kırılmasında önemli bir rol oynamıştır. BMGK tarafından yetkilendirilen

³¹ Lutfullah Mangi, "US Military Bases in Africa", *Pakistan Horizon*, c. 40, S. 2 (Pakistan Institute of International Affairs 2014), s. 95-102, s. 99.

³² Elisabeth Sköns, "The United States", Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 106.

³³ a.y.

³⁴ "Resolution 794," United Nations Security Council Resolutions, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/794> [Erişim 15.03.2020].

ABD liderliğindeki insani yardım misyonunun “Restore Hope” Operasyonu sırasında 18 askerin ölmesi bu kırılmanın tetikleyici unsuru olmuştur. “Kara Şahin’in Düşüşü” olarak da bilinen Mogadişu Savaşı’nın sonucunda ABD bölgeden birliklerini çekmek zorunda kalmıştır. Bu durum, 1990’lı yıllara tek süper güç olarak giren ABD’nin kamuoyu ve siyaset yapıcılar nezdinde büyük bir şok yaşamasına sebep olmuştur.³⁵ ABD’nin Somali meselesinden sonra kıtadaki askeri varlığında 2000’li yıllara kadar kayda değer bir boşluk olduğu görülmüştür. 2000’li yıllar ise Beyaz Saray’ın Afrika politikasının pratik manada yeniden şekillendiği bir dönemdir.

1.2. Fransa’nın Afrika’daki Tarihsel Arka Planı

XIX. yüzyılın sonunda ve XX. yüzyılın başında Avrupalı devletler tarafından paylaşılan Afrika’da aslan payını Fransa ve İngiltere almıştır. Fransa bu sömürge paylaşımında özellikle Batı ve Orta Afrika’ya odaklanmıştır. Martin Guy, Fransa’nın sömürge dönemi politikalarının ırkçılığa, ayrımcılığa ve ikiyüzlülüğe dayandığını söylemektedir.³⁶ Aynı şekilde Fransa’nın Afrika’da federatif sistem kurarak (Federation de l’Afrique Occidentale Française ve Federation d’Afrique Equatoriale Française) bölgede “Balkanlaştırma” politikasını başarılı bir şekilde uyguladığını ifade etmiştir.³⁷

II. Dünya Savaşı’nın sonunda Fransa 65 milyon nüfusa, 12 milyon km² büyüklüğünde koloni topraklarına sahipti. Bu toprakların 10.39 milyon km²’lik kısmını 21 Afrika ülkesi oluşturmaktaydı.³⁸ II. Dünya Savaşı sonrası eski Afrika kolonileriyle bağları koparmak istemeyen Fransız Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, ayrılma noktasında olan ülkelerle Fransa’nın ekonomik, siyasi veya askeri çıkarlarını koruyan işbirliği anlaşmaları imzalamayı önermiştir. Böylece 1946’da Fransız Birliği

³⁵ Yvonne S. Brakel, “Developing Better US Status of Forces Protections in Africa”, *Air Force Law Review*, c. 76,(U.S. Air Force Academy, Department of Law, 2016) s. 208.

³⁶ Guy Martin, “The Historical, Economic, and Political Bases of France's African Policy”, *The Journal of Modern African Studies*, c. 23, S.2 (1985), s. 189-208.

³⁷ a.g.e.

³⁸ Degan Sun ve Yahia Zoubir, “Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa”, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102, s. 87.

kurulmuştur. Bu durum Fransız dış politikasında “karşılıklı bağımlılık içinde bağımsızlık” olarak tanımlanmıştır.³⁹

Harita 1. 1940-1942 Fransız Batı Afrikası

Kaynak: (Ginio, 2017, s. 3)

1960 yılında birçok Afrika Devleti bağımsızlığına kavuşsa da sömürge döneminden kalma “emperyal izler”, “işbirliği” adı verilen yeni yasal süreçte görülmeye devam etti.⁴⁰ Bu noktada, “neden Afrika, Fransa için bu kadar önemli ve Fransa Afrika’dan vazgeçmek istemiyor” sorusu akıllara gelebilir. Bu soruyu cevaplamadan önce Fransa’nın Avrupalı rakipleriyle XIX. yüzyılın sonlarından II. Dünya Savaşı’na geçen süredeki mücadelesinde, yenilgi zamanlarında anavatanı dışındaki, özellikle de Afrika’daki sömürgelerinde tekrar toparlandığını ve buradan güç olarak ayakta kalmayı başardığını unutmamak gerekir.⁴¹

³⁹ “Edgar Faure,” Assemblée Nationale <http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/histoire/la-ve-republique/les-presidents-de-l-assemblee-nationale-depuis-1958/edgar-faure> [Erişim 20.03.2020].

⁴⁰ Vincent Boulalin, “France”, Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), Security Activities of External Actors in Africa, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 38.

⁴¹ Degan Sun ve Yahia Zoubir, “Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa”, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102.

Paris yönetiminin kolay kolay Afrika'dan vazgeçememesinin sebebi ise kıta zenginliklerinin kendisini ayakta tutan en önemli desteklerden biri olması ve Fransa'nın küresel düzlemde bir güç olarak var olabilmesi için Afrika'ya ihtiyaç duymasından kaynaklanmaktadır. Nitekim eski senatörlerden birinin kongrede, *“Denizaşırı topraklar olmasaydı, bugünün Fransa'sı İkinci Dünya Savaşı'nın galibi yerine kurtarılması gereken bir ülke olurdu.”*⁴² şeklindeki açıklaması ve 1981-1995 yıllarında Devlet Başkanlığı yapan François Mitterrand'ın *“Afrika olmadan Fransa'nın XXI. yüzyılda bir tarihi olamaz”*⁴³ ifadesi, Afrika'nın Fransız politika yapımcıları için ne kadar değerli olduğunu göstermektedir.

Fransa'nın bölgede askeri olarak var olması kendi milli güvenliğinin ve güçlü bir aktör olarak var olabilmesinin en önemli parçasıdır. Bu nedenle dekolonizasyon sürecinin hemen öncesinde 1960 yılına kadar Fransa'nın kıtadaki askeri varlığı zirveye çıkmıştır. Bu dönemde Fransa'nın kıtada düzinelerce askeri üssü, 60.000 askeri ve 90'nın üzerinde lejyonu bulunmaktadır. Fransız yönetiminin o yıllardaki güvenlik stratejisi 3 temele dayanmaktadır: NATO, Birleşik Avrupa ve Afrika'daki askeri üsler.⁴⁴

Soğuk Savaş Dönemi'nde SSCB, Fransa'nın Afrika'daki en büyük rakibiydi. Paris yönetimi, Komünizmin kıtada yayılmasını engellemek için bölgedeki Frankofon ülkelere destek çıkmaya çalıştı. V. Cumhuriyet kurulduktan sonra Fransa Başkanı Charles de Gaulle, ABD ve SSCB'nin ardından Fransa'yı 3. dünyanın gücü olarak sundu ve Fransa'nın bu ülkelerin sesi olması gerektiğini düşündü.⁴⁵ Afrika, De Gaulle'ün bu söylemini uluslararası ortamda gerçeklik zeminine taşıyabilmesi için büyük bir önem arz etmekteydi. ABD'nin Latin Amerika'yı, SSCB'nin de Doğu Avrupa'yı avuçlarının içinde görmesine benzer şekilde, Fransa da Afrika'yı kendi kontrolünde görmek, adeta bir arka bahçe olarak kurgulamak istiyordu. Bundan dolayı yukarıda bahsi geçen üçlü güvenlik stratejisinin önemli bir ayağı olan Afrika'daki askeri varlık politik amaçları için önem taşımaktaydı. Bir yandan Afrika'da abartılı

⁴² Degan Sun ve Yahia Zoubir, “Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa”, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102.

⁴³ a.g.e.

⁴⁴ a.g.e.

⁴⁵ a.g.e.

bulduğu Fransız askeri sayısını 1962-1964 yıllarında 60 binden 21 bine düşürürken, diğer yandan bu açığı yeni savunma antlaşmalarıyla kompanse etmeye çalıştı. Bu nedenle de yeni bağımsızlığına kavuşan kendi nüfuz alanındaki Afrika devletleriyle askeri işbirliğini devam ettirmek adına çok sayıda savunma antlaşması yaptı. Bu antlaşmaların amacı SSCB'nin kıtada yayılmasına set oluşturmak ve Afrika iç güvenliğini temin etmektir. Bu çerçevede, Fransa 1960-1996 yılları arasında 27 Afrika ülkesiyle savunma antlaşması imzaladı.⁴⁶

Savunma Antlaşmaları ile Fransa bölgede birçok askeri üs açtı. Afrika'daki askeri üsleri Fransa'nın bölgedeki güç yansıtmasının en önemli araçları olmanın yanı sıra Fransa'nın dünyadaki güç durumunu göstermek gibi siyasi etkileri de bulunmaktaydı. Paris yönetimi, bu statüsünü korumak için bölgedeki askeri üslerini sürekli yeniden yapılandırdı. 1970'lerde haç şeklinde bir askeri konuşlandırma yaptı.⁴⁷ Bu askeri konuşlandırmanın yatay eksenini Dakar-Senegal, Encemine-Çad ve Afrika Boynuzu üzerinden Cibuti hattı oluştururken, dikey eksenini Cezayir, Encemine-Çad, Brazzaville-Kongo hattı oluşturmaktaydı. Aynı şekilde Libreville-Gabon ve Bouar-Orta Afrika hattı da haç şeklindeki bu askeri konuşlandırmanın dikey ekseninin bir parçasıydı.⁴⁸ Tüm bu gelişmeler olurken Cibuti, Madagaskar, Senegal ve Çad ağırlıklı olmak üzere Fransa'nın kıtadaki toplam askeri varlığı 1970'lerde tekrar yükselerek 108 bine ulaştı.⁴⁹

1981 yılında François Mitterrand'ın başkanlığa gelmesiyle Fransa, Afrika'daki askeri politikasında birtakım değişiklikler yapmak durumunda kaldı. Yukarıda bahsi geçen haç şeklindeki askeri konuşlandırma zaman içinde işlevselliğini kaybetmişti. Bunun yerine Mitterrand, ülkesinin kıtadaki güvenliğini korumak için, Afrika'da Senegal, Gabon, Cibuti ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nin merkez olduğu 4 temel askeri karargah oluşturmayı teklif etti. Bunun yanı sıra Kamerun ve Fildişi'nde yeni bir

⁴⁶ Bruno Charbonneau, *France and the New Imperialism: Security Policy in Sub-Saharan Africa* (Bodmin, Cornwall: MPG Books Ltd, 2008), s. 61.

⁴⁷ Shaun Gregory, "The French Military in Africa: Past and Present", *African Affairs*, c. 99, S. 396 (2000), s. 435-448.

⁴⁸ Degan Sun ve Yahia Zoubir, "Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102.

⁴⁹ Edward M. Corbett, *The French Presence in Black Africa* (Washington D.C.: Black Orpheus Press, 1972), s. 146-147.

altyapı kurarak daha esnek bir şekilde askeri varlığını devam ettirdi.⁵⁰ 1992-1993 yıllarında Fransa ciddi bir ekonomik sıkıntı yaşadı. Bu durum 1994'de Fransa'yı Afrika'daki askeri varlığını azaltmaya zorladı. Frankofon ülkelerle yaptığı zirvenin ardından bölge ülkeleriyle imzaladığı askeri antlaşmalara göre Fransa sadece 7 ülkede askeri üs bulunduracaktı. Bu antlaşmalara göre Fransa'nın askeri üs bulunduracağı ülkeler Senegal, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Gabon, Cibuti, Fildişi Kıyısı ve Kamerun oldu.⁵¹

1994'ten itibaren Fransa Afrika'daki asker sayısını tekrar düşürerek bölgedeki üslerinde 1200 askeri personel ve 8500 askerle yer almaya başladı.⁵² 1995 yılında ise Çad'daki askeri üs kapatılarak bölgede daha esnek bir askeri varlık bulundurma kararı alındı.⁵³ Fakat Fransa bununla da kalmayıp 1995-1997 yıllarında Savunma Bakanlığı yapan Charles Millon'ın aldığı inisiyatifle bölgedeki askeri üs ve asker sayısını daha da azaltmayı hedefledi.⁵⁴ XXI. Yüzyıla gelindiğinde Fransa'nın güvenlik açısından Soğuk Savaş döneminden kalma ideolojik endişeleri bulunmamakla beraber bölgedeki nüfusunu ve çıkarlarını diğer aktörlere karşı koruma stratejisinin halen devam ettiği görülmektedir.

1.3. İngiltere'nin Afrika'daki Tarihsel Arka Planı

İngiltere günümüzde Afrika'da sömürgeci bir güç olmamasına rağmen ticaret, yatırım, kültürel değişim, diplomasi ve güvenlik faaliyetleri yoluyla eski Afrika sömürgeleri ve diğer Afrika ülkeleriyle önemli bağlarını korumaya devam etmektedir. Birleşik Krallığın bağlarını korumak için kullandığı çatı kurum İngiliz Milletler Topluluğu'dur. Bu topluluğun Afrika'da 19 üyesi bulunmaktadır.⁵⁵

⁵⁰ Degan Sun ve Yahia Zoubir, "Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102.

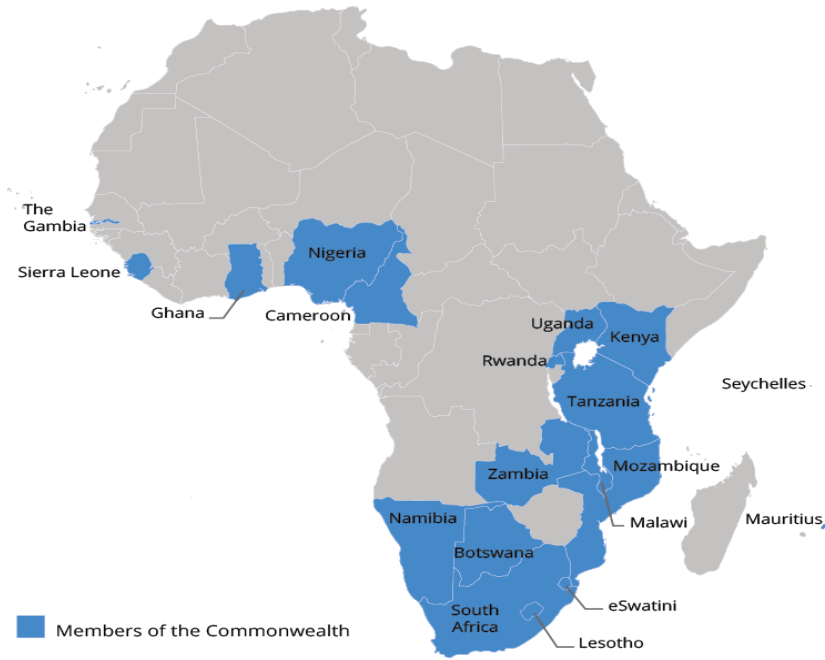
⁵¹ Alan Riding, "French Debate Armed Role in Africa," *The New York Times* <https://www.nytimes.com/1990/06/17/world/french-debate-armed-role-in-africa.html> [Erişim 20.03.2020].

⁵² J.F.V. Keiger, *France and The World Since 1870* (New York: Oxford University Press, 2001), s. 228.

⁵³ Shaun Gregory, "The French Military in Africa: Past and Present", *African Affairs*, c. 99, S. 396 (2000), s. 435-448.

⁵⁴ Degan Sun ve Yahia Zoubir, "Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102.

⁵⁵ "Africa," *The Commonwealth* <https://thecommonwealth.org/regions/africa> [Erişim 24/03/2020].

Harita 2. Afrika’da İngiliz Milletler Topluluğu Üye Devletleri

Kaynak: (İngiliz Parlamentosu; 2020, <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/ldintrel/88/8806.htm>)

İngiltere’nin kıtaya ilk teması 1660 yılına kadar gitmektedir. O dönemde Batı Afrika ile köle ticareti başta olmak üzere, İngilizlerin bölgedeki ticaretinde tekel konumunda olan Kraliyet Afrika Şirketi’dir.⁵⁶ İngiltere, o tarihten yaklaşık 150 yıl kadar sonra köle ticaretini yasaklasa da, 1884-1885 yıllarında gerçekleştirilen Berlin Konferansı ile Afrika’daki sömürgeci güçler arasındaki varlığını bir kez daha tescillemiştir. Batı Afrika’da Gambiya, Gana, Güney Kamerun ve Sierra Leone; Doğu Afrika’da Kenya, Uganda ve Tanzanya; Güney Afrika bölgesinde Güney Afrika Cumhuriyeti, Kuzey Rodezya (Zambiya), Güney Rodezya (Zimbabve), Malavi, Lesotho, Botswana ve Esvatini (Svaziland); son olarak da İngilizler için kilit öneme sahip olan Mısır ve Sudan, İngilizlerin sömürge toprakları arasında yer almıştır.⁵⁷ 1960 yılında kıtada hızlı bir şekilde başlayan bağımsızlık sürecinin ardından, Afrika’daki İngiliz sömürgeciliği 1980’de Zimbabve’nin bağımsızlığını kazanmasıyla tamamen sona ermiştir ancak elbette İngiltere, farklı ekonomik, sosyal ve hukuki araçlarla bu

⁵⁶ Sam Perlo-Freeman, “The United Kingdom”, Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 82.

⁵⁷ “Africa: British Colonies,” Encyclopedia <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/africa-british-colonies#A> [Erişim 24/03/2020].

bölge üzerindeki hakimiyetini günümüze kadar olabildiğince devam ettirmeye gayret etmiştir.

İngiltere'nin özellikle Doğu Afrika'daki sömürgecilik motivasyonları Hindistan sömürge yollarının güvence altına alınması, Nil Havzası'nın kontrolü, Süveyş kanalını elde tutarak ana ticaret yollarının denetimi ve güvenliğinin sağlanmasıydı. Bundan dolayı sömürgecilik döneminde İngiltere'nin bölgedeki varlığı ve stratejik çıkarları Fransa'nın sebeplerinden farklılık göstermekteydi. Fransa'nın Doğu-Batı hattının aksine, İngiltere Kuzey-Güney hattı oluşturarak Batı Hint Okyanusu'na ve ana ticaret güzergahlarına hâkim oldu. İngiltere için en öncelikli alan olmamakla beraber, Afrika'ya ihtiyaç uzun yıllar devam etti.

Bu kıtada, bulunduğu konum ve topraklarının verimli olması hasebiyle İngiliz yerleşimcilerinin gözde mekanlarından biri Kenya oldu. I. Dünya Savaşı'nda Kenya İngiltere'nin erzak ve asker tedarik merkezlerinden biriydi.⁵⁸ Fakat “Beyaz Yerleşimcilerin” bölgedeki Kikuyu halkının topraklarını ellerinin almasının ardından Kenya'da Mau Mau adlı büyük bir direniş başladı. Britanya Krallığı bu direnişi bastırmak için bölgede 1952-1959 yılları arasında OHAL ilan etti ve Kenyalı direnişçilere karşı askeri operasyon başlattı.⁵⁹ 1963 yılında Kenya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla İngilizlerin sömürge yönetimi sona erdi.

Bağımsızlıklarının ardından İngiltere hem Kenya, hem de Moritus (Mauritus), Güney Afrika Cumhuriyeti ve Nijerya dahil birçok eski Afrika kolonisi ile savunma antlaşmaları imzalayarak kıtadaki askeri bağlantılarını canlı tuttu. 1964'te Nijerya ile imzaladığı antlaşmada hava sahası ve liman kullanım hakkı elde etti. 1968'de Moritus ile Donanma Haberleşme tesisleri üzerine bir antlaşma yaptı. Aynı şekilde Uganda, Tanzanya ve Gambiya ile savunma antlaşmaları imzalayarak kıtadaki askeri bağlarını korumaya çalıştı.⁶⁰ İngiltere Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında bölgede daimi askeri üsse sahip olmasa bile 1960'ların sonlarından itibaren kıtadaki askeri çıkarları

⁵⁸ Caroline Elkins ve Susan Pedersen, *Settler Colonialism in the Twentieth Century: Projects, Practices, Legacies* (New York: Routledge, 2012), s. 124.

⁵⁹ Caroline Elkins, *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain's Gulag in Kenya* (New York: Henry Holt and Co, 2005), s. 217-221.

⁶⁰ Ashley Jackson, “British–African Defence and Security Connections”, *Defence Studies*, c. 6, S. 3 (2006), s. 351-376.

dahil olmak üzere, eski kolonilerle olan siyasi ve ekonomik bağlarını korumaya çabaladı. 2000 yılında Sierra Leone’de gerçekleştirdiği askeri müdahale bunun en önemli örneklerinden biri oldu.⁶¹ Bu dönemde yeni bağımsızlığını kazanmış eski sömürgelerin bir çoğunun silahlı kuvvetlerinin hala İngilizler tarafından eğitiliyor oluşu bu çabanın önemli bir göstergesiydi.⁶² İngiliz dış politikası içinde görece düşük bir öncelik teşkil eden Afrika, Tony Blair’in 1997’de başbakanlığa gelmesi ile birlikte siyasi hesaplamalarda ön sıralara yerleşti ve Blair’in 10 yıllık döneminde bu önceliğini korudu.⁶³ İşçi Partisi’nin yönetimde olduğu 1997-2010 yılları arasında İngiltere’nin Afrika politikası yeniden şekillendi.

1.4. İspanya’nın Afrika’daki Tarihsel Arka Planı

İspanya’nın Afrika’daki varlığı XV. yüzyıla kadar uzanmaktadır. İspanya’nın, Batı Avrupa’daki diğer güçlerden farklı olarak, Afrika’daki İslam toprakları ile olan yakın münasebeti nedeniyle, ayrıcalıklı bir konumda olduğunu söyleyebiliriz. Müslümanların yarımada 711 yılında başlayan fetihlerinin ardından 1492 yılında kıtadaki son Müslüman devletin yıkılmasıyla tamamen Latinlerin eline geçen Endülüs bölgesinin, Kuzey Afrika ile olan münasebeti oldukça fazlaydı.⁶⁴ Özellikle Kuzey Afrika merkezli Muvahhidlerin ve Murabitların bölgede 12.-14. yüzyıllar arasında hüküm sürmeleri Afrika ile ilişkilerinde İspanya’yı farklı bir konuma oturtmaktadır.

İspanya’nın Kuzey Afrika’daki varlığı aynı zamanda Osmanlı Devleti ile rekabetinin de bir parçasıydı. Özellikle XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin bölgedeki ilerleyişi ile Kuzey Afrika’daki gücünü yavaşça kaybeden İspanya’nın, bugün Cezayir sınırları içinde olan Oran şehri dışındaki topraklarını teker teker elden çıkarması Kuzey Afrika’da önemli bir güç kaybetmesine sebep oldu.⁶⁵ Fakat süreç içerisinde

⁶¹ Mashudu Godfrey Ramuhala, “Military Intervention in Africa After The Cold War” (Yüksek Lisans Tezi, Stellenbosch University, 2010), s. 86.

⁶² Martin Rupiah, “The ‘Expanding Torrent’: British Military Assistance to The Southern American Region”, *African Security Review*, c. 5, S. 4 (1996), s. 51-59.

⁶³ Tom Porteus, *Britain in Africa* (New York: Zed Books, 2008), s. 1-4.

⁶⁴ Mehmet Özdemir, “Endülüs,” TDV İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/endulus> [Erişim 28/03/2020].

⁶⁵ Robert Gale Woolbert, “Spain as an African Power”, *Foreign Affairs*, c. 24, S. 4 (1946), s. 723-735.

Fas'taki Septe ve Melile isimli iki küçük kasabada hakimiyetini bırakmaması sayesinde Afrika'da yer alan kıta dışı güçler arasındaki varlığını sürdürdü.

İspanya'nın XX. yüzyılda kıtada Batı İspanyol Afrikası ve Kuzey İspanyol Afrikası olmak üzere iki ana bölgesi bulunmaktaydı. Özellikle 1912 yılında Fransa ile yapılan antlaşmayla Fas üzerinde ikili manda yönetimi kurdu. Antlaşmaya göre Batı Sahra'da Tarfaya, İfni, Rio de Oro (Batı Sahra'nın güney bölgesi) bölgeleri ve Fas'ın kuzeyindeki Titvan, Septe ve Melile'yi içine alan bölgeler İspanyol mandası olarak kabul edildi. Diğer yandan XVI. yüzyıldan itibaren hakimiyet kurduğu Kanarya adalarındaki egemenliği devam etmekteydi.⁶⁶

İspanyolların Afrika'da bir sömürgeci güç olarak hakimiyet kurdukları toprak ise Ekvator Ginesi oldu. 1778 yılında El Pardo Antlaşması ile Gine Körfezi'ndeki köle ticareti merkezi olan Fernando Po adasını Portekizlerden alan İspanyollar, 1860 yılında ana karaya çıkarak bugünkü Ekvator Ginesi bölgesini ilhak ettiler. İngilizler ve bölgedeki diğer Avrupalı devletlerle yaşanan gerginlikler sonucu 1900 yılında yapılan Paris Kongresi ile İspanyol sömürgesinin bölgedeki sınırları netleşti. 1968 yılında Ekvator Ginesi'nin bağımsızlığa kavuşmasıyla ülkedeki İspanyol hakimiyeti sona erdi.⁶⁷ Fakat İspanya için kıtada bugün ve dün asıl önem taşıyan bölge, İspanyol Batı ve Kuzey Afrikası oldu. Hem tarihsel bağları, hem de Afrika'da bir güç olarak var olması bu bölgeler üzerinden gerçekleştiği için İspanya'nın Afrika'daki politikaları ve siyasi çıkarlarının söz konusu iki bölge üzerinden okunması daha sağlıklı olacaktır.

XX. yüzyılın başlarında İspanyol Afrikası'nın kıtada kapladığı alan toplam 140.000 kilometrekare kadardı ve bu bölgelerdeki toplam nüfus ise 2.250.000 civarındaydı.⁶⁸ İspanya'nın bu denizaşırı toprakları, ülkenin sosyal ve ekonomik problemlerinin çözümüne katkı sağlamasa da, Afrika'da bir dış aktör olarak kalabilmesi için stratejik önem taşımaktaydı.

1942 yılında Franco yönetimi, kendisini tarafsız ilan ederek, Avrupa'dan izole olmaya çalıştı. Bu dönemde Kuzey Afrika ve Arap devletleriyle iyi bir ilişki kurmayı

⁶⁶ Peter Gold, *Europe or Africa?: A Contemporary Study of Spanish North African Enclaves of Ceuta and Melilla* (Liverpool: Liverpool University Press, 2000), s. 1-3.

⁶⁷ Robert Gale Woolbert, "Spain as an African Power", *Foreign Affairs*, c. 24, S. 4 (1946), s. 723-735.

⁶⁸ a.g.e.

hedefleyen İspanya, özellikle Fas ile olan ilişkilere önem vermiştir. 1953 yılında Fas'ta kukla bir rejim kurmaya çalışan Fransa'ya karşı Fas milliyetçilerini ve daha sonra Kral olacak olan Fas Kralı V. Muhammed'i tek meşru lider olarak tanıyarak desteklemiştir. İspanya, Fas'ın V. Muhammed yönetimi altında birleşmesinin ardından gelen oğlu II. Hasan'ın yönetimini de destekleyerek, Fas ile ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır.

1912 yılında Fransa ve İspanya'nın paylaşarak başlattığı Fas'taki manda yönetimi 1956'da son bulmuştur. Fransa'nın bölgeden çekilmesi sorunsuz yaşanırken İspanya, Septe ve Melile kasabalarındaki yönetimini devam ettirmenin yanı sıra Batı Sahra kıyılarındaki İfni ve Tarfaya şehirlerini terk etmemiştir.⁶⁹ Bunun üzerine Batı Sahra'daki kabileler bölgeye saldırılar gerçekleştirir. Saldırıların ardından 1956 yılında Fransa ve İspanya ortaklaşa Teide Operasyonu'nu (*Operación Teide* veya *Opération Ecouvillon olarak da bilinir*) başlattı. Bu ortak kuvvetler 9 bin İspanyol askeri ve 5 bin Fransız askerinin yanı sıra havadan destek sağlayan 60 İspanyol ve 70 Fransız savaş uçağından oluşmaktaydı. İspanyol kuvvetleri Kanarya adasındaki birlikleriyle, Fransızlar ise Moritanya'da bulunan birlikleri ile bölgedeki operasyona katıldı.⁷⁰ Bu çatışmaların sonucunda İspanya, Batı Sahra'nın kuzeyindeki Tarfaya şehrini Fas'a bıraktı. Ardından 1969 yılında BM kararıyla İfni bölgesinden de feragat etmek zorunda kaldı. Batı Sahra'nın diğer bölgelerini de elinde tutamayacağını anlayan İspanya, 1975 yılında bölgeden tamamen çekildi. Nihayetinde Moritanya, Fas ve İspanya'nın taraf olduğu üçlü bir antlaşmayla bölgenin üçte ikisini Fas'a, geri kalanını ise Moritanya'ya bıraktı ve bölgeden çekildi.⁷¹

İspanya, Batı Sahra'dan çekilmesinin ardından Fas ile olan ilişkilerini biraz daha geliştirdi. Fakat Septe ve Melile bölgelerindeki varlığını korumaya devam etti. 1995 yılında özerklik verilen bu iki şehirde İspanyol hakimiyeti 500 yıldır devam

⁶⁹ Peter Gold, *Europe or Africa?: A Contemporary Study of Spanish North African Enclaves of Ceuta and Melilla* (Liverpool: Liverpool University Press, 2000), s. 2-3.

⁷⁰ Janos Besenyo, "Western-Sahara under the Spanish Empire", *AARMS*, c. 9, S. 2 (2010), s. 195-215.

⁷¹ Peter Gold, *Europe or Africa? : A Contemporary Study of Spanish North African Enclaves of Ceuta and Melilla* (Liverpool: Liverpool University Press, 2000), s. 3.

etmektedir.⁷² Öte yandan 2018 yılında özerklik verilen Kanarya Adaları da İspanya'nın Mağrip bölgesi özelinde Afrika'daki varlığının önemli bir parçasıdır.

1.5. İtalya'nın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı

İtalya'nın Afrika'da sömürge yönetimini kurduğu ilk bölge 1890 yılında Eritre oldu. II. Dünya Savaşı yıllarına kadar elinde tuttuğu Eritre'yi 1941 yılında kaybetti.⁷³ 1890 yılından 1943 yılına kadar süren Afrika'daki İtalyan sömürgeciliği günümüzün Libya, Etiyopya, Eritre ve Somali ülkelerini kapsamaktaydı. 26 Nisan 1915'de İngiltere ve Fransa ile yaptığı Londra Antlaşması ile İtalya savaşta saf değiştirdiği takdirde bazı imtiyazlar elde edecekti. Bu imtiyazların arasında eğer İngiltere ve Fransa Almanya'nın Afrika'daki sömürgelerini ele geçirirse, İtalya da buna karşı “adil bir tazminat” talep edebilecekti.⁷⁴ İtalya bu antlaşma uyarınca Libya, Somali ve Eritre'deki topraklarının uzantısını alabilecekti.⁷⁵ Diğer yandan İtalyanlar, Libya'yı Roma İmparatorluğu'nun doğal genişleme alanı içinde görüyorlardı. Bundan dolayı Libya'da varlık göstermek istediler.

İtalya, 1911'de Trablus'a asker çıkarmadan önce Osmanlı'dan elde ettiği kapitülasyonlarla bölgede ekonomik olarak varlığını göstermenin yanı sıra hastane, okul ve banka açarak hem ekonomik hem de kültürel anlamda Libya'da bir nüfus alanı oluşturdu.⁷⁶ 1912 yılından itibaren Sirenayka ve Trablus, İtalyanların kontrolüne geçti. İtalya'nın, 1890'lı yıllarda İtalyan Somalilandi'nda ve Eritre'de de sömürgesi vardı ancak, 1896 yılında Etiyopya'ya yaptığı saldırıdan kaybederek ayrıldı. Adwa Muharebesi olarak tarihe geçen bu olayda İtalyanlar geri çekilmek ve Etiyopya ile barış antlaşması yapmak zorunda kaldılar.⁷⁷

⁷² Jamie Trinidad, “An Evaluation of Morocco's Claims to Spain's Remaining Territories in Africa”, *International and Comparative Law Quarterly*, c. 61, S. 4 (2012), s. 961-975.

⁷³ Barbara Sorgoni, “Italian Anthropology and The Africans: The Early Colonial Period”, Patrizia Palumbo (ed.), *A Place in The Sun: Africa in Italian Colonial Culture From Post-Unification to The Present* (California: University of California Press, 2003), s. 68.

⁷⁴ “The Treaty of London (1915),” The World War I Document Archive [https://wwi.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_\(1915\)](https://wwi.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_(1915)) [Erişim 02/04/2020].

⁷⁵ Robert L. Hess, “Italy and Africa: Colonial Ambitions in The First World War”, *Journal of African History*, c. 4, S. 1 (1963), s. 105-126.

⁷⁶ Nurettin Ceviz, “Tarihten Günümüze Libya”, *ORSAM Rapor no 37* (Ankara: Orsam, 2011), s. 11.

⁷⁷ “Battle of Adwa,” Encyclopedia Britannica <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Adwa> [Erişim 02/04/2020].

1922’de Benito Mussoli’nin İtalya’da iktidara gelmesi ile Ulusal Faşist Parti Afrika’da yeni bir ırkçı politika uygulamaya başladı. Faşist Parti Afrika’daki sömürgelerinde ırkçılığa yasal bir hüviyet verdi.⁷⁸ İtalyan sömürgeciliğinin yarım yüzyılı, hem İtalya’da hem de sömürgelerinde ırkçı tutumlarından dolayı uzun vadeli etkiler bıraktı.⁷⁹ 1935 yılında Eritre ve İtalyan Somalilandı, İtalyan Doğu Afrikası olarak birleştirildi. 1936’da Etiyopya’nın işgal edilmesiyle Etiyopya, İtalyan Doğu Afrikası’nın bir parçası oldu.

Etiyopya’nın ele geçirilmesinden sonra 9 Mayıs 1936 tarihinde Mussolini, İtalyan İmparatorluğu’nun doğumunu ilan etmesiyle sonuçlanan propagandasında Afrika’daki sömürgelerinin ülkedeki ekonomik ve sosyal sıkıntılara çare olacağı konusunda bir söylem geliştirdi.⁸⁰ Fakat bu durum fazla uzun sürmedi. 1941 yılında İtalyanlar Doğu Afrika’daki sömürge yönetimlerini kaybettiler ve bölgeden çekildiler.⁸¹ 1943’de Müttefik devletlerin Libya’yı ele geçirmesi ile İtalyanlar Libya’yı da terk etmek zorunda kaldılar ve Afrika’daki topraklarını tamamen kaybettiler. Sonuçta Afrika’daki İtalyan sömürgeciliği, Faşist rejimin çöküşü ve İtalya’nın II. Dünya Savaşı’nda mağlup olmasıyla sona erdi.

II. Dünya Savaşı’nın ardından Eritre, Etiyopya, Somali ve Libya’daki İtalyan varlığı, doğrudan askeri-politik kanallarla olmasa da, daha önceden kurmuş olduğu yapılar, o bölgelerde yaşayan İtalyan kökenli kişiler ve onların mal varlıkları aracılığıyla devam etti. İtalya-Etiyopya ilişkilerinin öncüleri olan Etiyopya’daki İtalyan yerleşimciler çeşitli girişimlerde bulunarak iktisadi gelişime katkı sağladılar. Dönemin Kralı Haile Selassie, savaş suçu işlemeyen İtalyanların cezalandırılmasını

⁷⁸ Lucia Re, “Alexandria Revisited: Colonialism and the Egyptian Works of Enrico Pea and Giuseppe Ungaretti”, Patrizia Palumbo (ed.), *A Place in The Sun: Africa in Italian Colonial Culture From Post-Unification to The Present* (California: University of California Press, 2003), s. 189-190.

⁷⁹ Antonio Maria Morone, “Racism: Mettici on The Eve of Colonial Downfall”, Simone Brioni ve Shimelis Bonsa Gulema (ed.), *The Horn of Africa and Italy: Colonial, Postcolonial and Transnational Cultural Encounters* (Oxford: Peter Lang Ltd, International Academic Publishers, 2018), s. 186-188.

⁸⁰ Cecilia Boggio, “Black Shirts/Black Skins: Fascist Italy’s Colonial Anxieties and Lo Squadrone Bianco”, Patrizia Palumbo (ed.), *A Place in The Sun: Africa in Italian Colonial Culture From Post-Unification to The Present* (California: University of California Press, 2003), s. 294.

⁸¹ “Italian East Africa,” World Statesmen <https://www.worldstatesmen.org/Ethiopia.html#Italian-East-Africa> [Erişim 02/04/2020].

yasaklayan bir kanun çıkartarak bölgede yaşayan suça bulaşmamış İtalyan topluluğunun haklarını garanti altına aldı. Fakat 1974’de darbe ile Etiyopya’da iktidara gelen DERG Hükümeti, iş ortamını özellikle İtalyanlar için elverişsiz hale getirdi ve çoğu özel teşebbüsü kamulaştırdı. DERG Hükümeti, o dönem Etiyopya sınırları içinde olan bugünkü Eritre’nin başkenti Asmara’daki İtalyan konsoloslukunu kapattı ve sahil kasabalarındaki İtalyan dış göçünü hızlandırdı.⁸² Sömürge döneminden kalma hesaplaşmalar bu dönem sert bir şekilde ivme kazandı.

II. Dünya Savaşı sonrası 1947’de İtalya ile imzalanan Barış Antlaşması’na göre, İtalya Etiyopya’ya 25 milyon dolar savaş tazminatı ödemeye mahkûm edildi.⁸³ Fakat İtalya 16 milyon dolar üzerinden pazarlık yapıp anlaştı.⁸⁴ 1947 Antlaşması’ndaki bir diğer önemli madde ise İtalyanların sömürge döneminde kaçırdıkları Etiyopya’nın tarihsel objeleri, arşivleri, sanat eserleri ve dinsel objelerini iadesi kararıdır.⁸⁵ Kaçırılan 1700 yıllık Aksum dikilitaşının iadesi ise ayrı bir sembolik değer taşımaktadır. Bu mesele 2005 yılında Berlusconi Hükümeti tarafından dikilitaşın 3 parçayla Etiyopya’ya geri gönderilmesiyle çözülmüştür.⁸⁶

Libya’da ise Kaddafi yönetimi 1970 yılındaki darbeden sonra ülkedeki İtalyanları sınır dışına çıkarmıştır. Altyapı ve enerji sektöründe bulunan 500 İtalyan dışındakiler hızlı bir şekilde ülkeden kovulmuş ve mallarına el konulup kamulaştırılmıştır. O dönem ülkeden sürgün edilen İtalyanların, kamulaştırılan mallarının toplam değeri yaklaşık 200 milyar İtalyan lirası tutarındadır. 352 çiftlik, 500 dükkân ve büyük mağaza, 1750 müstakil ev ve apartman dairesi, 1200 traktör, uçak ve ulaşım aracı el konulan mal varlıklarının bilinen kısımlarıdır.⁸⁷ Bununla beraber, yine 1970’lerin

⁸² Fasil Amdetsion, “Italy’s History in Africa is a Messy Affair,” Fair Observer <https://www.fairobserver.com/region/africa/italy-postcolonial-relations-in-africa-99543/> [Erişim 02/04/2020].

⁸³ “TREATY OF PEACE WITH ITALY,” Library of Congress <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000004-0311.pdf> [Erişim 02/04/2020].

⁸⁴ Giampaolo Calchi Novati, “Re-establishing Italo-Ethiopian Relations after the War: Old Prejudices and New Policies”, *Northeast African Studies*, c. 3, S. 1 (Michigan State University Press, 1996), s. 27-49.

⁸⁵ “Treaty Of Peace With Italy”, Library of Congress <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000004-0311.pdf> [Erişim 02/04/2020].

⁸⁶ John Hooper, “Ethiopian obelisk to go home at last,” The Guardian <https://www.theguardian.com/world/2005/jan/03/italy.artsnews> [Erişim 02/04/2020].

⁸⁷ Aldo Liga, “Playing with Molecules: The Italian Approach to Libya”, *Etudes de l’Ifri* (Ifri, 2018), s.18.

başlarında İtalyan devleti, Kaddafi yönetimi ile barış görüşmeleri başlatmıştır. Bu görüşmelerin sonucunda Kaddafi, büyük İtalyan firmalarının Libya’da silah ve enerji gibi sektörlere katılmasını sağlayacak bir antlaşma imzalamıştır.⁸⁸

1990’lı yıllarda ve 2000’li yılların başlarında İtalya Hükümetleri Libya ile ilişkilerini geliştirmek için çaba göstermiştir. Bunun sonucunda, 7 milyar dolar değerindeki Batı Libya Gaz Projesi’nin bir parçası olan ve Libya-İtalya arasındaki 540 km boyunca yer alan Yeşil Akım (Greenstream) doğalgaz boru hattı, 2004 yılında resmi olarak açılmıştır.⁸⁹ Berlusconi dönemine denk gelen 2008 yılında, İtalya ve Libya arasında “Dostluk, Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması” imzalanarak bu çabalar daha üst bir noktaya taşınmıştır.⁹⁰

İtalya’nın Afrika macerasına tarihsel olarak göz attığımızda sömürgecilik ve ulusal kimlik inşasının beraber yürüdüğünü görebiliriz. Özellikle I. Dünya Savaşı’ndan sonra Roma İmparatorluğu’nu yeniden diriltme motivasyonu ile hareket eden İtalya, ulusal kimliğinin bir parçasını Afrika topraklarında aramıştır. “İtalya ve Afrika arasında Kültürel Göçler” üzerine çalışmaları olan Giuliana Minghelli bunu, *“Eğer İtalyan ulusu ve kimliği oluşumu süreciyle ilgileniyorsanız, bunun merkezi Afrika’dır.”*⁹¹ İfadeleri ile ifade etmiş ve ülkesinin bu kıtadaki sömürge tarihine ve sonrasına dair önemli bir tespitte bulunmuştur.

1.6. Almanya’nın Afrika’daki Tarihsel Arka Planı

Afrika’daki diğer Avrupalı sömürgeci güçlerle karşılaştırıldığında Almanya’nın bölgedeki yatırımları daha geç bir vakitte gerçekleşse de, Almanların kıtadaki sömürgeci varlıkları XVII. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bradenburg Afrika Şirketi 1682 yılında bugünkü Gana’nın bulunduğu bölgede iki küçük yerleşim yeri kurmuş,

⁸⁸ a.y.

⁸⁹ “Libya-to-Italy gas pipeline inaugurated,” Oil & Gas Journal <https://www.ogj.com/pipelines-transportation/article/17292207/libyatoitaly-gas-pipeline-inaugurated> [Erişim 02/04/2020].

⁹⁰ Natalino Ronzitti, “The Treaty on Friendship, Partnership and Cooperation between Italy and Libya: New Prospects for Cooperation in the Mediterranean?”, *Bulletin of Italian Politics* c. 1, S. 1 (2009), s. 7-8.

⁹¹ Alexandra Perloff-Giles, “Italy and Africa, Entwined,” *The Harvard Gazette* <https://news.harvard.edu/gazette/story/2010/12/italy-and-africa-entwined/> [Erişim 02/04/2020].

fakat koloni masrafları fazla olduğu için bu bölgeleri 1721 yılında Hollandalılara satmıştır.⁹²

Alman sömürgeciliğinin kıtada diğer dış güçlere nazaran geç başlamasının sebebi, Alman prensliklerinin 1871’de tek bir çatı altında birleşmesiyle sonuçlanan geç ulus inşa süreciyle bağlantılıdır. Tek bir çatı altında birleşen Alman İmparatorluğu’nun ilk Şansölyesi olan Otto von Bismarck birtakım finansal risklerden dolayı sömürgecilğe sıcak bakmazken, ilerleyen süreçte yükselen kamuoyu baskısıyla fikrini değiştirmiş ve Afrika’da sömürge oluşturmaya karar vermiştir. 1881 yılına gelindiğinde Almanya da Afrika’da bir sömürge imparatorluğu olarak var olmaya başlamıştır.⁹³ Almanların kıtadaki sömürgeciliğinin adeta tescili olan 1884-1885 Berlin Konferansı ise, o dönem için Almanya’nın bir aktör olarak Afrika’daki önemli güçlerden biri olduğunu gösterir niteliktedir.

Bu konferansla beraber Alman Kamerun’u, (bugünkü Kamerun, Çad’ın güneybatı kısmı, Orta Afrika Cumhuriyeti’nin batı kısımları, Gabon ve Kongo’nun kuzey kısımları ve Nijerya’nın doğu kısımlarını kapsayan bölge), Togoland (Togo), Alman Doğu Afrikası (Büyük Göller bölgesi; Burundi, Ruanda, Tanzanya) ve Alman Güneybatı Afrikası (Namibya) Almanya’nın Afrika’daki sömürge bölgelerini teşkil ediyordu. 18 binden fazla Alman yerleşimcinin bulunduğu bu bölgelerdeki toplam yerli nüfusu ise 12.5 milyon civarındaydı. Alman yerleşimcilerin bir kısmı askeri görevli iken, bir kısmı demir yolları yapımında çalışan ve bölgede geçici olarak kalan kişilerdi. Sömürgelerde en fazla Alman yerleşimcinin olduğu bölge ise Alman Güneybatı Afrikası (Namibya) idi. Yaklaşık 10 bin Alman’ın bulunduğu bu bölgede yerleşimciler pamuk, kauçuk, tütün, kurutulmuş hindistancevizi, hurma çekirdeği gibi ürünler yetiştirmekteydi.⁹⁴

Almanya bugünkü Namibya’da 1904-1907 yılları arasında XX. yüzyılın ilk soykırımı olarak bilinen Herero ve Nama soykırımlarını gerçekleştirmenin yanı sıra,

⁹² Adam Jones, “Archival Materials on the Brandenburg African Company (1682 - 1721)”, *History in Africa*, c. 11 (Cambridge University Press, 1984), s. 379-389.

⁹³ Carol Aisha Blackshire-Belay, “German Imperialism in Africa: The Distorted Images of Cameroon, Namibia, Tanzania, and Togo”, *Journal of Black Studies: Special Issue: The Image of Africa in German Society*, c. 23, S. 2 (1992), s. 235-246.

⁹⁴ a.g.e., s. 238

uyguladığı sert ve acımasız politikalarla da Afrika’da kötü bir miras bırakmıştır.⁹⁵ O dönemlerdeki uygulamaları bugün hala Almanya’nın karşısına çıkmaya devam etmektedir.⁹⁶

Almanya I. Dünya Savaşı sonucunda 1919’da imzalanan Versay Antlaşması ile Afrika dahil olmak üzere bütün sömürgelerinden vazgeçmek zorunda kalmış ve Afrika’daki sömürgeleri Milletler Cemiyeti (MC) gözetiminde manda yönetimlerine bırakılmıştır. Daha sonra bu bölgelerde Fransız ve İngilizlerin manda yönetimleri kurulmuştur.⁹⁷ Naziler’in iktidara gelişiyle birlikte, özellikle 1933 yılında Almanlar, Afrika’da yeniden hak iddia etmişlerdir. Bu süreç zarfında Nazi Partisi, Alman Güneybatı Afrikası’nda faaliyetlere başlamıştır. O dönemde Alman okullarında “Deutsch Ost Afrika” (Alman Doğu Afrikası) haritaları kullanılmaktadır.⁹⁸ Fakat Almanya’nın bu girişimleri II. Dünya Savaşı’ndaki yenilgileriyle son bulmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde toparlanma sürecinde olan Almanya’nın sistemli ciddi bir Afrika politikası yoktur. 1970’li yıllarda sömürge geçmişiyle yüzleşme niyetiyle tekrar bölgede girişimlerde bulunmaya başlamıştır.⁹⁹ Bu girişimler günümüze değin devam etmekle beraber, Berlin yönetimi stratejik bağlamda Afrika politikasını 2014 yılında daha güçlü bir şekilde somutlaştırmıştır.¹⁰⁰

1.7. Rusya’nın Afrika’daki Tarihsel Arka Planı

Rusya, Afrika’da sömürgeci bir güç olarak var olmamakla beraber, XIX. yüzyılın sonlarında Kahire ve İskenderiye’de açtığı konsolosluklarla kıtadaki ilk diplomatik

⁹⁵ “Facing the Past to Liberate the Future: Colonial Africa in the German Mind,” Humanity in Action https://www.humanityinaction.org/knowledge_detail/facing-the-past-to-liberate-the-future-colonial-africa-in-the-german-mind/ [Erişim 07/04/2020].

⁹⁶ “Genocide: Namibia still waiting for a German apology”, DW <https://www.dw.com/en/genocide-namibia-still-waiting-for-a-german-apology/a-50445209> [Erişim 07/04/2020].

⁹⁷ Carol Aisha Blackshire-Belay, “German Imperialism in Africa: The Distorted Images of Cameroon, Namibia, Tanzania, and Togo”, *Journal of Black Studies: Special Issue: The Image of Africa in German Society*, c. 23, S. 2 (1992), s. 235-246.

⁹⁸ Jan H. Hofmeyr, “Germany's Colonial Claims: A South African View”, *Foreign Affairs*, c. 17, S. 4 (1939), s. 788-798.

⁹⁹ “Facing the Past to Liberate the Future: Colonial Africa in the German Mind,” Humanity in Action https://www.humanityinaction.org/knowledge_detail/facing-the-past-to-liberate-the-future-colonial-africa-in-the-german-mind/ [Erişim 07/04/2020].

¹⁰⁰ BMZ, Policy Guidelines for Africa of the German Federal Government (Berlin: BMZ, 2014).

adımlarını atmıştır. Bolşevik devriminden önce 1898 yılında Etiyopya ve Transvaal Cumhuriyetiyle (Bugünkü Güney Afrika Cumhuriyeti sınırları içinde bir devlet) diplomatik bağlar kurdu. Aynı yıl içerisinde Fas'ın Tanca şehrinde başkonsolosluk açtı.¹⁰¹ 1917 yılında gerçekleşen devrimin ardından kurulan SSCB'nin ilk dönemler Afrika ile olan politikaları ise son derece sınırlıydı. Afrika'daki devletler sömürgeci güçler tarafından kontrol edildiği için, SSCB tarafından kapitalist sistemin bir parçası olarak görüldü ve nüfuz alanı için uygun görülmedi. Fakat 1950'li yıllarda kıtada başlayan bağımsızlık hareketleri SSCB'nin bölgeye olan ilgisini artırdı ve Afrika'da sömürge karşıtı hareketlere destek vermesine neden oldu.¹⁰² I. Dünya Savaşı'ndan Stalin'in ölümüne kadarki süreçte Afrika, SSCB için çok önemli bir anlam ifade etmezken, özellikle 1950'li yıllarda devletlerin bağımsızlık süreçlerinin başlamasıyla birlikte, Afrika kıtası, Kuruşçev yönetimiyle yeni bir döneme kapı açan SSCB'nin ilgi alanına girdi.

James Mayell, Sovyetlerin, Soğuk Savaş döneminde Afrika'da uyguladığı siyasette iki ana paradigmanın sürekli çatıştığını ifade etmektedir. İlk paradigmayı kapitalist sistemi ortadan kaldırıp Sovyetler Birliği liderliğinde sosyalist uluslararası bir toplum yaratma ülkü oluştururken, ikinci paradigmayı Sovyetlerin müttefik kazanarak Batı ile mücadele etmesine dayanan daha pragmatik ve realist yaklaşım oluşturmaktaydı.¹⁰³ İdeolojik yaklaşan grup, Afrika'da sosyalist devletler kurma hedefini, SSCB'nin Afrika politikasının ana itici gücü olarak gördü. Stratejik pragmatist görüş ise SSCB'yi, Batı ile doğrudan çatışmaya yol açmadan belirli ülkelerde nüfuzunu korumaya çalışan gerçekçi bir aktör olarak kurgulamak istedi. Bu iki yaklaşım genel olarak Sovyetlerin kıtada farklı dönemlerde uyguladığı yaklaşımlarda etkili oldu. Bu dönemler gerek Sovyetlerin iç dinamiklerindeki güç

¹⁰¹ Vladimir Shubin, "Russia and Africa: Moving in the right direction?", Ian Taylor ve Paul Williams (ed.), *Africa in The International Politics: External Involvement on The Continent* (Londra: Routledge, 2004), s. 102.

¹⁰² Keir Giles, *Russian Interests in Sub-Saharan Africa* (Carlisle PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013), s. 3-4.

¹⁰³ James Mayall, "The Soviet Union and Africa: How Great a Change?", E. J. Feuchtwanger, Peter Nailor (ed.), *The Soviet Union and The Third World* (Beaconsfield: The Macmillan Press, 1981), s. 184-187.

faktörlerine, gerekse de iç ve dış konjonktürdeki değişikliklere bağlı olarak Sovyetler’de oluşan stratejik kaygılara göre farklılıklar göstermiştir.¹⁰⁴

SSCB Afrika’daki ilk büyük çaptaki silah transferini Mısır’a yapmıştır. Ardından Cezayir, Libya, Gana, Gine, Fas ve Mali ülkelerinin 1961’de oluşturduğu Kazablanka Bloğu ile ilişkilerini geliştirmiştir. SSCB, Kazablanka grubu ülkelerini aynı yıl içerisinde gerçekleştirilen Sovyetler Birliği Komünist Partisi 22. Kongresi’ne davet etmiştir.¹⁰⁵ Fakat ilerleyen süreçlerde ideolojik olarak Sovyetlere yakın olan Cezayir (1965), Gana (1966) ve Mali’deki (1968) yönetimler askeri darbelerle indirilmiş ve Kazablanka grubunun öncülerinin ideolojik bağlamda fikirleri yeterli desteği bulamamıştır.¹⁰⁶

Sovyetler ideolojik bağlamda kıtadaki önemli müttefiklerini kaybetse de, nüfuz alanını arttırmaya devam etmiştir. Afrika’daki devletlerle geliştirilen diplomatik ilişkilerin yanı sıra SSCB, Afrika’yı da kapsayacak şekilde 3. Dünya ülkelerindeki varlığını güçlendirmek için 1960 yılında Moskova Halkların Dostluğu Üniversitesi’ni açtı ve burslu öğrenci almaya başladı. 1961’de Kongolu Devlet Başkanı Patrice Lumumba’nın suikast ile öldürülmesinden sonra üniversiteye onun adını vermesi ise SSCB’nin kıtadaki siyasi olaylara karşı olan hassasiyetini göstermekteydi. Sovyetler’in 1960’larda başlattığı 3. Dünya ülkelerindeki gençlere Moskova’da burslu eğitim imkânı sunma projesi, hızla artarak orta vadede kıtadaki elini güçlendirmişti. 1960’ın başlarında 500 olan öğrenci sayısı, 1960’ların sonlarında 10 kat artarak 5000’e ulaşmıştı.¹⁰⁷ 1980’lerin ortalarına gelindiğinde ise yaklaşık 53 bin kadar Afrikalı genç siyaset ve askeriye dahil olmak üzere, birçok alanda Sovyet eğitim kurumlarında ders almıştı. 1979-2017 yıllarında Angola Devlet Başkanlığı’nda bulunan José Eduardo dos Santos, 2001-2011 yıllarında Yeşil Burun Adaları’nın Devlet Başkanlığını yapan aynı

¹⁰⁴ George E. Hudson, “Soviet Arms Policy Towards Black Africa: Opportunities and Constraints”, Cindy Cannizzo (ed.), *The Gun Merchants Politics and Policies of the Major Arms Suppliers* (New York: Pergamon Press, 1980), s. 55-59.

¹⁰⁵ “The Soviet Union in Angola: Soviet and African Perspectives on the Failed Socialist Transformation,” Geohistory <https://geohistory.today/soviet-union-angola-history/> [Erişim 12/04/2020].

¹⁰⁶ Sam C. Nolutshungu, “Soviet Involvement in Southern Africa”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, c. 481 (1985), s. 138-146.

¹⁰⁷ Maxim Matusevich, “Revisiting the Soviet Moment in Sub-Saharan Africa”, *History Compass*, c. 7, S. 5 (2009), s. 1259-1268.

zamanda ülkenin bağımsızlıktan sonra 1975 yılında ilk Başbakanı olan Pedro Pires; 1991’de askeri darbe yaparak mevcut hükümeti deviren ve seçimlere girerek 2002-2012 yılları arasında Mali Devlet Başkanlığı görevinde bulunan Amadou Toumani Touré ve Nelson Mandela’dan sonra 1999-2008 yılları arasında Güney Afrika Cumhuriyeti Devlet Başkanlığı’nda bulunan Thabo Mbeki gibi isimler, bir dönem SSCB’de eğitim almış devlet başkanlarıydı. Üst düzey yöneticilerin yanı sıra Sovyetler Birliği, Afrika topraklarında 200 bin kadar da uzman yetiştirmiştir.¹⁰⁸

SSCB’nin Soğuk Savaş dönemindeki Afrika politikasında; öğrencilere sağladığı eğitim imkanları, Batı bloğuna karşı nüfusunu koruması için bölgedeki birtakım devletlere siyasi ve askeri yardımlarda bulunması ve yoğun silah satışlarının yapıldığı antlaşmalar ön plana çıkmaktadır. Özellikle eski KGB ajanları ve Rus askerlerinin Angola ve Güney Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerde sahada danışmanlık hizmetleri sunması ve bölgedeki ideolojik unsurları desteklemesi, SSCB’nin kıtada kurmaya çalıştığı nüfuz alanı için önemli girişimlerdir.¹⁰⁹

1960-1980 yılları iki küresel gücün hakimiyet yarışının, SSCB’nin Afrika politikalarını şekillendirdiği dönemdir. Kıtaya sağlanan askeri destek ve silah satışlarının giderek arttığı bu dönemde özellikle 1960’ların ortasından sonra SSCB, Afrika’nın en büyük silah tedarikçisi konumuna yükselmiştir. 1965-1969 yıllarında SSCB, Afrika’daki ülkelerin silah ithalatlarının %23’ünü karşılarken, 1970-1976 yılları arasında bu oran %32’ye kadar çıkarak, kıtanın silah ithalatının neredeyse üçte birini karşılayacak hale gelmiştir.¹¹⁰ Bu dönemde Sovyetler’in büyük çapta silah ihracatı yaptığı 10 Sahra altı Afrikası ise şu şekildedir; Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Gana, Gine, Mali, Nijerya, Somali, Sudan, Tanzanya ve Uganda.

1970’li yıllarda Sovyetlerin Afrika’da güçlü bir şekilde siyasi nüfus oluşturmaya çalıştığı yerlerden biri Angola olmuştur. Devam eden iç savaşa rağmen 1970’lerin

¹⁰⁸ Vladimir Shubin, “Russia and Africa: Moving in the right direction?”, Ian Taylor ve Paul Williams (ed.), *Africa in The International Politics: External Involvement on The Continent* (Londra: Routledge, 2004), s. 102.

¹⁰⁹ Keir Giles, *Russian Interests in Sub-Saharan Africa* (Carlisle PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013), s. 5.

¹¹⁰ George E. Hudson, “Soviet Arms Policy Towards Black Africa: Opportunities and Constraints”, Cindy Cannizzo (ed.), *The Gun Merchants Politics and Policies of the Major Arms Suppliers* (New York: Pergamon Press, 1980), s. 53-55.

sonlarında Angola, Sovyetlerin Afrika'daki sosyalizmi yayma çabalarının odak noktalarından biri konumundadır. Bu bağlamda 1980'lerin sonlarına kadar Sovyet diplomatları Angola'da kapsamlı ve yavaş bir şekilde sosyalizme geçişi teşvik edecek yönde diplomatik ve ekonomik ilişkilerini sürdürmeye devam ettiler.¹¹¹ 1980'lerin sonuna gelindiğinde Angola'nın yanı sıra Etiyopya, Mozambik ve Libya ideolojik yakınlıktan dolayı ilişkilerin güçlü tutulduğu ülkelerdi.¹¹²

George Hudson, kıtada artan Sovyet askeri politikası ve davranışlarının birbirleriyle ilgili 3 odak noktası olduğunu öne sürmüştür; bunlardan ilki antlaşma sağlanan devlette politik nüfuz kazanmasını hedefleyen “ikili odaklanma”, ikincisi ekonomik, siyasi ve askeri bir resmi ilişkisi olmayan devletlerde etki alanı oluşturabilmek için “bölgesel odaklanma”, ve son olarak Batı'nın özellikle ABD'nin politikalarına, hatta Çin gibi kıtadaki diğer rakip güçlere karşı bir denge olarak hareket etmek için “küresel odaklanma”.¹¹³ Hudson'un öne sürdüğü Sovyetlerin bu odaklanma seviyeleri özellikle 2000 sonrası Rusya'nın Afrika'yı tekrar gündeme alarak kıtada var olmaya başladığı dönemdeki politik ve askeri davranış biçimlerini ve odak noktalarını anlamak için de önem taşımaktadır.

Soğuk Savaş sürecinde SSCB çeşitli Afrika ülkelerine ve ülke içindeki bazı siyasi gruplara askeri, ekonomik ve diplomatik destekler sunmuştur. Afrika, o dönem Sovyet dış politikasının önemli bir parçasıdır. Fakat 1991 yılında SSCB dağıldığında kurulan Rusya Federasyonu ekonomik olarak zayıf ve siyasi olarak yorgun bir pozisyonda olduğu için enerjisini kendi ekonomik ve siyasi yapısını dönüştürmeye harcamıştır. Bu dönemde Rusya, Afrika'daki öncü rolünü kaybetmiş; Rusya'daki yeni elitler Batı'yla yeni ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bu dönemde Boris Yeltsin'in Sovyetlerin 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında Afrika'ya ve diğer gelişmekte olan ülkelere yardımının, Rus halkının karşılaştığı ekonomik sorunların ana nedeni olduğuna dair iddiası, Afrika'nın Rus kaynaklarını tükettiğine dair olumsuz bir imajdı. Rusya

¹¹¹ Marcus Power, *Geopolitics and Development* (New York: Routledge, 2019), s. 138.

¹¹² Marie Mendras, “Soviet Policy toward the Third World”, *Proceedings of the Academy of Political Science*, c. 36, S. 4 (1987), s. 164-175.

¹¹³ George E. Hudson, “Soviet Arms Policy Towards Black Africa: Opportunities and Constraints”, Cindy Cannizzo (ed.), *The Gun Merchants Politics and Policies of the Major Arms Suppliers* (New York: Pergamon Press, 1980), s. 55.

kıtadaki birçok elçiliğini ve konsoloslüğünü kapattı ve Afrika’da bazı ülkelerdeki yardım proje girişimleri durduruldu.¹¹⁴

Soğuk Savaş sonrası Rus dış politikasında yaşanan belli bir duraklama döneminden sonra, 2000 yılında Vladimir Putin’in iktidara gelişiyle Rus dış politikası yeniden şekillendi. Ortaya konan bu yeni stratejide Afrika ile olan karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi, askeri çatışmaların çözümüne yardımcı olmak, karşılıklı ekonomik etkileşimlerin arttırılması ve Afrika Birliği Örgütü’yle siyasi diyalogun geliştirilmesi gerektiğine dair maddeler yer aldı.¹¹⁵ Bu yeni dönemde Rusya, Afrika’ya geri dönmenin ne kadar önem arz ettiğinin farkında olduğu için özellikle Sovyet dönemindeki kıtanın bağımsızlık sürecinde ortaya koyduğu destekleri ve kurduğu çift taraflı ilişkileri ön plana çıkartarak, tekrardan Afrikalı uluslarla yapıcı ilişkiler kurmayı ve güveni yeniden inşa etme konusunda titiz bir şekilde hareket etmeyi hedefler.¹¹⁶ Putin sonrası yeni dönem Rusya’nın Afrika politikasının tekrar şekillendiği bir süreç olmaya devam etmektedir.

1.8. Çin’in Afrika’daki Tarihsel Arka Planı

Çin Halk Cumhuriyeti’nin Afrika ile olan ilişkileri II. Dünya Savaşı sonrası döneme kadar uzanmaktadır. Bu dönemde Çin, Afrika devletlerinin bağımsızlaşma sürecine destek vermektedir. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan çift kutuplu dünyada Çin Asya, Afrika ve Latin Amerika’da görece bağımsız olan ülkelere yönelik “önce dost edinmek, sonra karşılıklı anlayışları güçlendirmek ve nihayetinde güçlü resmi ilişkiler kurmak” şeklinde bir dış politika anlayışı geliştirdi.¹¹⁷ Bu politikanın bir parçası olarak Çin, 1955 yılındaki Bandung Konferansı’nda, bir Afro-Asya buluşması sağlayarak, emperyalizmin ve sömürgeciliğin tarihsel miraslarının üstesinden gelebilmek için ortak kültürel ve ekonomik işbirliği geliştirilmesi gerektiğine vurgu yaptı. Özellikle

¹¹⁴ Vladimir Shubin, “Russia and Africa: Moving in the right direction?”, Ian Taylor ve Paul Williams (ed.), *Africa in The International Politics: External Involvement on The Continent* (Londra: Routledge, 2004), s. 103.

¹¹⁵ “Foreign Policy Concept of the Russian Federation,” FAS <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm> [Erişim 12/04/2020].

¹¹⁶ Keir Giles, *Russian Interests in Sub-Saharan Africa* (Carlisle PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013), s. 9.

¹¹⁷ Liu Haifang, “China’s Development Cooperation with Africa: Historical and Cultural Perspectives”, Fantu Cheru ve Cyril Obi (ed.), *The rise of China and India in Africa* (New York: Zed Books, 2010), s. 53-54.

benzer sömürge mirası üzerinden geliştirdiği söylem o dönemde kıta ülkeleri ile olan ilişkisinde Çin'e avantaj sağlayan unsurlardan biriydi. Çin'in bu konferansta dile getirdiği kültürel ve ekonomik işbirliği söylemi ve girişimleri, ilerleyen yıllarda giderek artan sayıdaki bağımsız Afrika ülkesi ile resmi ilişkilerin kurulmasını sağladı.¹¹⁸

1960'lı yıllarda hızlıca bağımsızlığına kavuşan Afrika ülkeleri Çin için stratejik bir önem taşımaktaydı. Özellikle Tayvan'ın yeni bağımsız olan devletler tarafından tanınmasının önüne geçmek ve nihayetinde BM'de temsilcilik elde etmek için Afrika ülkeleriyle daha yakından bir ilişki geliştirdi. Her ne kadar dönemin Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı ve devrimin lideri Mao Zedong, 1959 yılındaki bir konuşmasında Afrika'yı emperyalizme karşı bir ortak olarak tanımlasa da¹¹⁹ 1960-1963 yıllarında bağımsızlığına kavuşan 23 Afrika ülkesinin 13'ü Tayvan'ı resmi olarak tanıırken, sadece 5'i Çin Halk Cumhuriyeti'ni resmi olarak tanımıştı.¹²⁰ Buna karşılık Çin Başbakanı Zhou Enlai 1963-1964 yıllarında Mısır, Cezayir, Tunus, Fas, Gana, Mali, Gine, Sudan, Etiyopya ve Somali olmak üzere toplam 10 Afrika ülkesine ziyaret gerçekleştirdi. Bu ziyaretler, Afrika'da daha çok Sovyetler üzerine odaklanan Batı ülkelerinin, Çin'in kıtadaki hamlesine dikkatlerini yöneltmesine sebep oldu.¹²¹ Enlai bu ziyaretleri sırasında Gana'da 1964 yılında yaptığı konuşmasında, "Çin Dış Yardımına Yönelik 8 prensibini"¹²² duyurdu. Eşitlik ve karşılıklı fayda, devletlerin egemenlik alanlarına saygı, faizsiz veya düşük faizli uzun vadeli krediler sağlayarak alıcı ülkelerin yükünü hafifleten ve herhangi bir şarttan bağımsız şekilde dış yardım politikasındaki ilkelerini belirten Çin, ziyaretlerin akabinde Kongo Cumhuriyeti, Kenya, Mali ve Tanzanya'ya 120 milyon dolar değerinde yardım kredisi sağladı.¹²³

¹¹⁸ a.y.

¹¹⁹ Mao Zedong, "February 21, 1959 'Africa's Task is to Struggle Against Imperialism'" (Wilson Center Digital Archive, 1998).

¹²⁰ Donald Klein, "Formosa's Diplomatic World", *The China Quarterly*, S. 15 (1963), s. 45-50.

¹²¹ Daniel Large, "Beyond 'Dragon in the Bush': The Study of China-Africa Relations", *African Affairs*, c. 107, S. 426 (2008), s. 45-61.

¹²² *The Chinese Government's Eight Principles for Economic Aid and Technical Assistance to Other Countries* (Wilson Center Digital Archive, 1990).

¹²³ Deborah Brautigam, *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa* (Oxford: Oxford University Press, 2009), s. 32-33.

1965 yılına gelindiğinde 38 Afrika ülkesinden 17'si Pekin yönetimini resmi olarak tanıdı. Belli bir süre kıtadaki politikaları zayıflayan Çin, 1970'li yılların başlarında Afrika'da güçlü bir diplomatik hamle başlattı. Özellikle Bandung Konferansı sonucunda kurulan, içinde birçok Afrika ülkesinin bulunduğu Bağlantısızlar Grubu çerçevesinde uluslararası alanda Afrika ve üçüncü dünya ülkelerinin çabalarını destekleyerek aktif bir diplomatik strateji geliştiren Çin'in dış politikası, Afrika'da 1970'li yıllarının başında meyve vermeye başladı. 37 Afrika ülkesi Çin'i resmi olarak tanıdı ve 1970-1975 yılları arasında 16 Afrikalı Devlet Başkan'ı Çin'e resmi ziyaret gerçekleştirdi.¹²⁴ Bu dönemde Çin, uluslararası alandaki yoğun diplomatik çabaları sonucu, özellikle Afrika ülkelerinin de desteğini almak suretiyle Tayvan'ın yerine BM'ye kabul edildi ve 1971 yılında BM Güvenlik Konseyi daimî üyeliğindeki yerini aldı. Aynı dönemde Çin, ABD'de Nixon yönetimi ile de "Tek Çin" (One China) politikası üzerinde anlaşmış durumdaydı ve Tayvan'a karşı avantaj elde etmişti.

İdeolojik olarak aynı cephede olan Çin Halk Cumhuriyeti ve SSCB arasındaki anlaşmazlıklar, 1960'lı ve 1970'li yıllarda Afrika'ya da yansdı ve kıtadaki dengeleri etkiledi. Bu durum anti emperyalist söylemini güçlü bir şekilde kullanan devletler ve kıtada devam eden bağımsızlık hareketleri için Sovyetlere karşı bir alternatif oluşmasına sebep oldu. SSCB kıtadaki varlığını özellikle askeri alanda güçlü bir şekilde sürdürürken, Çin ise yardım politikalarını etkin bir şekilde yürütmeye çalışmaktaydı. Çin özellikle büyük kamu işlerinde ve ulaşım altyapılarında Afrikalı bazı devletlere finansal destek sağlamaktaydı.¹²⁵

1980-1983 yılları arasında Afrika ziyaretinde bulunan dönemin Çin Başbakanı Zhao Ziyang, 1963-1964 yılları arasında Başbakan Enlai'nin Afrika ziyareti sırasında ifade ettiği "Çin Dış Yardımına Yönelik 8 İlkeyi" revize ederek "Çin-Afrika Ekonomik ve Teknik İşbirliğinin 4 İlkesini" duyurdu. Ortak kalkınma anlayışı, eşitlik, karşılıklı fayda ve pratik sonuçların gözetilmesinin ön planda olduğu bu yeni dönem

¹²⁴ Liu Haifang, "China's development cooperation with Africa: Historical and Cultural Perspectives", Fantu Cheru ve Cyril Obi (ed.), *The Rise of China and India in Africa* (New York: Zed Books, 2010), s. 55.

¹²⁵ Christopher Clapham, *Africa and the international: The Politics of State Survival* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), s. 144.

politikasında Çin, 1983-1986 yılları arasında 37 Afrika ülkesi ile 80 ikili ekonomik işbirliği antlaşması imzaladı.¹²⁶

1990'lı yıllara gelindiğinde Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Çin'in Afrika'daki politikaları değişen küresel konjonktüre göre şekil almaya başladı. Pekin yönetimi kıtaya yönelik kalkınma yardımlarını Afrika'daki özel sektörün canlanmasını sağlamak ve Afrika pazarlarına katılımını gerçekleştirmek için yeniden dizayn etti. Bu dönemde Çin Afrika'daki ticaretini ve yatırımlarını geliştirmesine yönelik kıta ülkelerine faizsiz ve sübvansiyonlu ihracat kredileri sağladı.¹²⁷

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1950'li yıllarda Afrika ülkeleri ile başlayan ilişkisi, başlarda BM'de Tayvan'ın yerine temsilcilik elde etmek için önem taşısa da, ilerleyen dönemde 3. Dünya ile anti emperyalist bağlamda ortak bir söylem geliştirerek Afrika özelinde ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik alanında ortaklıklar kurma girişimi ve kıta ülkelerinin desteğini almak için uygulanan yardım politikaları ile devam etmiştir. Çin'in Afrika ile olan ilişkileri 2000 yılında Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) ile kurumsallaşarak stratejik bir ortaklık halini almıştır. Her 3 yılda bir gerçekleştirilen bu işbirliği forumu Çin-Afrika ilişkilerinin bir dinamizm yakalamasını sağlamış ve Çin'in kıta ülkeleri ile olan ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkilerinin kurumsallaşmasında önemli bir rol oynamıştır.

1.9. Japonya'nın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı

Japonya'nın Afrika kıtasına olan ilgisi XIX. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Her ne kadar kıta ile olan ilk tanışıklığı XVI. yüzyılda Portekizli ve Hollandalı tüccarlar vasıtasıyla elde edilen bilgilere uzansa da, Japonya'nın, XVII. yüzyılda başlattığı ulusal izolasyon politikasından dolayı XIX. yüzyılın ortalarına kadar dış dünya ile ilişkilerini sınırlı tutması, Afrika ile temasını da kısıtlı hale getirmiştir.¹²⁸

¹²⁶ Xuetong Yan, "Sino-African Relations in the 1990s", *CSIS Africa Notes*, S. 84 (Washington DC.: Publication of The Center for Strategic and International Studies, 1988), s. 1-4.

¹²⁷ Liu Haifang, "China's development cooperation with Africa: Historical and Cultural Perspectives", Fantu Cheru ve Cyril Obi (ed.), *The Rise of China and India in Africa* (New York: Zed Books, 2010), s. 58.

¹²⁸ S. O. Agbi, "The Japanese Contact with, and Knowledge of Africa 1868-1912", *Journal of the Historical Society of Nigeria*, c. 11, S. 1/2 (1981-1982), s. 153-165 ; ayrıca bkz.; Seifudein Adem, "Africa in Japanese Diplomatic Thought: An African Perspective", *Journal of Black Studies*, c. 40, S. 5 (2010), s. 871-896.

Fakat XIX. yüzyılın ortalarında başlayan modernleşme süreci ve Japon politikalarının yeniden şekillenmeye başlaması Japonya için bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. O dönemde daha çok Avrupa'daki gelişmelere odaklanan Japonya'nın Afrika'daki siyasi ve ekonomik ilgisi çok kısıtlıydı. Bununla beraber kıtada ilgisinin yöneldiği iki bölge bulunmaktaydı. Avrupa ile olan ticaretinde bir geçiş kapısı konumunda olan Mısır ve kıtada potansiyel ticaret ortaklığı yapabileceği Güney Afrika, Japonya'nın Afrika'da yakın mercek altına aldığı bölgelerdi.¹²⁹ 1868 yılında Reiji Restorasyonu adıyla ifade edilen modernleşme sürecinin başlamasıyla Japonya askeri, hukuki ve bürokrasi alanında birçok değişiklik yapmıştır.

Avrupa'daki modernleşme sürecini birçok açıdan takibe alan Japonların, kıtadaki bazı sömürge yönetimlerini ve bölgedeki bazı gelişmeleri yakından gözlemlemeye başlamıştır. Bu gözlemler bağlamında İngilizlerin mandasında olan Mısır'da uygulanan karma yargı sisteminin Japonya'ya adapte edilip edilmeyeceği tartışılmıştı. Diğer yandan 1879 yılında Güney Afrika'da patlak veren Zulu Savaşlarını yakından takibe alan Japonlar, İngilizlerin askeri stratejileri ile ilgili raporlar tutarak bölgedeki gelişmelerden haberdar olmaya çalıştılar.¹³⁰

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Afrika, Japon entelektüelleri arasında gündeme gelmeye başladı ve kıta ile ilgili bilgilendirici kitaplar yayınlandı. Bunların arasında en dikkat çekici çıkışı yapan ise Prof. Tomizu oldu. 1897 yılında yayınladığı “Afiriko no zento” (Afrika'nın geleceği) kitabı, Japonya'nın da Afrika'da varlık göstermesini ve kaynaklarından faydalanması gerektiğini savunmaktaydı.¹³¹ Fakat Japonya o dönemde Asya'daki pozisyonu güçlendirmekle meşgul olduğu için Afrika'ya nüfuz edebilecek bir enerjiye sahip olmadığından, bu fikrin Japon dış politikasında karşılık bulması çok zordu ve nitekim karşılık bulamadı.¹³²

¹²⁹ Hiroshi Kato, “Japan and Africa: A Historical Review of Interaction and Future Prospects Japan and Africa”, *Asia-Pacific Review*, c. 24, S. 1 (2017), s. 95-115; Jun Morikawa, *Japan and Africa: Big Business and Diplomacy* (Asmara: Africa World Press, 1997), s. 29.

¹³⁰ S. O. Agbi, “The Japanese Contact with, and Knowledge of Africa 1868-1912”, *Journal of the Historical Society of Nigeria*, c. 11, S. 1/2 (1981-1982), s. 153-165.

¹³¹ Seifudein Adem, “Africa in Japanese Diplomatic Thought: An African Perspective”, *Journal of Black Studies*, c. 40, S. 5 (2010), s. 871-896.

¹³² S. O. Agbi, “The Japanese Contact with, and Knowledge of Africa 1868-1912”, *Journal of the Historical Society of Nigeria*, c. 11, S. 1/2 (1981-1982), s. 153-165.

Japonya 1910 yılında Güney Afrika Birliği'ne fahri konsolos atayarak diplomatik ve ticari ilişkilerine yönelik hamlesini yaptı. 1916 yılında Güney Afrika'ya ilk resmi ticaret heyetini gönderdi ve aynı yıl içerisinde Cape Town'da ilk Japon Konsoloslukunu açtı.¹³³ Bu süreç içerisinde ticareti hızla artan Japonya, 1935 yılında Güney Afrika'ya en fazla ihracat yapan 4. ülke konumuna yükseldi. Güney Afrika ile olan ticaret II. Dünya Savaşı arifesinde zirve noktasına ulaştı.¹³⁴ Aynı şekilde 1930'lu yılların başlarında Japonya, Orta ve Doğu Afrika tekstil pazarındaki kilit aktörlerden biri konumuna yükseldi.¹³⁵

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, mağlubiyetin de etkisiyle, Japonya kıtaya belli bir süre ilgisiz kaldı. Bu ilgisizlik, 1955 yılında gerçekleşen ve Afro-Asya Konferansı olarak da bilinen Bandung Konferansı'yla Japonya'nın savaş sonrası uluslararası diplomasi sahnesine tekrar geri dönüşü neticesinde kırılma gösterdi ve Japonya'nın Afrika'ya yönelik politikaları 1960'lı yıllarda hareketlilik kazandı.¹³⁶ 1961 yılında Japon Dışişleri Bakanlığı'nda Afrika birimi kuruldu. Aynı dönem içerisinde Nijerya, Kenya, Etiyopya ve Gana'da elçilikler açıldı.¹³⁷ Japonya kıtadaki ilk resmi kalkınma yardımlarını ise 1966 yılında Uganda, Kenya, Nijerya ve Tanzanya'ya yaptı. Japon resmi kalkınma yardımlarının sadece %1.1'lik kısmına tekabül eden bu yardımlar, özellikle 1973 ve 1979'da dünyada yaşanan petrol kriziyle farklı bir döneme girdi. 1980 yılında Japonya'nın resmi kalkınma yardımlarında Afrika'ya ayrılan pay %10'lara kadar yükseldi.¹³⁸ Japonya'nın yapılan bu yardım politikaları tarım, altyapı ve enerji alanını kapsayacak şekilde süreç içerisinde genişledi ve çeşitlenmeye başladı. 1974 yılı bu bağlamda Japon dış politikasında Afrika'yla ilgili ilk kritik dönüşümün

¹³³ Hiroshi Kato, "Japan and Africa: A Historical Review of Interaction and Future Prospects Japan and Africa", *Asia-Pacific Review*, c. 24, S. 1 (2017), s. 95-115.

¹³⁴ a.g.e.

¹³⁵ Scarlett Cornelissen ve Yoichi Mine, "Africa-Japan Relations in the Post-Cold War Era", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018), s. 270.

¹³⁶ Kweku Ampiah, "Japan at the Bandung Conference: The Cat goes to the Mice's Convention", *Japan Forum*, c. 7, S. 1 (1995), s. 15-24.

¹³⁷ Alain Antil, "Japan's Revived African Policy", *Etudes de l'Ifri* (Ifri, 2017), s. 1-8.

¹³⁸ Leni Wild, Lisa Denney, Alina Rocha Menocal ve Matthew Geddes, *Informing the Future of Japan's ODA: Japan's ODA within an African Context*, The Overseas Development Institute (Londra: The Overseas Development Institute, 2011), s. 15-16.

yaşandığı yıldır diyebiliriz. Bu yıl içerisinde Japonya tarafından Afrika kıtasına bakanlık düzeyinde ilk ziyaret gerçekleşti.¹³⁹

Japonya'nın yardım politikalarının, II. Dünya Savaşı sonrası bölgesel kalkınmalara destek sağlayarak ekonomik canlanmanın önünü açmak, kendi ihracat alanını genişletmek ve özellikle 1973 yılında gerçekleşen krizden sonra enerji tedarikinin güvenliğini sağlamak gibi ekonomik çıkar bağlamındaki motivasyonları göz önüne alındığında, dış politikasında resmi kalkınma yardımlarını güçlü bir şekilde araçsallaştırdığını ifade edebiliriz.¹⁴⁰ Nitekim Japon politikaları ile ilgili araştırmaları bulunan Kweku Ampiah, 1960'lı yıllarda başlayan Japon yardım politikalarının stratejik kullanımının, 1980'lerdeki Japon yardımlarının siyasi temellerine önemli bir perspektif kazandırdığı yönündeki değerlendirmesi bu önermeyi güçlendirmektedir.¹⁴¹

Platin, demir, krom, bakır gibi Japon endüstrisinde kritik öneme sahip madenlerin Güney Afrika ülkelerinden tedarik edilmesi,¹⁴² Nijerya'dan petrol ihraç edilmesi,¹⁴³ Tanzanya ile çok güçlü bir ticari işbirliğinin olması ve bu ülkenin Japonya'nın en büyük pazarlarından biri olması¹⁴⁴ göz önüne alındığında Japon resmi kalkınma yardımlarının dış politikada stratejik bir hamle şeklinde karşılık bulduğunu söyleyebiliriz.

Japonya'nın Afrika kıtasına yaptığı kalkınma yardımlarının toplam kalkınma yardımlarına oranı 1989'da %19'a kadar yükselmiş ve Japonya aynı yıl ABD'yi de geçerek dünyanın bir numaralı bağışçı ülkesi oldu.¹⁴⁵ 2000 yılına kadar süren bu

¹³⁹ Scarlett Cornelissen ve Yoichi Mine, "Africa-Japan Relations in the Post-Cold War Era", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018), s. 272.

¹⁴⁰ Juichi Inada, "Japan's Aid Diplomacy: Economic, Political or Strategic?", *Millennium - Journal of International Studies*, c. 18, S.3 (1989), s. 399-414.

¹⁴¹ Kweku Ampiah, *The Dynamics of Japan's Relations with Africa* (Londra; Routledge, 1997) s. 174.

¹⁴² Scarlett Cornelissen ve Yoichi Mine, "Africa-Japan Relations in the Post-Cold War Era", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018), s. 271.

¹⁴³ Kweku Ampiah, *The Dynamics of Japan's Relations with Africa* (Londra; Routledge, 1997) s. 125.

¹⁴⁴ a.g.e., s. 185-186.

¹⁴⁵ Leni Wild, Lisa Denney, Alina Rocha Menocal ve Matthew Geddes, *Informing the Future of Japan's ODA: Japan's ODA within an African Context* (Londra: The Overseas Development Institute, 2011), s. 16.

dönemde Japonya'nın yardım politikaları 1993'de Tokyo Uluslararası Afrika Kalkınma Konferansı (TICAD)'ın kurulması ile daha kurumsal bir nitelik ve siyasal bir boyut kazanmıştır. “Kendi kendine yardım” konsepti ile şekillenen Japon resmi kalkınma yardımları, Afrika'da özel mülkiyet fikrini teşvik etmekteydi ve Japon yönetimi bu yönde kıta ülkeleri ile kalkınma yardımları üzerine ikili ve çok taraflı antlaşmalar yaptı.¹⁴⁶ 2013 yılına kadar her 5 yılda bir yapılan daha sonra 3 yılda bir gerçekleşen TICAD, Japonya ve Afrika arasında daha kurumsal ilişkilerin gelişmesini ve karşılıklı işbirliklerin artmasını sağlamıştır.¹⁴⁷ Gelişen karşılıklı ilişkiler ve işbirlikleri bağlamında, 1974 yılında Japon resmi kalkınma yardımlarının önemli bir ayağı olarak kurulan Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) 2003 yılında yeniden şekillendirilerek, Japonya'nın Afrika ağırlıklı olmak üzere dış ülkelere yönelik kalkınma desteği politikalarında önemli bir rol oynamaya başladı.¹⁴⁸

Tokyo yönetiminin geliştirdiği stratejik yardım politikası kıtadaki varlığını görünür kılmakla beraber, ekonomik çıkarlarında stratejik öneme sahip madenlere ulaşmasını da kolaylaştırmıştır.

1.10. Hindistan'ın Afrika'daki Tarihsel Arka Planı

Hint alt kıtasının Afrika ile ilişkisi sömürgecilik öncesi dönemlere dayanmaktadır. Kıtanın doğu ve güney kısımları ile Hindistan arasında bağlantı sağlayan Hint Okyanusu Körfez Bölgesi'nin güney kıyıları, Afrika'nın Doğu kıyıları ve Hint alt kıta arasındaki ana güzergahlardan biri olmuştur. Sömürgecilik ile farklı bir dönemsel tecrübeye maruz kalan bölge İngilizlerin nüfuzu altına girmiştir. İngiliz sömürgeciliği bağlamında Hindistan ve Doğu-Güney Afrika arasında nüfus transferleri yaşanmıştır. Britanya İmparatorluğu, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Afrika'dan Hindistan'ın Deccan bölgesine asker köleler getirirken, aynı şekilde sömürgecilik dönemi içerisinde Afrika'da sahip olduğu plantasyonlarda çalışmak ve

¹⁴⁶ Scarlett Cornelissen ve Yoichi Mine, “Africa-Japan Relations in the Post-Cold War Era”, Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018), s. 273-274.

¹⁴⁷ “About Us,” Ministry of Foreign Affairs of Japan <https://www.mofa.go.jp/about/index.html> [Erişim 17.05.2020].

¹⁴⁸ Scarlett Cornelissen ve Yoichi Mine, “Africa-Japan Relations in the Post-Cold War Era”, Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018), s. 278. ayrıca bakınız; “About JICA,” JICA <https://www.jica.go.jp/english/about/index.html> [Erişim 17.05.2020].

demiryollarında işçi olarak istihdam etmek üzere Hindistan'dan kıtaya insan taşımıştır. Süreç içerisinde bu durum başta Güney Afrika olmak üzere Kenya, Tanzanya ve Moritus'ta bir Hint diasporası oluşturmuştur. Bu diaspora aynı zamanda gerek sömürge döneminde gerekse sonrasında iki bölge arasında iktisadi ve siyasi ağların oluşmasında önemli roller oynamaktadır.¹⁴⁹

Hindistan'ın özellikle İngiliz sömürgeciliğinin hâkim olduğu Doğu ve Güney Afrika bölgesi ile; sömürgecilik, ırkçılık ve ayrımcılığa karşı mücadelede ortak bir paydaya sahip olduğu söylenebilir. Nitekim Hindistan'ın bağımsızlık sürecinin en önemli lideri olan Mahatma Gandhi, 1893-1914 yılları arasında bugünkü Güney Afrika Cumhuriyeti'nde avukat olarak çalışmıştır. Gandhi'nin bu dönemde bölgede ayrımcılık politikalarına maruz kalan Hint diasporasını sömürge yönetimine karşı organize etmesi ve Hindistan'a döndükten sonra sömürge yönetimi ve anlayışına karşı mücadelesini sürdürmesi, iki bölge arasındaki sömürgeciliğe karşı ortak zemini göstermesi açısından önem taşımaktadır.¹⁵⁰ Sömürgeciliğe ve ayrımcılık politikalarına karşı oluşan bu tecrübe, Hindistan'a, kıta ile olumlu ilişki kurması yönünde yapıcı bir söylem geliştirme imkânı tanımaktadır.

1947 yılında bağımsızlığına kavuşan Hindistan, dekolonizasyon sürecinde özellikle İngiliz sömürge bölgelerindeki kurtuluş hareketlerini destekleyen bir pozisyonda olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Hindistan, Afrika'daki dekolonizasyon sürecinde öncü bir rol oynamaya çalışmıştır. Ulusal direniş gösterilerini sömürgeciliğe karşı silah olarak kullanan Gandhi'nin mücadelesi, 1950 ve 1960'larda Afrika'da sömürgeciliğe karşı ulusal bilincin uyanışına önemli katkılarda bulunmuştur. Aynı şekilde Hindistan, 1955 yılında 3. Dünya olarak isimlendirilen ve sömürgeci anlayışa karşı mücadele veren Asya ve Afrika devletleri tarafından gerçekleştirilen Bandung Konferansı'nda da öncü rol oynayan aktörlerden biri olmuştur.¹⁵¹ Bu dönemde Hindistan'ın Afrika politikasında iki önceliği

¹⁴⁹ Kudrat Virk, "Africa and India: Riding the Tail of the Tiger?", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018) s. 246.

¹⁵⁰ Rajkumari Shankar, *The Story of Gandhi* (New Delhi: Children's Book Trust 1969), s. 13-37.

¹⁵¹ Elizabeth Sidiropoulos, "Lions and Tigers: Africa and India", Ruchita Beri (ed.), *India and Africa: Enhancing Mutual Engagement* (New Delhi: Pentagon Press, 2014), s. 101.

bulunmaktaydı. Sömürge yönetimlerine karşı ulusal kurtuluş hareketlerini desteklemek ve özellikle Güney Afrika'daki apartheid rejimlerine karşı açıktan tavır alarak bu konuyu dünya kamuoyunun gündeminde tutmak, bu önceliklerden ilkinin oluşturmaktaydı.¹⁵² Diğer önceliği ise Afrika'daki Hint diasporasının durumu ve onlarla kurulacak ilişkilerdi.¹⁵³

Soğuk Savaş sürecinde Afrika ile olan politikasını Güney-Güney işbirliğine dayandıran Hindistan gerek BM düzleminde, gerek İngiliz Milletler Topluluğu çatısı altında, gerekse Bandung Konferansı ile zemini oluşturulan ve sonrasında kurulan Bağılantısızlar Hareketi çerçevesinde bağımsızlık hareketlerine desteğini sunmaya devam etmiştir. Bu bağlamda 1986 yılında dönemin Hindistan Başbakanı Rajiv Ghandi, Bağılantısızlar Hareketi içinde bir Afrika fonu oluşturulmasında ön ayak olmuştur. Diğer yandan Hindistan, apartheid rejimine karşı politikasıyla ilişkili olarak Güney Afrika'daki Afrika Ulusal Kongresi taraftarlarına finans ve eğitim yönünden destek sağlamıştır.¹⁵⁴

Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber Hindistan'ın enerjisini kendi içindeki siyasi ve ekonomik krizlerle mücadeleye yöneltmesi ve uluslararası konjonktürün etkisiyle, Afrika 1990'lı yıllarda Yeni Delhi yönetiminin önceliği olmaktan çıktı.¹⁵⁵ Fakat bu durum fazla uzun sürmedi. Gerek Hindistan'ın enerji talebinin artması gerekse Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen kısa bir geçiş döneminden sonra Afrika kıtasının, sahip olduğu doğal kaynak ve maden zenginliğinin yanı sıra, gelişen bir pazar haline gelmesi ve tekrar uluslararası siyasette stratejik bir değer elde etmesi, Yeni Delhi yönetimini 2000'li yıllarda Afrika politikasını yeniden şekillendirmeye itmiştir.

Hindistan'ın Afrika ülkeleri ile ilişkilerinde özellikle ortak tarihsel söylem ve Güney-Güney işbirliği konseptini ön plana çıkartması, kullandığı önemli diplomatik kartlarından biridir.¹⁵⁶ Yeni Delhi yönetiminin 2000'li yıllarda kıtaya tekrar

¹⁵² Jawaharlal Nehru, *India's Foreign Policy: Selected Speeches, September 1946- April 1961* (New Delhi: Publications Divions, Ministry of Information and Broadcasting, 1961), s. 543-544.

¹⁵³ a.g.e., s. 130-131.

¹⁵⁴ Christian Wagner, *India's Africa Policy*, (Berlin: SWP Research Paper No 9, 2019), s. 9

¹⁵⁵ Kudrat Virk, "Africa and India: Riding the Tail of the Tiger?", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018) s. 247.

¹⁵⁶ a.g.e., s. 248.

yönelmesinin ardından, 2008’de Afrika Birliği’ni temsilen katılan 14 Afrika ülkesi ile gerçekleştirdiği zirve ve ardından gelen işbirlikleri, bu ülkenin kıtadaki ilişkilerini daha kurumsal bir çerçeveye taşımıştır.¹⁵⁷

1.11. BAE’nin Afrika’daki Tarihsel Arka Planı

Arap dünyasının Doğu Afrika ile ilişkileri çok öncelere dayanmaktadır. Ali Mazrui, “Afrika nerede?” tartışmasında, her ne kadar Kızıldeniz’in coğrafi olarak bir ayırım noktası olduğunu düşünse de, Arap yarımadasını tarih içindeki yoğun kültürel ve sosyal ilişkilerden dolayı Afrika’nın bir parçası olarak gördüğünü ifade etmiştir.¹⁵⁸ Bu bölümde genel olarak Arap dünyasının Afrika ile ilişkilerinden ziyade kıtada askeri varlık gösteren ve özellikle Doğu Afrika’da güçlü yatırımları bulunan Birleşik Arap Emirlikleri’nin Afrika ile ilişkilerindeki tarihsel arka plana kısa bir şekilde değinilecektir.

Doğu Afrika ile deniz ticareti üzerinden devamlı ilişkisi olan bugünkü BAE sınırları içerisinde bulunan bölge kabileleri, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Pers Körfezi’nin güneyi ve Hint Okyanusu’nun Kuzeybatısındaki denizlerde varlık göstermekteydi. Bölgedeki nüfuzlu ailelerden olan Kasımî ailesinin özellikle İngiliz ve Hint gemilerine saldırması, Britanya yönetiminin bu bölgeyi korsan kıyıları olarak tanımlamasına sebep olmuştur. İngiliz donanması bölgedeki saldırıları engellemek için Kasımî kuvvetleriyle savaştı ve onları 1819’da yenilgiye uğrattı. Ardından 1820-1853 yılında İngilizlerle, bölgedeki bağımsız emirlikler ve şeyhlikler arasında deniz güvenliğini sağlamaya yönelik bir dizi antlaşma imzaladı. Antlaşmaların sonucu bu bölge “ateşkes devletleri” veya “ateşkes sahilleri” olarak anıldı.¹⁵⁹

1820-1971 yılları arasında İngiliz hegemonyasının görüldüğü bu topraklarda 1971 yılında bölgede bulunan 7 emirliğin tek çatı altında birleşmesi sonucu Birleşik Arap Emirlikleri kuruldu. Bağımsızlığının öncesi İngiliz mandası altında olan

¹⁵⁷ Christian Wagner, *India’s Africa Policy* (Berlin: SWP Research Paper No 9, 2019), s. 11-12.

¹⁵⁸ Ali Mazrui, *Afrikalılar*, çev. Yusuf Kaplan (İstanbul: İnsan Yayınları, 1992), s. 33-44.

¹⁵⁹ “History of the UAE,” U.AE <https://u.ae/en/more/history-of-the-uae> [Erişim 12.06.2020].

bugünkü BAE'yi oluşturan emirliklerin topraklarında 1958-1962 yılları arasında petrolün bulunmasıyla hızlı bir zenginleşme süreci başladı.¹⁶⁰

İngiliz mandası öncesinde Osmanlı Devleti yönetimi altında olan bu topraklardaki aileler, bölgenin deniz ticaretinde çok önemli roller oynamaktaydı. Zengibar, Mogadişu, Mombasa gibi Doğu Afrika kentleri ile ticari ilişkileri çok kuvvetliydi. 1800-1900 yıllarında köle ticaretinin yasaklanmasıyla birçok zengin Doğu Afrikalı aile bu topraklara yerleşti. Bu insanlar kendi kültürlerindeki bazı alışkanlıkları devam ettirseler de kendilerini BAE'nin yerel vatandaşları olarak görmekteydiler.¹⁶¹

BAE'nin dış politikası 1971'den 2004 yılına kadarki süreçte Devlet Başkanlığı yapan aynı zamanda ülkenin kurucu lideri olarak da bilinen Zayid bin Sultan el Nahayan dönemi ve 2004'den günümüze devam eden Zayid sonrası dönem olmak üzere iki ana kısımda değerlendirilmektedir.¹⁶² Dış politikada yumuşak gücün ön plana çıktığı ilk dönemde BAE Arap Birliği'ndeki dış yardım fonlarına en fazla bağış yapan ülkesiydi. Bu bağışların çok önemli bir kısmı Afrika'da da bulunan Arap ülkelerine yapılmaktaydı. Doğu Afrika başta olmak üzere Afrika ülkeleri ise ikinci sırada bulunmaktaydı.¹⁶³ BAE dış politikasının önemli bir parçası olan bu yardımlar, Arap Birliği'nden bağımsız bir şekilde de yürütülmüştür. 1992 yılında Emir Zayid tarafından kendi adına kurulan vakıf vasıtasıyla 1993-1999 yılları arasında en fazla yardım ettiği bölge Afrika kıtası oldu.¹⁶⁴ BAE'nin yardım politikalarında Afrika'daki Arap ülkelerinin ve Doğu Afrika ülkelerinin ön plana çıkması bu bölgelerin BAE dış politikasındaki önemini göstermektedir.

¹⁶⁰ “United Arab Emirates,” Encyclopedia Britannica <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates/History> [Erişim 12.06.2020].

¹⁶¹ “The multiple roots of Emirati society: the cosmopolitan history of Emirati society,” Open Democracy <https://www.opendemocracy.net/en/beyond-trafficking-and-slavery/the-multiple-roots-of-emirati-society/> [Erişim 12.06.2020].

¹⁶² Mariam Alzaabi, “Foreign Policy of the United Arab Emirates (UAE): Continuity and Change”, Ahmed Al-Masri ve Kevin Curran (ed.), *Smart Technologies and Innovation for a Sustainable Future: Proceedings of the 1st American University in the Emirates International Research Conference Dubai, UAE 2017* (Cham: Springer, 2019), s. 141.

¹⁶³ Khalid S. Almezaini, *The UAE and Foreign Policy: Foreign Aid, Identities and Interests* (New York: Routledge, 2012), s. 58-60.

¹⁶⁴ a.g.e., s. 69.

Zayid sonrası dönemde ise BAE daha agresif ve atılgan politikalar izlemeye başlamıştır. Arap Körfezi'nde rantçı bir devletten, bölgesel kilit aktörlerden biri olmaya doğru bir kırılma göstermiştir. Dış politikasını yumuşak gücün yanı sıra askeri ve ekonomik güçle konsolide eden BAE yöneticileri, devletin sert güç kapasitesini arttırdıkları için “Körfez’in küçük Spartası” olarak tarif edilmektedir.¹⁶⁵ İddialı ve müdahaleci bir dış politika geliştiren BAE'nin bu yeni dönemdeki güvenlik stratejisinde en fazla yoğunlaştığı bölge ise Kızıldeniz havzası ve Afrika Boynuzu'dur.¹⁶⁶

1.12. Türkiye'nin Afrika'daki Tarihsel Arka Planı

Türklerin, Afrika'daki siyasi varlığı IX. yüzyıla kadar dayanmaktadır. 868 yılında Mısır'da kurulan ve kısa bir dönem hakimiyet süren Tolunoğulları Devleti (868-905), Afrika'daki ilk Türk devleti olarak bilinmektedir.¹⁶⁷ Tolunoğulları'nın ardından İhşidiler (935-969), Eyyubiler (1171-1250) ve Memlukler'in (1250-1517) Mısır'da egemenlik sürmesi, Türklerin Afrika kıtasına yabancı olmadıklarını gösteren örneklerdir.¹⁶⁸ Her ne kadar Türklerin kıtada varlık göstermesi bu döneme kadar uzansa da Türkiye'nin selefi olan Osmanlı Devleti'nin stratejik bağlamda Afrika'ya yönelik politika üretmesi, kıta ile olan siyasi ve stratejik ilişkilerin başlangıcı kabul edilebilir. Geniş bir tarihsel perspektif üzerinden değerlendirildiğinde kendi içinde alt başlıkları olmakla beraber, Türkiye'nin Afrika ilişkileri 3 ana döneme ayrılabilir: Osmanlı Devleti'nin kıtaya yönelik politika ürettiği ve hakimiyet tesis ettiği ilk dönem; ardından 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanından 1998 yılına kadarki süreci kapsayan ikinci dönem ve nihayetinde 1998'de Afrika Eylem Planı ile gündeme gelen fakat 2000'li yıllarda uygulama alanı bulan yeni Afrika politikasının şekillendiği üçüncü dönem.¹⁶⁹

¹⁶⁵ “The ambitious United Arab Emirates,” The Economist <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2017/04/06/the-ambitious-united-arab-emirates> [Erişim 12.06.2020].

¹⁶⁶ Emanuel Skoog, “The rise of “little Sparta” in the Middle East,” Jason Institute <https://jasoninstitute.com/2019/04/28/the-rise-of-little-sparta-in-the-middle-east/> [Erişim 12.06.2020].

¹⁶⁷ Ahmet Kavas, *Osmanlı-Afrika ilişkileri*, 2.bs. (İstanbul: Kitabevi, 2013), s. 24.

¹⁶⁸ a.g.e., s. 26-32.

¹⁶⁹ Mehmet Özkan, “Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects”, SETA Policy Brief No22 (2008), s.3.

Türkiye'nin selefi olan Osmanlı Devleti'nin Afrika ile münasebetleri XVI. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. İspanyolların Akdeniz'de yükselen bir güç haline gelerek Kuzey Afrika şehirlerine saldırması üzerine bölge halkı Osmanlı sultanından yardım talep eder.¹⁷⁰ Bu talepler üzerine Kuzey Afrika'da İspanyollar ile uzun bir mücadeleden sonra egemenlik tesis eden Osmanlı Devleti, diğer taraftan Doğu Afrika'da Portekizliler ile uzun yıllar savaşıyor. Özellikle Mısır'ın alınması ve ardından Habeş eyaletinin kurulmasıyla Kızıldeniz ve Afrika Boynuzu'nda etkinliğini arttıran Osmanlı Devleti bölgedeki Müslüman sultanlıklarla Portekizlilere karşı mücadele vermiştir.¹⁷¹ Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'ndaki ticaretin güvenliği ve kimlik mücadelesi bu savaşların önemli paradigmalarından bir kısmı olmuştur.

Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinin tarihi bağlamının en önemli ayağı olan Osmanlı Devleti'nin aynı zamanda bir Afrika Devleti olması Türkiye-Afrika ilişkilerinin daha iyi anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nin Afrika'da Mısır, Cezayir, Trablusgarp, Tunus ve Habeş eyaletleri olmak üzere 5 bölgede hakimiyeti bulunmaktaydı.¹⁷² XIX. yüzyılın sonlarında Mısır Hidivliği üzerinden Hatt-ı İstiva Müdüriyetini kurarak idari sınırlarını, güneye doğru ilerletmek suretiyle bugünkü Orta Afrika Cumhuriyeti ve Uganda'ya kadar genişletmişti.¹⁷³

Osmanlı Devleti'nin Afrika'daki siyasi varlığı idari yönetimlerin ötesinde de bir etki alanına sahip olmuştur. Sahra altında günümüz Nijerya, Nijer, Çad'ın olduğu bölgede bulunan Kanem Bornu Sultanlığı ile diplomatik ilişkiler geliştirilmiş ve karşılıklı savunma paktı imzalanarak buraya askeri ekipmanlar ve uzmanlar gönderilmiştir.¹⁷⁴ Afrika kıtası ile siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve askeri birçok ilişkisinin bulunduğu Osmanlı Devleti'nin Afrika'daki nüfuz alanı çok geniştir. Afrika-yî Osmanî olarak ifade edilecek bu nüfuz alanı fiziksel sınırların ötesinde dini-sosyal ve kültürel anlamda da Osmanlı Devleti'nin kıtada önemli bir etki alanına sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Muhammed Şitta Bey vasıtasıyla Nijerya'da,

¹⁷⁰ Ahmet Kavas, *Osmanlı-Afrika ilişkileri*, 2.bs. (İstanbul: Kitabevi, 2013), s. 119.

¹⁷¹ Elem Eyryce Tepeciklioğlu, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler Fırsatlar ve Engeller* (Ankara: Nobel, 2019), s. 8-9.

¹⁷² Ahmet Kavas, *Osmanlı-Afrika ilişkileri*, 2.bs. (İstanbul: Kitabevi, 2013), s. 33-57.

¹⁷³ Hatice Uğur, *Osmanlı Afrikası'nda bir Sultanlık Zanzibar* (İstanbul: Küre, 2005), s. 30.

¹⁷⁴ Elem Eyryce Tepeciklioğlu, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler Fırsatlar ve Engeller* (Ankara: Nobel, 2019), s. 9-10; ayrıca bkz.; Cengiz Orhonlu, "Osmanlı Bornu Müsabetleri", *Tarih Dergisi*, S. 23 (1969), s. 111-130.

Ebubekir Efendi vasıtasıyla Güney Afrika’da dini misyonları ve temsilcilikleri bulunması bu etki alanını göstermesi açısından önem taşımaktadır.¹⁷⁵

Avrupalı Devletlerin kıtadaki sömürgeleştirme sürecinde özellikle Müslüman yerel güçlerle hareket eden Osmanlı Devleti, 1912 yılında Trablusgarp’tan çekilerek Afrika’daki son toprağını kaybetti. Millî Mücadele sonucunda Osmanlı’nın halefi olarak Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda, Afrika’da Mısır, Etiyopya, Liberya ve Güney Afrika dışındaki ülkeler sömürge yönetimi altındaydı. Bu dönemde ideolojik bir paradigma değişikliğine uğrayan ve aynı zamanda iktisadi kalkınma ve yeni ulus inşa sürecine giren Türkiye’nin yeni dış politikası, daha temkinli şekillendiği için Afrika ile ilişkiler sınırlı boyutta kaldı.

Kendisini Batı ittifak sistemi içerisinde konumlandıran Türkiye’nin politika yapıcılarının güvenlik kaygıları, dekolonizasyon sürecindeki tavrında da etkili olmaya devam etmiştir. 1950’li yıllarda BM Genel Kurulu’nda Tunus ve Fas’ın bağımsızlığı ile ilgili görüşmelerde çekimser oy kullanmış; aynı şekilde BM Genel Kurulunda 1955 yılında Cezayir’in bağımsızlığının gündeme gelmesinin aleyhinde oy kullanarak bu durumun Fransa’nın iç meselesi olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁶ Fakat aynı Türkiye 1960 yılında bir bildiri yayınlarak Türkiye’nin, Cezayir’in Fransa’ya karşı giriştiği bağımsızlık mücadelesi başta olmak üzere, gelecekteki bağımsızlık savaşlarını da destekleyeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda 1961 yılında BM Genel Kurulu’nda gündeme getirilen Cezayir’in “self determinasyon” (kendi kaderini tayin) hakkını tanıyarak olumlu yönde oy kullanmıştır.¹⁷⁷

BM Genel Kurulu’nda olumlu tavır göstermesinin yanı sıra Cezayir’e silah yardımında bulunması, Fransa ile Türkiye’yi karşı karşıya getirmiştir. Türkiye’nin iç dinamikleri ve hâkim paradigmasındaki kırılğanlıklarla da ilişkili olan bu siyasi ikilem; yani bir taraftan Batı ittifakının içerisinde yer alma ve sorun yaşamama düşüncesi, diğer taraftan tarihsel bağlardan kaynaklı bölge halklarıyla var olan güçlü ilişkiler, dış politikasında bazı çelişkili tavırlar şeklinde kendisini göstermiştir. Bu

¹⁷⁵ Mehmet Özkan, “Turkey’s Opening to Africa”, *The Journal of Modern African Studies*, c. 48, S.4 (2010), s. 525-547.

¹⁷⁶ Elem Eyryce Tepeciklioğlu, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler Fırsatlar ve Engeller* (Ankara: Nobel, 2019), s. 18-21.

¹⁷⁷ a.g.e., s. 19.

durum bazı Türk diplomatların “Fransa müttefikimizse, Cezayirliler kardeşimizdir.” şeklinde ifade ettiği siyasi ikileminin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁸ 1960’lı yıllarda bağımsızlıklarını kazanan Afrika ülkelerinin bir kısmı ile diplomatik ilişkiler kuran Türkiye’nin 1990’lı yılların sonlarına kadar Afrika ile ilişkileri “iki ileri bir geri” şeklinde ifade edilmektedir.¹⁷⁹ Bu bağlamda 1970’li yıllar Türkiye’nin dış politikasını çeşitlendirmeye çalıştığı ve Sahra altı Afrika’ya yönelik politikalarını kapsamlı bir şekilde düzenlemek için adım attığı yıllar olmuştur.¹⁸⁰ Fakat atılan bu adımların bir süreklilik kazanmaması Türkiye’nin Afrika politikasını derinleştirememiştir. 1974’te Kıbrıs Harekâtı sırasında Libya’nın, Türkiye’ye uygulanan ambargoyu delerek, ucuz petrol ve silah tedariki sağlaması Türk dış politikasında önemli bir yere sahip olurken; Kıbrıs meselesinin BM Genel Kurulu’nda Afrika ülkeleri tarafından destek görmemesi, kurulan diplomatik ilişkilerin yeterince etkin olmadığını göstermektedir.¹⁸¹

1990’lı yıllarda Refah-Yol İktidarı koalisyonunda Necmettin Erbakan’ın İslam Dünyası’nın güçlü ekonomileri arasında işbirliğini arttırmaya yönelik D-8 gibi iddialı bir projeyi gündeme getirmesi, Türk dış politikasını çeşitlendirmeye yönelik önemli bir adım olmuştur. Bu çerçevede Mısır ve Nijerya’nın D-8 grubunda yer alması Afrika ile ilişkiler açısından önem taşımakla beraber, Afrika’ya yönelik ciddi bir işbirliği atılımının da önünü açmıştır.¹⁸² Afrika’ya yönelik 1998’de Afrika Açılım Eylem Planı’nın ortaya konması ve bu planın Ak Parti hükümetleri zamanında eyleme geçirilerek ivme kazanması üzerine Afrika’da yeni bir döneme başlayan Türkiye, kıtaya yönelik politikasında daha aktif ve atılgan bir siyaset izleyerek Afrika’daki görünürlüğünü arttırmayı ve varlığını hissettirmeyi başarmıştır.

¹⁷⁸ Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri* (Ankara; Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1977), s. 133-134.

¹⁷⁹ Elem Eyrice Tepeciklioğlu, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler Fırsatlar ve Engeller* (Ankara: Nobel, 2019), s. 21.

¹⁸⁰ a.g.e., s. 23.

¹⁸¹ a.g.e., s. 24-25.

¹⁸² Serhat Orakçı, *Türkiye Afrika İlişkileri: Tarihî Süreç, Yaklaşımlar ve Beklentiler* (İstanbul: İNSAMER, 2018), s. 156-157.

2. BÖLÜM

AFRİKA'DA ASKERİ VARLIKLARI BULUNAN KITA DIŞI AKTÖRLERİN STRATEJİK ÇIKARLARI

2.1. ABD'nin Afrika'daki Stratejik Çıkarları

Afrika kıtasındaki sorunlar uzun bir dönem ABD ordusu için stratejik öncelikler arasında tanımlanmamış ve Afrika'ya askeri angajmanlar nadiren gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş Dönemi'ni bunun bir istisnası olarak kabul etmemiz durumunda bile ABD'nin Afrika için özel bir politikası olduğu söylenemez. Nitekim Letitia Lawson “U.S. Africa Policy since the Cold War” adlı makalesinde şöyle bir tespitte bulunur: “Soğuk Savaş sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Sahra Altı Afrika'ya yönelik dış politikasının Afrika ile pek bir ilgisi yoktur. Diğer gelişmekte olan bölgelerde olduğu gibi, Afrika ülkeleri büyük küresel satranç oyununda her şeyden önce piyonlardı. Cumhuriyetçi ve Demokratik Yönetimler Amerika'nın müşterilerini desteklerken, Sovyet müşterilerini baltalamaya çalıştı. Ekonomik ve askeri yardım kilit müttefiklere yönelikti.”¹⁸³ Soğuk Savaş Sonrası dönem için de Afrika'nın belli bir dönem ABD için kapsamlı bir stratejisi bulunmamaktaydı. Somali'deki “Kara Şahin” olayından sonra ABD kendisini askeri olarak bölgeden büyük oranda soyutladı.

1995 yılında Clinton Yönetimi Sahraaltı Afrika için güvenlik stratejisi ortaya koymuştu. Bu güvenlik stratejisinde, ABD'nin güvenlik ve ekonomik çıkarlarının çok sınırlı olmasına rağmen Washington yönetiminin Afrika'da öncü rolünü sürdürmek istediği vurgulamaktaydı. Ekonomik kalkınma ve çatışma çözümlemeleri bağlamında ortaya konan stratejide çatışma çözümü, sürdürülebilir büyüme, demokrasinin gelişmesi ve insani yardım başlıkları ön plana çıkmıştı.¹⁸⁴ Fakat 1998 yılında ABD'nin

¹⁸³ Letitia Lawson, “U.S. Africa Policy Since the Cold War”, *Strategic Insights*, c. 6, S. 1 (2007).

¹⁸⁴ “U.S. Security Strategy for Sub-Saharan Africa,” U.S. Department of Defense, <https://archive.defense.gov/Speeches/Speech.aspx?SpeechID=943> [Erişim 15.03.2020].

Tanzanya ve Kenya'daki elçilikleri terör kaynaklı bir saldırı sonucunda bombalanmasıyla, Afrika'ya yönelik girişimleri kısa ömürlü oldu.¹⁸⁵

2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin "terörizmle küresel savaş" konseptiyle dünya kamuoyuna yönelik duyurusunun ardından terörizm ABD güvenliği için bir numaralı tehdit oldu. Bush döneminde şekillenen yeni politikada ABD, Afrika'yı önemli terör tehdidi kaynaklarından biri olarak değerlendirdi.¹⁸⁶ Gerek Mağrib el Kaidesi üzerinden Sahel ve Kuzey Afrika, gerek eş-Şebab terör örgütü üzerinden Afrika Boynuzu bölgelerine terörle mücadele kapsamında yönelmesi Afrika'nın ABD için stratejik öneme sahip bir bölge olarak yükselmesine yol açtı.¹⁸⁷ ABD bu dönemden sonra Afrika'daki askeri varlığını güçlendirmeye başladı. 2007 yılında merkezi Almanya'da olan ABD'nin Afrika'daki tüm askeri faaliyetlerinden sorumlu Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı (AFRICOM) kuruldu.¹⁸⁸ Aynı yıl ABD merkez karargâhı, İtalya'nın Napoli şehrinde olan Birleşik Devletler Afrika-Avrupa Donanma Kuvvetleri (NAVAF) Komutanlığı'nı kurdu. NAVAF, ABD'nin Afrika'daki partnerleriyle deniz güvenliği ve terör tehditlerine işbirliği geliştirmekte ve Afrika sahillerinde ABD çıkarlarına yönelik tehditlere karşı faaliyet göstermektedir.¹⁸⁹

AFRICOM ve NAVAF'ın kurulması, politika yapıcılarının kıtanın güvenlik sorunları ve ABD'nin stratejik çıkarlarındaki algısal dönüşümü ve gelişimi yansıtmaktadır. ABD Kongresi tarafından yetkilendirilen Afrika Politika Danışma Paneli, ABD-Afrika politikasını güçlendirmek ve kıtadaki politikalarını şekillendirmek için ortaya attığı öneride 5 maddeye dikkat çekmektedir: Enerji

¹⁸⁵ Becky Champagne (ed.), *Anatomy of a Terrorist Attack An In-Depth Investigation Into The 1998 Bombings of the U.S. Embassies in Kenya and Tanzania* (Matthew B Ridgway Center for International Security Studies, 2005), s. 23-25; "1998 US Embassies in Africa Bombings Fast Facts," CNN <https://edition.cnn.com/2013/10/06/world/africa/africa-embassy-bombings-fast-facts/index.html> [Erişim 15.03.2020].

¹⁸⁶ John Rollins, *Al Qaeda and Affiliates: Historical Perspective, Global Presence, and Implications for U.S. Policy* (Washington: Congressional Research Service, 2011), s. 19.

¹⁸⁷ a.g.e., s. 19-26.

¹⁸⁸ "About the Command," United States African Command, <https://www.africom.mil/about-the-command> [Erişim 15.03.2020].

¹⁸⁹ a.g.k.

güvenliği, küresel ticaret, çatışmalara karşı mücadelede destek, terör ve HIV/AIDS.¹⁹⁰ Bu bağlamda ABD'nin kıtadaki çıkarlarını tanımlaması, Afrika'daki askeri varlığının anlaşılması için önem taşımaktadır. AFRICOM Afrika'daki stratejisinde 5 hedefi önelediğini ifade etmektedir: 1-Afrika'daki ortaklarla bölgesel güvenliğe katkı sağlamak, 2- Şiddet yanlısı aşırı örgütlerin ve ulus ötesi suç örgütlerinden gelen tehditlerin iç güvenlik güçleri tarafından yönetilebilir bir düzeye indirgenmesinde işbirliği yapmak, 3-ABD'ye erişim ve hareket alanı sağlamak, 4-AFRICOM'un askeri kuvvetleri, kapasiteleri, antlaşmaları ve yetkilerini uyumlu hale getirerek hareket alanı oluşturmak, 5-Personel ve tesisleri korumak.¹⁹¹

ABD Afrika Komutanlığı'nın hedeflerini gerçekleştirmek için planlarını revize ederek 2019 yılı için sunduğu daha spesifik stratejisinde ise 6 madde şu şekildedir: 1-Partner ağlarını güçlendirmek, 2-İş ortaklığı kapasitesini arttırmak, 3-Somali'deki güvenliğin gelişmesini sağlamak, 4-Libya'daki istikrarsızlığı kontrol altına almak, 5-Sahel'deki ve Çad Bölgesi'ndeki partnerleri desteklemek, 6- Harekat alanını, ABD Afrika Komutanlığı'nın günlük aktivitelerini, kriz müdahalesini ve acil eylem operasyonlarını kolaylaştıracak şekilde düzenlemek.¹⁹² ABD'nin 11 Eylül sonrası geliştirdiği güvenlik söylemi, Afrika özelinde çıkarlarının kurgulanmasında ve kıtada askeri olarak var olmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle güvenlik söylemini küresel anlamda genişleterek ABD, esasında Afrika özelinde stratejik çıkarlarını 'makul' bir zeminde yansıtabileceği bir fırsata kavuşmuştur.

2.2. Fransa'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları

Fransa eski Devlet Başkanı François Mitterrand'ın, önceki bölümlerde de bahsedilen, *"Afrika olmadan Fransa'nın XXI. yüzyılda bir tarihi olamaz"* sözü, Afrika'nın Fransa için ne kadar önemli olduğunu gösterir niteliktedir. Fransızların zamanının en yüksek merciinin bu ifadelerin daha iyi anlaşılması için Afrika ile

¹⁹⁰ J. Stephen Morrison, "Overview", Walter H. Kansteiner III (ed.), *Rising U.S. Stakes in Africa: Seven Proposals to Strengthen U.S.-Africa Policy* (Washington: CSIS Press, 2004), s. 1-5.

¹⁹¹ "Statement of General Thomas D. Waldhause, United States Marine Corps Commander United States Africa Command Before The Senate Committee on Armed Services," United States Senate Committee on Armed Services (2019), s. 11, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Waldhause_02-07-19.pdf [Erişim 15.03.2020].

¹⁹² a.g.e., s. 13.

kurduğu ilişkilerin ekonomik ve enerji boyutlarının ayrıntılı bir şekilde irdelenmesi gerekmektedir. Askeri varlık ve askeri strateji esasında bir sonuçtur. O sonucu doğran sebepler ise ülkelerin oluşturdıkları planlar ve siyasi ajandadır. Bu siyasi ajandayı tanımlayan ise ülkelerin ihtiyaçları ve çıkarlarıdır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgecilik sürecinin bitmesine rağmen Fransız askeri üslerinin Afrika'da bulunmaya devam etmesi, Fransa'nın kıtada ekonomik, kültürel, siyasi, ulusal ve güvenlik olmak üzere 5 temel çıkarını korumayı hedeflemektedir.¹⁹³

İlk ele alacağımız konu ekonomik çıkarlardır. Mitterrand'ın söylediği cümlelerin tarihsel bağlamını ele alırsak Fransa yüksek teknoloji, hava ve uzay teknolojisi gelişimi, nükleer enerji ve silah sanayisi için hayati derecede önemli olan doğal kaynaklarının önemli bir kısmını Afrika'dan temin etmektedir. Bu kaynaklar stratejik olarak önemlidir. Fransa'nın doğal kaynaklarda 1980 yıllarında Frankofon Afrika'ya olan bağımlılığı kobaltta %100, uranyumda %90, fosfatta %83, boksitte %68, manganezde %35, bakırda %32 oranındaydı.¹⁹⁴ Öte yandan Fransa'nın enerji ihtiyacında kritik bir yeri olan nükleer enerjinin hammaddesi zenginleştirilmiş uranyumdur. Fransa bugün bile tüm ülkenin elektrik enerjisinin %71.7'sini nükleer enerjiden sağlamaktadır ve bu hususta dünyada başı çeken ülkelerden biridir.¹⁹⁵

1980'li yıllardan beri nükleer enerji, Fransa'nın elektrik üretiminde en önemli kaynaklardan biridir. Günümüzde bile Sahra altı ülkelerinin Fransa'ya ihracatlarının %65'ini yüksek teknoloji için gerekli olan doğal kaynaklar oluşturmaktadır.¹⁹⁶ Diğer yandan Fransa, Afrika'nın en büyük 5. ticari partneridir. Kıtaya olan ihracatı 2018 yılında 30.5 milyar dolar değerindedir.¹⁹⁷ UNCTAD'ın Dünya Yatırım Raporu'nun

¹⁹³ Degan Sun ve Yahia Zoubir, "Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102.

¹⁹⁴ Guy Martin, "The Historical, Economic, and Political Bases of France's African Policy", *The Journal of Modern African Studies*, c. 23, S.2 (1985), s. 189-208.

¹⁹⁵ "Nuclear Share Figures, 2009-2019," World Nuclear, <https://www.world-nuclear.org/information-library/facts-and-figures/nuclear-generation-by-country.aspx#.UkrawYakrOM> [Erişim 21.03.2020].

¹⁹⁶ "Product Exports by Sub-Saharan Africa to France 2018," World Integrated Trade Solution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SSF/Year/2018/TradeFlow/Export/Partner/FRA/Product/all-groups> [Erişim 21.03.2020].

¹⁹⁷ "What are France's strategic interests in Africa?," Quora <https://www.quora.com/What-are-Frances-strategic-interests-in-Africa> [Erişim 21.03.2020].

verilerine göre 2016'da Fransa, Afrika'da 49 milyar dolarlık doğrudan yatırımla kıtadaki 3. en büyük yatırımcı ülke pozisyonundadır.¹⁹⁸

Özellikle Frankofon Afrika ile olan tarihsel bağları Fransa'yı Batı Afrika'da ekonomik olarak anahtar oyuncularından biri kılmaktadır. Fransız Dışişleri ve Avrupa Bakanlığı verilerine göre 1100 kadar Fransız şirket, Afrika'da 2109 bağlı kuruluşla birlikte faaliyet göstermektedir. Her üç Fransız ihracat firmasının biri Afrika'ya ürün ihraç etmektedir. 2002 yılından 2017 yılına kadar toplam 38 bin Fransız işletmesi Afrika'ya ürün ihraç etmiştir. Fransa'nın Sahraaltı Afrika ile yaptığı ticaret 2017 yılında Fransa lehine 2.9 milyar dolar fazlalık vermiştir.¹⁹⁹ Diğer yandan Fransa'nın Kuzey Afrika'da doğrudan ve dolaylı ekonomik yatırımları ile 470 bin iş alanı oluşturulmuştur.²⁰⁰ Bu çerçevede Afrika'nın üçüncü en büyük doğrudan yatırım ortağı olan ve ticarete ilk 5 ülkenin içinde olan Fransa'nın bölgedeki ekonomik çıkarlarının korunması hayati önem taşımaktadır.

İkinci olarak Afrika ile kültürel ve tarihsel bağların korunması Fransa için önemli bir stratejik hedeftir. Fransızlar arasında yaygın bir aforizmada şöyle söylenir: *“Portekizler, sömürgelerde kilise yaptılar; İngilizler ticaret merkezleri kurdular; Fransızlar ise okul açtılar.”*²⁰¹ Bu söylem her ne kadar bir genelleme ifade etse de devletlerin davranış biçimiyle ilgili ipuçları da vermektedir. Fransız kültür ve dilinin Afrika'da yayılması ve birçok Afrika ülkesinin resmi dilinin Fransızca olması Fransa'nın bölgedeki kültürel nüfuz gücünü göstermektedir. Bu durum doğal olarak sembolik bir şekilde siyasi zemine de yansımaktadır.

Üçüncü stratejik hedef ise siyasi çıkardır. 1885 yılında Fransız Başbakanı Jules Ferry'in *“Üstün ırkların aşağı ırklar üzerinde hakkı vardır, çünkü aşağı ırkı*

¹⁹⁸ “WIR-Foreign direct investment to Africa fell by 21% in 2017, says United Nations report,” UNCTAD <https://unctad.org/en/pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=461> [Erişim 21.03.2020].

¹⁹⁹ “Economic relations between France and Africa,” Diplomatie, France Diplomacy <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/africa/economic-relations-between-france-and-africa/>, [Erişim 21.03.2020].

²⁰⁰ a.g.k.

²⁰¹ Ann Williams, *Britain and France in Middle East and North Africa* (London: Macmillan and Co LTD, 1968), s. 72.

uygarlaştırma sorumluluğuna sahiptir”²⁰² cümlesi sömürge arka planındaki siyasi motivasyonun kurgusu açısından önem taşımaktadır. Bu derece ırkçı ve aşağılayıcı söylemlere günümüzde, sömürge döneminde olduğu gibi doğrudan rastlanılmasa da, Fransa’nın Afrika’da kendisine biçtiği siyasi misyonun devam ettiği şüphe götürmez. Bu politik misyon bağlamında Mitterrand 1990 yılında Afrikalı otoriter devletlere yönelik “havuç-sopa” politikasını uygulamaya koymuştur. Fransa söz konusu dönemde, bu ülkelere özgür seçim, özgür medya, çok partili siyasi hayat, yargısal adalet ve demokratikleşme gibi ön şartlar koşarak uluslararası yardım yapacağını ifade etmiştir.²⁰³

Nitekim söz konusu politik misyon bağlamında Fransa 2011 yılında, İngiltere ve diğer müttefikleri ile beraber “Odyssey Şafağı” Operasyonu²⁰⁴ ile halihazırda meşruiyetini kaybetme durumunda olan Kaddafi hükümetine saldırıda bulunmuştur. Aynı yıl içerisinde Sarkozy yönetimi, Fildişi Kıyısı’ndaki BM askeri operasyonuna askeri destek sağlamış ve ülkenin seçim yenilgisini kabul etmeyen eski Cumhurbaşkanı Laurent Gbagbo’nun iktidardan çekilmesinde rol oynamıştır. Aynı dönemde Fransa, bu ülkedeki birliklerinin sayısını 1400’e çıkarmaya karar vermiştir.²⁰⁵ Fransa’nın katıldığı bu iki örnek operasyondaki “demokrasinin ilerletilmesi” ve “diktatörlüğe karşı mücadele” söylemleri, yine Fransızların siyasi çıkarlarının sahadaki yansımalarını göstermektedir. Dünün “medenileştirme” söylemi bugünün “demokrasinin ilerletilmesi” siyasi gündemi ile yer değiştirmiş olsa da, Fransa’nın siyasi çıkarlarını hangi düzlemde kurguladığını anlamak için iyi bir örnektir. Fransa’nın siyasi çıkarını korumaya yönelik bu söylemini koruyabilmesi için kıtadaki askeri varlığına önem vermesi, son derece doğal bir durumdur.

²⁰² J.F.V. Keiger, *France and The World Since 1870* (New York: Oxford University Press, 2001), s. 202.

²⁰³ Hubert Védrine ve Dominique Moïsi, *France in an Age of Globalization* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2001), s. 88.

²⁰⁴ Mark Townsend, “Operation Odyssey Dawn commences to end Gaddafi onslaught on Benghazi,” *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/19/operation-odyssey-dawn-tomahawks-libya> [Erişim 21.03.2020].

²⁰⁵ Kim Willsher, “Sarkozy's micro-managed intervention in Ivory Coast could win votes,” *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2011/apr/11/sarkozy-ivory-coast-vote-winner> [Erişim 21.03.2020].

Fransız askerlerinin Afrika'da bulunmasının bir diğer sebebi ise Afrika'da yaşayan Fransız vatandaşları ve mal varlıklarıdır. Bugün, %60'ı Frankofon ülkelerde olmak üzere 250 binin üzerinde Fransız vatandaşı Afrika'da yaşamaktadır.²⁰⁶ Bu durum dışarıdaki Fransız ulusal çıkarlarına stratejik bir değer vermektedir. Kıtadaki Fransız askeri gücünün bir diğer sebebi de bu ulusal çıkarların korunmasıdır. Son olarak güvenlik çıkarlarının da Fransa için önemli bir konu olduğunu belirtmek gerekir.²⁰⁷ Afrika'daki Fransız askeri üsleri, ülkenin bölgede askeri diplomasi uygulamasını, silah satışlarındaki payını artırmasını, yerel güvenlik işlerine müdahale etmesini ve Afrika barış operasyonlarına katılmasını sağlamaktadır.²⁰⁸ Fransa'nın 1954 ile 2004 yılları arasında kıtada 120'den fazla askeri operasyon yapmış olması dikkat çekicidir.²⁰⁹ Bu rakam bile başlı başına kıtadaki güvenlik meselesinin Fransa için ne ifade ettiğini gösterir niteliktedir.

2.3. İngiltere'nin Afrika'daki Stratejik Çıkarları

1997-2010 İşçi Partisi hükümeti sırasında, Birleşik Krallık'ın resmi Afrika politikası kalkınmaya odaklanmaktadır ve İngiltere'nin Afrika politikasında üç temel alan ön plana çıkmaktadır: 1- Ekonomik kalkınmayı desteklemek ve yoksullukla mücadele etmek; 2- Demokratikleşme, şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele politikalarına destek olmak üzere iyi yönetişimi desteklemek; 3- Çatışma önleme ve çatışma çözümünü desteklemek.²¹⁰ İngiltere'nin yoksulluğu azaltmak ve ekonomik kalkınmayı desteklemek için kıtaya yaptığı yardımlar 1997 yılında oluşturduğu yeni

²⁰⁶ Degan Sun ve Yahia Zoubir, "Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102.

²⁰⁷ Jean-Claude Mallet, *The French White Paper on Defence and National Security* (Paris: JACOB, 2008), s. 117.

²⁰⁸ Degan Sun ve Yahia Zoubir, "Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3 (2011), s. 84-102.

²⁰⁹ Bruno Charbonneau, *France and the New Imperialism: Security Policy in Sub-Saharan Africa* (Bodmin, Cornwall: MPG Books Ltd, 2008), s. 68-72.

²¹⁰ *Eliminating World Poverty Making Governance Work for the Poor: A White Paper on International Development* (Crown Copyright, 2006); Simon Lawry-White, *Review of the UK Government Approach to Peacebuilding and Synthesis of Lessons Learned from UK Government Funded Peacebuilding Projects 1997-2001* (The Parc, 2006); *Our Common Interest Report of the Commission for Africa* (Commission for Africa, 2005).

Afrika politikasından sonra hızlı bir şekilde artışa geçmiştir. Bu artış İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı'nın verilerinde rahatlıkla gözlemlenebilir.²¹¹

İngiltere'nin 1997 yılında oluşturduğu Afrika Stratejisi'nde ön plana çıkan bir diğer madde demokratikleşme ve iyi yönetim alanıdır. İngiltere'nin bu gündemi Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD)'ın kurulması ile hayata geçer. 2001 yılında Afrika hükümetleri tarafından kabul edilen NEPAD, bağışçı-alıcı ilişkisinin ayrılmaz bir parçası olarak siyaset ve ekonomi alanında iyi bir yönetim örneği sunmayı hedefler.²¹² 2002 yılında Afrika Birliği'nin kurulmasıyla bu yapı, birliğin çatısı altında faaliyetlerine devam etmektedir. İngiltere, Afrika'daki çatışmalara yönelik politikasıyla ilgili müttefikleri ile ortak hareket ederek daha çok diplomatik yollara dayalı çözümleri ön plana çıkarmaktadır. İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı'nın “Şiddet Çatışmalarını Engelleme” adlı çalışmasında uluslararası toplumla ortak hareket etmek, BM güçlerine destek çıkmak ve çatışmalara karşı ortak operasyonlara katılmak gibi başlıklar değerlendirilmektedir.²¹³

İngiltere'nin kıtadaki ekonomik varlığı ve stratejik kaynaklara erişimi kıta ile ilişkilerinde daha somut ve gerçekçi çıkarlar sunmaktadır. Her ne kadar Fransa, Afrika ile daha fazla gündemde gözüксе de İngiltere'nin kıtadaki ekonomik varlığı daha güçlüdür. Afrika'da 55 milyar dolarlık yatırımla ABD'den sonra kıtadaki en fazla doğrudan yatırımı olan ikinci ülkedir.²¹⁴ Diğer yandan 37 Sahra altı Afrika ülkesinde maden işletmesi olan 101 şirket Londra borsasında işlem yapmaktadır. Bu 101 şirketin 25'i Afrika'daki çeşitli vergi cennetlerinde yerleşiktir. Bu şirketlerin elinde tuttuğu petrol, elmas, altın, platin ve kömür kaynaklarının değerinin toplam 1.01 trilyon dolar olduğu tespit edilmiştir ve bu şirketler madenler üzerinde işletme haklarına sahiptir. Bu işletme ve imtiyaz hakları, Londra Borsa'sında bulunan şirketlerin Sahraaltı Afrika

²¹¹ “Total DFID Expenditure and GPEX by Recipient Country (Africa) 2007/08 - 2011/12,” Department for International Development https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/207091/Table14.1-Africa.csv/preview [Erişim 25/03/2020].

²¹² “The New Partnership for Africa's Development (NEPAD),” FAO, <http://www.fao.org/docs/eims/upload/214293/NEPAD.pdf> [Erişim 25/03/2020].

²¹³ *Preventing Violent Conflict* (Department for International Development, 2006), s. 8.

²¹⁴ “WIR-Foreign direct investment to Africa fell by 21% in 2017, says United Nations report,” UNCTAD <https://unctad.org/en/pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=461> [Erişim 25/03/2020].

topraklarının önemli bir kısmını kontrol etmesi anlamına gelmektedir. 101 şirketin 36'sının toplam 371.132 km² imtiyaz alanı bulunmaktadır.²¹⁵ Afrika'nın kritik doğal kaynaklarının adeta sömürgecilik dönemini hatırlatacak şekilde talan edilmesinin arka planında İngiliz hükümeti tarafından aktif olarak yardım edilen ve desteklenen İngiliz şirketleri bulunmaktadır. İngiltere Afrika'daki varlığını ekonomik olarak daha çok hissettirmekle beraber, askeri antlaşmalar ve eğitim kamplarıyla da kıtada varlık göstermeye devam etmektedir.

2.4. İspanya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları

Cezayir'in 1962'de bağımsızlığa kavuşmasının ardından Afrika ana karasında toprağı olan tek Avrupa ülkesi İspanya'dır.²¹⁶ Fas topraklarıyla sınır paylaşan Septe ve Melile küçük bölgeler olmasına rağmen İspanya, tarihsel bağlardan dolayı bu bölgeleri terk etmek istememektedir. Fas'ın ısrarla hak iddia ettiği bu bölgeler bazen iki ülke arasında gerilimlere sebebiyet verebilmektedir.²¹⁷ Fakat her şeye rağmen İspanya bu toprakları elde tutmaya devam etmekte ısrarcı gözükmektedir.²¹⁸

İspanya'nın kıtadaki stratejik çıkarlarını şekillendiren önemli maddelerden biri kıtada özellikle Mağrip bölgesindeki tarihsel bağlarını korumaya çalışmasıdır. İspanyol ordusunun özellikle Septe ve Melile ile güçlü tarihsel bağları vardır. Melile Genel Komutanlığı, İspanya'nın en eski komutanlıklarından biridir. Septe ve Melile'deki ordular İspanya toprakları için, ileri karakol vazifesi görmektedir. Diğer yandan Melile, 1908-1923 yıllarındaki sömürge savaşlarında ve 1936-1939 yılları arasındaki İspanya iç savaşında bölgedeki en önemli askeri üs olmuştur.²¹⁹ Melile'de bulunan 12 bin askerin mezarı İspanyolların tarihsel hafızalarını diri tutmakla

²¹⁵ Mark Curtis, *The New Colonialism: Britains Scramble for Africa's Energy and Mineral Resources* (London: War on Want, 2016), s. 3.

²¹⁶ Bernabé López García ve Miguel Hernando de Larramendi, "Spain and North Africa: 'Towards Dynamic Stability', *Democratization*, c. 9, S. 1 (2002), s. 170-191.

²¹⁷ Simon Shen, "Why Spain is holding on to Canary Islands at all costs," Ejinsight <https://www.ejinsight.com/eji/article/id/1738512/20180104-why-spain-is-holding-on-to-canary-islands-at-all-costs> [Erişim 30/03/2020].

²¹⁸ "Ceuta and Melilla: why does Spain own two cities in Africa?," The Week <https://www.theweek.co.uk/94326/ceuta-and-melilla-why-does-spain-own-two-cities-in-africa> [Erişim 30/03/2020].

²¹⁹ Peter Gold, *Europe or Africa? : A Contemporary Study of Spanish North African Enclaves of Ceuta and Melilla* (Liverpool: Liverpool University Press, 2000), s. 2.

beraber²²⁰, oradaki varlıklarını korumaları için de önemli bir tarihsel sebep sunmaktadır. İspanya her ne kadar Septe ve Melile şehirleri üzerinden Fas ile problemler yaşasa da, ekonomik ilişkiler konusunda Fas ile güçlü bağlara sahiptir. İspanya, Fas'ın Avrupa Birliği'ndeki en önemli ticari partneridir.²²¹ İki ülkenin toplam ticaret hacmi ise 15 milyar doların üzerindedir.²²²

İspanya başta Fas olmak üzere Kuzey Afrika ile olan ekonomik ilişkilerini sürekli güçlü tutmak istemiştir. 1977-1994 yılları arasında dış yardımlarını toplam değerinin %7'sini Fas, Cezayir ve Tunus'a ayıran ve bu bölgelere ekonomik yatırımlarda bulunan İspanya'nın Mağrip bölgesindeki varlığının en önemli sebeplerinden biri ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarına ulaşım sağlayabilmektir.²²³ Nitekim Fransa, Cezayir'deki doğal gaz kaynaklarını daha ucuz ve güvenli bir şekilde temin edebilmek için Fas üzerinden Cebelitarık Boğaz güzergahını kullanan 1430 km uzunluğunda bir boru hattı projesi başlatmıştır. Diğer yandan 1996 yılında boğazlar boyunca birleştirilen bir sualtı kablosu aracılığıyla İspanyol ve Fas elektrik şebekelerinin bağlantısı sağlanmıştır.²²⁴

İspanya, Fransa'dan sonra Fas'ta en fazla yatırımı olan yabancı ülkedir. Fas'ta bulunan yatırımların %20'sinden fazlası İspanyol şirketlere aittir.²²⁵ İspanya Afrika'daki ağırlığını başta Fas olmak üzere Mağrip ülkelerine verse de kıtada Nijerya, Güney Afrika, Senegal, Moritanya, Mısır, Uganda, Benin ve Kenya'da da yatırımları bulunmaktadır. Afrika'da en fazla yatırım ve projesi bulunan 9. aktör konumunda olan İspanya'nın kıtadaki doğrudan yabancı yatırım projelerinde özellikle 2016 yılında bir önceki seneye göre gösterdiği %43'lük artış dikkat çeken bir unsur olarak karşımıza

²²⁰ “Melilla General Command,” Ministerio De Defensa <https://ejercito.defensa.gob.es/en/unidades/Melilla/comgemel/Historial/> [Erişim 30/03/2020].

²²¹ “Spain Remains Morocco's Top Trade Partner in EU,” Morocco World News <https://www.moroccoworldnews.com/2019/01/264825/spain-morocco-trade-eu/> [Erişim 30/03/2020].

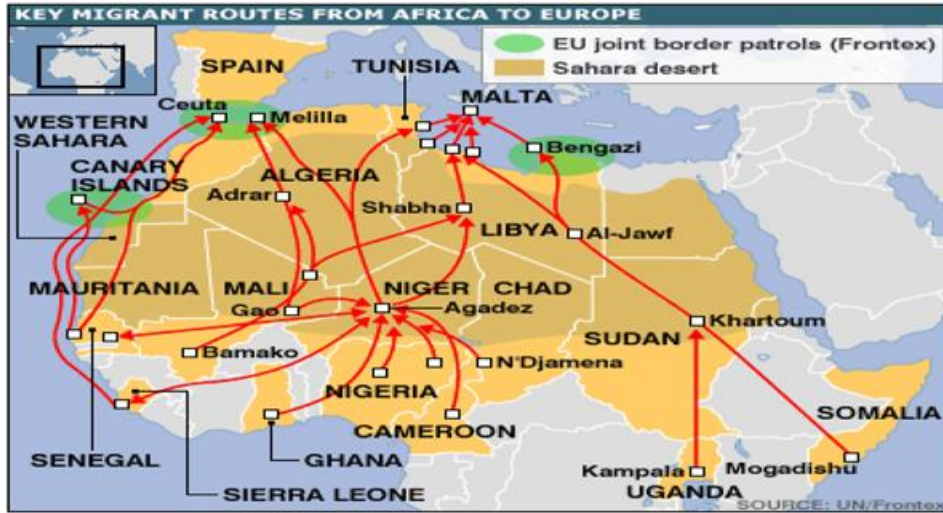
²²² “Product Exports by Morocco to Spain 2018,” World Integrated Trade Solution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/MAR/Year/2018/TradeFlow/Export/Partner/ESP/Product/all-groups> [Erişim 30/03/2020].

²²³ Peter Gold, *Europe or Africa?: A Contemporary Study of Spanish North African Enclaves of Ceuta and Melilla* (Liverpool: Liverpool University Press, 2000), s. 4.

²²⁴ Richard Gillespie, *Spain and the Mediterranean: Developing a European Policy Towards The South* (London: Palgrave Macmillan, 2000), s. 64.

²²⁵ Peter Gold, *Europe or Africa? : A Contemporary Study of Spanish North African Enclaves of Ceuta and Melilla* (Liverpool: Liverpool University Press, 2000), s. 5.

çıkılmaktadır.²²⁶ 40.000 kadar İspanyol şirketi Afrika ülkelerine satış yaparken kıtadaki yerleşik İspanyol şirket sayısı toplam 1500 civarındadır ve bu şirketlerin %40'ı Fas'ta bulunmaktadır.²²⁷ Bundan dolayı İspanya'nın Afrika'daki varlığını koruması ve ticari işbirliklerini sürdürmesi stratejik bir önem sahiptir. İspanya, Avrupa ile Afrika arasındaki geçiş yollarından birisi olduğu için illegal göç olgusu, hem İspanya hem Avrupa Birliği için ciddi bir problem teşkil etmektedir.

Harita 3. Afrika'dan Avrupa'ya göçlerin ana güzergahları

Kaynak: (BBC, 2007; <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6228236.stm>)

Uluslararası Göç Örgütü'nün 2018'deki verilerine göre 2016-2017 yılları arasında Batı Akdeniz rotası üzerinden kaçak yollarla geçmeye çalışan göçmenlerin sayısı İspanya'da 3 kat artarak yaklaşık 22 bine ulaşmıştır.²²⁸ Sadece 2018 yılının ilk 6 ayında ise İspanya'dan Avrupa'ya giren göçmen sayısı 20 bine ulaşmıştır.²²⁹ Avrupa için bir güvenlik sorunu olan bu göçlerin durdurulması amacıyla İspanya, sivil ve askeri birçok önlem almaya çalışsa da, göçler bir güvenlik sorunu olarak algılanmaya

²²⁶ Andrea Zanon, "Spanish FDI in Africa: High Returns, New Risks," Medium <https://corporateforeignpolicy.com/spanish-fdi-in-africa-high-returns-new-risks-66d41f65b244> [Erişim 30/03/2020].

²²⁷ Eduardo González, "Spanish companies work increasingly and better in Africa," The Diplomat in Spain <https://thediplotainSpain.com/en/2016/11/spanish-companies-work-increasingly-and-better-in-africa/> [Erişim 30/03/2020].

²²⁸ "Mediterranean Migrant Arrivals Reached 171,635 in 2017; Deaths Reach 3,116," UN Migration <https://www.iom.int/news/mediterranean-migrant-arrivals-reached-171635-2017-deaths-reach-3116> [Erişim 30/03/2020].

²²⁹ Sandrine Morel, "L'Espagne devient la première porte d'accès des migrants en Europe," Le Monde https://www.lemonde.fr/europe/article/2018/08/04/l-espagne-devient-la-premiere-porte-d-acces-des-migrants-en-europe_5339334_3214.html [Erişim 30/03/2020].

devam edecek gibi gözükmetedir.²³⁰ İspanya'nın Afrika'daki bir diğer önemli stratejik güvenlik meselesi ise deniz rotalarının güvenliğidir. Ticaret, deniz ulaşımı, enerji tedariki, denizaltı kablolar üzerinden sağlanan haberleşme gibi alanların güvenliğini sağlamak için İspanya Kanarya Adaları'nda tam teşekküllü bir donanma üssüne sahiptir.²³¹

2.5. İtalya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları

İtalya, 2016 yılında 20 milyar dolarlık 20 projeyle Afrika'da doğrudan yabancı yatırım değeri açısından ilk Avrupa ülkesi olmuştur.²³² 2018 yılı itibariyle ise İtalya toplamda 28 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım (DYY) ile Afrika'da en fazla yabancı yatırımı bulunan 6. Ülke haline gelmiştir.²³³ İtalya'nın yatırımlar noktasında odak noktası Kuzey Afrika olarak gözükmele birlikte, 2017 yılında DYY'nin iki ana alıcısı 4.5 milyar dolar ile Güney Afrika Cumhuriyeti ve 1.5 milyar dolar ile Nijerya olmuştur. Bu yatırımların çoğunu %30 devlet hisseli yarı özel İtalyan enerji şirketi ENİ yapmaktadır.²³⁴ ENİ Şirketi'nin küresel üretiminin yarısı ve küresel rezervlerinin %60'ı Afrika'dadır.²³⁵ Afrika'yı İtalya için stratejik olarak önemli kılan ana maddelerden biri bu yatırımlar ve enerji kaynaklarına erişimin güvenliğidir.

Enerji noktasında Libya, İtalya için kilit noktalardan biridir. 2004 yılında Libya ile İtalya arasında başlayan “yeşil akım” projesinde 2011 yılında ülkede çıkan karışıklıklardan dolayı aksamalar olsa da İtalya, karışıklıklara rağmen Libya geçici hükümeti ile antlaşma yaparak enerji tedarik etmeye devam etmiştir. Fakat bölgedeki istikrarsızlığın denklemleri değiştirebildiği görülmektedir. İtalya her ne kadar Libya Geçici Hükümeti ile enerji alanında ilişkilerini devam ettirmeye çalışsa da sahada

²³⁰ “Ceuta and Melilla: The EU declares war on migrants and refugees,” Migreurop <http://www.migreurop.org/article1252.html?lang=fr> [Erişim 30/03/2020].

²³¹ *National Security Strategy Review 2017* (Presidencia del Gobierno de Espana, 2017), s.66-67.

²³² “Italy: First European Investor in Africa in 2016,” UNIAFRICA <https://www.uniafrica.org/italy-first-european-investor-in-africa-in-2016/?lang=en> [Erişim 03/04/2020].

²³³ Marjorie Cessac, “Italy quietly joins ranks of Africa’s major players,” The Africa Report <https://www.theafricareport.com/21445/italy-quietly-joins-ranks-of-africas-major-players/> [Erişim 03/04/2020].

²³⁴ “Africa,” Eni <https://www.eni.com/en-IT/global-presence/africa.html> [Erişim 03/04/2020].

²³⁵ Marjorie Cessac, “Italy quietly joins ranks of Africa’s major players,” The African Report <https://www.theafricareport.com/21445/italy-quietly-joins-ranks-of-africas-major-players/> [Erişim 03/04/2020].

güçlü bir şekilde kendini gösterememektedir. Özellikle Türkiye, Rusya ve Körfez ülkeleri gibi farklı aktörlerin de bulunduğu Libya’da, İtalya’nın geleceği bir parça belirsizlik taşısa da, bu ülkenin kendi ekonomik ve stratejik çıkarlarını gözetmekten vazgeçmeyeceği düşünülmektedir.²³⁶

İtalya Dışişleri Bakanlığı resmi raporunda güvenlik stratejisi bağlamında Afrika’da iki bölgeye önem vermektedir: Sahel ve Afrika Boynuzu. Öncelikle Sahel bölgesinde iç güvenliği garanti altına alabilecek devlet yapılarının eksikliği, Akdeniz bölgesinde kitlesel göçe, yasadışı insan ticaretine ve uluslararası terörizm gibi istikrarsızlığın olası nedenlerine yol açmaktadır. İtalya, bölgede yaşanan istikrarsızlığın doğrudan veya dolaylı yoldan Akdeniz’den Avrupa’ya göç dalgasını tetikleyeceği gerekçesiyle, bölgede istikrarın sağlanması adına insani müdahalelerin yanı sıra, ihtiyaç duyulması durumunda terörizme karşı askeri müdahalelere de katılabileceğine vurgu yapmaktadır.²³⁷

İkinci olarak Afrika Boynuzu, İtalya’nın sömürge döneminden kalma geleneksel bağlarının olduğu bir bölge olması sebebiyle İtalya için kültürel bir nüfuz alanı olarak görülmektedir. Ayrıca bölge Akdeniz odaklı deniz ticareti için stratejik bir nokta olarak görülmektedir. İtalya için Afrika Boynuzu’nun güvenliği ve istikrarı, Akdeniz’in güvenliği ve Avrupa’ya gerçekleşen göçü azaltmak ile doğrudan ilgilidir. İtalya’nın bu stratejik güvenliğini teminat altına alabilmesi için bölgenin yaşam koşullarını iyileştirmek, deniz sularında korsanlık hadiselerinin yeniden canlanmasını engellemek ve bölgedeki aşırılıkçı terör örgütlerinin yayılmasını durdurmak gibi meselelerde aktif rol alması gerekmektedir.²³⁸

İtalya Dışişleri Bakanlığı’nın raporunda Sahel ve Afrika Boynuzu’nun istikrarının, İtalya’nın kendi güvenlik meseleleriyle ilişkilendirilmesinin en önemli sebebi Orta Akdeniz rotası üzerinden gerçekleşen göçlerdir. AB Komisyonu’nun verilerine göre 2011-2016 yılları arasında 630 bin insan Orta Akdeniz rotası üzerinden

²³⁶ Gianmarco Gabriele Marchionna, “Italy-Libya Energy Cooperation: Many Efforts to Face Multidimensional Vulnerabilities” (Makale, University of Bologna, 2020), s. 6-7.

²³⁷ White Paper for International Security and Defence (Difesa, 2015), s. 31.

²³⁸ a.g.e., s. 32.

İtalya'ya ulaşmıştır. Sadece 2016 yılında 181 bin insan İtalya'ya göç etmiştir.²³⁹ Fakat AB'nin aldığı önlemlerle bu rakamlar 2017'de 117 bin, 2018'de 23 bin, 2019'da ise 11 bine gerilemiştir.²⁴⁰ Bu göçlerin %90'ı Libya üzerinden yapılmaktadır. Görüldüğü üzere, Akdeniz'deki deniz güvenliğinin sağlanması ve bölgedeki göçlerin azaltılması İtalya için bir stratejik güvenlik meselesidir.

2.6. Almanya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları

Almanya'nın Afrika'daki varlığı AB politikaları ile paralel olmakla beraber, özellikle 2016 ve 2017 yıllarında ülkenin kıtadaki görünürlüğü artmıştır. Alman Devleti'nin 2014'de Afrika ile ilişkilerinde yeni bir sayfa olarak tanımladığı yol haritası, Afrika'daki Alman stratejik önceliklerinin ve çıkarlarının anlaşılmasında önem taşımaktadır. Almanların, Afrika'daki sosyal, siyasi ve ekonomik dönüşüme katkı sağlamayı ve eşit partnerler şeklinde işbirlikleri yapmayı hedeflediklerini ifade ettikleri 2014 stratejik belgesinde 6 madde ön plana çıkmaktadır; 1-Barış ve Güvenlik, 2-İyi Yönetişim, Hukukun Egemenliği Kaidesi ve İnsan Hakları, 3-Ekonomik Gelişim, 4-İklim Değişikliği ve Çevre, 5-Enerji ve Hammaddeler, 6-Gelişim, Eğitim, Araştırma.²⁴¹

2017 yılında G20 dönem başkanlığında bulunan Almanya Başbakanı Angela Merkel kıtada işbirliğine yönelik iki program öne sürmüştür. Bunlardan biri özel yatırım ve altyapı çalışmalarını teşvik etmek için “Afrika ile uyum” (Compact with Africa) projesi²⁴², diğer ise Alman Federal İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı (BMZ) tarafından kıtaya yapılan yardımların bir çok alanda yapısal reformlara yönelik şekilde yeniden düzenlenmesini hedefleyen “Afrika için Marshall” (Marshall for Africa) planıdır.²⁴³ Almanya'nın 2014'deki Afrika stratejisiyle uyumlu olarak başlattığı

²³⁹ “Irregular Migration via the Central Mediterranean”, *European Political Strategy Centre Strategic Notes*, S. 22 (European Commission, 2017).

²⁴⁰ “Number of immigrants who arrived by sea in Italy from 2014 to 2020,” Statista <https://www.statista.com/statistics/623514/migrant-arrivals-to-italy/> [Erişim 03/04/2020].

²⁴¹ BMZ, Policy Guidelines for Africa of the German Federal Government (Berlin: BMZ, 2014).

²⁴² “About the Compact with Africa,” Compact with Africa <https://www.compactwithafrica.org/content/compactwithafrica/home.html> [Erişim 08/04/2020].

²⁴³ “A Marshall Plan with Africa,” Federal Ministry for Economic Cooperation and Development

“Afrika için Marshall” planının 3 temeli bulunmaktadır. Birinci temel istihdam yaratma, ticaret ve ekonomik aktivitelerin teşvik edilmesi; ikinci temel güvenlik ve istikrar, üçüncü temel ise demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkeleridir.²⁴⁴ BMZ planıyla uyumlu hareket eden G20 inisiyatifinde başlayan “Afrika ile Uyum” projesinin en önemli sac ayakları ise ekonomik büyüme, istihdamın artırılması ve enerji sektöründeki altyapıların güçlendirilmesidir.²⁴⁵

Almanya Başbakanı Angela Merkel’in 2016 yılında Mali, Nijer ve Etiyopya ziyaretlerinde bulunması²⁴⁶, 2017 yılını “Afrika yılı” ilan etmesi ve aynı yıl içerisinde “Afrika için Marshall” planını ve “Afrika ile Uyum” projelerini hayata geçirmesi, ardından 2018 yılında Senegal, Nijerya ve Gana’ya ziyaretlerde bulunması²⁴⁷, Almanya’nın dış politikasında Afrika’nın stratejik öneminin arttığını gösteren bariz kanıtlardır. Almanya’nın Afrika’ya bu hızlı ve güçlü yöneliminin ardında birçok farklı hedefin yanı sıra 2 stratejik çıkarın da ön planda olduğunu ifade edebiliriz. Birincisi genelde Avrupa’yı özelde ise Almanya’yı tedirgin eden göç meselesi, diğeri ise daha güçlü yatırımlar ve iş ortaklıkların yapılması ve bunun için bölgesel istikrarın sağlanmasıdır. Bu bağlamda 2018 yılında Merkel’in Batı Afrika ülkelerine yaptığı ziyarette özellikle Avrupa’ya yapılan düzensiz göçler ve ekonomik yatırımlar gündeme getirilmiştir.²⁴⁸

24 Mart 2019 tarihinde Alman Hükümeti’nin Afrika politikasının devamı niteliğinde yayınladığı “Afrika ile Gelişmiş Ortaklık” planı Almanya’nın kıtadaki

https://www.bmz.de/en/countries_regions/marshall_plan_with_africa/index.html [Erişim 08/04/2020].

²⁴⁴ “The pillars of the Marshall Plan,” Federal Ministry for Economic Cooperation and Development https://www.bmz.de/en/countries_regions/marshall_plan_with_africa/contents/chapter_03/index.html [Erişim 08/04/2020].

²⁴⁵ “Chair’s Summary, G20 Africa Partnership- Investing in a Common Future,” Federal Ministry for Economic Cooperation and Development http://www.bmz.de/de/zentrales_downloadarchiv/g20/Chairs_Summary_G20_Africa_Partnership_Conference_EN.pdf [Erişim 08/04/2020].

²⁴⁶ Abdur Rahman Alfa Shaban, “German chancellor heads to Mali, Niger and Ethiopia – migration tops the agenda,” Africa News <https://www.africanews.com/2016/10/07/german-chancellor-heads-to-mali-niger-and-ethiopia-migration-tops-the-agenda/> [Erişim 08/04/2020].

²⁴⁷ Daniel Pelz, “Business and Migration to shape Merkel's trip to West Africa,” DW <https://www.dw.com/en/business-and-migration-to-shape-merkels-trip-to-west-africa/a-45259852> [Erişim 08/04/2020].

²⁴⁸ a.g.k.

stratejisinin bir istikrar kazandığını göstermektedir. 5 temel hedefin ön plana çıktığı bu planda güvenlik, barışın sağlanması, göçü yönetmek ve düzenlemek, mülteci hareketlerin nedenlerini ele almak gibi başlıklar²⁴⁹ özellikle Almanya'nın bölgedeki askeri varlığı bağlamında önem taşımaktadır.

Alman Hükümeti'nin Afrika'daki ekonomik varlığı dünya genelindeki yatırımlarına kıyasla düşüktür. Mısır ve Güney Afrika Cumhuriyeti, Alman yatırımlarının yoğun olduğu ülkelerdir.²⁵⁰ Bununla birlikte Almanya 2019 yılında Afrika'daki iş istihdamını arttırmak ve yatırımları güçlendirmek için BMZ bünyesinde 1.1 milyar dolarlık Kalkınma Yatırım Fonu ayıracağını duyurmuştur.²⁵¹ Sonuç olarak değerlendirdiğimizde Almanya'nın Afrika'daki siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik güvenlik stratejisinde; Avrupa'ya düzensiz göçün kontrol altına alınması ve buna sebep olan unsurların ortadan kaldırılması ile ekonomik yatırımların yapılabileceği güçlü altyapı ve istihdam yaratma hedefleri öne çıkmaktadır.

2.7. Rusya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları

Dönemin Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in Alrosa, Rusal, Renova, Rosneft ve Gazprom gibi şirketlerinin yanı sıra 400 büyük şirket yetkilisinden oluşan bir heyetle 2009 yılında Mısır, Nijerya, Namibya ve Angola'ya yaptığı çıkartma Rusya'nın Afrika'ya güçlü bir şekilde dönüşünün en önemli işaretlerinden biriydi.²⁵² Rusya'nın bu ekonomik hamlesi Afrika Ülkeleri ile Ekonomik İşbirliği için Afrika Koordinasyon Komitesi'nin (AFROCOM) kurulması ile somutlaştırıldı. Bu kuruluş

²⁴⁹ The Federal Government, *An Enhanced Partnership with Africa; Continuation and further development of the Federal Government's Africa Policy Guidelines*, policy guidelines, (Berlin, The Federal Government, 2019).

²⁵⁰ Dr. Tim Heinemann, "Why are German firms reluctant to invest in Africa?," KFW Research, no 171 (2018), <https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-Volkswirtschaft-Kompakt/One-Pager-2018-EN/VK-No.-171-December-2018-FDI-in-Africa.pdf> [Erişim 08/04/2020].

²⁵¹ Andrew Green, "Germany's €1B push into Africa," Devex <https://www.devex.com/news/germany-s-1b-push-into-africa-96023> [Erişim 08/04/2020].

²⁵² Irina Filatova, "Russia's plans for Africa," The Guardian <https://www.theguardian.com/commentisfree/2009/jun/26/russia-africa-dmitry-medvedev> [Erişim 19/07/2020].; "Results of Trip to Africa (Egypt, Nigeria, Namibia, Angola). New Video on Dmitry Medvedev's Blog," Kremlin <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/25244> [Erişim 16/04/2020].

Rus ve Afrikalı iş adamları ile siyasetçileri arasında koordinasyonun sağlanması ve ekonomik iş birliklerinin teşvik edilmesi için oluşturuldu.

Moskova yönetimi, Afrika’da etki alanını tekrardan kazanmak için Sovyetlerin kıtaya olumlu katkılarını ön plana çıkartan ve sömürgeci olmayan bir güç olarak kıtada var olduğunu belirten bir söylem inşa etmektedir. Afrika’ya güçlü bir çıkartma yaptığı bu dönemde Rusya, kıtadaki politikalarında bir alan yaratmak ve kıtaya katılımını arttırmak için 2009 yılında birçok Afrika devletinin Sovyetlere Soğuk Savaş döneminden kalma 20 milyar dolar olduğu tahmin edilen olan borcundan feragat etmiştir.²⁵³ Sovyet sonrası dönemde Rusya’nın tek taraflı olarak dillendirdiği borçlar meselesinin bu şekilde çözülmesi Afrika’daki imajına olumlu bir katkı sağlamıştır. Diğer yandan kıtadaki Rus imajına katkı çerçevesinde Rus devlet kurumu olan Rossotrudnichestvo Federal Ajansının bünyesinde Mısır, Kongo Cumhuriyeti, Zambiya, Etiyopya, Tanzanya, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Fas’ta açılan Rusya Bilim ve Kültür Merkezleri kıtada Rus kültürü ve dilinin öğretildiği bir yumuşak güç olarak faaliyet göstermektedir.²⁵⁴

Rusya’nın, Afrika’daki stratejik çıkarlarının şekillenmesinde askeri ve enerji alanında teknik altyapı işbirlikleri ile doğal kaynaklara erişim alanları ön plana çıkmaktadır. Rusya’nın Afrika ile olan ticaret hacmi 2019 yılında 20 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakam Rusya’nın toplam ticaret hacminin %3.3’üne tekabül etmektedir.²⁵⁵ Kıta ülkeleri ile olan dış ticarete Rusya lehine 14.5 milyar dolarlık bir fazlalık bulunmaktadır.²⁵⁶ Rusya’nın kıta ülkelerine yönelik silah satışı bu fazlalığın ana sebebidir. Afrika kıtasının %49 oranla en büyük askeri ekipman tedarikçisi olan

²⁵³ Keir Giles, *Russian Interests in Sub-Saharan Africa* (Carlisle PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013), s. 13.

²⁵⁴ “Representative offices in the World,” Rossotrudnichestvo <http://rs.gov.ru/en/contacts/inworld> [Erişim 16/04/2020].

²⁵⁵ Daniel Workman, “Russia’s Top Trading Partners”, World’s Top Exports <http://www.worldstopexports.com/russias-top-import-partners/> [Erişim 17/04/2020].

²⁵⁶ “Russia-Africa trade reached \$20 bln in 2018, with \$14.5 bln surplus for Russia,” Ecofin Energy <https://www.ecofinagency.com/public-management/0209-40449-russia-africa-trade-reached-20-bln-in-2018-with-14-5-bln-surplus-for-russia> [Erişim 17/04/2020].

Rusya'nın 2019 yılı itibariyle kıtaya 15.2 milyar dolarlık askeri ekipman satışı yaptığı görülmektedir.²⁵⁷

Doğal kaynakların çıkarılması ve enerji alanında ortak altyapı projeleri geliştirmek bağlamında ise Rusya'nın bölge ülkeleri ile birçok antlaşması bulunmaktadır. Rusya ile Mısır, 2015 yılında el Dabaa Nükleer Santrali'nin yapımı için anlaşmıştır. Yapımını Rus Devlet Enerji şirketi ROSATOM'un üslendiği projenin 2026 yılında tamamlanması düşünülmektedir. Rusya nükleer santral inşa projesinin %85'ini kendisinin finanse edeceğini taahhüt etmektedir. Bu bağlamda Mısır Devleti'ne 22 yıl vadeli 25 milyar dolarlık bir borç vermiştir. Mısır'ın enerji tüketim kapasitesinin %50'ini oluşturacağı düşünülen bu yeni nükleer santralin yapımının 50 bin kadar istihdam alanı yaratarak ülke ekonomisini ve sanayi gelişimini destekleyeceği tahmin edilmektedir.²⁵⁸ Bunun yanı sıra Rusya nükleer enerji programı geliştirme ve enerji santralleri yapımı bağlamında Nijerya, Sudan, Etiyopya, Kongo Cumhuriyeti, Zambiya, Uganda, Ruanda, Gana ve Güney Afrika Cumhuriyeti gibi Afrika ülkeleri ile de bir dizi antlaşmalar yapmıştır.²⁵⁹

²⁵⁷ "Russian Arms Sales Growing in Africa," Defence World https://www.defenseworld.net/news/26576/Russian_Arms_Sales_Growing_in_Africa#.XpH_eccgzZPY [Erişim 17/04/2020].; Raven Saunt, "Putin's African power play: Russian leader boasts he has signed military agreements with 30 African countries this week – accompanied by deals for military helicopters, fighter jets and armoured vehicles," Daily Mail <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7614565/Putin-boasts-signed-military-agreements-30-African-countries-summit-week.html> [Erişim 17/04/2020].

²⁵⁸ "El Dabaa Nuclear Power Plant," Power Technology <https://www.power-technology.com/projects/el-dabaa-nuclear-power-plant/> [Erişim 17/04/2020].

²⁵⁹ Nijerya için bakınız.: Chineme Okafor, "Rosatom: Nigeria's Nuclear Technologies Pact with Russia Comprehensive," This Day <https://www.thisdaylive.com/index.php/2019/01/08/rosatom-nigerias-nuclear-technologies-pact-with-russia-comprehensive/> [Erişim 17/04/2020].; Ruanda için bakınız. "Rosatom and Rwanda will cooperate to develop human capital and public acceptance for nuclear energy program in Rwanda," Rosatom https://rosatomafrica.com/en/press-centre/news/rosatom-and-rwanda-will-cooperate-to-develop-human-capital-and-public-acceptance-for-nuclear-energy-/?sphrase_id=6483, [Erişim 17/04/2020].; Gana için bakınız.: Maxwell Akalaare Adombila, "Ghana goes nuclear; 2 Plants in six years," Ghana Atomic Energy Commission <https://gaecgh.org/ghana-goes-nuclear-2-plants-in-six-years/> [Erişim 17/04/2020].; Uganda için bakınız. "Uganda Says Russia to Help it Develop Nuclear Energy," The Moscow Times <https://www.themoscowtimes.com/2019/09/19/uganda-says-russia-to-help-it-develop-nuclear-energy-a67338> [Erişim 17/04/2020].; Sudan için bakınız. "Russia to build nuclear power plant in Sudan," Arab News <https://www.arabnews.com/node/1213066/world> [Erişim 17/04/2020].; Etiyopya için bakınız.: "Russia signed up to help Ethiopia start its first nuclear plant by 2029," Global Construction Review <http://www.globalconstructionreview.com/news/russia-signed-help-ethiopia-start-its-first->

Moskova yönetimi kıtadaki varlığını, 2019 yılında Sochi’de Afrika ülkeleri ile ilkini gerçekleştirdiği Rusya-Afra Zirvesi ile daha da güçlendirmiştir. Rusya enerji sektöründe yapılan antlaşmaların yanı sıra Angola, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Nijerya ve Mısır’da demiryolu projelerinin yapımında da rol alacaktır.²⁶⁰ Nükleer enerji ve teknoloji alanında kıtada kendini güçlü bir şekilde gösteren Rusya için Afrika’daki değerli madenler ve yeni teknoloji için önemli olan koltan, nikel, çinko, manganez gibi madenlerin çıkarılması ve işletilmesi stratejik bir öneme haizdir. Bu bağlamda Rusya’nın, Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde kobalt, koltan, altın ve elmas; Orta Afrika Cumhuriyeti’nde uranyum ve elmas olmak üzere yirmiden fazla Afrika ülkesiyle enerji ve teknoloji alanında kullanılan madenlerin yanı sıra değerli madenlerin de çıkarılmasına yönelik antlaşmaları bulunmaktadır.²⁶¹ Bunlar Rusya’nın kıtadaki önemli ve stratejik yatırım alanlarını oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere, Rusya’nın Afrika’daki stratejik çıkarları enerji yatırımları, silah satışları ve doğal kaynakların çıkartılması gibi temelde 3 başlıkta toplanabilir. Rusya, Afrika’daki stratejik çıkarları bağlamında Sovyet döneminden kalan mirası devam ettirmektedir. Büyük ölçüde benzerlik gösteren bu politikaların önemli sonuçlarından biri de Rusya’nın bu sayede kıtadaki diğer aktörlerle rekabet ve güç yansıtmaya yarışına girmesidir. Henüz kıtada resmi olarak duyurulan bir askeri üsse sahip olmasa da Rusya, kıtadaki askeri varlığı ve etkileri göz ardı edilemez bir aktördür.

2.8. Çin’in Afrika’daki Stratejik Çıkarları

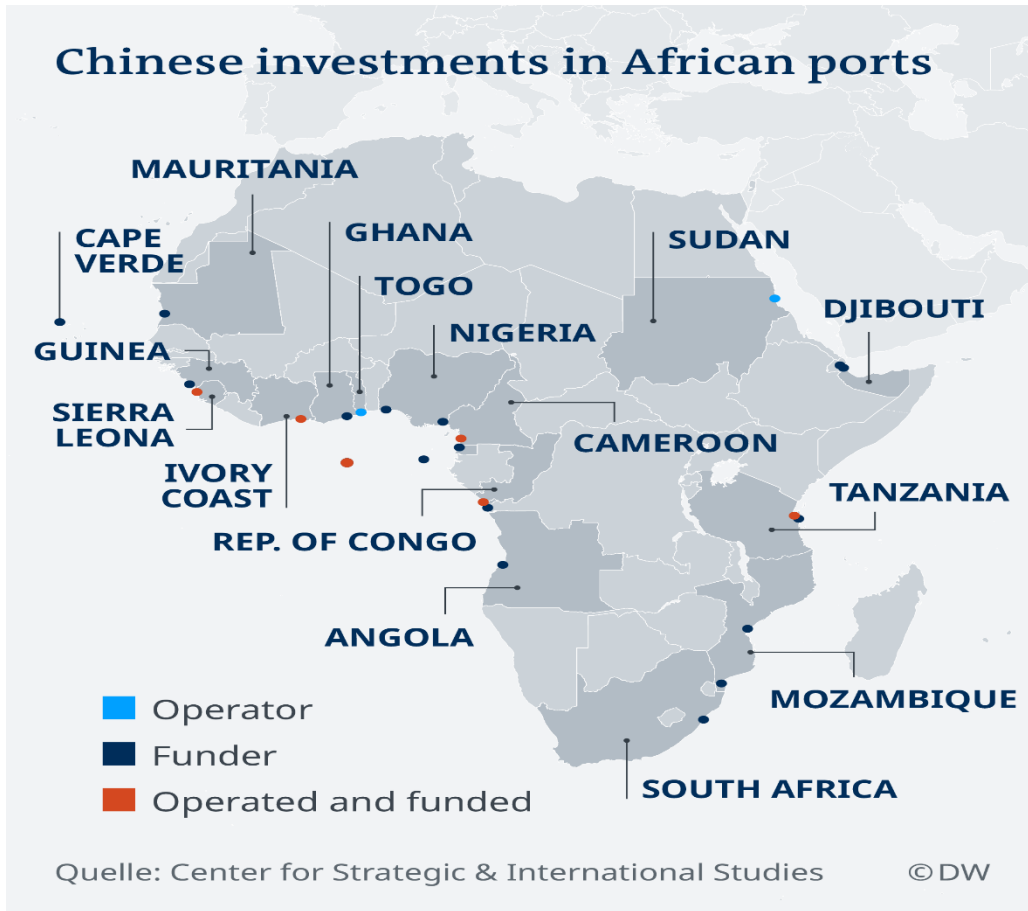
Çin’in Afrika politikasında altyapı çalışmaları ve ekonomik faaliyetler ön plana çıkmaktadır. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, yeni uluslararası altyapı, ticaret ve yatırım

[nuclea/](#) [Erişim 17/04/2020].; Güney Afrika için bakınız. Darrell Proctor, “Russia Offers to Expand Nuclear Power in Africa,” Power <https://www.powermag.com/russia-offers-to-expand-nuclear-power-in-africa/> [Erişim 17/04/2020].; Jason Burke, “Russia pushing ‘unsuitable’ nuclear power in Africa, critics claim,” The Guardian <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/28/russia-pushing-unsuitable-nuclear-power-in-africa-critics-claim> [Erişim 17/04/2020].

²⁶⁰ David Burroughs, “Russia eyes greater presence in Africa,” International Railway Journal <https://www.railjournal.com/africa/russia-eyes-greater-presence-in-africa/> [Erişim 17/04/2020].

²⁶¹ Keir Giles, *Russian Interests in Sub-Saharan Africa* (Carlisle PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013), s. 17-22.

bağlantıları oluşturmak için 2014 yılında başlattığı “Bir Kuşak, Bir Yol” girişimi bağlamında Afrika ile Çin arasındaki ekonomik, politik ve güvenlik ilişkilerini perçinleyerek, Pekin’in kıtadaki jeopolitik çıkarlarını daha da güçlendirmiştir. Bu bağlamda Çin özellikle kıtada ulaşım altyapısı ve limanlara çok fazla yatırım yapmaktadır. Batı, Doğu ve Güney Afrika kıyılarında yirmiden fazla liman projesi Çinli firmalar tarafından finanse edilmektedir. Finanse edilen limanların 11 tanesi ise yine Çinli firmalar tarafından işletilmektedir. Çin’in Afrika ile olan ticaretinin %90’nı deniz üzerinden yapması²⁶² bu limanların finanse edilmesini, işletilmesini ve güvenliğinin sağlanmasını Çin açısından önemli hale getirmektedir.

Harita 4. Çin’in Afrika’daki Liman Yatırımları

Kaynak: (DW, 2019; <https://www.dw.com/en/making-chinese-investment-in-african-ports-work-despite-risks/a-49282176>)

²⁶² Chiponda Chimbelu, “Making Chinese investment in African ports work despite risks,” DW <https://www.dw.com/en/making-chinese-investment-in-african-ports-work-despite-risks/a-49282176> [Erişim 03.05.2020].

Çin'in Afrika ile ticaret hacminin 2019 yılındaki değerinin 208 milyar dolar olması ise Afrika'daki mevcut limanların ve halihazırda yapılmakta olan liman projelerinin ve deniz ticaret yollarının güvenliğinin sağlanmasının Çin'in kıtadaki ekonomik çıkarları açısından ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.²⁶³ Çin'in 2005-2019 yılları arasında Afrika'daki yaptığı yatırımların toplam değeri 370 milyar dolar civarındadır.²⁶⁴ Bu yatırımların 305 milyar doları Sahraaltı Afrika'da, geri kalanı ise Kuzey Afrika'da gerçekleşmiştir. 2018 yılında Çinli şirketlerin Afrika'daki inşaat projelerinin geliri 48 milyar dolar civarındadır.²⁶⁵ Çin, kıtaya doğrudan yabancı yatırımda bulunan ilk 5 ülkeden birisi olması hasebiyle Afrika ülkeleri için kritik bir önem taşımaktadır. Bu yatırımların özellikle altyapı alanında gerçekleşmesi ise Pekin'in kıtada kurmaya çalıştığı nüfusun stratejik tüyolarını vermektedir. 2017 yılında 51 Afrika ülkesinde doğrudan ve dolaylı şekilde yürüttüğü 2500 kalkınma, inşaat ve altyapı projesinin toplam değerinin 94 milyar dolar olduğu tahmin edilen Çin'in, kıtadaki varlığı her geçen yıl artmaya devam etmektedir.²⁶⁶

Çinli firmaların 2019 yılında Afrika'da yüklenicisi olduğu bazı mega projeler de bulunmaktadır. 55 Kuzey Afrika şehriyle beraber 60 milyon insanı birbirine bağlayacak olan 3200 km uzunluğundaki Trans-Mağrib Otobanı'nın 1200 km'lik kısmının yapılmasında Çin öncü bir rol oynamaktadır. 2030'da bitmesi planlanan Nijerya'da Mambilla Enerji Santrali, Kenya'da tamamlanmak üzere olan 120 km uzunluğundaki Nairobi-Naivasha Demiryolu, Namibya'nın toplam depolama kapasitesini yılda 350.000 konteynırdan 750.000 konteynıra çıkartması hedeflenen Walvis Bay Konteynır Terminali, Angola'nın elektrik ihtiyacının yarısından fazlasını karşılayacağı tahmin edilen ve 2024'te bitmesi planlanan Caculo Cabaca Hidroelektrik

²⁶³ Jevans Nyabiage, "China's trade with Africa grows 2.2 percent in 2019 to US\$208 billion," South China Morning Post <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3046621/chinas-trade-africa-grows-22-cent-2019-us208-billion> [Erişim 03.05.2020].

²⁶⁴ "China Global Investment Tracker," AEI <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/> [Erişim 03.05.2020].

²⁶⁵ "Data: Chinese Contracts in Africa," China-Africa Research Initiative <http://www.sais-cari.org/data-chinese-contracts-in-africa> [Erişim 03.05.2020].

²⁶⁶ Paul Nantulya, "Pursuing the China Dream through Africa: Five Elements of China's Africa Strategy," Africa Center for Strategic Studies <https://africacenter.org/spotlight/china-dream-five-elements-china-africa-strategy/> [Erişim 03.05.2020].

Santrali Çin'in kıtada üstlendiği mega projelerden bir kısmıdır.²⁶⁷ Bu projelerin yanı sıra Çin'in kıtada bir çok ulaşım ve enerji altyapı alanında projeleri de bulunmaktadır.²⁶⁸ Çin-Afrika Araştırma Girişimi ve Johns Hopkins Uluslararası Çalışmalar Okulu verilerine göre bu altyapı ve inşaat projelerinde çalışan Çinli iş gücünün kıtadaki toplam sayısı ise 2018 yılında 201 bindir. 60 binle Cezayir Çinli işçilerin en fazla bulunduğu ülkedir. 27 binle Angola, 11 binle Nijerya, 9 binle Kenya ve Etiyopya, 8 binle Zambiya, 7.6 binle Demokratik Kongo Cumhuriyeti, 5.4 binle Uganda ve 5 binle Sudan, Çinli işçilerin Cezayir'den sonra en fazla bulunduğu ülkelerdir.²⁶⁹

2008 yılından beri Çin, dünyada en fazla birincil enerji kaynağı tüketen ülkedir. Birincil kaynaklardaki tüketimin küresele oranı 1980 yılında %8 iken, 2018 yılında %22'ye yükselmiştir.²⁷⁰ Kömür %62 ile en fazla kullanılan birincil enerji kaynağı iken, onu %19 ile petrol, %7 ile doğalgaz takip etmektedir. Çin enerji ihtiyacının %60'ına yakını kendi karşılar, geri kalan kısmını ithal etmektedir. Rusya ve Suudi Arabistan, Çin'in petrol tedarikinde ilk iki sırayı almaktadır. Fakat Çin enerji tedarikçilerini ve tedarik rotalarını çeşitlendirmeyi hedeflediği için Afrika ülkeleri bu durumda önemli bir alternatif teşkil etmektedir. Angola, Kongo, Gabon, Nijerya ve Libya, Çin'in Afrika'daki ana petrol tedarikçileridir.²⁷¹ Nijerya, Uganda, Mozambik,

²⁶⁷ Christian Doepgen, "Dreaming of the trans-Maghreb," International Transport Journal, <https://www.transportjournal.com/en/home/news/artikeldetail/dreaming-of-the-trans-maghreb.html>, [Erişim 04.05.2020].; "Mambilla Hydropower Project," NS Energy <https://www.nsenergybusiness.com/projects/mambilla-hydropower-project-nigeria/> [Erişim 04.05.2020].; Duncan Miriri, "Kenya opens \$1.5 billion Chinese-built railway linking Rift Valley town and Nairobi," Reuters <https://www.reuters.com/article/us-kenya-railway/kenya-opens-chinese-built-railway-linking-rift-valley-town-to-nairobi-idUSKBN1WV0Z0> [Erişim 04.05.2020].; Terry Hutson, "Walvis Bay container terminal opens," NAMPORT <https://www.namport.com.na/news/465/walvis-bay-container-terminal-opens/> [Erişim 04.05.2020].; "Caculo Cabaça Dam in Angola begins expected to start producing electricity in 2024," Macauhub <https://macauhub.com.mo/2019/10/17/pt-barragem-de-caculo-cabaca-em-angola-comeca-a-produzir-energia-em-2024/> [Erişim 04.05.2020].

²⁶⁸ "China in Africa," Ide-Jetro https://www.ide.go.jp/English/Data/Africa_file/Manualreport/cia_10.html [Erişim 04.05.2020].

²⁶⁹ "Data: Chinese Workers in Africa," China-Africa Research Initiative <http://www.sais-cari.org/data-chinese-workers-in-africa> [Erişim 04.05.2020].

²⁷⁰ China's Strategy in Africa (Enerdata, 2020), s. 1-9.

²⁷¹ Enerdata Executive Brief, "China's Strategy in Africa: Securing China's energy supplies in Africa and The Belt and Road Initiative", Enerdata (2020).; Cindy Hurst, "China's Oil Rush in Africa", IAGS Energy Security (Washington; IAGS, 2006).

Çad, Ekvator Ginesi, Nijer, Moritanya, Sudan ise Çin'in petrol ve doğalgaz alanında yatırım yaptığı diğer ülkelerdendir.²⁷² Ayrıca Çin'in önümüzdeki 15 yıl içinde kullandığı petrolün %80'ini dışarıdan ithal etmesi beklenmektedir.²⁷³ Bu durum, Pekin'in Ortadoğu'dan sonra ikinci en büyük petrol ve doğalgaz kaynağı tedarikçisi olan Afrika kıtasının önemini arttıracaktır. Bu bağlamda kıtada enerji alanındaki yatırımlarını koruması ve özellikle Doğu ve Batı Afrika sahillerinde deniz enerji yollarının güvenliğini sağlaması Çin için stratejik bir öneme sahiptir.

Kıtadaki varlığını enerji ve ulaşım altyapısı alanındaki yatırımları ve yardımları ile güçlü bir şekilde hissettiren Çin, 2000 yılında başlatılan Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nun 2018 yılında gerçekleşen yedinci zirvesinde "Bir Kuşak, Bir Yol" stratejisi bağlamında endüstriyel işbirliği, ticaret, ulaşım, tarım, enerji ve yardımlar konusunda çeşitli siyasi reçeteleri gündeme getirerek, Afrika ülkelerine 60 milyar dolarlık bir finansal destek teklif etmiştir.²⁷⁴ Pekin yönetimi bu girişimlerle Afrika'daki çıkarlarını güçlendirmeyi ve korumayı hedeflemektedir.

Çin'in Afrika'daki yumuşak gücü ise Konfüçyüs Enstitüleri'dir. Enerji, ulaşım ve endüstri gibi alanların yanı sıra Çin kültürel olarak da kıtada kendini göstermektedir. Bu enstitüler Çin Eğitim Bakanlığı tarafından Çin dilini ve kültürünü geliştirmek ve akademik çalışmaları desteklemek için finanse edilmektedir. 43 Afrika ülkesinde faaliyet gösteren bu enstitüler Çin'in Afrika'daki nüfusunun güçlenmesinde katkı sağlamakla beraber karşılıklı etkileşimi attırması açısından da önem taşımaktadır.²⁷⁵ 2003 yılında Çin'de eğitim almayı tercih eden Afrikalı öğrenci sayısı 2 binin altındayken bu rakam 2015 yılında 50 bine ulaşmıştır. Çin, ABD ve İngiltere'yi

²⁷² "China in Africa," IDE-JETRO https://www.ide.go.jp/English/Data/Africa_file/Manualreport/cia_07 [05.05.2020].

²⁷³ "Chinese investment in Africa's oil and gas industry," Africa Oil Week <https://www.africa-oilweek.com/Articles/understanding-chinese-investment-in-african-o> [Erişim 05.05.2020].

²⁷⁴ Mariama Sow, "Figures of the week: Chinese investment in Africa," Brookings <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2018/09/06/figures-of-the-week-chinese-investment-in-africa/> [Erişim 05.05.2020]. ; "China's Xi offers \$60bn in financial support to Africa," Aljazeera <https://www.aljazeera.com/news/2018/09/china-xi-offers-60bn-financial-support-africa-180903100000809.html> [Erişim 05.05.2020].

²⁷⁵ Faaliyetler için bakınız: "China-Africa," Xinhuanet http://www.xinhuanet.com/english/africa/2018/wzlist.htm?page=china_africa [Erişim 05.05.2020].; "Number of Confucius Institutes in Africa as of December 2018, by country," Statista <https://www.statista.com/statistics/879192/china-confucius-institutes-in-african-countries/> [Erişim 05.05.2020].

geçerek Fransa'dan sonra en fazla Afrikalı öğrencinin tercih ettiği ülke konumuna gelmiştir.²⁷⁶ Bu sebeple Çin kıtadaki stratejik çıkarlarını yumuşak gücüyle konsolide ederek daha fazla nüfus kurma potansiyelini yakalamış bir aktör olma şansını elde etmiştir. Çin'in genel hatları ile bahsedilen kıtadaki stratejilerini ve yaklaşımlarını koruyabilmesi ise güvenlik meselesini gündeme getirecektir.

2.9. Japonya'nın Afrika'daki Stratejik Çıkarları

1993 yılında kurulan Tokyo Uluslararası Afrika Konferansı (TICAD) ile kıtadaki yardım politikalarını ve karşılıklı işbirliğini attırmayı hedefleyen Japonya, Afrika'da bu süreci daha da kurumsallaştırarak ilerletmeyi başarmıştır. Bu bağlamda 2003 yılında yeniden şekillenen Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ile eğitim, altyapı, ulaşım, enerji, tarım, liman, sağlık, finansal gelişim, balıkçılık, temiz su erişimi, kırsal kalkınma gibi bir çok alanda Afrika'da proje geliştirmiştir. Sadece JICA üzerinden 2018 yılında yapılan yardımlar 1.1 milyar dolar civarındadır.²⁷⁷ Birinci bölümde bahsedildiği üzere 1960'larda Afrika'da görünür bir şekilde başlayan Japonya'nın yardım politikaları 1980'de Japon dış politikasının önemli parçalarından biri haline gelmişti. Bu politika 1990'larda ivme kazanarak Japonya'yı 2001 yılına kadar dünyanın en fazla bağış yapan ülkesi konumuna getirmişti. Bu dönemde 1993 yılında başlattığı TICAD programı ile dış yardım politikalarını stratejik bir akılla güçlendirerek daha kurumsal hareket etmeye başlayan Japonya, 2010'lu yıllarda Afrika'da güçlü bir yatırım hamlesi başlattı. 2007'de kıtada 4 milyar dolar civarında yatırımı bulunan Japonya, 2016 yılında bu rakamı 10 milyar dolara yükselterek Afrika'da en fazla doğrudan yatırımı olan kıta dışı ilk 10 devletten biri olmuştur.²⁷⁸

²⁷⁶ "Confucius Institutes a bedrock of China's growing cultural ties with Africa," China Daily <http://usa.chinadaily.com.cn/a/201808/23/WS5b7e209aa310add14f38753c.html> [Erişim 05.05.2020].

²⁷⁷ JICA 2019 Annual Report (JICA, 2019).; "Japan's Commitment to Development in Africa," Foreign Policy <https://foreignpolicy.com/sponsored/japanus/the-building-blocks-of-a-connected-continent/> [Erişim 19.05.2020].

²⁷⁸ "Japan's Contribution to a More Vibrant Africa," Foreign Policy <https://foreignpolicy.com/sponsored/japanus/towards-a-vibrant-africa-ticad-vi/> [Erişim 19.05.2020].; "Japan looks to boost trade with Africa," Financial Times <https://www.ft.com/content/89e0c824-6ac4-11e6-a0b1-d87a9fea034f> [Erişim 19.05.2020].; Neil Ford, "Japan expands its trade and investment in Africa," African Business <https://africanbusinessmagazine.com/company-profile/ticad/japan-expands-its-trade-and-investment-in-africa/> [Erişim 19.05.2020].

2017 yılı itibariyle kıtada 796 Japon şirketi faaliyet göstermektedir. Bu şirketlerin 275'i Güney Afrika Cumhuriyeti'nde bulunmaktadır. Japon şirketlerinin Güney Afrika Cumhuriyeti'nden sonra en fazla varlık gösterdiği Afrika ülkeleri ise sırasıyla Mısır, Kenya, Fas, Nijerya, Mozambik, Tanzanya ve Gana'dır.²⁷⁹ Bölgede faaliyet gösteren Japon şirketleri daha çok doğal kaynaklar, altyapı ve enerji üzerinde yoğunlaşmaktadır. Halihazırda 2018 yılı itibariyle Afrika ile 17 milyar dolar ticaret hacmine sahip olan Japonya'nın 9 milyar dolarlık ithalatının çok büyük bir kısmını ise teknoloji üretiminde ve Japon endüstrisinde stratejik öneme sahip platin, bakır ve metal gibi hammaddeler ve doğal kaynaklar oluşturmaktadır.²⁸⁰ Hammadde ve doğal kaynaklara erişim, Japonya'nın Afrika'daki önemli stratejik çıkarları arasındadır.

Afrika'daki ekonomik varlığına ivme kazandırmak isteyen Japonya 2019'da Yokohama'da 53 Afrika ülkesinin katılımıyla düzenlediği 7. TICAD programında kıta ülkelerine 3 yıl içerisinde 20 milyar dolarlık yatırım yapma sözü vermiştir.²⁸¹ Afrika Birliği Komisyonu, Dünya Bankası ve BM gibi uluslararası kurumlarla da koordineli bir şekilde hareket etmeye çalışan Japonya, yumuşak güç diplomasisini kıtada etkin bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Çin'i kendisine rakip olarak görmektedir. Kıtadaki ekonomik varlığını güçlendirmek için birçok adım atan Çin ile, siyasi bir perspektif kazandırdığı kalkınma politikaları vasıtasıyla kıta ülkeleri ile yakın temasta olmaya çalışan Japonya arasında Afrika'da yaşanan rekabet özellikle 2014 yılında görünür hale gelmiştir. Bu bağlamda Japonya eski Başbakanı Shinzo Abe'nin 2014 yılı Afrika ziyaretinde, Çin'in kendi ülkesinden işçi getirerek Afrikalıların ellerinden imkanlarını aldıklarını, kendilerinin ise kıtada Afrikalıları için

²⁷⁹ *Japan's Revived Africa Relations* (FTI Consulting, 2017).

²⁸⁰ "Japan Product exports and imports from Sub-Saharan Africa 2018," World Integrated Trade Solution <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/JPN/Year/2018/TradeFlow/EXPIMP/Partner/SSF/Product/all-groups> [Erişim 19.05.2020].

²⁸¹ Naohiro Kitano, *Japanese development cooperation in Africa: its new trends and the possible prospects for cooperation with France* (JICA Research Institute, 2019).; Abdi Latif Dahir, "Japan has a plan to challenge China's influence in Africa," Quartz Africa <https://qz.com/africa/1700181/japan-promises-20-billion-private-sector-investment-in-africa/> [Erişim 19.05.2020].

daha fazla iş imkânı yaratmak istedikleri minvalinde açıklamalar yapması, bu rekabetin göstergelerinden biri olmuştur.²⁸²

2016 yılında 6. TICAD programının Kenya’da yapılması da Japonya’nın Afrika politikasında önemli bir mesaj olarak okunabilir. Aynı yıl içerisinde Japonya, Serbest ve Açık Hint-Pasifik Stratejisini duyurmuştur.²⁸³ Tokyo Yönetimi, Asya ve Afrika arasındaki iletişimi arttırmayı hedefleyen bu stratejik plan bağlamında Kenya’nın Mombasa ve Mozambik’in Nacala limanlarının altyapılarına ve plan dahilinde yer alan Doğu Afrika’daki ulaşım altyapılarına destek olmuştur.²⁸⁴ Kıtada Çin’i dengelemek için önemli bir çıkış olarak değerlendirilebilecek bu hamle, aynı zamanda, Doğu Afrika sahillerinde güvenlik ve istikrarı da hedeflediğinden Japonya için hayati önemdedir. Doğu Afrika sahillerinde emniyetin tesis edilmesi, Japonya’nın deniz yolu üzerinden sağladığı enerji tedarikinin güvenliği ve Afrika pazarlarının yanı sıra, Kızıldeniz üzerinden Akdeniz’e erişiminin güvenliği açısından da stratejik bir öneme haizdir.

2.10. Hindistan’ın Afrika’daki Stratejik Çıkarları

Hindistan’ın Afrika politikasındaki önemli stratejik çıkarlardan biri enerji kaynaklarına erişim ve enerji yollarının güvenliğinin sağlanmasıdır. 2013 yılında dünyanın en büyük 3. enerji ithalatçısı, 2015 yılında ise en fazla ham petrol ve petrol ürünleri ithal eden 4. ülke olması sebebiyle Hindistan’ın enerji güvenliği kritik bir öneme sahiptir.²⁸⁵ Petrol ithalatının %60’ından fazlasını Körfez ülkelerinden, %15 kadarını ise başta Nijerya ve Angola olmak üzere Afrika ülkelerinden karşılamaktadır.²⁸⁶ Bu durum enerji tedarikinin çok büyük bir kısmının sağlandığı Hint

²⁸² Seifudein Adem, “Japan and China in Africa: Allies, Partners or Adversaries?”, (Doktora Tezi- AFRASO Working Papers, No 2, Goethe University, 2018), s. 7-8; “Japan’s Diplomacy towards Africa: Strengthening Each Individual, One by One, Speech by Prime Minister Abe,” Prime Minister of Japan and His Cabinet http://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/201401/1203195_9492.html [Erişim 19.05.2020].

²⁸³ “A New Foreign Policy Strategy: ‘Free and Open Indo-Pacific Strategy’,” Mission of Japan to Assia <https://www.asean.emb-japan.go.jp/files/000352880.pdf> [Erişim 19.05.2020].

²⁸⁴ “Japan Sets Aside USD 280 Million for Nacala Port Project,” Offshore Energy <https://www.offshore-energy.biz/japan-sets-aside-usd-280-million-for-nacala-port-project/> [Erişim 19.05.2020].; “Mombasa port expansion gets \$340m boost from Japan,” Global Construction Review <http://www.globalconstructionreview.com/news/mombasa-port-expansion-gets-340m-boost-japan/> [Erişim 19.05.2020].

²⁸⁵ “India,” EIA <https://www.eia.gov/international/analysis/country/IND> [Erişim 01.06.2020].

²⁸⁶ “India,” OEC <https://oec.world/en/profile/country/ind> [Erişim 01.06.2020].

Okyanusu'nun ve özellikle Afrika Boynuzu açıklarının güvenliğini gündeme getirmektedir. 2040 yılında Hindistan'ın küresel enerji talebinde öngörülen artışın dörtte birinden fazlasını oluşturacağı düşünüldüğünde²⁸⁷, Hint Okyanusu'ndaki enerji güvenliği meselesi, Yeni Delhi yönetiminin Hint Okyanusu'nun Afrika'ya bağlı bölgelerinde atacağı adımları daha da önemli kılmaktadır.

Hindistan'ın ithalatında kritik öneme sahip alanlardan biri ise hammaddelerdir. Kobalt ve koltan gibi mineraller, altın ve değerli madenler, teknoloji ve sanayide kullanılan metaller, petrol ve kömür gibi enerji kaynakları ile beraber Hindistan'ın 2018'deki toplam ithalat sepetinin yarısına yakınına oluşturmaktadır.²⁸⁸ İthalattaki aslan payı enerji sektörüne ait olsa da, hammadde ve minerallerin payı yadsınamaz. Diğer yandan Afrika hem enerji kaynakları açısından hem de doğal kaynaklar yönünden büyük bir zenginlik içermektedir. Bu zenginliği oranlar üzerinden değerlendirilecek olursak, Afrika bilinen dünya ham petrol rezervlerinin %10'u, dünyadaki altın kaynaklarının %40'ı, krom ve platin gibi teknoloji ve sanayi alanında kullanılan metallerin %90'ı olmak üzere, bilinen tüm doğal kaynak ve minerallerin %30'unu elinde bulundurmaktadır.²⁸⁹ Hindistan'ın ithalat sepetindeki enerji ve mineral kaynaklarındaki oranın yüksek olması ve gelişimi ile orantılı olarak bu doğal kaynaklara yönelik talep artışı göz önüne alındığında, Afrika'nın Hint dış politikasında stratejik bir değer taşıdığını ve uzun vadede bu stratejik değerın daha da artacağını öngörmek zor olmaz.

Hindistan'ın Afrika ülkeleri ile olan ticaret hacmi 2018 yılında 67.6 milyar dolar civarındadır. Bunun 40.3 milyar dolarını ithalat, 27.3 milyar dolarını ihracat oluşturmaktadır. İthalattaki en büyük ortakları sırasıyla Nijerya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Gana ve Angola'dır.²⁹⁰ Hindistan'ın EXIM Bank verilerine göre kıta

²⁸⁷ World Energy Outlook Special Report, *India Energy Outlook* (Paris; International Energy Agency, 2015), s. 11.

²⁸⁸ "India," OEC <https://oec.world/en/profile/country/ind> [Erişim 01.06.2020].

²⁸⁹ Tom Lebert, "Africa: A Continent of Wealth, A Continent of Poverty", <https://newint.org/blog/2015/06/24/africa-a-continent-of-wealth/> [01.06.2020].; African Natural Resources Center, *Catalyzing Growth and Development Through Effective Natural Resources Management* (African Development Bank Group, 2016).; Kudrat Virk, "Africa and India: Riding the Tail of the Tiger?", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018) s. 249.

²⁹⁰ "India," OEC <https://oec.world/en/profile/country/ind> [Erişim 02.06.2020].

ülkeleri ile olan ithalatında %41.7 ile petrol ve petrol ürünleri, %14.9 ile altın ve değerli madenler, %10 kömür ve türevleri, %7.5 ile metal olmayan mineraller, % 6 ile doğal gaz ve türevleri, %5.5 ile metal ve türevleri, %4.3 ile meyve ve sebzeler, %3.2 ile inorganik kimyasallar ön plana çıkmaktadır.²⁹¹ Hindistan'ın kıtadaki en büyük ihracat ortakları ise sırasıyla Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Nijerya, Kenya ve Tanzanya'dır.²⁹² İhracatta ön plana çıkan ürünler ise %15.3 ile rafine edilmiş petrol ve petrol ürünleri, %13 ile medikal araç gereçler ve ilaçlar, %10.5 ile karayolu araçları, %7.8 ile hububat, %6.4 ile tekstil, %3.4 ile imalata yönelik özel makine araçları ve %3.1 ile işlenmiş demir ve çeliktir. Ayrıca organik kimyasallar, işlenmiş metaller, elektrikli araçlar ve sanayide kullanılan makineler gibi katma değeri yüksek olan ürünler de Hindistan'ın kıtaya yönelik ihraç maddeleri arasındadır.²⁹³

Yeni Delhi yönetiminin ve Afrika ülkelerinin 2002'de 9.4 milyar dolar olan ticaret hacimlerini, 2018'de 67.6 milyara çıkarmaları²⁹⁴ dikkate değerdir. Hindistan devletine ait EXIM Bank'ın, 2002'de Afrika'daki bazı ülkelerle karşılıklı yatırım ve ticareti arttırmak için ortaya koyduğu "Focus Africa" programı ile özellikle Doğu Afrika ülkeleri ile ticaretini arttırmayı hedeflediği, aynı şekilde 2004'de Batı Afrika ülkeleri ile de "TEAM-9" inisiyatifi aracılığıyla, teknoloji ve ekonomi alanında bir ortaklık oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.²⁹⁵ Bu çalışmanın tarihsel arka plan bölümünde de bahsedildiği üzere karşılıklı geliştirilen bu ilişkiler, kıtadaki bir çok dış aktörün de yaptığı gibi, Afrika Birliği'nin kurumsal kimliği üzerinden gerçekleştirilen düzenli zirvelerle istikrarlı hale getirilmiştir. En son yapılan 2015'deki zirvede Afrika'nın sürdürülebilir kalkınmasını geliştirmek için yatırımlar, enerji güvenliği ve tarımsal büyüme gibi başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.²⁹⁶ Bu bağlamda

²⁹¹ *Deepening South-South Collaboration: An Analysis of Africa and India's Trade and Investment* (Kahire: Afreximbank and Exim India, 2018), s. 26-27.

²⁹² "India," OEC <https://oec.world/en/profile/country/ind> [Erişim 02.06.2020].

²⁹³ *Deepening South-South Collaboration: An Analysis of Africa and India's Trade and Investment* (Kahire: Afreximbank and Exim India, 2018), s. 25-26.

²⁹⁴ "India," OEC <https://oec.world/en/profile/country/ind> [Erişim 02.06.2020].

²⁹⁵ Christian Wagner, "India's Africa Policy," SWP <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019RP09/#:~:text=As%20early%20as%202002%2C%20India's,and%20Ghana%20were%20also%20added.> [Erişim 02.06.2020].

²⁹⁶ Ruchita Beri, "Third India Africa Forum Summit: Key Outcomes," The Manohar Parrikar Institute for Defence Studies and Analyses https://idsa.in/africatrends/third-india-africa-forum-summit_rberi_1215 [Erişim 02.06.2020].

Hindistan'ın Afrika ülkelerine yaptığı doğrudan yatırımlarda enerji, tarım, sağlık ve telekomünikasyon sektörleri ön plana çıkmaktadır.²⁹⁷

Hindistan, Afrika'da doğrudan yabancı yatırım hususunda ilk 10 ülkeden biridir. Doğrudan yatırımlarının değeri 2011'de 16 milyar dolar, 2016 ise 14 milyar doları bulmuştur.²⁹⁸ Diğer yandan Afrikalıların Hindistan'daki yatırımları ise 2013 yılında 65 milyar dolar civarındadır.²⁹⁹ Bu durumun en önemli sebeplerinden biri ülke nüfusunun yaklaşık üçte ikisinin Hint kökenli olması³⁰⁰ ve Hindistan'ın Hint Okyanusu'nda stratejik bir üs olarak kullandığı Moritus'un, off-shore bir finans merkezi olarak rol oynamasıdır. Hindistan'daki Afrika yatırımlarının tamamına yakınının bu ülkeye ait olması bu durumu açıklar niteliktedir.³⁰¹ Fakat buradan Hindistan'a gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımların önemli bir kısmı, yine ada ülkesinin vergilendirmeden bağımsız oluşundan faydalanan ve sermaye kazanç vergisinden kaçınmak isteyen Hintli şirketler tarafından yapılmaktadır.³⁰² Hintli şirketler Afrika'ya olan yatırımlarını da yine Moritus üzerinden gerçekleştirmektedir.³⁰³ Hindistan'ın kıtadaki en önemli yatırım alanları tarım³⁰⁴,

²⁹⁷ Ayrıntı için bakınız: *Deepening South-South Collaboration: An Analysis of Africa and India's Trade and Investment* (Kahire: Afreximbank and Exim India, 2018).

²⁹⁸ "WIR-Foreign direct investment to Africa fell by 21% in 2017, says United Nations report," UNCTAD <https://unctad.org/en/pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=461> [Erişim 02.06.2020].

²⁹⁹ Kudrat Virk, "Africa and India: Riding the Tail of the Tiger?", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018) s. 252.

³⁰⁰ "Africa Mauritius," CIA https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print_mp.html [Erişim 02.06.2020].

³⁰¹ Kudrat Virk, "Africa and India: Riding the Tail of the Tiger?", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018) s. 252.

³⁰² Martin Hearson, *Tax-motivated illicit financial flows: A guide for development practitioners* (AntiCorruption Resource Centre, 2014), s.15.

³⁰³ Christian Wagner, *India's Africa Policy*, (Berlin: SWP Research Paper No 9, 2019), s. 20.

³⁰⁴ Chigozie N. Udensi, "India-Africa cooperation in agricultural sector for food security," Diplomatist <https://diplomatist.com/2020/01/04/india-africa-cooperation-in-agricultural-sector-for-food-security/> [Erişim 03.06.2020].

sağlık³⁰⁵, bilgi teknolojisi³⁰⁶, enerji³⁰⁷, tekstil³⁰⁸ ve otomotiv sektörleri³⁰⁹ üzerinedir. Her ne kadar Hindistan kıtada yatırım ve finans yönünden varlık gösterse de Çin'in gölgesi altında kaldığı için Pekin yönetimini kendisine rakip olarak görmektedir.³¹⁰ Bu rekabetin en yoğun yaşandığı bölge ise Doğru Afrika'dır. Çin'in Doğu Afrika'da Kenya, Tanzania, Moritus ve Mozambik limanlarının gelişimi için yatırımda bulunması ve Hint Okyanusu'nda etkin olması Hindistan'ı tedirgin etmektedir.

2004 yılında ABD'li Savunma Danışmanlarından Booz Allen Hamilton'un ortaya koyduğu "İnci Dizisi" (String of Pearls) teorisine göre Çin, Ortadoğu'dan Güney Çin Denizine uzanan deniz hattında bir stratejik ilişkiler ağı inşa etmektedir. Bu stratejik ilişkiler temelde Çin'in enerji çıkarlarını korumayı hedeflerken diğer yandan Çin'in Hint Okyanusu üzerindeki kontrolünü de arttırmaktadır.³¹¹ Çin'in yukarıda bahsedildiği üzere Doğu Afrika limanlarında yatırımlarda bulunması ve bu sulardaki varlığını arttırması, Hintli yetkililer tarafından bir güvenlik meselesi olarak algılanmaktadır.

³⁰⁵ Elçi Manju Seth, "India-Africa Cooperation in the Healthcare Sector," Diplomatist <https://diplomatist.com/2019/11/16/india-africa-cooperation-in-the-healthcare-sector/#:~:text=Indian%20enterprises%20have%20invested%20in,Africa%2C%20which%20has%20been%20welcomed.&text=thereby%20making%20available%20a%EF%AC%80or%20dable%20branded%20and%20generic%20drugs%20in%20the%20African%20market.> [Erişim 03.06.2020].

³⁰⁶ "India-Africa cooperation in science and Technology – Capacity Building," Ministry of External Affairs <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?25947/IndiaAfrica+cooperation+in+science+and+Technology++Capacity+Building> [Erişim 03.06.2020].

³⁰⁷ Shebonti Ray Dadwal, "India-Africa Energy Partnership," Diplomatist <https://diplomatist.com/2020/01/04/india-africa-energy-partnership/> [Erişim 03.06.2020].

³⁰⁸ Vandana Prakash Nair, "It is time for Africa: Opportunities for Indian Investors in African Textile and Leather Markets," Voice of SITA <http://www.voicesofsita.com/2018/12/22/it-is-time-for-africa-opportunities-for-indian-investors-in-african-textile-and-leather-markets/> [Erişim 03.06.2020].

³⁰⁹ Jaco Maritz, "How Indian vehicle manufacturers are winning in Africa," How We Made It In Africa <https://www.howwemadeitinafrica.com/how-indian-vehicle-manufacturers-are-winning-in-africa/31619/> [Erişim 03.06.2020].

³¹⁰ Rajeswari Pillai Rajagopalan, "India's China Challenge in Africa," The Diplomat <https://thediplomat.com/2018/07/indias-china-challenge-in-africa/> [Erişim 03.06.2020].

³¹¹ Jessica Drun, "China's Maritime Ambitions: a Sinister String of Pearls or a Benevolent Silk Road (or Both)?," Center for Advanced China Research <https://www.ccpwatch.org/single-post/2017/12/05/China%E2%80%99s-Maritime-Ambitions-a-Sinister-String-of-Pearls-or-a-Benevolent-Silk-Road-or-Both> [Erişim 04.06.2020].

Hindistan Uzun vadede Hint Okyanusu'nda Çin tarafından askeri bir kuşatmanın içinde olabilme ihtimalini göz önünde bulundurarak Hint Okyanusu'ndaki ada devletleri ile güvenlik işbirliklerini arttırmaya yönelmiştir.³¹² Özellikle Modi Hükümeti döneminde Hint Okyanusu'nun güvenliği Yeni Delhi yönetiminin öncelikleri arasında olmuştur. Aden Körfezi'nden Güney Afrika Cumhuriyeti'ne kadar olan Doğu Afrika açıkları Hindistan'ın Hint Okyanusu'ndaki güvenlik politikalarının parçalarıdır. Bu bağlamda Modi 2015'te Şeyşeller ve Moritus'a, 2016 yılında ise Hint Okyanusu kıyıdaşı olan Güney Afrika Cumhuriyeti, Mozambik ve Kenya'ya yaptığı ziyaretlerde Hint Okyanusu'ndaki güvenlik meselesini gündeme getirmiş ve güvenlik alanında işbirlikleri yapmıştır.³¹³ Diğer yandan Hindistan'ın Hint Okyanusu'nda Çin'e karşı Afrika'da varlık gösteren bir diğer aktör Japonya ile stratejik ortaklığı bulunmaktadır.³¹⁴ Bu bağlamda Pekin yönetiminin Hint Okyanusu üzerinde kontrol kurması ve yayılmasına karşı teyakkuzda olan Yeni Delhi yönetiminin, bölgede Çin'i dengelemesine yönelik politikalarının parçası olan Doğu Afrika sahilleri ve ada ülkelerinde güvenlik alanında ortaklık ve işbirlikleri kurması Hindistan için stratejik bir değere sahiptir.

2.11. BAE'nin Afrika'daki Stratejik Çıkarları

Körfez bölgesinin kilit aktörlerinden biri olan BAE'nin kıtadaki politikalarında Afrika Boynuzu başta olmak üzere, Doğu Afrika ve Arap dünyasının parçası olması sebebiyle Kuzey Afrika, stratejik bir öneme haizdir. Ekonomik ve siyasi başlıklar altında değerlendirilebilecek bu stratejinin ekonomik ayağını gıda güvenliği, deniz taşımacılığı ve güvenliği, liman işletmeleri ve altın oluşturmaktadır. Siyasi ayağında ise, BAE'nin Eritre'nin başkenti Assab'taki askeri üs üzerinden Yemen iç savaşına

³¹² Christian Wagner, *India's Africa Policy*, (Berlin: SWP Research Paper No 9, 2019), s. 20.

³¹³ "Visit of Prime Minister to Seychelles, Mauritius and Sri Lanka (March 10-14, 2015)," Minister of External Affairs <https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/24883/Visit+of+Prime+Minister+to+Seychelles+Mauritius+and+Sri+Lanka+March+1014+2015> [Erişim 04.06.2020].; Elizabeth Roche, "Narendra Modi's Africa visit: key takeaways," Livemint <https://www.livemint.com/Politics/JAM83IK6PAhxVE9t6o1ISI/Narendra-Modis-Africa-trip-key-takeaways.html> [Erişim 04.06.2020].

³¹⁴ Sanjana Joshi, "The Geopolitical Context of Changing Japan-India Relations", *UNISCI Discussion Papers*, No. 32 (New Delhi; UNISCI2013), s. 117-136.; Aman Thakker, Elliot Silverberg, "India and Japan Eye the Dragon in the Room," *Foreign Policy* <https://foreignpolicy.com/2019/11/20/china-war-navy-india-japan-eye-dragon-in-the-room/> [Erişim 04.06.2020].

dahil olarak İran destekli Husi gruplarının nüfuzuna karşı mücadele vermesi ve Libya başta olmak üzere Afrika Boynuzu'nda Türkiye ve Katar'ın varlığını tehdit olarak algılaması dikkat çekmektedir. BAE'nin bölgedeki en büyük müttefiki ise Suudi Arabistan'dır. İki ülkenin, Arap Baharı sonrası Kuzey Afrika'daki değişim rüzgarında siyasette güç kazanan Müslüman Kardeşleri ve 'siyasal İslam' olarak tanımladıkları politik yükselişi bölge için bir tehdit olarak algılaması, Kuzey Afrika'daki stratejik çıkarlarında ve siyasal pozisyonlarında önemli bir rol oynamıştır.³¹⁵

İlk olarak BAE'nin Afrika'daki stratejik çıkarlarının ekonomik ayağını ele aldığımızda kıtadaki iktisadi varlığının en kritik noktalarından birinin Sudan olduğunu vurgulamamız gerekir. Abu Dabi Kalkınma Fonu ile birlikte Sudan'a bugüne kadar 28 milyar dolarlık bir yatırım desteği sağlanırken, 17 BAE şirketi de Sudan'da çeşitli sektörlerde faaliyetlerine devam etmektedir.³¹⁶ Abu Dabi yönetiminin 2016 yılında kıta genelindeki doğrudan yatırımlarının değeri 11 milyar dolardır. Bu yatırımlarda tarım sektörü kayda değer bir yere sahiptir. Sudan, Kongo, Namibya ve Zimbabve, BAE'li şirketlerin tarım alanında yatırım yaptığı ülkelerin başlıcalarıdır.³¹⁷ Afrika ülkeleri kendini ve dünyanın geri kalanını besleyecek bir tarımsal potansiyele sahip olsa bile, gıda güvenliği ile ilgili birtakım sıkıntılar yaşamaktadır. Bunların başında finansal ve teknik destek, ulaşım, depolama ve üretim altyapısı bulunmaktadır. Diğer yandan BAE'nin ve müttefiki Suudi Arabistan'ın gıda güvenliği meselesini stratejik önemde görmeleri, bölgede tarım sektörüne yönelik yatırımlarını arttırmıştır.³¹⁸

BAE'nin Afrika'daki stratejik yatırımlarındaki diğer kritik ekonomik nokta ise liman işletmeleri ve lojistik sektörüdür. 2017'de 300 milyon ton olan Afrika limanları

³¹⁵ "UAE Security Forum 2019: Reshaping the Future of the Horn of Africa," MOFAIC <https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2019/12/12-12-2019-uae-security-forum> [Erişim 20.06.2020].

³¹⁶ Nour Salman, "UAE plays key role in Sudan economy with investments exceeding AED28 billion", *Emirates New Agency* <http://wam.ae/en/details/1395302674291> [Erişim 20.06.2020].

³¹⁷ "Quick take: Why is African agribusiness luring GCC investors?" *The National* <https://www.thenational.ae/business/economy/quick-take-why-is-african-agribusiness-luring-gcc-investors-1.785685> [Erişim 20.06.2020].

³¹⁸ Jos Meester, Willem van den Berg, Harry Verhoeven, *Riyal Politik: The political economy of Gulf investments in the Horn of Africa* (Lahey: The Clingendael Institute- CRU Report, 2018), s. 55.

arasındaki deniz trafiğinin 2040'ta 2 milyar tonun üzerine çıkması beklenmektedir.³¹⁹ Bu durum hızlı bir şekilde artan tüketici talebi ve liman altyapılarının geliştirilmesine bağlı olması sebebiyle Afrika limanlarının donanım ve kapasitelerini gelişimini destekleyen birçok yatırıma da ihtiyaç doğurmaktadır. BAE bu fırsatı değerlendiren kıta dışı aktörlerden biridir. Bu durum halihazırda Mısır, Mozambik, Cibuti, Senegal, Cezayir ve Somali özerk bölgesi Somaliland olmak üzere 6 ülkede 7 liman işleten BAE Merkezli Dubai Ports World Şirketi için fırsatlar sunmaktadır.³²⁰ Bunlar arasında Cibuti'deki Dolareh, Eritre'deki Assab ve Somaliland'deki Berbera limanları hem Kızıldeniz ve Afrika Boynuzu gibi jeostratejik konumda bulunması sebebiyle, hem de bölgedeki deniz ticaretinin takibi ve güvenliği açısından önem taşımaktadır.

BAE'nin Afrika politikasının siyasi ayağını ise nüfuz mücadelesi ve kendisine tehdit olarak gördüğü Müslüman Kardeşler veya siyasal İslam olarak adlandırılan politik yönelimlerin direncini kırmak oluşturmaktadır.³²¹ Nüfuz mücadelesi bağlamında Dubai yönetimi, Eritre'nin Assab şehrinde bulundurduğu askeri üssün hem Kızıldeniz'deki deniz güvenliğini sağlamak hem de Yemen'deki iç savaşta İran destekli Husi gruplarına karşı koyarak İran nüfusunu bölgede etkisiz hale getirmek için mücadele vermektedir.³²² Siyasal tehdit bağlamında ise Afrika Boynuzu'nda etkin bir güç olma yolunda ilerleyen Türkiye'yi rakip olarak görmenin yanı sıra, Libya'da Halife Hafter'i açıktan desteklemesi, Sarrac Hükümeti'ne askeri yardımda bulunan Türkiye ile ciddi çatışmalara sebep vermektedir. BAE'nin Afrika'da Türkiye ile yaşadığı bir diğer sorun ise Müslüman Kardeşlerin veya siyasal İslamı temsil ettiklerini düşündükleri, özellikle Kuzey Afrika bölgesindeki politik oluşumlar

³¹⁹ Shady Ahmed Mansour ve Yara Yehia Ahmed, "Saudi Arabia and UAE in the Horn of Africa: Containing Security Threats from Regional Rivals", *Contemporary Arab Affairs*, c. 12, S. 3 (2019), s. 99-118.

³²⁰ Simon Allison; Joseph Dana, *Bridging the Red Sea: How to Build an AfricaGCC Partnership* (Emergence85, 2017), s. 10.

³²¹ "UAE Security Forum 2019: Reshaping the Future of the Horn of Africa.," MOFAIC <https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2019/12/12/12-12-2019-uae-security-forum> [Erişim 21.06.2020].

³²² Hussein Ibish, *The UAE's Evolving National Security Strategy* (Washington: The Arab Gulf States Institute, 2017), s. 5-6.

üzerinden yaşanmaktadır. Afrika bağlamında Mısır ve Libya olaylarındaki farklı tutumlar bu kırılmanın en önemli göstergelerinden biridir.³²³

2.12. Türkiye'nin Afrika'daki Stratejik Çıkarları

Dış politikasında alternatif arayışlarında olan Türkiye 1998 yılında Afrika Açılım Eylem Planı'nı ortaya atmıştır. Fakat o dönemde yaşanan iç istikrarsızlıklar ve ekonomik krizlerden dolayı uygulama boyutuna tam anlamıyla geçemeyen bu plan, Ak Parti döneminde kapsamlı bir Afrika stratejisi geliştirilmesiyle hayata geçmiştir.³²⁴ Ak Parti dönemi oluşan yeni dış politikada Türkiye'nin jeopolitik ve tarihsel arka planı itibarıyla Afrika ile güçlü bir bağın olduğu, fakat uzun bir süre bu bölgeye ilgi duyulmadığı ve bu siyasetin değiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.³²⁵ Türk dış politikasının Afrika'ya yönelik adımları 2005 yılının Afrika yılı ilan edilmesi ve Türkiye'nin aynı yıl Afrika Birliği gözlemci üyesi olmasının ardından, 2008 yılında Afrika Birliği ile İstanbul'da yapılan Türk-Afrika İşbirliği Zirvesinde bu kez stratejik ortak ilan edilmesiyle iyice ivme kazanmıştır. 2014 yılında ikincisi yapılan Türkiye-Afrika Zirvesi'nin üçüncüsünün de, 2021 yılında yine İstanbul'da yapılması planlanmaktadır.³²⁶

Türkiye'nin Afrika stratejisinde ekonomik, askeri, kültürel, tarihi, diplomatik ve insani yardım temelli 5 ilke olduğunu ifade edebiliriz. 2002 öncesi dönemde sınırlı olan diplomatik ve ticari ilişkiler, Afrika açılımının ardından güçlenmeye başlamıştır. Afrika açılımı öncesi kıtada 12 olan büyükelçilik sayısı, 2019 yılında 42'ye yükselmiştir. Aynı şekilde Afrika ülkelerinin Ankara'daki büyükelçiliklerinin sayısı 2008'de 10 iken, 2019'da 36'ya yükselmiştir.³²⁷ Diplomatik misyon sayılarının karşılıklı artış göstermesi iki taraf için yapıcı bir gelişme olarak okunabilmekle beraber, Türkiye'nin uluslararası ortamda itibar kazanması açısından da önem

³²³ Shady Ahmed Mansour ve Yara Yehia Ahmed, "Saudi Arabia and UAE in the Horn of Africa: Containing Security Threats from Regional Rivals", *Contemporary Arab Affairs*, c. 12, S. 3 (2019), s. 99-118.

³²⁴ Mürsel Bayram, "Türk Dış Politikasının Dönüşüm Sürecinde Afrika", İdris Demir (ed.), *Türkiye'nin Dış Politikası: Yeni Eğilimleri, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları* (İstanbul: Dora, 2014), s. 262.

³²⁵ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik* (İstanbul: Küre, 2001), s. 220-222.

³²⁶ "Türkiye Afrika İlişkileri," Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> [Erişim 03.07.2020].

³²⁷ a.g.k.

taşımaktadır. Türkiye'nin 2008 yılında Afrika Birliği ile yaptığı zirvenin ardından Afrika ülkelerinin desteğini alarak 2008-2010 yılında BM Güvenlik Konseyi üyeliğine seçilmesi, bunun en önemli göstergelerinden biridir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çeşitli vesilelerle Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı döneminde 28 Afrika ülkesini ziyaret etmesi ve ziyaretlerinde karşılıklı işbirliklerini arttırma mesajları vermesi süreç içerisinde Afrika ülkeleri ile olan ticarete olumlu bir karşılık bulmuştur.³²⁸ 2002'de kıtayla olan ticaret hacmi 4.3 milyarken bu rakamın 2019'da 25.3 milyar dolara ulaşması bu pozitif gelişmeyi gösterir niteliktedir.³²⁹

Kıtada büyükelçilikler dışında faaliyet gösteren diğer Türk resmi kurumları olan TİKA, AFAD, Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüleri, Anadolu Ajansı, Türkiye Diyanet Vakfı ve Türk Hava Yolları da Türkiye'nin kıtadaki görünürlüğünü arttırmıştır.³³⁰ Bu bağlamda TİKA'nın 60 ülkedeki Koordinasyon Ofisleri'nin 22'sinin Afrika'da bulunması bu bölgeye son yıllarda kayda değer bir yönelişin olduğunu göstermektedir.³³¹ TİKA üzerinden yapılan kalkınma yardımları Türkiye'nin kıtadaki yumuşak güçlerinden birini oluşturmaktadır. Türk kültür ve dilini tanıtmaya yönelik faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüleri ise kıtada Türkiye'nin tarihsel arka planının daha yoğun olduğu Mısır, Fas, Tunus, Cezayir, Sudan'ın yanı sıra Güney Afrika Cumhuriyeti'nde faaliyet göstermektedir.³³² Diğer yandan YTB vasıtası ile 1992 yılından 2020 yılına kadar Türkiye'de lisans, lisansüstü ve doktora seviyesinde eğitim gören Afrikalı öğrenci sayısı 10.480'dir.³³³ Türkiye, Afrika politikasında yumuşak güç unsurları arasında yer alan eğitim konusunu son yıllarda bir güvenlik meselesi olarak da ele almaktadır. Bu amaçla, 2016 yılında darbe girişiminde bulunan FETÖ'nün Afrika'daki okullarını kapattırmaya yönelik yoğun bir diplomatik baskı uygulamaktadır. Türkiye için güvenlik tehdidi olarak algılanan bu okulların 14 Afrika

³²⁸ İlkey Güder ve Bahattin Gönültaş, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 28 Afrika ülkesine ziyaret," AA <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-28-afrika-ulkesine-ziyaret/1013648> [Erişim 03.07.2020].

³²⁹ "Türkiye Afrika İlişkileri," Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> [Erişim 03.07.2020].

³³⁰ Elem Eyrice Tepeciklioğlu, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler, Fırsatlar ve Engeller* (Ankara: Nobel, 2019), s. 91-118.

³³¹ "Koordinatörlükler," TİKA <https://www.tika.gov.tr/tr/koordinatorklukler> [Erişim 03.07.2020].

³³² "Harita," Yunus Emre Enstitüsü <https://www.yee.org.tr/tr/map> [Erişim 03.07.2020].

³³³ "Türkiye Afrika İlişkileri," Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> [Erişim 03.07.2020].

ülkesinde kapatılıp, Maarif Vakfına devredilmesi Ankara yönetimi için önemli kazanımlardan biridir.³³⁴

Türkiye'nin Afrika'daki varlığında stratejik çıkarları bağlamında önceliği olan bölgeler ise Kuzey Afrika ve Afrika Boynuzu'dur. Türkiye'nin özellikle 2011 yılında Somali'ye yönelik başlattığı ve dünya kamuoyunun dikkatini çekmeye çalıştığı insani yardım politikası Türkiye-Afrika ilişkilerinde kayda değer dönüm noktalarından biri olmuştur.³³⁵ Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın 2011 yılında Somali'ye gerçekleştirdiği ziyaret sembolik bir değer ve güçlü bir mesaj taşımaktadır. Son 20 yılda Afrika dışından üst düzey bir yöneticinin ziyarette bulunmamasına ve bölgedeki karışıklığa rağmen Erdoğan'ın bu ziyareti gerçekleştirmesi³³⁶ ve aynı yıl Foreign Policy'de kaleme aldığı "Tears of Somalia" makalesi ile dünya kamuoyunun dikkatini bu ülkeye çekmesi³³⁷ Türkiye'nin Afrika politikasındaki değişimin önemli göstergelerindendir.

Yürüttüğü sistematik insani yardım ve kalkınma politikası ile bölgedeki kilit aktörlerden biri konumuna gelen Türkiye, Somali merkezi hükümetinin yanı sıra Sudan yönetimi ile de bağlarını kuvvetli tutmaya çalışmıştır. Erdoğan'ın 2017 Sudan ziyaretinde gündeme getirdiği Sevakin adasının Sudan Devlet Başkanı Ömer el Beşir ile anlaşması sonucu Türkiye'ye tahsis edilmesi, Türkiye'nin tarihsel arka plan bağlamında bölgeye geri dönüşünün önemli kanıtlarından biridir. Geçmişte Osmanlı Devleti'nin Hicaz'ın denizden güvenliğini sağlamak için konuşlandığı ve Kızıldeniz ticaretinin kilit noktalarından biri olan Sevakin adasının tarihsel mirası korumak ve bölgeyle daha güçlü ilişkiler geliştirmek adına yeniden ihya edilmesi ve burada bir liman inşasının başlaması, daha önce de bahsi geçen görüş ayrılıkları nedeniyle, Körfez ülkelerinin bir kısmı tarafından kaygıyla karşılanmıştır.³³⁸ Bu durumun tehdit olarak algılanmaması gerektiğinin altı çizilse de, bölgede bazı gerilimler

³³⁴ "Türkiye Maarif Vakfı, Medya Temsilcileriyle Buluştu," Türkiye Maarif Vakfı <https://turkiyemaarif.org/post/7-turkiye-maarif-vakfi-medya-temsilcileriyle-bulustu-841?lang=tr> [Erişim 03.07.2020].

³³⁵ Serhat Orakçı, *Türkiye Afrika İlişkileri: Tarihî Süreç, Yaklaşımlar ve Beklentiler* (İstanbul: İNSAMER, 2018), s. 172-173.

³³⁶ Abukar Arman, "Somali'nin kahramanı Erdoğan," Aljazeera <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/somalinin-kahramani-erdogan> [Erişim 04.07.2020].

³³⁷ R. Tayyip Erdoğan, "The Tears of Somalia," Foreign Policy <https://foreignpolicy.com/2011/10/10/the-tears-of-somalia/> [Erişim 04.07.2020].

³³⁸ "Sudan'dan Sevakin Adası açıklaması," AA <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sudandan-sevakin-adasi-aciklamasi/1016764> [Erişim 04.07.2020].

yaşanmıştır.³³⁹ 2019 yılında Sudan’da gerçekleşen darbe Türkiye ile ilişkilerde Ömer el Beşir dönemine göre bir duraksama getirse de, Ankara bölgedeki varlığını korumaya devam etmektedir.³⁴⁰

Ankara yönetiminin Afrika politikasının milli güvenlikle ilgili en kritik stratejik hamlesi ise Libya’da gerçekleşmektedir. Türkiye’nin “Mavi Vatan” tezi ile ortaya attığı Akdeniz’deki hak iddiasını, bölgedeki muhalif unsurlara rağmen gerçekleştirmesi Libya’da attığı adımlarla doğrudan ilgilidir.³⁴¹ Türkiye’nin uluslararası teamüllere ve antlaşmalara göre Akdeniz’de hak iddia ettiği tez çerçevesinde Libya ile denizden sınırdaş olması ve bu durumun karşılıklı antlaşmayla gerçeklik zeminine taşınması kritik bir değer taşımaktadır. 2019 yılında Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile imzalanan “Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” Libya ile Ankara yönetimi arasındaki stratejik bağı kuvvetlenmiştir.³⁴²

Bu antlaşma Türkiye için siyasi ve hukuki alanda birtakım kazanımlarının da önünü açmıştır. Bugüne kadar bölgede reaksiyoner hareket eden ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin yaptığı “sınırlandırma antlaşmalarına” itirazda bulunan ve savunmacı pozisyonda olan Türkiye bu muhtıra ile hukuki olarak elini güçlendirmiştir.³⁴³ Türkiye’nin bu kazanımlarının korunabilmesi için Libya’da BAE, Rusya ve Fransa destekli Hafter milislerinin ilerleyişine karşı zayıf konuma düşen UMH’nin resmi

³³⁹ Adel Abdelrheem Humaida Elfadol ve Ali Semerci, “Sudan says deal with Turkey not threat to Arab nations,” AA <https://www.aa.com.tr/en/africa/sudan-says-deal-with-turkey-not-threat-to-arab-nations/1016769> [Erişim 04.07.2020].

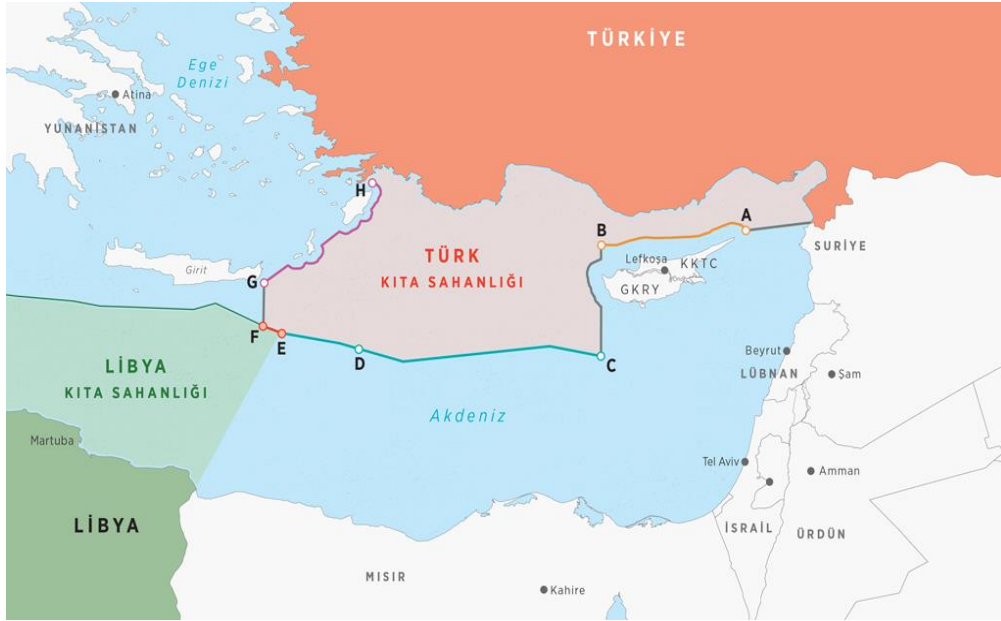
³⁴⁰ Tuğçenur Yılmaz ve Zuhale Demirci, “Türkiye ile Sudan daha da yakınlaşacak,” AA <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-ile-sudan-daha-da-yakinlasacak/1556303> [Erişim 04.07.2020].

³⁴¹ Konuyla ilgili detaylı çalışma için bakınız; Cihat Yayıcı, *Libya Türkiye’nin Denizden Komşusudur: Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü* (İstanbul: ASAM, 2019).

³⁴² Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükûmeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (T.C. Resmi Gazete, Kanun No. 7195).

³⁴³ Yücel Acer, *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı* (İstanbul: SETA Yayınları, 2019), s. 12-13.

yardım talebiyle Libya'ya askeri destek sağlayarak sahada varlık göstermesi kritik bir rol oynamaktadır.³⁴⁴

Harita 5. Türkiye'nin Mavi Vatan Tezinde Libya-Türkiye Deniz Sınırları

Kaynak: (Mavivatan.net, 2020; A. Yetkin Aykan, <https://mavivatan.net/libyada-son-durum-29-mart-2020/>)

Nitekim, Türkiye'nin yapılan resmi talep sonucunda Libya'daki savaşa katılmasıyla beraber, sahadaki dengeler değişmeye başlamıştır. Türk ordusu destekli Libya Ulusal Kurtuluş Ordusu, Hafter'in Trablus'a ilerleyişini durdurmakla beraber Vatiyye'deki stratejik hava üssünü ele geçirmiş; bu ise Libya'daki dengelerin değişmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.³⁴⁵ Halihazırda devam eden Libya'daki iç savaşta Türkiye destekli Libya Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun ilerleyişinin devam etmesi ve tam kontrol sağlaması Türkiye'nin hem bölgesel müttefik edinme ve Mavi Vatan tezi, hem de enerji alanındaki ortaklıkların gelişmesi³⁴⁶ ve güçlü tarihsel bağların tekrar inşa edilmesi açısından stratejik değer taşımaktadır.

³⁴⁴ Yumna Salmi, "Libya to officially ask Turkey for military aid," AA <https://www.aa.com.tr/en/africa/libya-to-officially-ask-turkey-for-military-aid/1684661> [Erişim 05.07.2020].

³⁴⁵ a.g.k.

³⁴⁶ "Türkiye ile Libya petrolü birlikte arayacak," Ensonhaber <https://www.ensonhaber.com/ic-haber/turkiye-ile-libya-petrolu-birlikte-arayacak> [Erişim 05.07.2020].

3. BÖLÜM:

KITA DIŞI AKTÖRLERİN AFRİKA'DAKİ ASKERİ VARLIKLARI

3.1. ABD'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

ABD, Afrika'daki terörle mücadele misyonlarının yürütülmesi ve desteklenmesi için 2001 yılından bu yana Cibuti hükümetinden Camp Lemonnier bölgesini kiralamaktadır. Buna aynı zamanda uluslararası hava alanı ve limanların kullanılması da dahildir.³⁴⁷ 2002 yılında terörizme karşı küresel savaşın bir parçası olarak kurulan Doğu Afrika'da operasyon ve eğitim vermekle görevli ABD'nin ana askeri organı Afrika Boynuzu Birleşik Ortak Görev Gücü (CJTF-HOA)'nin merkez karargahı bu üstür.³⁴⁸ CJTF-HOA Kenya, Sudan, Güney Sudan, Etiyopya, Somali, Eritre, Uganda, Burundi, Seyşeller, Tanzania, Ruanda gibi Doğu Afrika ülkelerinde faaliyet göstermektedir.³⁴⁹ Ayrıca Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Moritus, Komor Adaları, Madagaskar, Yemen ve Arap Yarımadası, Birleşik Ortak Görev Kuvvetlerinin çalışma sahası alanına girmektedir.³⁵⁰ ABD'nin kıtadaki tek daimi askeri üssü olan Camp Lemonnier AFRICOM misyonlarının kilit lojistik anahtarıdır. AFRICOM, ABD Savunma Bakanlığı'nın ifadesiyle bölgesel istikrara katkıda bulunabilmek ve savunma kapasitelerini güçlendirmek için Afrika Devletleri ve bölgesel örgütlerle birlikte çalışarak ABD'nin stratejik hedeflerini, çıkarlarını ve bölgedeki güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir.³⁵¹ Bundan dolayı

³⁴⁷ Elisabeth Sköns, "The United States", Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), Security Activities of External Actors in Africa, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 115.

³⁴⁸ Gage Daniel, "Combined Joint Task Force-Horn of Africa stands up East Africa's first blood storage and distribution center," Combined Joint Task Force Horn of Africa, <https://www.hoa.africom.mil/story/23274/combined-joint-task-force-horn-of-africa-stands-up-east-africas-first-blood-storage-and-distribution> [Erişim 18.03.2020].

³⁴⁹ "Camp Lemonnier," Naval Technology <https://www.naval-technology.com/projects/camplemonnier/> [Erişim 18.03.2020].

³⁵⁰ CJTF-HOA Resmi web sitesi, <https://www.hoa.africom.mil/> [Erişim 18.03.2020].

³⁵¹ Lauren Ploch, *Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa*, (Creative Media Partners, LLC, 2015), s. 2.

Camp Lemonnier’de bir dizi altyapı çalışmaları, iyileştirme ve üs genişletme çalışmaları yapılmaktadır.³⁵²

ABD, 2000’lerin başlarında kıtaya yeni bir politikayla dönüş yaptığında, bölgeye yönelik yaklaşımını, hafif (belirsiz) ayak izleri olarak adlandırılabilir ve kıtada seri hareket imkanına dayalı, işlevsel bir metot olan “light footprints” stratejisi üzerine kurmuştur. G. W. Bush yönetimi, AFRICOM’un, kıtada sabit birliklere ve yeni askeri üslerin inşasına dayalı bir yapıdan ziyade, organizasyon ve koordinasyon alanındaki değişimleri yansıtan esnek bir kuvvet olması gerektiğini belirtmiştir.³⁵³ ABD politika yapımcılarının bu yöntemi tercih ederek kıta operasyonlarında daha hızlı ve efektif davranması, aynı zamanda bölgedeki ev sahibi devletler ve diğer kuruluşlarla ortak hareket ederek operasyon için sağlanan imkanları kullanması, yeni dönemde Afrika’da daha pratik ve işlevsel hareket etmek istediklerini göstermektedir. ABD denizasırlı bölgelerdeki üslerin dışında keşif operasyonuna çıkan birlikleri ifade etmek içinse “nilüfer yaprağı” (lily pad) kavramını kullanmaktadır.³⁵⁴ “Lily pad” ağları konsepti birbirleriyle irtibatlı ve koordineli erişim alanları olarak da okunabilir. Bu bağlantılar ABD’nin kalıcı askeri üslerinin olmadığı, geçici operasyonlar ve keşif hareketleriyle, anlaşmalı oldukları ev sahibi ülkelerdeki askeri varlıklarını ifade eder. Bu yeni konsept, ABD ordularının daha hızlı ve işlevsel bir şekilde hareket etmesini sağlamakla beraber askeri üs kurmanın veya güvenlik sorunu olan bölgelerde daimi birlikler tutmanın maddi külfetlerini en aza indirmeyi sağlamaktadır.

Bu politikaya paralel şekilde, ABD’nin Cibuti’deki Camp Lominier daimi üssü dışında, daimi olmayan ve operasyonel özellikte geçici üsleri bulunmaktadır. Bu üsler “lily pad” bağlantıları dediğimiz konseptle hareket ederler. Özellikle bölge ülkelerle yapılan antlaşmalarla hava alanları veya limanların askeri transfer için kullanılması ve bölge devletleriyle ortak faaliyetlerde bulunması bu işlevsel geçici üslerin önemini göstermektedir. Washington yönetiminin kıtadaki askeri varlığını stratejik bir yön kazandıran bu konseptler sahadaki hareket ve emir gücünü konsolide etmesi

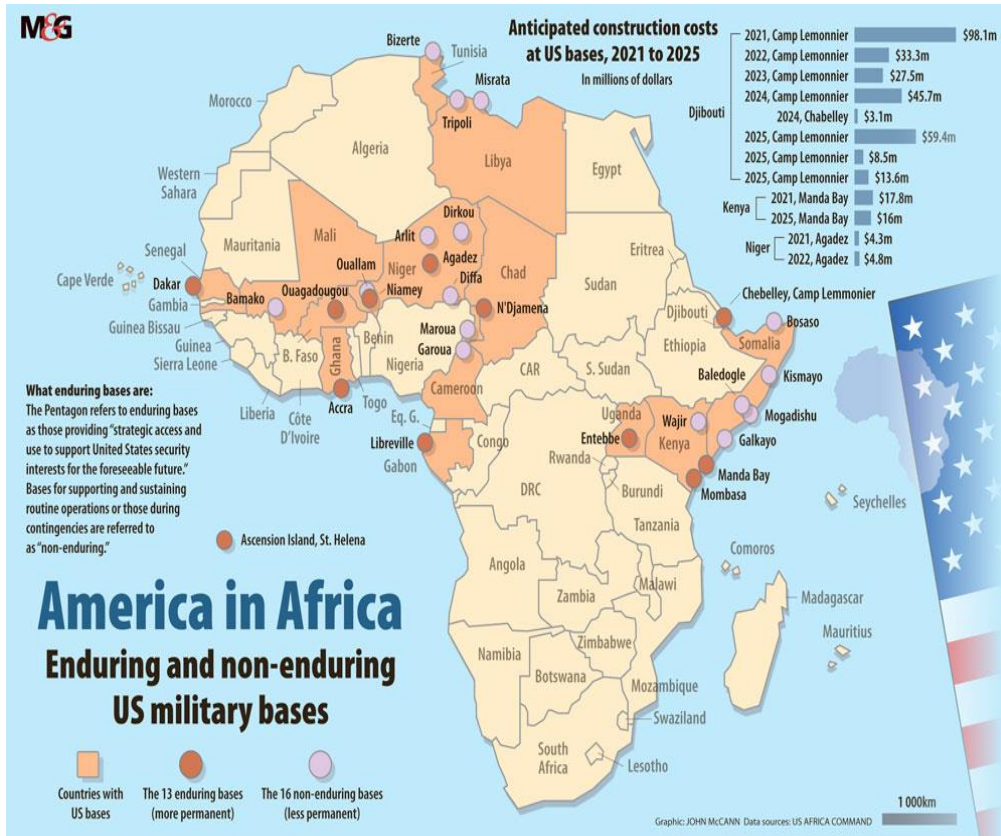
³⁵² Dan Gettinger, “There is a lot going on at the Chabelley Airfield in Djibouti,” Offiziere.ch <https://www.offiziere.ch/?p=28664> [Erişim 18.03.2020].

³⁵³ Lauren Ploch, *Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa*, (Creative Media Partners, LLC, 2015), s. 13.

³⁵⁴ David C. Chandler, “‘Lily-Pad’ Basing Concept Put to the Test,” Army Logistician <https://alu.army.mil/alog/issues/MarApr05/lilypad.html> [Erişim 18.03.2020].

bakımından önemlidir. Ayrıca bu konseptler rakip ve müttefik yabancı aktörlerin olduğu kıtada uzun vadede değişkenlerle beraber kurulacak olan dengelerde belirleyici hamleleri pratik ve daha ucuz yollarla kurgulamasını sağlamaktadır.

ABD'nin özellikle terörle mücadelede etkin olduğu bölge Sahel, Kuzey Afrika ve Afrika Boynuzu'dur. Diğer yandan Hint Okyanusu deniz yolları ve Aden Körfezi bölgelerinde birçok partner için stratejik ve ekonomik olarak kritik bir konumda olması hasebiyle deniz yollarının emniyetinin sağlanması önemli bir güvenlik meselesidir. Bu çerçevede ABD, birçok bölgenin yanı sıra Doğu Afrika sahillerinde de deniz güvenliği operasyonları yürüten ve 33 uluslu bir deniz ortaklığı olan Birleşik Deniz Kuvvetlerine liderlik etmektedir.³⁵⁵

Harita 6. ABD'nin Afrika'daki Askeri Üsleri

Kaynak: (M&G, 2020: John McCann, www.mg.co.za/article/2020-05-01-exclusive-the-us-militarys-plans-to-cement-its-network-of-african-bases/)

³⁵⁵ "Combined Maritime Forces (CMF)," <https://combinedmaritimeforces.com/> [Erişim 16.03.2020].

Washington yönetimi, AFRICOM üzerinden, Akdeniz'deki düzensiz göçü engellemek, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve illegal mal ticaretini kontrol altına almak ve Akdeniz güvenliğini sağlamak için Kuzey Afrika ülkeleri ve Avrupa ile ortak "Phoenix Express" programını uygulamaktadır.³⁵⁶ Diğer yandan, Batı Afrika'da ve Gine Körfezi'ndeki deniz yolları güvenliğini sağlamak için "Obangame Express" işbirliği ile bölgedeki partnerlerle illegal aktivitelere karşı ortak mücadele vermektedir.³⁵⁷

Afrika'da özellikle Gine Körfezi'nin güvenliği ABD için çok önemlidir. Çünkü Körfez petrollerine alternatif olabilecek kalitede petrolü bu bölgeden ihraç etmektedir. ABD, Afrika petrol sanayisinin en önemli müşterilerinden biridir. Ayrıca Batı Afrika'nın coğrafi olarak Ortadoğu'dan daha yakın bir pozisyonda olması, taşıma maliyetinin azlığı sebebiyle, ABD için daha caziptir. Batı Afrika sahillerindeki herhangi bir istikrarsızlığın ABD'nin çıkarlarını doğrudan tehlikeye atabilme ihtimali, Washington'u, deniz güvenliğine destek için bölge ülkeleriyle beraber hareket etmeğe itmektedir.

ABD'nin Afrika sahasındaki birliklerinin tam olarak nerede oldukları ve sayılarının ne kadar olduğu ile ilgili kesin bilgi edinmek zor görünmektedir. Fakat AFRICOM danışmanı Peter E. Teil, 2018'de yaptığı açıklamada ağırlıklı olarak Afrika Boynuzu ve Kuzey Afrika'da bulunmak üzere kıtanın birçok tarafına yayılmış 34 alanda geçici askeri üslerin olduğunu ifade etmiştir.³⁵⁸ Fakat bazı kaynaklar ABD'nin 2015 yılında Afrika'nın farklı yerlerinde 60 civarında üs bölgesi olduğunu ifade etmektedir.³⁵⁹ Bunlardan bir kısmı ikmal üssü ve dronelerin iniş pisti olarak kullanılmaktadır. Bu üsler arasında en önemlilerinden birisi Nijer'de inşa edilmiştir.

³⁵⁶ "Phoenix Express 2019 Holds Opening Ceremony in Casablanca", U.S. Naval Forces [https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=109139#:~:text=CASABLANCA%2C%20Morocco%20\(NNS\)%20%2D%2D,and%20Training%20Center%2C%20March%2029.](https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=109139#:~:text=CASABLANCA%2C%20Morocco%20(NNS)%20%2D%2D,and%20Training%20Center%2C%20March%2029.) [Erişim 18.03.2020].

³⁵⁷ "Obangame Express," United States Africa Command <https://www.africom.mil/what-we-do/exercises/obangame-express> [Erişim 18.03.2020].

³⁵⁸ Nick Turse, "U.S Military Says It Has A "Light Footprint" in Africa, These Documents Show A Vast Network of Bases," The Intercept <https://theintercept.com/2018/12/01/u-s-military-says-it-has-a-light-footprint-in-africa-these-documents-show-a-vast-network-of-bases/> [Erişim 18.03.2020].

³⁵⁹ Simon Allison, "Q&A: Inside America's military build-up in Africa," Daily Maverick <https://www.dailymaverick.co.za/article/2016-02-04-qa-inside-americas-military-build-up-in-africa/> [Erişim 18.03.2020].

Nijer yönetimiyle diplomatik temaslar sonucunda terörle mücadelede stratejik bir konumda olduğu için ülkenin Agadez bölgesinde inşa edilen Air Base 201, 2019 yılında terörle mücadele operasyonlarında kullanılmaya başlanmıştır.³⁶⁰ Bu üs ABD'nin Batı-Orta Afrika'daki en önemli stratejik üslerinden biridir. Mali, Burkina Faso ve Nijerya; Nijer'in Agadez şehrinde inşa edilen yeni üstün kalkan insansız hava araçları ve dronelerin operasyon sahası içindedir.³⁶¹ Bu bölgelerde daha çok, düşük profilli saldırılar olmakta ancak ABD; Libya ve Somali'de daha etkili ve ölümcül drone saldırıları için yetkililere izin vermektedir.³⁶²

ABD Afrika Komutanlığının geniş mesafeler ve sınırlı altyapı ile karakterize edilen Afrika'daki kilit yerlere erişim sağlamak için tasarladığı plandan yola çıkarak Washington yönetiminin kıtadaki askeri varlığıyla ilgili bir resim çizilebilir.³⁶³ Buna göre, Libya, Çad, Mali, Burkina Faso, Nijerya, Somali ve Kenya ABD Afrika Komutanlığı'nın operasyon sahalarıyken; Somali, Botswana, Senegal, Gabon, Gana, Burkina Faso, Nijer, Uganda ve Kenya ABD'nin her türlü tehdit ihtimaline karşı konuşlandığı bölgelerdir.³⁶⁴

Son olarak, ABD'nin terörle mücadele, bölgesel istikrarı ve güvenliği sağlama, sahil ve deniz yollarının güvenlikleri, bölgedeki ekonomik çıkarlarını korumak gibi sebeplerle Afrika'da askeri varlığının göstermesinin belki de en kapsamlı sebeplerinden biri küresel düzlemde gücünü gösterme dürtüsüyle faaliyette

³⁶⁰ Carla Babb, "US-Constructed Air Base in Niger Begins Operations," VOA News <https://www.voanews.com/africa/us-constructed-air-base-niger-begins-operations> [Erişim 18.03.2020].; Diana Stancy Correll, "Armed drones to fly out of Niger air base now operational after delayed completion," AirForceTimes <https://www.airforcetimes.com/flashpoints/2019/11/01/armed-drones-to-fly-out-of-niger-air-base-now-operational-after-delayed-completion/> [Erişim 18.03.2020].

³⁶¹ Eric Schmitt, "A Shadowy War's Newest Front: A Drone Base Rising From Saharan Dust," The New York Times <https://www.nytimes.com/2018/04/22/us/politics/drone-base-niger.html> [Erişim 18.03.2020].

³⁶² U.S. Africa Command Public Affairs, "Gen. Thomas D. Waldhauser at HASC Hearing on National Security Challenges and U.S. Military Activities in Africa", United States Africa Command <https://www.africom.mil/transcript/30469/gen-thomas-d-waldhauser-at-hasc-hearing-on-national-security-challenges-and-u-s-military-activities> [Erişim 18.03.2020].

³⁶³ "United States Africa Command 2018 Posture Statement", U.S. House of Representatives Document Repository <https://docs.house.gov/meetings/AS/AS00/20180306/106953/HHRG-115-AS00-Wstate-WaldhauserT-20180306.pdf> [Erişim 18.03.2020].

³⁶⁴ a.g.k.; Madelene Lindström, "The United States: From Counter-terrorism to Great Power Competition in Africa?", Karolina Gasinska (ed.), *Foreign Military Bases and Installations in Africa*, (FOI Swedish Defence Agency , 2019), s. 10-14.

bulunmasıdır. Nitekim ABD'nin ihtiyaç duyulan askeri konuşlandırma yerlerinin temini ve bölge ülkeleriyle işbirlikleri vasıtasıyla minimum kuvvetle operasyon yapabilmesi için küresel güç projeksiyonunu sürdürebilme yeteneğini devam ettirmesi gerekir. Çünkü ABD'nin resmi taahhütlerinin, kritik caydırıcı tekliflerinin, ulusal strateji ve planlarındaki temel öncüllerinin esasında dayandığı nokta, bu küresel güç projeksiyonudur.³⁶⁵ Bu bağlamda ABD'nin kıtada giderek yükselen özellikle Çin ve Rusya gibi rakipleriyle üstü kapalı bir güç savaşı içine girmesi kaçınılmaz görünmektedir.

3.2. Fransa'nın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

Fransa'nın uluslararası ortamdaki varlığını güçlü bir şekilde devam ettirmesi için Afrika'ya ihtiyaç duyuyor olması, Fransız yetkililerin saklamadıkları bir gerçektir. Ülkenin Afrika'da sömürge döneminden kalan geniş ekonomik, askeri ve siyasi bağlantılarından birinci ve ikinci bölümlerde bahsedilmiştir. Fransa kıtadaki etkinliğini bugün, Batı Afrika'daki eski kolonilerinin para birimleri olan CFA francı üzerinden ekonomiyi kontrol ederek³⁶⁶ ve kıtadaki Fransız askeri üslerini koruyarak devam ettirmeye çalışmaktadır.³⁶⁷ Fransa eski sömürgelerinin bulunduğu Batı ve Orta Afrika'yı kendi nüfuz alanı olarak görmekte ve bu nüfuz alanını kendi güvenlik anlayışı bağlamında askeri varlığı ile korumaya çalışmaktadır.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle 1994'ten itibaren Afrika'daki askeri varlığında azalmaya giden Fransa bölgede daha esnek operasyonel güç olarak kalmaya devam etmeye karar vermiştir. Bugün Fransa; özellikle Doğu, Orta ve Batı Afrika'daki frankofon ülkelerde askeri varlığını sürdürmektedir.³⁶⁸ Tüm savunma alanlarında ve

³⁶⁵ Michael J. Lostumbo, Michael J. McNerney, Eric Peltz ve diğerleri, *Overseas Basing of U.S. Military Forces: An Assessment of Relative Costs and Strategic Benefits*, (Santa Monica: RAND Cooperation, 2013), s. 287.

³⁶⁶ Landry Signé, "How the France-backed African CFA franc works as an enabler and barrier to development," Quartz Africa <https://qz.com/africa/1763066/how-the-france-backed-african-cfa-franc-works/> [Erişim 22/03/2020].; Ndongo Samba Sylla, "Confronting monetary imperialism in Francophone Africa," *Africasacountry* <https://africasacountry.com/2019/07/confronting-monetary-imperialism-in-francophone-africa> [Erişim 22/03/2020].

³⁶⁷ Pdraig Carmody, *The New Scramble for Africa*, 2.bs. (Cambridge: Polity Press, 2016), s. 55-56.

³⁶⁸ "Revue stratégique de défense et de sécurité nationale 2017," Ministère des Armées <https://www.defense.gouv.fr/dgris/politique-de-defense/revue-strategique/revue-strategique> [Erişim 22/03/2020].

özel kuvvetleri temsilen bölgede 7600 Fransız askeri görev yapmaktadır. Bunların yarısına yakını görevlerini kalıcı olarak sürdürmektedir.³⁶⁹ Paris yönetiminin Afrika’da toplamda 40 ülkeyle çoğunlukla eğitim ve barışı koruma konusundaki askeri işbirliğini kapsayan ikili antlaşmaları bulunmaktadır.³⁷⁰

Harita 7. Fransa’nın Afrika’daki Askeri Üsleri

Kaynak: (FOI Swedish Defence Agency, 2019, s. 25)

Fransa’nın Afrika’da 2 ileri harekât üssü (bases opérationnelles avancées) bulunmaktadır. Bunlardan biri Cibuti’de, diğeri ise Abidjan-Fildişi Sahili’ndedir.³⁷¹ Libreville-Gabon ve Dakar-Senegal’de ise 2 bölgesel işbirliği üssü (Pôle Opérationnel

³⁶⁹ Camille Renard, "Où sont nos militaires," France Culture <https://www.franceculture.fr/geopolitique/ou-sont-nos-militaires> [Erişim 22/03/2020].

³⁷⁰ *Les Forces Françaises Prépositionnées* (République Française Ministère de la Défense, 2016), s. 9.

³⁷¹ "Les forces françaises stationnées à Djibouti," Ministère des Armées <https://www.defense.gouv.fr/english/operations/forces-de-presence/djibouti/dossier/les-forces-francaises-stationnees-a-djibouti> [Erişim 22/03/2020].

de Coopération) bulunmaktadır.³⁷² Bölgesel işbirliği üsleri bulundukları ev sahibi ülkelere ve komşu bölgelere destek sağlamak, Fransız çıkarları ve güvenliğinin korunmasını temin etmek ve bölgesel operasyonlara destek çıkmak gibi sorumluluklara sahiptir.³⁷³ Fransa'nın Cibuti'de konuşlandığı asker sayısı 1450, Senegal ve Gabon'da 350, Fildişi Sahili'nde ise 900'dür.³⁷⁴

Fransa'nın ayrıca Afrika Kıtası'nın doğusunda Hint Okyanusu'nda bulunan deniz aşırı toprakları Réunion'da bir bölgesel savunma üssü ve Mayotte'de bir deniz üssü bulunmaktadır.³⁷⁵ Réunion ve Mayotte adalarında toplam 1700 asker konuşlanmaktadır.³⁷⁶ Bu iki üssün görevi bölgedeki deniz güvenliğini sağlamak ve illegal göçlerin önüne geçmektir.

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, 2017'den beri Afrika'daki iki dış operasyonu devralmıştır. Bunlardan biri 1990 yılından beri devam eden “Corymbe Misyonu” (La Corymbe Mission),³⁷⁷ diğeri ise eski Cumhurbaşkanı François Hollande döneminde başlayan “Barkan (Barkhane) Operasyonu”dur.³⁷⁸ Corymbe Misyonu, başlangıçta Gine Körfezi'ndeki Fransız petrol sömürsünü ve diğer ekonomik çıkarları korumayı amaçlamaktaydı. Günümüzde ise Corymbe Misyonu'un bölgede iki ana hedefi bulunmaktadır: Fransızların bölgedeki çıkarlarının korunmasına sağlamak ve özellikle deniz güvenliği alanında Körfez'i çevreleyen donanmaların kapasitelerinin güçlendirilmesine yardımcı olarak denizlerdeki tehditlere karşı mücadele vermek.³⁷⁹

³⁷² “Actualité opérationnelle des forces prépositionnées: focus sur les pôles opérationnels de coopération en Afrique,” Ministère des Armées <https://www.defense.gouv.fr/actualites/newsletter/focus-sur-les-poles-operationnels-de-cooperation-en-afrique> [Erişim 22/03/2020].

³⁷³ *Les Forces Françaises Prépositionnées* (République Française Ministère de la Défense, 2016), s. 10.

³⁷⁴ *Defence Keys Figures* (Ministère des Armées, 2019), s. 24.

³⁷⁵ *Les Forces Françaises Prépositionnées* (République Française Ministère de la Défense, 2016), s. 15.

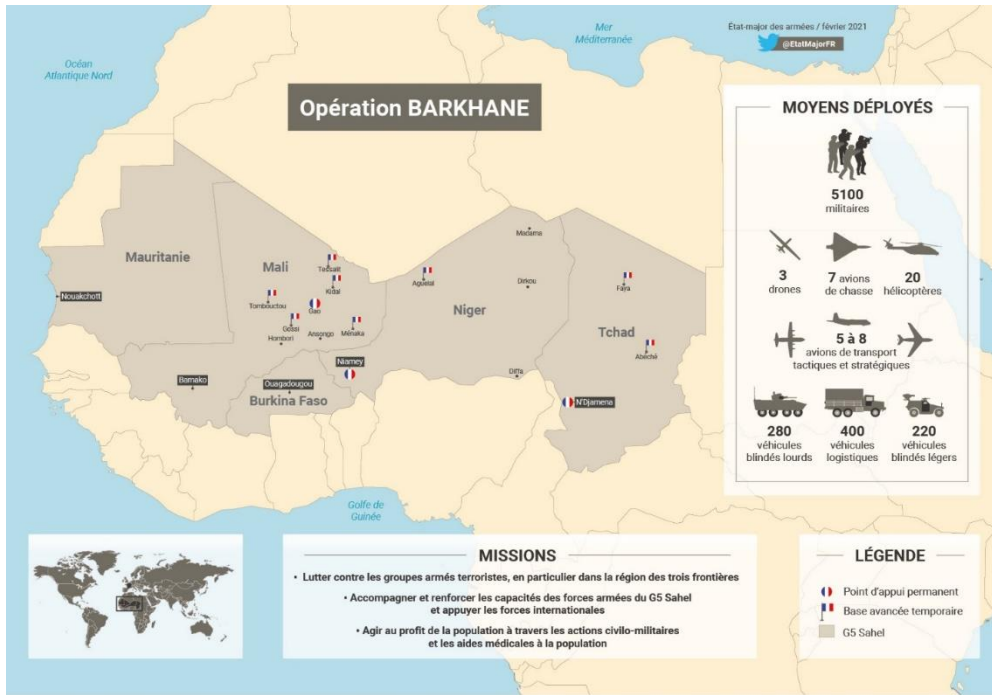
³⁷⁶ *Defence Keys Figures* (Ministère des Armées, 2019), s. 24.

³⁷⁷ “Brest. Le patrouilleur de haute mer LV Le Hénaff rentre de mission Corymbe,” Ouest France <https://www.ouest-france.fr/bretagne/brest-29200/brest-le-patrouilleur-de-haute-mer-lv-le-henaff-rentre-de-mission-corymbe-6792098> [Erişim 26/03/2020].

³⁷⁸ “Discours sur la base Barkhane,” Elysee <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/05/19/discours-sur-la-base-barkhane> [Erişim 22/03/2020].

³⁷⁹ “Module non trouvé,” Ministère des Armées <https://www.defense.gouv.fr/operations/operations/missions-maritimes/%20corymbe/corymbe-debut-de-mission-pourle-%20patrouilleur-de-haute-mer-commandant-ducuing> [Erişim 22/03/2020]; “Brest. Le patrouilleur de haute mer LV Le Hénaff rentre de mission Corymbe,” Ouest France <https://www.ouest-france.fr/bretagne/brest->

Barkan Operasyonu açısından bakıldığında ise, Fransa'nın 2012'de BMGK'nı 2085 nolu kararının ardından³⁸⁰ Mali hükümetinin çağrısıyla Sahel bölgesine 3000 asker göndererek, bölgede bulunan terör gruplarına karşı geniş çaplı Serval Operasyonu'nu başlattığı not edilmelidir.³⁸¹ Bu operasyonun 31 Temmuz 2014'de bitirilmesinin hemen ardından Fransa, 1 Ağustos 2014'de G5 Sahel denilen Moritanya, Mali, Çad, Burkina Faso ve Nijer ülkeleriyle daha geniş bir coğrafyada ortak bir operasyon başlatmıştır. 2014 yılında başlayan ve Barkan Operasyonu diye bilenen bu harekât şu an Fransa'nın kıtada devam eden en büyük operasyonudur.³⁸²

Harita 8. Barkan Operasyonu

Kaynak: (Fransa Savunma Bakanlığı,2021;

<https://www.defense.gouv.fr/operations/afrique/bande-sahelo-saharienne/barkhane/dossier-de-reference/operation-barkhane>)

[29200/brest-le-patrouilleur-de-haute-mer-lv-le-henaff-rentre-de-mission-corymbe-6792098](https://www.brest-le-patrouilleur-de-haute-mer-lv-le-henaff-rentre-de-mission-corymbe-6792098)
[Erişim 26/03/2020].

³⁸⁰ “Security Council Authorizes Deployment of African-Led International Support Mission in Mali for Initial Year-Long Period,” UN <https://www.un.org/press/en/2012/sc10870.doc.htm> [Erişim 22/03/2020].

³⁸¹ Alain Barluet, “Au Sahel, l'opération «Barkhane» remplace «Serval»,” Lefigaro <https://www.lefigaro.fr/international/2014/07/13/01003-20140713ARTFIG00097-au-sahel-l-operation-barkhane-remplace-serval.php> [Erişim 19/07/2020].

³⁸² *Operation Barkhane* (Ministere des Armees, 2020), s. 4.

Fransız Kara ve Hava Kuvvetlerinin geniş Sahel bölgesinin kritik birçok yerinde harekete geçirildiği Barkan Operasyonu; Çad, Mali ve Nijer'deki askeri tesislere dayanmaktadır. Deniz kuvvetleri de suçlu ve terörist kaçakçılığının kontrollerini yaparak bu operasyona destek vermektedir.³⁸³ Mali'de Gao, Nijer'de Niamey, Çad'da Encemine birer kalıcı destek noktası mahiyetindeki askeri üslerin yanı sıra Mali'de Timbuktu, Kidal, Tesalit, Gossi, Meneka; Nijer'de Aguelal; Çad'da Faye ve Abeşe ve Burkina Faso'da Vagadugu Fransa'nın geçici ileri asker üs karakolları mahiyetindedir.³⁸⁴ Bu operasyona 5100 kadar Fransız askeri aktif olarak katılmaktadır. Operasyonun başladığı tarihten itibaren G5 Sahel ülkelerinden toplam 13 bin asker atış talimatı, kurtarma ve muharebe koordinasyon taktiği, el yapımı patlayıcıların etkisiz hale getirilmesi gibi alanlarda Fransa'dan askeri eğitim almaktadır.³⁸⁵ Operasyon bölgesinde Fransa'nın 3 drone, 7 savaş uçağı, 21 helikopter, ile stratejik ve taktiksel transfer için 10 askeri nakliye uçağı, 260 ağır zırhlı aracı, 360 lojistik ikmal aracı, 210 hafif zırhlı aracı bulunmaktadır. Barkan Operasyonu kapsamında 2014 yılından günümüze, toplam 103 askerî harekât ile sivil-asker ortak girişimi olarak 36 proje yapılmıştır.³⁸⁶ Ağırlıklı olarak Sahel bölgesi olmak üzere, Gine Körfezi, Aden Körfezi ve Doğu Afrika sahillerinde geniş bir kara, hava ve deniz operasyonel sahası olan Fransa'nın Afrika'daki askeri varlığının bu kadar etkin olmasını, bu çalışmanın 2. bölümünde değinilen 5 temel stratejik çıkardan biri olan bölgedeki Fransız şirketlerinin varlığı ve onların güvenliklerinin sağlanması üzerinden değerlendirmek anlamlı olacaktır.

Batı Afrika'dan Cibuti'ye kendi çıkarları için güvenli bir hat oluşturmaya çalışan Fransa'nın Barkan Operasyonun yapıldığı bölgede stratejik öneme sahip doğal kaynakların çıkarılmasını üstlenen Fransız şirketlerinin güvenliğini sağlaması önem arz etmektedir. Fransa elektrik ihtiyacının %71.7'sini nükleer enerjiden sağlamaktadır ve bu enerjinin hammaddesi uranyumdur. Nijer 40 yıldır uranyum çıkartmakta ve dünyada ilk beşte olmasına rağmen en fakir ülkeler arasında yer almaktadır. Bunun sebebi bölgedeki uranyum yataklarını Fransız Avera Şirketi'nin çıkartması ve %5 gibi

³⁸³ *Defence and National Security Strategic Review 2017* (République Française Ministère de la Défense, 2017), s. 22.

³⁸⁴ *Operation Barkhane* (Ministere des Armees, 2020), s. 16.

³⁸⁵ a.g.e., s. 20.

³⁸⁶ a.y.

düşük bir imtiyaz bedeli ödeyerek geri kalan kârı tamamen kendisine almasıdır. Avera Şirketi'nin büyüklüğünün Nijer ekonomisinin 2 katı olduğu göz önüne alınırsa Fransız askeri varlığının bölgede neden bu kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılabilir.³⁸⁷ Nitekim Fransa'nın 2017 stratejik değerlendirmesinde kalıcı üslerin görevinin Fransız varlıklarını ve vatandaşlarını savunmak; onlara güvenlik sağlamak olduğu ve bunun devam eden dış operasyonlarla ilişkilendirilebileceği belirtilmiştir.³⁸⁸

Son olarak Fransa Afrika'da bir yandan kendi çıkarlarını korurken, diğer yandan bölgede giderek daha aktif hale gelen çeşitli dış aktörün askeri ve ekonomik varlıklarını kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Ancak dış aktörlere karşı ortak tek bir politika geliştirmek yerine, her bir aktöre karşı farklı tutumlar izleyebilmektedir. Bu açıdan örneğin ABD'nin Fransız operasyonlarına stratejik kaynak sağlamadaki desteği memnuniyetle karşılanırken, Çin'in bölgede oldukça aktif hale gelişi önemli bir rekabet algısına yol açmaktadır.³⁸⁹ Şu an için Fransa, bölgedeki güçlü askeri varlığı ve müttefik desteği ile operasyonel gücünü korumakta ve bu sayede Çin ile rekabette elini güçlü tutmaya çalışmaktadır. Güçlü bir geleceğin anahtarını Afrika'da gören Fransa'nın bu rekabette kolay kolay pes etmeyeceği ve bölgedeki askeri varlığını her hâlükârda korumaya çalışacağı rahatlıkla öngörülebilir.

3.3. İngiltere'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

İngiltere, Kenya'daki İngiliz eğitim birimlerinin dikkate değer istisnası dışında, 1950'lerde başlayan bağımsızlaşma döneminden bu yana Afrika'da kalıcı bir askeri varlıktan büyük ölçüde kaçınmıştır. Bunun aksine İngiltere ikili antlaşmalarla ilişkilerin geliştirilmesi ve teröre karşı operasyonlara destek gibi gücünü daha mutedil yansıtmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşım İngiltere'nin küresel imajını destekleyerek

³⁸⁷ Daniel Flynn ve Geert De Clercq,” Special Report: Areva and Niger's uranium fight,” Reuters

<https://www.reuters.com/article/us-niger-are-va-specialreport/special-report-areva-and-nigers-ura-nium-fight-idUSBREA140AA20140205> [Erişim 22/03/2020].

³⁸⁸ *Defence and National Security Strategic Review 2017* (République Française Ministère de la Défense, 2017), s. 21-22.

³⁸⁹ Alain Barluet, “Opération «Barkhane» : le soutien indispensable du puissant allié américain,” Lefigaro <https://www.lefigaro.fr/international/2017/03/08/01003-20170308ARTFIG00304-face-aux-djihadistes-du-sahel-le-soutien-indispensable-du-puissant-allie-americain.php> [Erişim 22/03/2020].

daha geniş çaplı hedeflerine hizmet ederken, müttefikleri ve eski kolonilerine nüfuz etmesini kolaylaştırmaktadır.

Kenya, İngiltere için stratejik önemi büyük olan bir ülkedir. 2006 yılında Kenya Hükümeti ile imzalanan karşılık savunma antlaşmasıyla İngiltere, Britanya Ordusu Kenya Eğitim Birimini (BATUK) kurmuştur. Nairobi'nin 200 km kadar kuzeyinde olan BATUK yılda 10.000 kadar İngiliz askeri tarafından gerçekleştirilen tatbikatlar için lojistik destek sağlamakta³⁹⁰ ve 100'ü daimi olmak üzere toplam 280 personelden oluşmaktadır.³⁹¹ İngiltere-Kenya askeri işbirliğinin kökleri 1964'e kadar uzanmaktadır. O dönemden bu yana Kenya, İngiltere'nin tropik koşullarda piyade eğitimi tatbikatları için ülkedeki arazileri kullanmasına izin vermektedir.³⁹²

Bununla beraber, BATUK zaman zaman İngiltere ve Kenya arasında bir gerilim kaynağı olarak da ortaya çıkmaktadır. Arazi kullanımı ile ilgili hususların yanı sıra Kenya'da suç işlediği iddia edilen İngiliz askeri personelinin yargılanmasıyla ilgili bazı diplomatik sıkıntılar yaşanmıştır.³⁹³ Fakat 2015 yılının Aralık ayında Kenya ve İngiltere yeni bir askeri antlaşma imzalayarak BATUK'un sorunsuz devam etmesini sağlamaya çalışmıştır.³⁹⁴ İngiltere, Kenya'daki askeri eğitim tesislerini yeniden yapılandırmak adına 2013 yılında başlattığı bir projeye 120 milyon İngiliz Sterlini yatırarak BATUK'un bölgedeki devamlılığının kendi stratejik çıkarları için ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.³⁹⁵ Bölgede eğitim için konuşlandırılmış askerler aynı zamanda Afrika Birliği'nin ve Birleşmiş Milletler'in korsanlık ve teröre karşı

³⁹⁰ J. Vitor Tossini, "The British Forces in Africa – The Training Unit in Kenya," UKJD <https://ukdefencejournal.org.uk/the-british-forces-in-africa-the-training-unit-in-kenya/> [Erişim 26/03/2020].

³⁹¹ "The British Army in Africa," The British Army <https://www.army.mod.uk/deployments/africa/> [Erişim 26/03/2020].

³⁹² Sam Perlo-Freeman, "The United Kingdom", Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa* (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 88.

³⁹³ Noor Ali, "British soldiers cleared of Kenya rapes," Reuters <https://uk.reuters.com/article/uk-britain-ken-ya-rape/british-soldiers-cleared-of-kenya-rapes-idUKL1583528720061215> [Erişim 26/03/2020].

³⁹⁴ *Agreement between the Government of the Republic of Kenya and the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Concerning Defence Cooperation*, (OGL, 2016), https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/569346/TS_34.2016_Cm_9359_Kenya_Defence_WEB.pdf [Erişim 26/03/2020].

³⁹⁵ Fiona Weir, "Rebuilding The British Army's Kenya Training Unit," Forces <https://www.forces.net/feature/rebuilding-british-armys-kenya-training-unit> [Erişim 26/03/2020].

operasyonlarına destek verirken, diğer yandan illegal vahşi doğa ticaretine karşı mücadele vermektedir.³⁹⁶ İngiltere, Kenya'daki askeri eğitimlerin yanı sıra Nijerya ve Çad gölü havzasında Boko Haram ve diğer aşırılıkçı grupların tehditlerine karşı bölgesel müttefiklerine askeri kapasiteyi arttıracak ekipmanlarla destek çıkmaktadır. Bu destek Nijerya'da bulunan İngiliz Askeri Danışmanlık ve Eğitim Ekibi ve irtibat görevlileri, operasyonel taahhütler ve kısa süreli eğitim ekipleri ağı aracılığıyla sağlanmaktadır.³⁹⁷

İngiltere'nin bir başka askeri eğitim sağladığı bölge ise Somali'dir. 2017 yılından beri İngiliz askeri eğitim birimi Somali milli ordusuna askeri ekipman, lojistik, istihbarat ve operasyon yönetimi gibi alanlarda eğitim vermektedir. Bu eğitim kapsamında 2017 yılında Somali'ye 21 milyon pound yardımda bulundu.³⁹⁸ İngiltere imzaladığı askeri antlaşmalarla birçok bölgede kısa dönemli askeri eğitim kampları kurmaktadır. Sierra Leone, Nijerya, Kenya, Tunus ve Güney Afrika Cumhuriyeti eğitimlerin yapıldığı bölgelerden bazılarıdır.³⁹⁹ Afrika devletleri ile teröre ve aşırılıkçı örgütlere karşı güvenlik bağları kurmak ve sürdürmek konusuna İngiliz politika yapıcıları tarafından büyük önem atfedilmektedir, çünkü bu durum İngiltere'nin terörle mücadelesi ve iç güvenliğinin temini için hayati görülmektedir.⁴⁰⁰ Bundan dolayı İngiltere, Batı Afrika'da Mali, Cezayir ve Nijerya'daki operasyonlara destek vermeye devam etmektedirler.

Brexit süreciyle birlikte İngiltere'nin, AB nüfuzunun Kuzey Afrika gibi güçlü olduğu bölgelerde, sil baştan kendi nüfuz alanını kurması zor görünse de, bölgede ABD ile hareket etmek İngiltere'ye avantaj sağlamaktadır.⁴⁰¹ İngiltere'nin ABD'nin Cibuti'deki üssünde askeri personeli olduğu yönündeki haberlere ek olarak, Afrika

³⁹⁶ "The British Army in Africa," The British Army <https://www.army.mod.uk/deployments/africa/> [Erişim 26/03/2020].

³⁹⁷ *UK's International Defence Engagement Strategy* (the Ministry of Defence UK, 2017), s. 13.

³⁹⁸ Mark Lancaster, "UK Military Train 500 Somalis," Gov.uk <https://www.gov.uk/government/news/uk-military-train-500-somalis> [Erişim 26/03/2020].

³⁹⁹ Michael Fallon, "Sierra Leone Jungle Training Underlines Britain's role in Africa," Gov.uk <https://www.gov.uk/government/news/sierra-leone-jungle-training-underlines-britains-role-in-africa> [Erişim 26/03/2020].

⁴⁰⁰ *Government Response to the House of Commons Foreign Affairs Committee's Seventh Report of the Session 2013- 2014* (OGL, 2014).

⁴⁰¹ Malcolm Chalmers, *UK Foreign and Security Policy after Brexit* (Londra: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, 2017), s. 1.

yakınlarındaki Güney Atlas Okyanusu'ndaki Ascension ve Hint Okyanusu'ndaki Diego Garcia adalarında ABD üslerinin yanı sıra İngiltere'nin de hava üssü bulundurması⁴⁰² bölgede ABD ile ortak çıkar ve eylemlerin çokluğunu göstermektedir.

İngilizler gerek tarihsel arka plandan kaynaklı gerekse Doğu Afrika'da var olma kaygısından dolayı Kenya'ya ayrı bir stratejik önem vermektedir. Genel olarak bakıldığında İngiltere'nin Afrika'daki askeri varlığı daha çok eğitim ve danışmanlık olarak kendini göstermektedir. Bununla birlikte, bölgede en çok yumuşak güç araçları üzerinden var olmaya çalışan İngiltere'nin Afrika'daki ekonomik varlığının korunmasının kıtadaki stratejik çıkarları arasında en önemli kalemi oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.4. İspanya'nın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

Septe şehri, Cebelitarık Boğazı boyunca uzanan Afrika topraklarında yer alır. İspanya'daki İngiliz bölgesi olan Cebelitarık'ın karşısında 30 km güneyde bulunmaktadır. Melile ise Septe'nin 200 km güneydoğusunda bulunmaktadır. İspanya'nın liman şehri olan Malaga'nın 185 km kadar güneyinde bulunmaktadır.⁴⁰³ İspanya, Septe'de 3 bin civarında asker konuşlandırmaktadır. Her iki şehirde de askeri eğitim tesisleri bulunmaktadır. Melile'nin sınırlı alanından dolayı askeri birimler ağır silah ateşi içeren daha büyük tatbikatlar için İspanyol anakarasına bağlı hareket etmektedir.⁴⁰⁴ İspanyol Savunma Bakanlığı, 2018 yılında Septe'de dağınık şekilde konuşlanan askeri yapıları tek merkezde birleştireceği bir askeri üs inşası projesi başlattığını duyurmuştur. 2019-2024 yılları arasında gerçekleşecek bu proje için 11.1

⁴⁰² J. Vitor Tossini, "Ascension Island and Britain's presence in the South Atlantic," UK Defence Journal <https://ukdefencejournal.org.uk/ascension-island-and-britains-presence-in-the-south-atlantic/> [Erişim 26/03/2020].

⁴⁰³ Gerry O'Reilly, "Ceuta and the Spanish Sovereign Territories: Spanish and Moroccan Claims", *Boundary and Territory Briefing*, c. 1, S.2 (Durham 1994), s. 8.

⁴⁰⁴ G. Testa, "Defensa cifra en 71 los militares de Ceuta que irán al paro hasta 2021 por cumplir 45 años," Ceutaldia <http://www.ceutaldia.com/articulo/administracion/defensa-cifra-71-numero-militares-destinados-ceuta-cumpliran-45-anos-2022/20181022092435188431.html> [Erişim 31/03/2020].

milyon avroluk bir bütçe ayrılmıştır.⁴⁰⁵ Melile ise XIII. Alfonso Üssü olarak bilinen modern askeri bir yapıya ev sahipliği yapmaktadır.⁴⁰⁶

İspanya'nın stratejik çıkarları kısmında bahsedildiği gibi Septe ve Melile'deki üslerin en asli görevi bölgedeki İspanyol egemenliğini korumaktır. Diğer yandan tarihsel olarak Septe ve Melile, Kuzey Afrika ve Batı Afrika'yı Sahra ticaret yolları üzerinden Avrupa ile birbirine bağlayan önemli jeopolitik ve ticaret merkezleridir.⁴⁰⁷ Stratejik çıkarları bağlamında bölgedeki üsleri ele aldığımızda ise tarihsel bağların sürdürülmesinin yanı sıra temel stratejik hedef, deniz ticaret faaliyetlerini korumak ve illegal göçleri kontrol altına almaktır.⁴⁰⁸ Batı Akdeniz rotası üzerinden Avrupa'ya kaçak yollarla giden göçmenler Septe ve Melile'yi geçiş için kullanmaktadır. Kendisi ve dolayısıyla da AB için tehdit olarak algılanan kaçak geçişleri kontrol altına almak için İspanya bu iki şehre dikenli tel örgüler inşa etmektedir. 2014 yılında sınır güvenliği için yapılan bu dikenli tel örgülere 4.24 milyon avro harcanmıştır.⁴⁰⁹ Fakat örülen çitlere rağmen İspanya göçleri kontrol altına alamamaktadır ve bu durum Avrupa ve İspanya için bir güvenlik problemi olarak görülmeye devam etmektedir.

İspanya'nın Afrika stratejisinin bir parçası olarak bölgedeki diğer toprağı ise Kuzeybatı Afrika ana karasına yaklaşık 108 km uzaklıkta bulunan Atlantik Okyanusu'ndaki takım adalardan oluşan Kanarya Adaları'dır.⁴¹⁰ Her ne kadar bölgedeki İspanyol hakimiyeti zaman zaman tartışmaya açılrsa da İspanya Kanarya

⁴⁰⁵ “Defensa invertira 11 millones de euros en la base unica de Ceuta,” Infodefensa <https://www.infodefensa.com/es/2018/10/31/noticia-defensa-destinara-millones-creacion-unica-ceuta.html> [Erişim 31/03/2020].

⁴⁰⁶ “Melilla General Command,” Gobierno De Espana <https://ejercito.defensa.gob.es/en/unidades/Melilla/comgemel/index.html> [Erişim 31/03/2020].

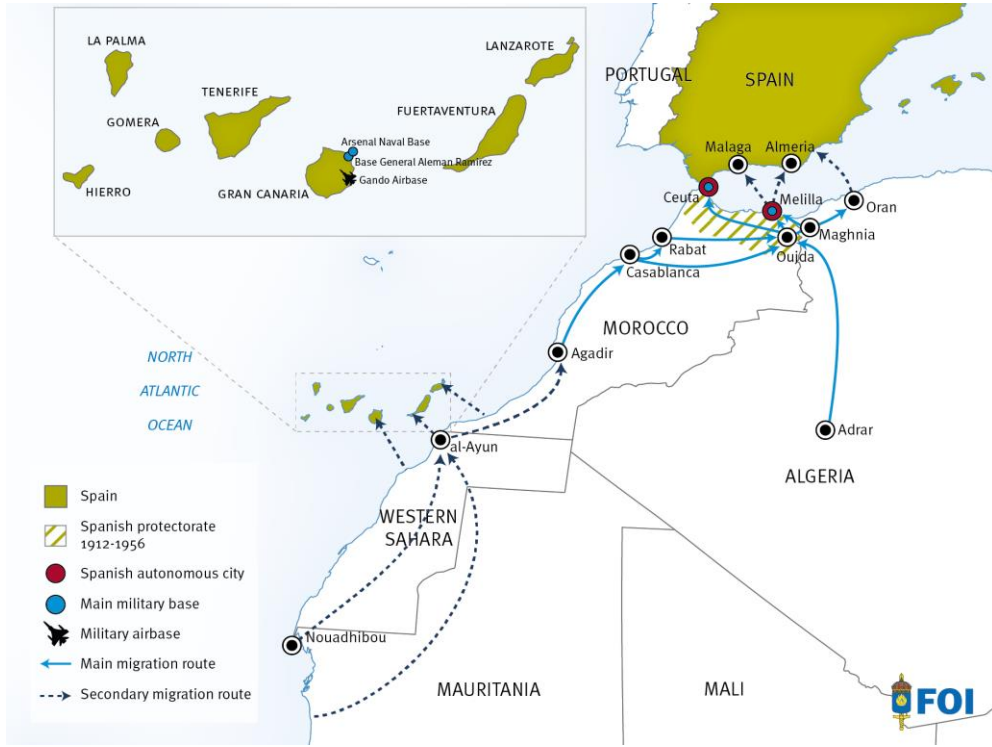
⁴⁰⁷ Camilo Gómez-Rivas, “Interactions Between North Africa and Spain: Medieval and Early Modern” (Makale, Oxford Research Encyclopedia of African History, 2018).

⁴⁰⁸ Martin Echenique, “The City on the Front Lines of Europe's Immigration Crisis,” Bloomberg <https://www.citylab.com/equity/2018/09/the-kids-trapped-on-the-doorstep-of-europe/568867/> [Erişim 31/03/2020].; Jesus Rodriguez, “Safeguarding the Strait of Gibraltar,” El Pais https://english.elpais.com/elpais/2015/03/11/inenglish/1426084296_703572.html [Erişim 31/03/2020].

⁴⁰⁹ “Interior adjudica a Ferrovial y Eulen el mantenimiento de las vallas de Ceuta y Melilla,” Infodefensa <https://www.infodefensa.com/es/2014/06/06/noticia-interior-adjudica-ferrovial-eulen-mantenimiento-vallas-ceuta-melilla.html> [Erişim 31/03/2020].

⁴¹⁰ Vicente Rodriguez, “Canary Islands,” Encyclopedia Britannica <https://www.britannica.com/place/Canary-Islands> [Erişim 31/03/2020].

Adalarını gözden çıkarmayı düşünmemektedir.⁴¹¹ 2018’de İspanya’ya bağlı özerk bir bölge statüsüne kavuşan Kanarya Adaları stratejik olarak İspanya için çok önemli bir değer taşımaktadır. Kanarya Adaları üç askeri üsse ev sahipliği yapmaktadır: General Aleman Ramirez Üssü,⁴¹² Las Palmas Donanma Üssü⁴¹³ ve Gando Hava Üssü.⁴¹⁴

Harita 9. Afrika’daki İspanyol Üsleri ve Ana Göç Güzergahları

Kaynak: (FOI Sweedish Defence Agency, 2019, s. 20)

Kanarya Adalarının başkenti Las Palmas’taki donanma üssü, İspanya’nın en önemli 4 üssünden biridir. Buradaki askeri birlik muharebe, muharebe desteği ve

⁴¹¹ Greg Russell, “Why Spain may be facing another independence battle,” The National <https://www.thenational.scot/news/16374963.why-spain-may-be-facing-another-independence-battle/> [Erişim 31/03/2020].; Simon Shen, “Why Spain is holding on to Canary Islands at all costs,” Ejinsight <https://www.ejinsight.com/eji/article/id/1738512/20180104-why-spain-is-holding-on-to-canary-islands-at-all-costs> [Erişim 31/03/2020].

⁴¹² “GRUPO LOGÍSTICO XVI,” Gobierno De Espana https://ejercito.defensa.gob.es/unidades/Las_Palmas/glxvi/Localizacion/Base_G.A.R.html [Erişim 31/03/2020].

⁴¹³ “La ministra de Defensa ve “trascendental para la seguridad del país” la Base Naval de Las Palmas de Gran Canaria,” El Diario https://www.eldiario.es/canariasahora/sociedad/Defensa-Base-Naval-Palmas-Canaria_0_667033502.html [Erişim 31/03/2020].

⁴¹⁴ Julio Maiz, “Los Halcones del 462 Escuadron. Los FA-18 Hornet del Ejercito del Aire en Canarias,” Defansa <https://www.defensa.com/ayer-noticia/halcones-462-escuadron-fa-18-hornet-ejercito-aire-canarias1> [Erişim 31/03/2020].

lojistik birimlerden oluşmaktadır.⁴¹⁵ Bu üslerin en temel amacı İspanyol topraklarının güvenliğini temin etmek ve bölgedeki büyük nakliye gemilerini korumaktır. Özellikle ticari deniz ulaşımının, enerji tedarik yollarının, deniz altı kablolar üzerinden sağlanan haberleşme gibi alanların güvenliğini sağlamak İspanya için stratejik bir öneme sahip olduğundan Kanarya adasındaki üslerin kritik bir konumu vardır.⁴¹⁶ Diğer taraftan Kanarya Adaları İspanya ile Gine Körfezi arasındaki deniz yolu rotasında bulunmaktadır. Bu bölge İspanya'nın ekonomik çıkarları için önem taşımaktadır.⁴¹⁷ Bilhassa eski kolonisi Ekvator Ginesi'nden petrol ithal etmesi ve aynı zamanda bölgedeki en büyük ihracat partneri olması⁴¹⁸ denizdeki Batı Afrika ticaret rotasının güvenliğini mühim kılmaktadır.

Balıkçılık, İspanya'nın bölgedeki en önemli ekonomik faaliyetlerinden biridir. Cebelitarık Boğazı'ndan Gine Körfezine kadar uzanan bölge balıkçılık faaliyetlerinin yapıldığı sulardır. Kanarya Adaları'nın bu su yollarının üzerinde olması hasebiyle İspanya balık avının önemli bir kısmını burada yapmaktadır. İspanya, Avrupa Birliği'nde balıkçılık sektöründe en fazla kapasitesi olan ülkedir. 2016 yılındaki balıkçılık sektöründe 4.6 milyar dolarlık bir sirkülasyon gerçekleşmiştir.⁴¹⁹ 14.400 balıkçı gemisi bulunan İspanya'nın Kanarya Adaları'na kayıtlı 1.100 balıkçı gemisi bulunmaktadır.⁴²⁰ Bu adalarda bulunan askeri üsler, sadece İspanyol donanmasına ve diğer silahlı gemilere destek sağlamak değil, aynı zamanda bölgede faaliyet gösteren bu tarz balıkçı teknelerinin güvenliğini sağlamak ve bölgedeki illegal geçişleri ve

⁴¹⁵ “La ministra de Defensa ve “trascendental para la seguridad del país” la Base Naval de Las Palmas de Gran Canaria ,” El Diario https://www.eldiario.es/canariasahora/sociedad/Defensa-Base-Naval-Palmas-Canaria_0_667033502.html [Erişim 31/03/2020].

⁴¹⁶ *National Security Strategy Review 2017* (Presidencia del Gobierno de Espana, 2017), s. 66-67.

⁴¹⁷ “Africa” Gobierno De Espana <http://www.exteriores.gob.es/Portal/en/PoliticaExteriorCooperacion/Africa/Paginas/Inicio.aspx> [Erişim 31/03/2020].

⁴¹⁸ “Equatorial Guinea,” OEC <https://oec.world/en/profile/country/gnq/https://oec.world/en/profile/country/gnq/> [Erişim 31/03/2020].

⁴¹⁹ “Overview of the Spanish fisheries and aquaculture sector,” Eurofish <https://www.eurofish.dk/spain> [Erişim 31/03/2020].

⁴²⁰ *EU Maritime Policy: Facts and Figures – Spain* (European Commission DG Fisheries and Maritime Affairs, 2007).

faaliyetleri engellemek için devriyeler atmakta ve gerektiğinde kurtarma operasyonları yapmaktadır.⁴²¹

İspanya, askeri üsleri ile stratejik çıkarlarını korumaya çalışırken başka sorunlarla da karşı karşıyadır. Kanarya Adaları'ndaki İspanyol askeri varlığı yerel halk arasında tartışma konusudur. Kanarya Adaları'ndaki yerel aktörler, Las Palmas'ın ekonomik ve ticari gelişiminden faydalanan ve 15 bin metrekarelik alanı işgal eden İspanyol donanma üssünün varlığına karşı çıkmaktadır.⁴²² Fakat İspanya hem AB hem de kendi ulusal çıkarlarının savunulması için kaçınılmaz olan bu adalardaki donanma üslerini kolay kolay kapatacakmış gibi gözükmemektedir. 2018 yılında özerklik elde eden Kanarya Adaları'ndaki yerel aktörler ile İspanya arasında bu meselenin nihai olarak nasıl çözüleceği şimdilik belirsizdir.

3.5. İtalya'nın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

İtalya'nın tarihsel arka plandan kaynaklı kültürel nüfuz alanı olarak gördüğü Afrika Boynuzu aynı zamanda stratejik bir değer taşımaktadır. Bu stratejik değer en önemli ayağı ise Akdeniz'deki istikrarla ilgilidir. Akdeniz'e giden deniz ticaret yollarının kesiştiği yerde bulunan Afrika Boynuzu sahillerinin korsanların faaliyetlerinden muaf olması; bölgedeki istikrarsızlık ve çatışmalardan doğan yeni göç dalgalarının oluşmasını engelleyerek mevcut sorunlara insancıl güvenlik çözümleri getirilmesi İtalya'nın bölgedeki stratejik öncelikleridir. Bu sebeple İtalya Afrika Boynuzu'ndaki güvenlik faaliyetlerine katılmak için 2013 yılında Cibuti'de İtalyan Askeri Destek Üssünü (Base Militare Italiana di Supporto -BMIS) açtı.⁴²³ İtalya'nın inşa ettiği bu askeri üs II. Dünya Savaşı'ndan sonra ulusal sınırları dışındaki ilk operasyonel lojistik üssü oldu. İtalya tarafından büyük stratejik öneme sahip bölgede

⁴²¹ “Arsenal de Las Palmas,” Armada Espanola <https://armada.defensa.gob.es/ArmadaPortal/page/Portal/ArmadaEspanola/conocenosorganizacion/prefLang-es/04Apoyofuerza--01jal--05Arsenales--04arsenallaspalmas> [Erişim 31/03/2020].

⁴²² Joaquín Anastasio, “El Senado da ocho meses para crear la comisión de trabajo sobre la Base Naval,” La Provincia <https://www.laprovincia.es/canarias/2017/04/19/senado-da-ocho-meses-crear-comision-trabajo-base-naval/930051.html> [Erişim 31/03/2020].

⁴²³ “Missione” Ministero Della Difesa https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/BMIS/Pagine/Missione.aspx [Erişim 05/04/2020].

kalıcı bir karakol olarak değerlendirilen bu askeri üs insansız hava araçlarına ve 300 askeri personele ev sahipliği yapmaktadır.⁴²⁴

Afrika Boynuzu'nda gerçekleştirilen yüzden fazla operasyona katılan İtalya, bölgede müttefikleri ile beraber hareket etmektedir. Bu çerçevede örneğin, AB'nin Afrika Boynuzu sahillerindeki deniz ticaret yollarının güvenliği için 2008 yılında AB Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nı (EU-NAVFOR) kurarak korsanlara karşı başlattığı Atalanta Operasyonu'na katılan İtalya, operasyonun önemli ortakları arasında yer almaktadır. Bölgedeki korsanlık faaliyetleri önemli oranda azaltılsa da Atalanta Operasyonu kapsamında özellikle Somali'ye sivil ve askeri destekler yapılmaya devam edilmektedir. Müttefikleri ile beraber hareket eden İtalya bu bağlamda Somali'de polis eğitim faaliyetleri de yapmaktadır.⁴²⁵ Bunun dışında, Cibuti'deki İtalyan askeri destek üssü de 2015 yılında Yemen'de başlayan iç savaşta ve 2016 yılında devam eden Güney Sudan iç savaşı sırasında bu bölgelerdeki İtalyan vatandaşlarının tahliye edilmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁴²⁶

Libya'ya gelince, bu ülke hem konumu hem de tarihsel bağları itibarıyla İtalya için stratejik bir öneme sahiptir. İtalya'nın Libya politikasındaki öncelikleri enerji güvenliği ve göç meselesinin kontrol altına alınmasıdır. İtalya, Kaddafi döneminde bazı sıkıntılar yaşasa da, en azından ülkede tek bir otorite olduğu için daha istikrarlı bir politika izleyebilmiştir. Kaddafi sonrası dönemde birçok aktörün sahaya girmesiyle İtalya'nın bölgedeki çıkarları tehlikeye girmiştir. AB içerisinde özellikle Fransa ile,

⁴²⁴ “Open Source Backgrounder: Djibouti, Foreign Military Bases on the Horn of Africa - Who is There? What are They Up To?,” Small Wars Journal <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/open-source-backgrounder-djibouti-foreign-military-bases-horn-africa-who-there-what-are> [Erişim 05/04/2020].; Zach Vertin, *Red Sea Rivalries: The Gulf, the Horn, & the New Geopolitics of the Red Sea* (Brookings Doha Center, 2019)

⁴²⁵ “EUNAVFOR Operation ATALANTA: New Force Commander appointed,” Council of the European Union <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/12/eunavfor-operation-atalanta-new-force-commander-appointed/> [Erişim 05/04/2020].; “Somalia: the Italian training mission in favour of local police forces kicks off,” Ministero Della Difesa https://www.difesa.it/EN/Primo_Piano/Pagine/20141003_SomaliaTheItaliantrainingmissioninfavouroflocalpoliceforceskicksoff.aspx [Erişim 05/04/2020].

⁴²⁶ “Italian Support Military Base in Djibouti: disembarkation of Italian citizens from Yemen continues,” Ministero Della Difesa <https://www.difesa.it/EN/News/Pagine/Ye.aspx> [Erişim 05/04/2020].; “South Sudan: Italian and EU citizens repatriated from Juba,” Ambasciata d'Italia Ottawa https://ambottawa.esteri.it/ambasciata_ottawa/en/ambasciata/news/dall_ambasciata-sud-sudan-rimpatrio-di-cittadini.html [Erişim 05/04/2020].

Libya’da ciddi bir rekabet halinde olan İtalya, bölgede istikrarın kendi lehine sağlanması için girişimlerde bulunmaktadır.

2014-2016 yıllarında Başbakanlık görevinde bulunan Matteo Renzi, Libya’ya yönelik stratejisinde sunduğu maddelerde Akdeniz üzerinden gerçekleşen illegal göçleri kontrol altına almanın, İtalya’nın en önemli enerji şirketi olan ENI’nin Libya’daki girişimlerini destekleyerek enerji güvenliğini sağlamanın ve İtalya’nın BM Barış Operasyonuna öncülük ederek askeri bir katkı sağlamasının önemine dikkat çekmiştir.⁴²⁷

2015’in sonlarında ve 2016 senesinin başlarında Libya’da kaos zirve yaptığında İtalya geniş çaplı bir askeri seçeneği değerlendirmiştir. Fakat 2016 yılında Sarrac Hükümeti’nin kurulması ve diğer gruplar arasında uzlaşa sağlanmasıyla İtalya bu seçeneği kaldırmıştır.⁴²⁸ Fakat bu durumun yerine 2016 yılının Eylül ayında Hipokrat Operasyonu (Operazione Ippocrate) kapsamında Misrata’da bulunan askeri hastaneye lojistik operasyon ve hastane tesisinin tüm bileşenlerinin korunması için 300 asker konuşlandırılmıştır. Bu operasyonun amacı, Libya’da DAESH’in varlığıyla mücadele eden Libya kuvvetlerine sağlık hizmeti sunmak ve sağlık lojistiğinin güvenliğini sağlamaktır.⁴²⁹ 2017 yılında sona eren bu operasyon 2018 yılından itibaren "Libya’da Çift taraflı Yardım ve Destek Misyonu- MIASIT" bünyesinde öngörülen sağlık ve insani destek faaliyetleri kapsamında yeniden yapılandırılmıştır.⁴³⁰

Hipokrat Operasyonu sonrası yeniden yapılandırılarak 2018 yılında hayata geçen MIASIT, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti’ne yardım ve destek sağlamayı amaçlamaktadır. Yeni misyon gücü özellikle terörizme ve yasadışı göçmen akışlarına karşı yerel güvenlik güçlerinin kapasitesini arttırmayı hedeflemektedir. İtalya’nın

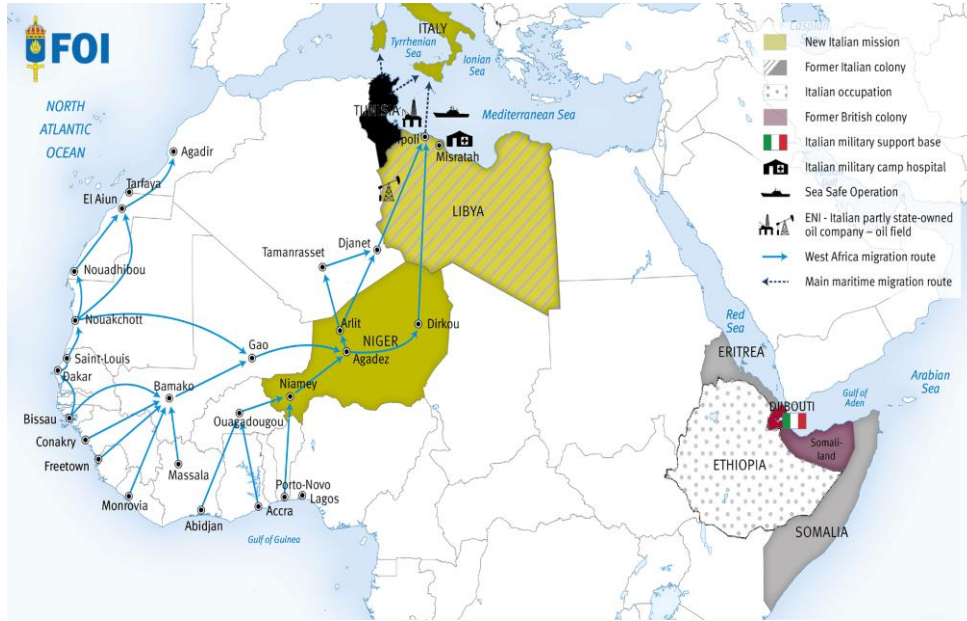
⁴²⁷ Matteo Ilardo, *The Rivalry between France and Italy over Libya and its Southwest Theatre* (Austria Institut für Europa und Sicherheitspolitik, 2018), s. 2.

⁴²⁸ Aldo Liga, “Playing with Molecules: The Italian Approach to Libya”, *Etudes de l’Ifri* (Ifri, 2018), s.19.

⁴²⁹ “Libia - Operazione Ippocrate - Schieramento di un ospedale da campo in Libia ,” *Esercito* http://www.esercito.difesa.it/operazioni/operazioni_oltremare/Pagine/Libia-Operazione-Ippocrate.aspx [Erişim 05/04/2020].

⁴³⁰ “Operazione Ippocrate (da gennaio 2018 inserita nella Missione bilaterale di assistenza e supporto in Libia),” *Ministero Della Difesa* https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/op_ippocrate/Pagine/default.aspx [Erişim 05/04/2020].

stratejisinin önemli bir parçası olan göçleri durdurmanın bir diğer ayağı ise “güvenli deniz” söylemi kapsamında Akdeniz’deki göç güzergahının kontrol altına alınarak sahil güvenliğinin sağlanmasıdır.⁴³¹ Nitekim 2017 ve 2018 yılları arasında Libya’dan İtalya’ya yapılan göçlerdeki kişi sayısının 117 binden 23 bine düşmesi ve 2019 yılında bu rakamın 11 bine gerilemesi,⁴³² İtalya’nın uygulamaya koyduğu bu askeri operasyonunun İtalyan çıkarları bağlamında önemini göstermektedir.

Harita 10. İtalya Askeri Konuşlandırmaları ve Ana Göç Güzergahları

Kaynak: (FOI Sweedish Defence Agency, 2019, s. 33)

2019’da Palermo’da gerçekleşen konferansta ise birçok parametreden dolayı görüşmelerde istenilen istikrar sağlanamadı.⁴³³ Halihazırda devam eden Libya’daki çatışmalar ve birçok aktörün sahada olması Libya’nın geleceğini belirsiz kılmakla beraber İtalya başta enerji güvenliği ve göçün kontrol altına alınması gibi stratejik çıkarlarını korumayı hedeflerken diğer yandan çatışan çıkarlar bağlamında özellikle Fransa ile rekabetinde avantaj sağlamayı düşünmektedir.

⁴³¹ “Bilateral Mission Of Assistance And Support In Libya (MIASIT)”, Esercito <http://www.esercito.difesa.it/en/Operations/international-operations/Pagine/Libya-MIL.aspx> [Erişim 05/04/2020].

⁴³² “Number of immigrants who arrived by sea in Italy from 2014 to 2020”, Statista <https://www.statista.com/statistics/623514/migrant-arrivals-to-italy/> [Erişim 17.06.2020].

⁴³³ Giovanna De Maio, “The Palermo conference on Libya: A diplomatic test for Italy’s new government,” Brookings <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/11/19/the-palermo-conference-on-libya-a-diplomatic-test-for-italys-new-government/> [Erişim 05/04/2020].

Afrika'daki göç rotalarına bakıldığında, Kuzey Afrika sahillerinden Avrupa'ya yapılan göçlerde Libya'nın başı çekmesinin ardında özellikle Nijer merkezli olmak üzere Sahel bölgesindeki göçlerin etkili olduğu görülmektedir.⁴³⁴ Bölgede özellikle terör kaynaklı istikrarsızlıklardan dolayı bir dizi sosyal problemin sebep olduğu bu göçlerin Avrupa için tehdit teşkil etmesinden dolayı birçok Avrupa ülkesi Sahel bölgesindeki güvenlik operasyonlarına katılmaktadır. Bu bağlamda İtalya, "Nijer'de Çift taraflı Destek Misyonu" ile Nijer Devleti'nin kaçakçılık ve güvenlik tehdidine karşı koyma kapasitesine destek çıkmak için Moritanya ve Benin'i de içeren bölgede askeri operasyonlara katılır. İtalya'nın bu misyonu AB ve ABD'nin G5-Sahel ülkelerinin bölgelerinde teröre karşı kontrollü mücadeleyi güçlendirmeye ve istikrarı sağlamaya yönelik genel operasyonlarının bir parçasıdır.⁴³⁵ 400'den fazla askerin Sahelde katıldığı misyonlarda İtalya, daha az görünür olma kararıyla, bölgedeki asker sayısında sınırlama yapacağını duyurmuştur. Nijer Hükümeti ile anlaşılan İtalya Ekim 2018'de bölgede askeri eğitim vermeye başlamış; bu süre zarfında 40 civarında İtalyan asker Niamey'deki ABD hava üssüne yerleştirilmiştir.⁴³⁶

Sahel bölgesindeki varlığını düşük kapasitede sürdürmeye karar veren İtalya, Kuzey Afrika'da deniz yolundan gelen göç dalgalarını kontrol edecek güvenlik politikalarına ve Libya'daki enerji güvenliğine odaklanmaktadır. Sahel'deki varlığı esasında İtalya'nın Libya'ya yönelik güvenlik politikasının göçle ilgili kısmına dayandığını göstermektedir. Ayrıca belirttiği güvenlik stratejisinin bir parçası olması sebebiyle İtalya'nın, Afrika Boynuzu'ndaki istikrara ve deniz güvenliğine yönelik politikalara desteğini sürdürmesi, o bölgedeki askeri varlığının devam edeceği yönünde sinyaller vermektedir.

⁴³⁴ "Mixed Migration Routes to Europe," IOM https://missingmigrants.iom.int/sites/default/files/Mixed_migration_routes_to_Europe_2.pdf [Erişim 05/04/2020].

⁴³⁵ "Niger: Minister Trenta receives her counterpart Kalla Moutari," Ministry of Defence https://www.difesa.it/EN/Primo_Piano/Pagine/bsh.aspx [Erişim 05/04/2020].

⁴³⁶ Redazione, "Sbloccata la missione italiana in Niger," AnalisiDifesa <https://www.analisedifesa.it/2018/09/sbloccata-la-missione-italiana-in-niger/> [Erişim 05/04/2020].; "Migranti, Trenta: 'Via a missione militare in Niger: un successo del governo'. Ma a gennaio M5S votò contro, Lega si astenne," Il Fatto Quotidiano <https://www.ilfattoquotidiano.it/2018/09/20/migranti-trenta-via-a-missione-militare-in-niger-un-successo-del-governo-ma-a-gennaio-m5s-voto-contro-lega-si-astenne/4638422/> [Erişim 05/04/2020].

3.6. Almanya'nın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

Almanya'nın Afrika'daki askeri varlığı bölgedeki çok uluslu operasyonlarla bağlantılıdır. Gerek Sahel Bölgesi'ndeki gerekse Afrika Boynuzu'ndaki askeri varlığı çok taraflı operasyonlar bünyesindedir. Almanya'nın her iki bölgede de BM ve AB bünyesinde katıldığı bu operasyonlarda amaç, bölgesel istikrarsızlığın önemli sebeplerinden biri olan teröre karşı mücadeledir.

Almanya, AB Donanma Kuvvetleri'nin 2008'de başlattığı Atalanta Operasyonu bünyesinde Afrika Boynuzu sahillerinde ve Batı Hint Okyanusu'nda korsanlara karşı mücadeleye askeri katılım sağlamıştır. Ayrıca Afrika Boynuzu'nda devam eden operasyonda 80 kadar Alman askeri personelin yanı sıra, bölgedeki donanma gemilerine lojistik destek sağlamak için Cibuti'deki Fransız Hava Üssü'nde (Base Aérienne 188) birer Alman P-3C Orion Deniz Devriyesi ve Keşif Uçağı konuşlandırmıştır. Alman ordusunun (Bundeswehr) bölgedeki Atalanta misyonuna katılımının 31 Mayıs 2021 tarihine kadar uzatılması sayesinde, Almanya Afrika Boynuzu'nda AB Donanma Kuvvetleri bünyesinde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir.⁴³⁷

2014 yılından itibaren Almanya'nın kıtaya bakışı önemli ölçüde değişmiştir. Bu değişimin ardında çeşitli faktörler bulunmakla beraber en önemlilerinden biri kıtadan gelen düzensiz göçlerin artmasıdır.⁴³⁸ Bu değişimin yansımaları Alman dış politikasında da kendisini göstermiştir. Berlin yönetimi, Afrika Stratejisi'nin bir parçası olarak kıtada var olan askeri ve siyasi varlığını 2014 yılında daha güçlü bir şekilde ortaya koymuştur. 2014 yılında Almanya'nın Afrika ile ilgili yayınladığı stratejik belgede halihazırda katıldığı ve destek çıktığı askeri operasyonların yanı sıra Afrika'daki silahlı kuvvetlerin geliştirilmesine de yardımcı olacağı belirtilmektedir. Almanya tarafından askeri ataşelerin akredite edilmesi, bölgedeki ülkelerle ikili

⁴³⁷ Martin Manaranche, "German Cabinet Extends Anti-Piracy Mission In Horn Of Africa," Naval News <https://www.navalnews.com/naval-news/2020/04/german-cabinet-extends-anti-piracy-mission-in-horn-of-africa/> [Erişim 09/04/2020].; Fergus Kelly, "German parliament extends Africa military missions," The Defense Post <https://www.thedefensepost.com/2019/05/10/germany-deployment-extended-mali-niger-somalia/> [Erişim 09/04/2020].

⁴³⁸ Denis Tull, "French-German Cooperation in The Sahel: Consequences of and Perspectives for Germany's 'Turn to Africa' " (Paris: Research Paper No 45, IRSEM, 2017).

işbirliklerin oluşturulması, askeri danışmanlık, eğitim ve ekipman sağlama kapsamında yardımlar yapıldığı belirtilmektedir.⁴³⁹ Bu bağlamda 2013 yılından itibaren Mali’de faaliyette olan BM Mali Entegre Çok Boyutlu İstikrar Misyonuna (MINUSMA) personel açısından en büyük katılım Almanya’dan sağlanmıştır.⁴⁴⁰ MUNISMA’nın yanı sıra Almanya, AB’nin “Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası” bünyesinde 2013 yılında kurduğu Mali için Askeri Eğitim Misyonunun (EUTM) da bir parçasıdır. Bu misyon bağlamında Almanya, AB güçlerinin yeniden yapılandırılmasını ve güvenlik reformunu desteklemek için Mali’ye eğitim misyonu yerleştirmiştir. EUTM’nin üçüncü (2016-2018) ve dördüncü (2018-2020) görevi, Sahel'deki Avrupa bölgesel yaklaşımının bir parçası olarak bölgesel ortak gücün desteklenmesini içermektedir.⁴⁴¹

2015 yılında Avrupa’da yaşanan mülteci krizi Almanya’nın Afrika politikasına daha fazla önem vermesine sebep olmuştur. Avrupa’nın 2015 krizi sadece Afrika’dan gelen mültecilerle ilgili değilse de, Almanya’nın kıtadaki politikaları için önemli bir uyarıcı olmuştur. Bu bağlamda Angela Merkel 2016 yılında Batı Afrika turu düzenlemiştir. Nijer, Mali ve Etiyopya’ya yaptığı bu ziyaretler Merkel’in “Megafon Diplomasisi” olarak tanımlanmıştır.⁴⁴² Bu ziyaretlerde ana gündem maddesi göç meselesiydi. Özellikle bu sorunun ortadan kalkması için Almanya iki hamle yaptı. Birinci hamle askeri varlığını arttırarak bölgedeki istikrarsızlığın kaynağı olan terör eylemlerine karşı mücadeleye destek vermek, ikinci hamle ise göçün bir diğer sebebi olan yoksulluğa karşı yapısal ekonomik destek sunmaktır.⁴⁴³

⁴³⁹ BMZ, Policy Guidelines for Africa of the German Federal Government (Berlin, 2014).; “Afrika Konzept”, Federal Ministry of Food and Agriculture https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/EN/International/Afrika-Konzept-EN.pdf?__blob=publicationFile [09/04/2020].

⁴⁴⁰ Denis Tull, “French-German Cooperation in The Sahel: Consequences of and Perspectives for Germany’s ‘Turn to Africa’”, *IRSEM, Research Paper No 45* (Paris:IRSEM, 2017).

⁴⁴¹ Common Security and Defence Policy, “EU Training Mission in Mali,” EU External Action http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf [Erişim 09/04/2020].

⁴⁴² Liesl Louw-Vaudran, “Angela Merkel’s megaphone diplomacy,” Institute for Security Studies <https://issafrica.org/amp/iss-today/angela-merkels-megaphone-diplomacy> [Erişim 09/04/2020].

⁴⁴³ “German Chancellor Merkel begins three-day Africa trip,” DW <https://www.dw.com/en/german-chancellor-merkel-begins-three-day-africa-trip/a-35999606-0> [Erişim 09/04/2020].; Liesl Louw-Vaudran, “Angela Merkel’s Megaphone Diplomacy,”

2013 yılından beri MINUSMA bünyesinde bölgedeki teröre karşı operasyonlarda Fransız ve Malili askerlere havadan lojistik destek sağlayan Almanya, 2016 yılında Afrika'ya yönelimde yaşadığı yoğunlaşmaya paralel olarak MINUSMA bünyesinde Mali'deki asker sayısını 650'ye çıkarttı ve Merkel'in 2016 Afrika ziyaretleri sırasında bulunduğu Nijer'de Sahel'deki terörle mücadele kapsamında askeri lojistik üs açma konusunu gündeme getirdi.⁴⁴⁴ 2018 yılında dönemin Alman Savunma Bakanı Ursula von der Leyen'in Nijer ziyareti⁴⁴⁵ sırasında açılışını yaptığı bu hava lojistik üssü Almanya'nın Sahel bölgesindeki elini güçlendirdi. Leyen'in terörizm, organize suç ve yasadışı göçle mücadelede stratejik bir ortak olarak nitelendirdiği Nijer'de 40 askeri personel olmak üzere yaklaşık 900 Alman askeri konuşlandırıldı.⁴⁴⁶ Almanya'nın Niamey'deki hava taşımacılığı üssü hala Sahel'deki Alman askeri varlığına ev sahipliği yapmakta ve bölgedeki müttefiklere destek vermektedir. Bu üs, teçhizat ve personel taşımacılığının yanı sıra EUTM ve MINUSMA bünyesindeki acil durumlar için de tıbbi tahliye merkezi olarak hizmet vermektedir.⁴⁴⁷

Almanya 2016 yılında Paris'te gerçekleşen terör saldırısının ardından MINUSMA'daki varlığını güçlendirme yoluna gitmiştir. Bu karar çerçevesinde Almanya, 2017 yılında Mali'deki asker sayısını artırmış ve Hollanda'nın kendi helikopterlerini bölgeden çekmesi üzerine NH-90 nakliye helikopterleri ile Tiger tipi savaş helikopterlerini bölgeye konuşlandırarak, oluşan boşluğu doldurmaya karar vermiştir. Öncelikli görevi askeri destek ve keşif olan bölgedeki Bundeswehr birlikleri nakliye uçaklarını, yakıt ikmal uçaklarını, tankları ve insansız hava araçlarını içermektedir.⁴⁴⁸ 2020 yılı itibarıyla 1.025 asker, 10 polis memuru ve 16 karargâh

Institute for Security Studies <https://issafrica.org/amp/iss-today/angela-merkels-megaphone-diplomacy> [Erişim 09/04/2020].

⁴⁴⁴ Dalatou Mamane, "Niger says Germany can build military logistics base there," AP News <https://apnews.com/bf95c407e5e04167ac2dac2303f934db/niger-says-germany-can-build-military-logistics-base-there> [Erişim 09/04/2020].

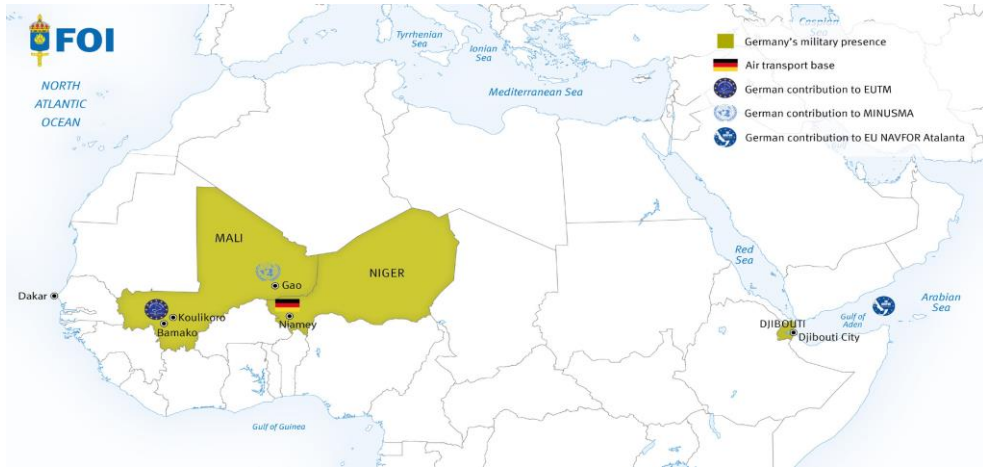
⁴⁴⁵ Aralık 2019 itibarıyla Avrupa Komisyon Başkanı olmuştur.

⁴⁴⁶ "Germany opens new military camp in Niger," DW <https://www.dw.com/en/germany-opens-new-military-camp-in-niger/a-46253187> [Erişim 09/04/2020].

⁴⁴⁷ "Germany and Niger: Bilateral Relations," Auswaertiges <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/niger-node/niger/235448> [Erişim 09/04/2020].

⁴⁴⁸ Chase Winter, "Germany's Bundeswehr mission in Mali," DW <https://www.dw.com/en/germanys-bundeswehr-mission-in-mali/a-39894988> [Erişim 09/04/2020].

subayı ile MINUSMA’da varlık gösteren Almanya, şu anda BM misyonu çerçevesinde yurtdışındaki en büyük ikinci konuşlandırmasını Mali’nin Gao şehrindeki Camp Castor üssünde bulundurmaktadır.⁴⁴⁹ Alman ordusunun destek için katıldığı EUTM ise Mali’nin başkenti Bamako ve Koulikoro şehrinde konuşlanmaktadır. Alman askerlerinin buradaki görevleri, AB’nin katılım kurallarından kaynaklanmaktadır. Bölgedeki Alman ordusu misyonun planlanmasından, liderliğinden, teknik gözetiminden ve Moritanya, Mali, Nijer, Burkina Faso ve Çad’ın içinde bulunduğu G5 Sahel ülkelerinin ve özellikle Mali’nin güvenlik güçlerinin eğitiminden sorumludur. EUTM bünyesinde bölgede 350 Alman askeri konuşlanmaktadır.⁴⁵⁰ Almanya’nın BM bünyesinde Afrika’da varlık gösterdiği diğer operasyonel misyonları ise Güney Sudan, Batı Sahra ve Sudan’dır.⁴⁵¹ Bu bölgelerde keşif ve destek için bulunan Alman askerlerinin sayıları çok az olduğu için bu çalışma içinde, Almanya’nın Afrika’daki askeri stratejisi bağlamında değerlendirilmemiştir.

Harita 11. Almanya’nın AB ve BM bünyesinde Afrika’daki Askeri Konuşlanması

Kaynak: (FOI Sweedish Defence Agency, 2019, s. 29)

⁴⁴⁹ “Managing conflicts together,” Auswaertiges <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/mali-node/maas-gao-minusma/2194134> [Erişim 09/04/2020].; “Troops and Police Contributors,” UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors> [Erişim 09/04/2020].

⁴⁵⁰ Florian Schleiffer, “Die Bundeswehr in Mali – EUTM Mali,” Bundeswehr <https://www.bundeswehr.de/de/einsaetze-bundeswehr/eutm-bundeswehr-eu-einsatz-mali> [Erişim 09/04/2020].

⁴⁵¹ “Number of German soldiers participating in international operations, as of March 30, 2020,” Statista <https://www.statista.com/statistics/265883/number-of-soldiers-of-the-bundeswehr-abroad/> [Erişim 09/04/2020].

Görüldüğü üzere, Almanya'nın Afrika'daki askeri varlığı müttefikleri ile ortak hareket prensibi üstüne kurulmuştur. Gerek Afrika Boynuzu'nda korsanlıkla ve deniz sularının güvenliği için Atalanta Operasyonuna destek şeklinde, gerekse Sahel bölgesinde özellikle Mali ve Nijer'de BM ve AB bünyesinde bölgedeki operasyonlara katılım ve aktif rol üstlenme yönünde olsun, Almanya'nın kıtadaki aktiviteleri kendi güvenlik politikası ile uyum içindedir. Almanya'nın Afrika'daki stratejisinin en önemli ayaklarından biri bölgedeki siyasi ve sosyal istikrarın sağlanmasıdır. Aksi takdirde bölgedeki istikrarsızlık ve kaos Avrupa'ya ve Almanya'ya düzensiz göçleri arttıracaktır ki bu durum Almanya için bir güvenlik sorunudur. Sahel bölgesindeki istikrarın sağlanması için birçok politika geliştiren Almanya'nın, askeri strateji bağlamında Afrika'da müttefikleriyle hareket etmesi bu güvenlik politikasının bir parçasıdır.

3.7. Rusya'nın Afrika'daki Askeri Varlığı

Rusya'nın Afrika'da resmi olarak duyurulan bir askeri üssü bulunmamaktadır. Bununla beraber kıta ülkeleri ile olan askeri işbirliği antlaşmaları, özel askeri uzman ve şirketlerle bölgede faaliyet göstermesi ve Afrika ülkelerine en fazla silah ihraç eden ülke olması sebebiyle bu tez çalışması kapsamında göz ardı edilemeyecek aktörlerden biri olarak görülmüş ve incelenmiştir.

Rusya, 2015-2019 yılları arasında Afrika'da 20'den fazla ülkeyle askeri işbirliği antlaşmaları imzalamıştır. 2015 yılında Zimbabwe ve Kamerun; 2016 yılında Gambiya, Gana, Ruanda; 2017 yılında Mısır, Zambiya, Nijer, Nijerya, Mozambik, Çad, Esvatini; 2018 yılında Sudan Tanzanya, Sierra Leone, Gine, Etiyopya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Burundi, Burkina Faso, Botsvana ile imzaladığı bu antlaşmalar; silah satışı, Afrika deniz limanlarına ve hava üslerine erişim, Rus askeri akademilerinde Afrikalı subaylara eğitim hizmeti, terörle mücadele, barışı koruma ve Rus askeri danışmanlarının varlığı gibi çeşitli işbirliği biçimlerini kapsamaktadır.⁴⁵²

⁴⁵² Edward Yeranian, "Russia, Egypt Finalizing Military Cooperation Agreement," Voice of America <https://www.voanews.com/middle-east/russia-egypt-finalizing-military-cooperation-agreement> [Erişim 22/04/2020].; Peter Beaumont, "Russia's scramble for influence in Africa catches western officials off-guard," The Guardian <https://www.theguardian.com/global-development/2018/sep/11/russias-scramble-for-influence-in-africa-catches-western-officials-off-guard> [Erişim 22/04/2020].; "Russia,

Her ne kadar Rusya, 2015 yılından itibaren Afrika devletleri ile askeri işbirlikleri alanında bir dizi antlaşma yapsa da bazı Afrikalı devletlerle olan askeri antlaşmaları ve işbirlikleri çok daha öncesine dayanmaktadır. Özellikle Cezayir ve Angola hem Sovyetler döneminde hem de Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın kıtadaki stratejik çıkarlarının yönünü göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu iki ülke ile olan silah ticareti ve enerji-maden alanındaki işbirlikleri Rusya'nın kıta politikasındaki pivot bölgeleri olmuştur.

Harita 12. Rusya'nın Afrika'daki Faaliyetleri

Kaynak: (Institute for the Study of War, 2019;

<http://www.understandingwar.org/backgrounder/kremlins-inroads-after-africa-summit>)

Madagascar sign agreement on military cooperation,” TASS <https://tass.com/defense/1024770> [Erişim 22/04/2020].

Rus maden şirketi Alros, elmas madenlerinin olduğu Angola'da faaliyet göstermektedir. Angola aynı zamanda hidrokarbon açısından da zengin bir ülkedir. Ayrıca Afrika'nın en büyük petrol üreticilerinden biridir ve OPEC üyesidir. Sovyetler zamanında Angola ile kurduğu güçlü askeri ve politik ilişkiler bu ülkeyle ilişkilerini geliştirmede Rusya'nın daha hızlı davranmasına neden olmuştur. 2000'lerde ortaya koyduğu Afrika politikasında doğal kaynakların çıkarılmasını, enerji alanında altyapısal destekleri ve silah satışlarını öncelikli kılan Rusya, 2006 yılında bu politikaya uygun şekilde, Angola ile ticaret ilişkilerini ve askeri işbirliğini sağlamaya yönelik hükümetler arası askeri ve teknik işbirliği antlaşması imzalamıştır.⁴⁵³

Cezayir de enerji alanında Rusya'nın Afrika'da öncelediği partnerlerden birisidir. Büyük Rus petrol ve doğal gaz şirketleri Cezayir'de faaliyet göstermektedir. 2006 yılında ticari ve askeri işbirliğini güçlendirmeye yönelik atılan Cezayir-Rus Ortaklık Antlaşması iki ülkenin enerji ve askeri alandaki ilişkilerini ileri bir seviyeye taşımıştır. Cezayir hala Rusya'nın kıtadaki en büyük silah tedarikçisi olduğu ülkedir.⁴⁵⁴ Rusya'nın Cezayir ve Angola'daki enerji ve askeri işbirliği alanında ortaya koyduğu bu eylemler, ilerleyen zamanlarda ülkenin kıtadaki çıkarlarının daha sağlam bir şekilde hayata geçirilmesinde öncü olmuştur.

2019 yılına kadar 20'den fazla Afrika ülkesi ile askeri işbirliği antlaşmaları yapan Rusya'nın aynı yılın Ekim ayında ilkini gerçekleştirdiği ve 43 Afrika ülkesinin katıldığı Rusya-Afrika Zirvesi'nde 30'dan fazla Afrika ülkesi ile askeri işbirliği antlaşmaları imzalaması ya da var olan antlaşmaları yenilemesi dikkat çekicidir.⁴⁵⁵ Rusya'nın bu hamlesi kıtadaki varlığını güçlendirmekle beraber Afrika'daki stratejik çıkarları için önemli bir adım olmuştur. Bu antlaşmalar çerçevesinde Rusya'nın askeri ve güvenlik alanında işbirliği içinde olduğu Afrika ülkeleri arasında Orta Afrika Cumhuriyeti de ayrı bir önem taşımaktadır. Rus paralı askerleri olarak bilinen ve Rus işadamı Yevgeniy Prigozhin tarafından kontrol edildiği iddia edilen Wagner Şirketi

⁴⁵³ Rosoboronexport <http://roe.ru/eng/export/angola/> [22/04/2020].

⁴⁵⁴ Alexandra Kuimova, "Russia's Arms Exports to the Mena Region: Trends and Drivers", *Euro Mesco Policy Brief* No: 95 (2019), s. 6.

⁴⁵⁵ Raven Saunt, "Putin's African power play: Russian leader boasts he has signed military agreements with 30 African countries this week – accompanied by deals for military helicopters, fighter jets and armoured vehicles," *Daily Mail* <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7614565/Putin-boasts-signed-military-agreements-30-African-countries-summit-week.html> [Erişim 22/04/2020].

Orta Afrika Cumhuriyeti'nde askeri eğitim vermekle beraber, bazı devlet kurumlarının güvenliğini sağlamakta ve Başkan'ın özel muhafızları ve ordunun eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Orta Afrika Cumhuriyeti Başkanı Faustin Archange Touadera'nın eski bir Rus polis görevlisi olan Valery Zakharov'u ulusal güvenlik danışmanı olarak ataması Rusya'nın bölgedeki askeri anlamdaki etki gücünün anlaşılması için ipuçları vermektedir.⁴⁵⁶

Rusya'nın Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki yükselişi, BM'nin ülkenin hafif silahlar elde etmesine izin veren BM silah ambargosunun 2017 muafiyetiyle beraber ortaya çıkmıştır. Rusya bu muafiyetle beraber Orta Afrika Cumhuriyeti'nde askeri varlığını genişletmek için yatırımlar yapmıştır.⁴⁵⁷ Wagner üzerinden bölgede askeri danışmanlık ve üst düzey yetkililer için güvenlik hizmeti sağlayan Rusya'nın, altın ve elmas gibi ülkedeki önemli ekonomik varlıkları da koruduğu yetkililer tarafından ifade edilmektedir. Prigozhin'e bağlı olduğu iddia edilen Rus şirketlerinin, korunan bu maden tesislerinin bazılarında hisse sahibi olması da Rusya'nın Afrika'daki stratejik çıkarlarının anlaşılması için önemli bir tüyodur.⁴⁵⁸ Wagner özel asker şirketinin yanı sıra bir diğer Rus özel askeri şirketi olan Patriot'un Burundi'de bir askeri hava üssü inşasıyla bağlantılı olduğu çeşitli Rus muhalif medyalarında belirtilmektedir. Ayrıca kaynaklarda Patriot şirketinin faaliyetlerinin Rus Dışişleri Bakanlığı, Havacılık ve Uzay Kuvvetleri (VKS) ve Rus Federal Güvenlik Servisi tarafından koordine edildiği

⁴⁵⁶ Neil Hauer, "Russia's Favorite Mercenaries," The Atlantic <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/russian-mercenaries-wagner-africa/568435/> [Erişim 22/04/2020].; Mathieu Olivier, "Russia's murky business dealings in the Central African Republic," The Africa Report <https://www.theafricareport.com/16511/russias-murky-business-dealings-in-the-central-african-republic/> [Erişim 22/04/2020].

⁴⁵⁷ "UN gives green light on Russia arms to C. Africa," News 24 <https://www.news24.com/Africa/News/un-gives-green-light-on-russia-arms-to-c-africa-20171216> [Erişim 23/04/2020].

⁴⁵⁸ Leonid Bershidsky, "Death, Diamonds and Russia's Africa Project," Bloomberg <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2018-08-04/russia-in-africa-death-diamonds-and-intrigue> [Erişim 23/04/2020].; Anna Nemtsova, Philip Obaji Jr., Christopher Dickey, "Russian Journalists Murdered in Africa May Have Been Set Up," The Daily Beast <https://www.thedailybeast.com/russian-journalists-murdered-in-africa-may-have-been-set-up> [Erişim 23/04/2020].; Patricia Huon ve Simon Ostrovski, "Russia, The New Power in Central Africa," Coda <https://www.codastory.com/disinformation/russia-new-power-central-africa/> [Erişim 23/04/2020].

iddia edilmektedir.⁴⁵⁹ Bu durum Rus özel askeri şirketlerinin operasyon sahasının Afrika’da genişleme ihtimalini göstermektedir.

Afrika’da Rusya’nın askeri varlığına ve olası üslerine ilişkin ortaya atılan spekülasyonlar, Sovyet dönemindeki askeri varlığının yoğun olduğu ülkeleri daha fazla öne çıkarmaktadır. Sovyet döneminde bazı kıta ülkelerinde gayri resmi de olsa askeri olarak varlık göstermiş olması ve müdahil bir pozisyonda bulunması, Rusya’nın bugünkü askeri stratejisinde odaklandığı ülkelerin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Rus medyasında Rusya’nın Mısır’ın Sidi-Barrani üssüne erişim konusunda Sisi yönetimi ile görüştüğü haberleri bu bağlamda ele alınabilir.⁴⁶⁰ Sidi Barrani’de hava üssü açmayı düşünen Rusya, Soğuk Savaş döneminde bu bölgeyi belli bir süre donanma üssü olarak kullanmıştır.

Öte yandan Putin 2017 yılında dönemin Sudan Devlet Başkanı Ömer el Beşir ile Sudan’da donanma üssü açma konusunda görüşmeler gerçekleştirmiştir.⁴⁶¹ 2019 yılında Beşir’in devrilmesi konuyu bir dönem belirsiz kılsa da, Rusya Sudan’daki olası bir negatif duruma karşı, bu kez Eritre’de alternatif bir donanma üssü açmak için görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeler sonucunda Rusya, Eritre’nin Assab şehrinde lojistik üs görevi görececek bir liman kuracağını duyurmuştur.⁴⁶² Rusya’nın Afrika Boynuzu’ndaki bir diğer askeri üs girişim hamlesi ise Somali sınırları içinde özerk bölge olan Somaliland’da gerçekleşmiştir. Berbera şehrinde kurulacak lojistik donanma üssünün, 1500 görevliye, 2 destroyer büyüklüğünde gemiye, 4 fırkateyn sınıfı gemiye, 2 büyük denizaltına, 6 ağır savaş uçağına ve 15 savaş jetinin bulunduğu

⁴⁵⁹ Sergey Sukhankin, “Russia’s New PMC Patriot: The Kremlin’s Bid for a Greater Role in Africa?,” *Eurasia Daily Monitor*, c. 15, S. 115 (The Jamestown Foundation, 2018), <https://jamestown.org/program/russias-new-pmc-patriot-the-kremlins-bid-for-a-greater-role-in-africa/> [Erişim 24/04/2020].

⁴⁶⁰ “РФ и Египет начали обсуждение аренды советской военной базы,” Интерфакс <https://www.interfax.ru/world/531794> [Erişim 23/04/2020].

⁴⁶¹ Andrew Korybko, “Here’s Why Russia Might Set Up a Red Sea Base in Sudan,” Global Research <https://www.globalresearch.ca/heres-why-russia-might-set-up-a-red-sea-base-in-sudan/5621766> [Erişim 23/04/2020].

⁴⁶² Salem Solomon, “Russia-Eritrea Relations Grow with Planned Logistics Center,” Voice of America <https://www.voanews.com/africa/russia-eritrea-relations-grow-planned-logistics-center> [Erişim 23/04/2020].; Martin Plaut, “Russia Moves in on Sudan and keen for base in Eritrea,” Eritrea Focus <https://eritrea-focus.org/russia-moves-in-on-sudan-and-keen-for-base-in-eritrea/> [Erişim 23/04/2020].

iki hava uçuş pistine ev sahipliği yapması beklenmektedir.⁴⁶³ Rusya'nın Somali'deki merkezi hükümetten ayrı hareket ederek, Somaliland ile direkt temasta bulunması bölge istikrarı açısından tartışmalı bir konudur. Rusya'nın, özellikle birçok dış aktörün askeri üssünün bulunduğu Cibuti'nin hemen yanında bir üs kurması Afrika Boynuzu'nda bir meydan okuma olarak da okunabilir. Yakın zamanda duyurusu yapılan ve açılması beklenen bu iki lojistik donanma üssünün; Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Batı Hint Okyanusu gibi enerji geçiş yollarının kritik olduğu bölgelerde Rusya'nın askeri gücünü arttıracakı düşünülmemektedir.

Rusya'nın Afrika ile olan ilişkilerinin en önemli ayaklarından biri de kıtaya yaptığı silah satışlarıdır. Rusya'nın Afrika'daki önemli silah ve mühimmat ithalatçıları Cezayir, Mısır, Angola ve Uganda'dır. Cezayir Rusya'dan, muharebe tankı, denizaltı ve helikopter satın alırken; Mısır savaş uçağı, muharebe tankı, uzun menzilli hava savunma sistemi ve helikopter; Angola savaş jetleri, muharebe tankı, ağır silahlar ve cephane; Uganda tank ve hava savunma sistemi ithal etmektedir. Rusya'nın askeri mühimmat ihracatı yaptığı diğer Afrika ülkeleri ise Mali, Mozambik, Nijerya, Sudan, Ruanda, Tanzanya ve Somali'dir.⁴⁶⁴

Rusya'nın iki taraflı antlaşmalarla kıta ülkelerine sunduğu askeri eğitim, ekipman ve teknoloji gibi teklifler Afrika ülkeleri açısından özellikle güvenlik alanında bir alternatif oluşturmaktadır. Bu bağlamda örneğin 2014 yılında İngiltere ve ABD'nin Nijerya'nın terörle mücadelede yardım taleplerini ağırdan almaları, Nijerya'nın özel kuvvetlerinin terörle mücadele eğitimi için Rusya'ya yönelmesine ve Boko Haram örgütü ile savaşmak için Rusya'dan askeri mühimmat satın almasına sebep olmuştur. Benzer bir şekilde 2015 yılında Rusya'nın, Sahel bölgesinde teröre karşı faaliyet gösteren çok uluslu müşterek görev kuvveti ülkelerinden Kamerun'a terörle mücadeleye destek için askeri eğitim ve malzeme sözü vermesi ve 2016 yılında bölgedeki uluslararası terör unsurlarına karşı ortak hareket etmek için Fas ile bildirge imzalaması gibi örnekler Rusya'nın güvenlik konusunda kıta ülkeleri için alternatif bir

⁴⁶³ "Russia Finalizes Plans To Set Up Naval Base In Somaliland," EABWNEWS <https://www.busiweek.com/russia-finalizes-plans-to-set-up-naval-base-in-somaliland/> [Erişim 23/04/2020].

⁴⁶⁴ Alex Gorka, "Russia Makes Big Strides to Expand Arms Sales in Africa," Strategic Culture Foundation <https://www.strategic-culture.org/news/2017/05/18/russia-makes-big-strides-expand-arms-sales-africa/> [Erişim 24/04/2020].

partner olduğu gerçeğinin altını çizmektedir.⁴⁶⁵ 2019 yılında Nijerya resmi yetkililerinin Gine Körfezi'nde korsanlık ve gemi kaçırılmasına karşı Rusya'dan yardım talep etmesi de,⁴⁶⁶ Rusya'nın askeri güvenlik konusunda kıta ülkeleri için önemli bir alternatif partner olduğunu göstermektedir.

Uluslararası barış operasyonları bağlamında ise Rusya Savunma ve İçişleri Bakanlıkları, 2006 yılından beri Afrika'daki barış operasyonları için Afrika askeri ve kolluk kuvvetlerinin eğitimlerine katılmakta ve yüzlerce kişi bu şekilde askeri eğitim almaktadır. 2008 yılından itibaren Somali kıyılarındaki korsanlığa karşı uluslararası mücadeleye katılan Rusya, 2000-2012 yılları arasında BM'nin Sudan, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti gibi misyonlarında yer almıştır.⁴⁶⁷ Rusya, 2018 yılı itibariyle BM'nin Batı Sahra'daki Referandum Misyonuna (MINURSO) da katkı sağlamaktadır.⁴⁶⁸

Rusya'nın Afrika'daki bir diğer önemli odak noktası da Libya'dır. 2017'den bu yana, Rusya Libya'da nüfuz kurmaya çalışmaktadır. Özellikle Halife Hafter'e askeri danışmanlar ve istihbarat memurları göndererek destek çıkan Rusya'nın Wagner özel askeri şirketi üzerinden 2019 yılında Libya'ya girmesi ile bu durum daha stratejik bir noktaya evrilmiştir. Libya'nın özellikle enerji kaynakları açısından zengin oluşu ve adeta birçok devletin güç yansıtmada bulunduğu bir satranç tahtasına dönüşmesi Rusya'yı bu konuda daha detaylı bir değerlendirme yapmaya ve Libya'da etkili aktörlerden biri konumuna gelmeye itmiştir.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ Rosaline Daniel ve Vladimir Shubin, "Africa and Russia: The Pursuit of Strengthened Relations in The Post-Cold War Era", Dawn Nagar ve Charles Mutasa (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (Cape Town: Palgrave Macmillan, 2018), s. 61.

⁴⁶⁶ "Nigeria: Help Us Eliminate Boko Haram, Nigeria Begs Russia," All Africa https://allafrica.com/stories/201904250066.html?mc_cid=9db9d5fd6e&mc_eid=486d3113c5 [Erişim 24/04/2020].

⁴⁶⁷ Paul Holtom, "Russia", Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa* (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 75-80.

⁴⁶⁸ "United Nations Missions fort he Referandum in Western Sahara," UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minurso> [Erişim 24/04/2020].; "Security Council Adopts Resolution 2440 (2018), Authorizing Six-Month Extension for United Nations Mission for Referendum in Western Sahara," UN <https://www.un.org/press/en/2018/sc13561.doc.htm> [Erişim 24/04/2020].

⁴⁶⁹ Kutluhan Görücü ve Arzu Bünyad, "Rus Hayalet Ordusu Wagner", *SETA Analiz*, S. 311 (2020), s.16-18.

Rusya'nın Afrika'daki askeri varlığı özellikle Sovyetler döneminden kalma politikalara büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Rusya'nın genel olarak enerji alanında işbirliği, değerli madenlerin çıkarılması ile askeri eğitim ve silah satışları temelinde şekillenen Afrika politikasında, kıtadaki askeri varlığı kritik bir rol oynamaktadır. Gerek askeri özel şirketlerin faaliyetleri ile güvenlik danışmanlığı ve askeri işbirliği antlaşmaları, gerekse Eritre ve Somaliland'da kuracağı tahmin edilen askeri lojistik üsleriyle Rusya bugün, Afrika'daki önemli dış aktörlerden biri haline gelmiştir. Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Afrika Boynuzu; Rusya'nın özellikle askeri varlığını güçlü bir şekilde gösterdiği yerlerdir. Angola ve Cezayir'de de, Sovyet zamanından kalma yakın ilişkileri sayesinde yine Rusya öne çıkmaktadır.

3.8. Çin'in Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

Çin, stratejik çıkarlar kısmında bahsedildiği üzere Afrika'nın Güney ve Batı sahillerine lojistik ve liman alanında büyük yatırımlar yaptığı ve kıta ülkeleri ile ticaretinde Gine Körfezi, Batı ve Güney Afrika'yı yoğun bir şekilde kullandığı için bu bölgedeki deniz güvenliğini stratejik bir mesele olarak görmektedir. Bu sebeple Çin 2017 yılında hem Afrika bağlamında hem de küresel anlamda, "Mavi Geçit" adını verdiği bir deniz ticaret koridorları planı açıklamıştır. Pekin hükümeti bu planla büyük ölçüde Hint Okyanusu, Afrika, Akdeniz, Kuzey Kutup Denizi, Güney Pasifik ve Okyanusya üzerinden deniz ticaret koridorlarındaki çıkarlarını savunmayı amaçlamaktadır.⁴⁷⁰ Bu bağlamda Pekin yönetimi özellikle FOCAC'ın kurulmasıyla başlayan sürecin devamında gerek kıta ülkeleri ile ikili antlaşmalarla, gerekse Afrika Birliği ve benzeri yapılarla geliştirdiği kurumsal ilişkilerle güvenlik bağlamında kapasite arttırma çabasına girmiştir. Çin'in Afrika'da yaptığı bu hamleler; askeri işbirliği ve kapasite arttırma girişimleri, kıta ülkelerine silah tedariki, BM Barış Operasyonlarına katılım ve finansal destek, Afrika Boynuzu'nda korsancılığa karşı

⁴⁷⁰ Zhao Lei, "3 sea routes planned for Belt, Road Initiative," China Daily https://www.chinadaily.com.cn/china/2017-06/21/content_29825261.htm, [Erişim 07.05.2020].

mücadele ve özellikle Çinli şirketlerin kıtadaki çıkarlarını koruma şeklinde tezahür etmektedir.⁴⁷¹

Çin'in ticari güvenliği için deniz yollarının emniyetinin stratejik bir önem taşıdığından daha önce bahsedilmişti. Bu bağlamda Afrika Boynuzu kıyıları ve Aden Körfezi'ndeki korsancılık faaliyetleri ticari çıkarlarına tehdit oluşturduğu için Çin yönetimi 2008 yılından beri bölgede korsancılığa karşı mücadele ve deniz güvenliğini sağlama yönündeki BM askeri faaliyetlerine katılmaktadır. Korsancılık faaliyetleri, 2012 yılında ciddi oranda azalsa da, Çin yönetimi bölgede varlık göstermeye devam etmektedir. Bu kapsamda, 2015 ve 2016 yıllarında Cibuti hükümeti ile yaptığı görüşmeler sonucu, Çin yıllık 100 milyon dolar kira üzerinden anlaşarak bir askeri lojistik tesisi inşa etme girişimi başlatmıştır.⁴⁷² Özellikle enerji alanında olmak üzere deniz üzerinden gerçekleşen ekonomik akışın güvenliği ve deniz ikmal yollarının kontrollerinin sağlanması göz önüne alındığında stratejik bir hamle olarak görülebilecek bu üssün 2017 yılında açılması, Çin ordu ve donanmasının Afrika'da askeri bir mevzi elde etmesini sağlamıştır.⁴⁷³

Açılan yeni askeri lojistik tesis, Çin'in kıta ile ticaretinde Afrika'daki önemli limanlarından biri olan ve aynı zamanda işletmesini yaptığı Cibuti'deki Doroleh çok amaçlı limanına yakın bir yerde konumlanmaktadır. Çin, liman bölgesinden Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'ya inşa edilen 490 milyon dolarlık demiryolu projesinin %70'ini de finanse etmektedir ve Çinli firmalar bölgede 2020'nin sonunda bitmesi planlanan iki uluslararası havalimanı inşası yapımını üstlenmektedir.⁴⁷⁴ Ayrıca

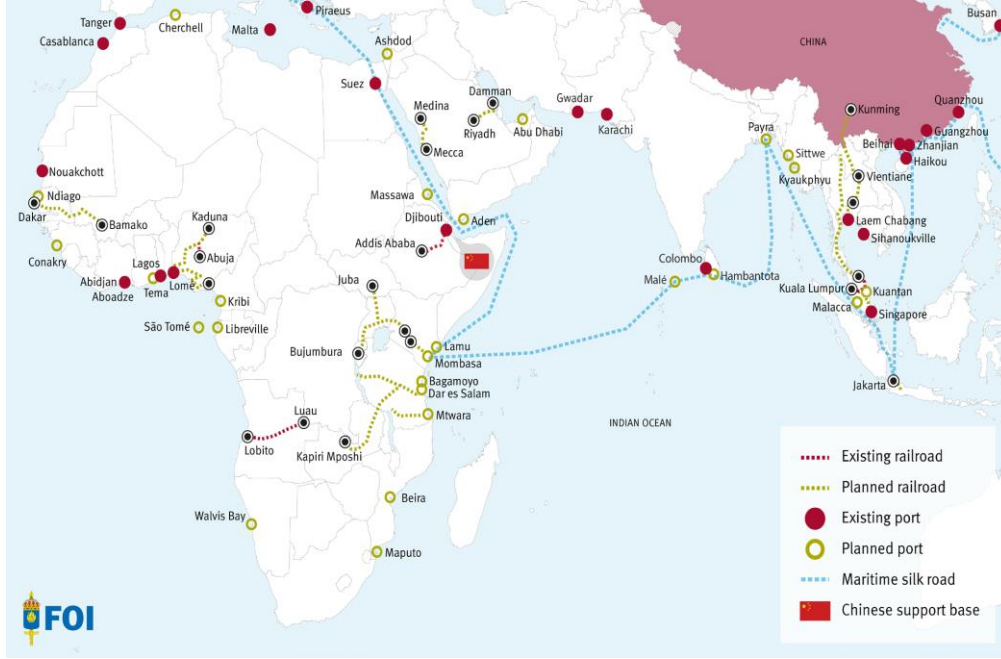
⁴⁷¹ Chin-Hao Huang ve Olawale Ismail, "China", Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 23-24.

⁴⁷² Rajaram Panda, "Djibouti Military Base Is a New Step in China's Maritime Footprint," *Global Asia*, c. 12, S. 3 (2017), s. 76-81.

⁴⁷³ Jerome Henry, *China's Military Deployments in the Gulf of Aden: Anti-Piracy and Beyond* (Paris: Center for Asian Studies, 2016), s. 6-7.

⁴⁷⁴ Kinling Lo, "From rail and airports to its first overseas naval base, China zeroes in on tiny Djibouti, South China Morning Post <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2120713/rail-and-airports-its-first-overseas-naval-base-china> [Erişim 08.05.2020].; "Ali-Sabieh Hassan Gouled Aptidon International Airport," CAPA <https://centreforaviation.com/data/profiles/newairports/ali-sabieh-hassan-gouled-aptidon-international-airport> [Erişim 08.05.2020].; "Seven Brothers Islands' Ahmed Dini Ahmed International Airport," CAPA <https://centreforaviation.com/data/profiles/newairports/seven-brothers-islands-ahmed-dini-ahmed-international-airport> [Erişim 08.05.2020].; Mercy A.

Çin tarafından inşası üstlenilen Cibuti’de 3.5 milyar dolar değerindeki Afrika’nın en büyük 48 km²’lik Serbest Ticaret Bölgesi’nin 2018 yılında açılması⁴⁷⁵ ve Afrika Boynuzu’nun güvenliğinin sağlanmasının deniz ticaretinde kilit bir noktada olması⁴⁷⁶ Çin’in neden Cibuti’de konumlandığı sorusunu cevaplar niteliktedir.

Harita 13. Çin Askeri üssü ve liman ve altyapı yatırımları

Kaynak: (FOI Swedish Defence Agency, 2019, s. 50-51)

Pekin Yönetimi, Cibuti’de açtığı askeri üs ile 1949’dan bu yana ilk defa yurtdışında kalıcı bir askeri tesis elde etmiştir. Çin’in kıtadaki yatırımları, ulusal varlıkları, vatandaşları, enerji ve ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması ve kıtadaki artan ilgisi göz önüne alındığında çok güçlü bir stratejik hamle olarak okuyabileceğimiz bu üs, Pekin yönetiminin BM ortak operasyonlarıyla kıtanın birçok yerinde halihazırda var olan askeri varlığının kalıcı ve stratejik bir değer kazandığını göstermektedir.

Kuo, “China in Djibouti: The Power of Ports,” *The Diplomat* <https://thediplomat.com/2019/03/china-in-djibouti-the-power-of-ports/> [Erişim 08.05.2020].

⁴⁷⁵ Justina Crabtree, “While China slaps tariffs on the US, it’s also championing free trade in Africa,” *CNBC* <https://www.cnbc.com/2018/07/06/china-and-djibouti-open-free-trade-zone-in-africa.html> [Erişim 08.05.2020].

⁴⁷⁶ Rajaram Panda, “Djibouti Military Base Is a New Step in China’s Maritime Footprint,” *Global Asia*, c. 12, S. 3 (2017), s. 76-81.

Stratejik çıkarlar kısmında belirtildiği üzere Çin'in kıtada bir milyon üzerinde vatandaşı bulunmaktadır. Pekin yönetimi, yatırımlarının ve vatandaşlarının bulunduğu ülkelerde herhangi bir iç savaş ve terör faaliyetinin ortaya çıkması durumunda Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nu denizaşırı bölgelerdeki vatandaşlarını bölgeden tahliye etmek ve mal varlıklarının güvenliğini sağlamak için konuşlandırmıştır.⁴⁷⁷ Çin ordusunun Afrika'da konuşlanması ve operasyonlara katılması Cibuti'de açılan askeri lojistik tesisinin kurulmasından öncesine uzanmaktadır. Güvenlik stratejisi ve ulusal çıkarların korunması bağlamında Çin'i askeri olarak kıtaya çeken birçok negatif olay yaşanmıştır. 2004 yılında Sudan merkezi hükümetine karşı isyancı bir grup, Güney Sudan'da 4 Çinli işçiyi kaçırmıştır. 2006 yılında Nijer Deltası'nın Kurtuluş Hareketi Çin'in Nijerya'nın güneyinde 2.2 milyar dolarlık yatırım yaptığı petrol sahasına protesto amaçlı bombalı saldırıda bulunmuştur. 2006 yılının Temmuz ayında Zambiya'da Çin'e ait Chambisi bakır madeninde şiddetli protestolar yaşanmış ve ölümler meydana gelmiştir. 2007 yılında Ogedan Ulusal Cephesi Sinopec'in (Çin Petrol ve Kimya Şirketi) Etiyopya'nın Ogedan bölgesinde faaliyet gösterdiği petrol sahasında 4 Çinli petrol mühendisini öldürmüştür. Ve 2008'de Çin, Çad'ın başkenti Encemine'deki silahlı çatışmaların ardından ülkedeki 212 vatandaşını tahliye etmek zorunda kalmıştır.⁴⁷⁸

Terör veya istikrarsızlığa yönelik gerçekleşen hadiseler, kıtada ciddi yatırımları olan Çin'i dolaylı veya dolaysız bir şekilde etkilemektedir. Bölgedeki ekonomik dinamikler ve güvenlik problemi kısılacında kıtadaki varlığını ve çıkarlarını korumak isteyen Pekin yönetimi, Afrika'da güvenliğin tesis edilmesi ve çatışma çözümüne katkı sağlamak için kıtada halihazırda katıldığı ortak operasyonlara olan desteğini arttırmış ve bölgedeki askeri faaliyetlerinde özellikle çatışma yaşanan ülkelerdeki vatandaşlarını korumak için "tahliye" operasyonları yapmaya başlamıştır.⁴⁷⁹ Bu

⁴⁷⁷ Jerker Hellström, "China: National Interests Expanding Overseas", Karolina Gasinska (ed.), *Foreign Military Bases and Installations in Africa*, (FOI Swedish Defence Agency, 2019), s. 52-53.

⁴⁷⁸ Chin-Hao Huang ve Olawale Ismail, "China", Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 33; Jeffrey Gettleman, "Ethiopian Rebels Kill 70 at Chinese-Run Oil Field," *The New York Times* <https://www.nytimes.com/2007/04/25/world/africa/25ethiopia.html> [Erişim 08.05.2020].

⁴⁷⁹ Jerker Hellström, "China: National Interests Expanding Overseas", Karolina Gasinska (ed.), *Foreign Military Bases and Installations in Africa*, (FOI Swedish Defence Agency, 2019), s. 52; Chin-Hao Huang ve Olawale Ismail, "China", Olawale Ismail, Elisabeth Sköns

bağlamda Çin ordusu, 2011 yılında Libya’da ortaya çıkan kaostan ardından ülkede bulunan vatandaşlarını kurtarmak için büyük çaplı bir tahliye operasyonu başlatmıştır. Xuzhou Fırkateyninin öncülük ettiği bu büyük sivil tahliye operasyonunda Çin, Libya’daki 35 bin kadar vatandaşını Bingazi ve Trablus üzerinden bölgeden uzaklaştırmasına ek olarak, Sebha’dan Sudan’a askeri uçaklarla, karadan da Tunus ve Mısır’a tahliye operasyonları gerçekleştirmiştir.⁴⁸⁰ Çin’in bu denli büyük çaptaki tahliye hareketi hem itibar açısından hem de bölge ülkeleri ile geliştirdiği stratejik ortaklık açısından önem taşımaktadır. Çin ordusunun hava güçleri tahliye sürecinde Hartum’daki havaalanlarına erişim sağlaması ve yakıt ikmalleri yapması ise Sudan’ın, Çin açısından taşıdığı stratejik önemi yansıtır niteliktedir. Diğer yandan bu durum Çin’in mevcut hükümetlerle anlaşma yoluyla havaalanlarına erişim sağlayarak kıtada ileri yıllarda yapacağı olası tahliye operasyonları ve misyonlarına destek oluşturması açısından stratejik bir koz elde edebileceğine de işaret etmektedir.⁴⁸¹

Çin’in diğer önemli tahliye operasyonu ise Aden Körfezi üzerinden Yemen’den gerçekleşmiştir. 2015 yılında gerçekleşen bu tahliye operasyonunda 600 kadar Çin vatandaşı ve 225 yabancı uyruklu kişi iç savaş halindeki Yemen’in güneyindeki Aden limanından tahliye edilmiştir. Kızıldeniz Operasyonu olarak bilinen bu operasyon, Çin’in savaş halindeki bölgeden başka uluslara ait kişileri kurtardığı ilk girişimi olması açısından önem taşımaktadır.⁴⁸² BM’nin barış gücü operasyonlarının bütçesinin %15.22’sini karşılayarak en büyük ikinci finansal desteği sunan Çin’in 2020 yılı Şubat ayı itibariyle BM operasyonlarında 2550 askeri ve sivil görevlisi bulunmaktadır. Bu görevlilerin %80’inden fazlası Afrika’daki BM Barış Gücü

(ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), s. 29-33.

⁴⁸⁰ Gabe Collins ve Andrew S. Erickson, “Implications of China’s Military Evacuation of Citizens from Libya,” *China Brief*, c. 11, S. 4 (Washington; The Jamestown Foundation, 2011), s. 8-10.

⁴⁸¹ a.y.

⁴⁸² “Success of 'Operation Red Sea' echoes Yemen rescue mission,” *China Daily* <http://www.chinadaily.com.cn/a/201803/14/WS5aa89339a3106e7dcc141963.html> [Erişim 12.05.2020].; Megha Rajagopalan ve Ben Blanchard, “China evacuates foreign nationals from Yemen in unprecedented move,” *Reuters* <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-china/china-evacuates-foreign-nationals-from-yemen-in-unprecedented-move-idUSKBN0MU09M20150403> [Erişim 12.05.2020].

misyonlarında konuşlanmaktadır.⁴⁸³ Çin'in BM nezdindeki operasyonlarda Afrika'da en fazla varlık gösterdiği ülke ise 2011 yılında bağımsızlığına kavuşan Güney Sudan Cumhuriyeti'dir. Çin'in BM operasyonlarındaki toplam görevlilerin neredeyse yarısının Güney Sudan'da bulunması ise dikkat çekici bir durumdur.⁴⁸⁴ Bunun en önemli sebeplerinden biri petrol endüstrisinde neredeyse tekel kurduğu Güney Sudan'daki bağımsızlığın ardından çıkan iç savaşın getirdiği istikrarsızlığın, Çin'in çıkarlarını olumsuz etkilemesidir. Doğu Afrika'da güçlü bir etki alanı kuran Çin'in, ekonomisinin %98'ini petrol gelirlerinden sağlayan Güney Sudan Cumhuriyeti'ni bu etki alanının içerisini çekmesi durumunda hem ekonomik hem de politik olarak ciddi bir kazanç elde etme şansı vardır.⁴⁸⁵ Bölgede istikrarın sağlanması Çin'in çıkarları açısından önem taşımaktadır. Bu stratejik bağlamda okunduğunda Pekin'in neden Güney Sudan'daki BM Operasyonu'nda ciddi bir rol üstlendiği daha iyi anlaşılabilir.

Çin yönetiminin BM Barış gücü bağlamında çatışma çözümleme noktasında etkili olduğu bir diğer yer ise Sudan'daki Darfur Bölgesi'dir. 2003 yılında bölgede başlayan çatışmalar, petrol ithalatının %7'sini Sudan'dan gerçekleştiren Çin'in petrol ve kimya şirketlerinde, akademik çevrelerinde ve kamuoyunda hükümete yönelik meşru menfaatleri koruması yönünde bir talep oluşturmuştur.⁴⁸⁶ 2004 yılında sürece dahil olan Çin, BM'de Sudan'a karşı yaptırımların önüne geçmeye çalışmış ve konuyu açık müzakereye taşımıştır. 2006 yılında Sudan Hükümeti ve Sudan Kurtuluş Hareketi arasında barış antlaşması imzalanmıştır. Aynı yıl BMGK, 1706 nolu çözüm tasarısıyla

⁴⁸³ "Troop and Police Contributors," UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors> [Erişim 12.05.2020].; He Yin, "China takes the lead in UN peacekeeping," China Daily <https://www.chinadaily.com.cn/a/201909/26/WS5d8bfa01a310cf3e3556d7f3.html> [Erişim 12.05.2020].

⁴⁸⁴ "Protecting civilians, monitoring human rights & supporting implementation of cessation of hostilities agreement," UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmiss> [Erişim 12.05.2020].

⁴⁸⁵ Austin Bodetti, "How China Came to Dominate South Sudan's Oil," The Diplomat <https://thediplomat.com/2019/02/how-china-came-to-dominate-south-sudans-oil/> [Erişim 12.05.2020].; Jevans Nyabiage, "Why China is hoping for a peace dividend in South Sudan," South China Morning Post <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3031640/why-china-hoping-peace-dividend-south-sudan> [Erişim 12.05.2020].; "China's New Courtship in South Sudan," International Crisis Group, Rapor no 186, <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/south-sudan/china-s-new-courtship-south-sudan> [Erişim 12.05.2020].

⁴⁸⁶ Xuefeng Sun; Feng Jin, "China's Major Approaches to Solving the Darfur Issue", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)* Vol.3, No. 3 (2009), s. 29-41.

BM Barışı Koruma Gücü'nün bölgede konuşlandırılmasının önünü açmıştır.⁴⁸⁷ Günümüze kadar devam süreçte Çin, Darfur meselesinde inisiyatifi önemli ölçüde eline almıştır. Bölgede BM nezdinde askeri olarak da varlık gösteren Çin için Doğu Afrika hinterlandındaki genel ekonomik varlıklarını ve siyasi çıkarlarını korumak ve bölgedeki diğer dış aktörlere karşı güç yarışında önemli bir avantaj elde etmek açısından Darfur'un güvenlik açısından istikrara kavuşması ehemmiyet taşımaktadır.⁴⁸⁸ 2020 yılının Ekim ayında bitmesi planlanan⁴⁸⁹ Çin'in Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi Yardımcısı Wu Haitao tarafından, BM Darfur Operasyonu'nun bölgede barış ve istikrarı önemli ölçüde tesis ettiğinin dile getirilmiş olması da Pekin yönetiminin Darfur meselesindeki önemli aktörlerden biri olduğunu göstermektedir.⁴⁹⁰

Görüldüğü üzere, Çin'in kıtadaki askeri konumlanışında Afrika Boynuzu ve Sudan'ın ağırlığı daha fazla gözükmektedir. Fakat kıta ülkeleri ile geliştirdiği ekonomik ilişkiler, altyapı projeleri ve “Bir Kuşak Bir Yol” girişimi bağlamında oluşturduğu plan çerçevesinde gerçekleştirdiği yatırımlar, Çin'i Afrika'da güvenlik zaafiyeti olan bölgelerde de varlık göstermeye itmiştir. Bu bağlamda 2013 yılında Sahel'de oluşan istikrarsızlık ve artan terör faaliyetlerinden dolayı BM'nin Mali'deki Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu'na (MINUSMA) Çin, ilk etapta 395 personelle katılmıştır.⁴⁹¹ 2020 Mart ayı itibarıyla Çin'in operasyondaki personel sayısı 426'dır.⁴⁹² Pekin'in Sahel bölgesinde varlık göstermesi hem Avrupa devletlerinin bölgede domine edici bir güç olarak etkin olmalarına karşı yapılmış bir hamle, hem de Afrika devletlerine bölgedeki ekonomik varlıklarını ve projelerini koruyacağına dair bir

⁴⁸⁷ “Resolution 1706 (2006),” UN Security Council <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1706> [Erişim 12.05.2020].

⁴⁸⁸ Yitzhak Shichor, “China's Darfur Policy”, *China Brief*, c. 7, S. 7 (Washington; The Jamestown Foundation, 2007).; Xuefeng Sun ve Feng Jin, “China's Major Approaches to Solving the Darfur Issue”, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, c. 3, S. 3 (Routledge, 2018), s.29-41.

⁴⁸⁹ “UNAMID FACTS AND FIGURES,” UNAMID <https://unamid.unmissions.org/unamid-facts-and-figures> [Erişim 12.05.2020].

⁴⁹⁰ “China voices support for withdrawal of Darfur mission, calls for internal dialogue,” New China http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/15/c_138144450.htm [Erişim 12.05.2020].

⁴⁹¹ Marc Lanteigne, “China's UN Peacekeeping in Mali: Strategies and Risks,” Oxford Research Group <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/chinas-un-peacekeeping-in-mali-strategies-and-risks> [Erişim 13.05.2020].

⁴⁹² “Supporting political process and helping stabilize Mali,” UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma> [Erişim 13.05.2020].

mesaj niteliği taşımaktadır. Çin'in bu operasyona verdiği ciddi askeri katkı, bölgedeki enerji ve altyapı alanındaki stratejik çıkarlarının ne derece ehemmiyet arz ettiğini de göstermektedir. Stratejik çıkarlar kısmında belirtildiği üzere Batı Afrika'da gerçekleşen birçok liman ve ulaşım noktasında çeşitli altyapı projesi ve bu projelerde çalışan on binlerce Çin vatandaşının bulunması, bölge istikrarı ve güvenliğinin sağlanmasını Çin için stratejik bir mesele haline getirmiştir. Diğer yandan Pekin yönetiminin MINUSMA'ya katılımı BM Barış Gücü Operasyonları ve Afrika güvenliği bağlamında kilit bir oyuncu olma yolunu da açmaktadır.⁴⁹³ MINUSMA'ya katılarak diplomatik bir kazanç elde eden Çin, Avrupa'nın ve ABD'nin Sahel bölgesindeki varlığını dengeleyici bir aktör olarak da öne çıkmaktadır.

3.9. Japonya'nın Afrika'daki Askeri Varlığı

Japonya II. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinin ardından 1951 yılında ABD ile San Francisco'da imzaladığı güvenlik antlaşması çerçevesinde saldırganlık tehdidinin ortadan kaldırılması için askeri sınırlandırılmaları kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Japonya, II. Dünya Savaşı'nın akabinde oluşturulan güvenlik konseptinde silahlı kuvvetlerinin sadece güvenlik amaçlı olmasına dikkat edecekti ve bu kuvvetler ABD denetimine tabii olacaktı.⁴⁹⁴ 1954 yılına gelindiğinde ise Japonya, ABD ile savunma antlaşması yapmak suretiyle meşru müdafaa hakkını kabul ettirerek Öz Savunma Kuvvetleri ismiyle yeni bir savunma birimi kurdu.⁴⁹⁵ Soğuk Savaş Dönemi'nde ideolojik olarak Batı kampında olan Japonya'nın bu durumdan dolayı dış dünya ile ilişkisinde diplomasi ve yardım bağlamında oluşturduğu yumuşak güç politikaları ön plandaydı. Stratejik çıkarlar bölümünde bahsedildiği üzere Afrika ile olan ilişkisini de yumuşak güç çerçevesine oturtan Japonya, kıtadaki diplomatik etkinliğini arttırmanın yollarını aradı.

Soğuk Savaş sonrası dönemde kurumsallaşan yumuşak güç politikası 2000'li yıllarda ivme kazanarak devam ederken, Japon Dış Politikasında önemli bir

⁴⁹³ Jean-Pierre Cabestan, "China's Evolving Role as a UN Peacekeeper in Mali", United States Institute of Peace Special Report (2018), <https://www.usip.org/publications/2018/09/chinas-evolving-role-un-peacekeeper-mali> [Erişim 13.05.2020].

⁴⁹⁴ David Jhon, *Japan : A Documentary History* (New York: M.E. Sharpe, 1997), s. 499-500.

⁴⁹⁵ Emine Akçadağ, "Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları", *Bilge Stratejisi*, c.2, S. 10 (2010), s.8.

dönüşümün ilk sinyalleri Afrika’da verilmeye başlandı. Dönemin Japonya Başbakanı Taro Aso, Somali ve Aden Körfezi’ne yönelik korsan saldırılarının hızlı bir şekilde artması üzerine, sorunun çözülmesindeki uluslararası girişimde daha aktif bir rol oynamayı önerdi ve korsanlıkla mücadele için yeni bir yasa çıkarılması gerektiğini ifade etti. Bu bağlamda anayasanın güç kullanma ile ilgili maddesini yeniden yorumlayarak Japon Deniz Öz Savunma Kuvvetlerini’nin korsanlıkla savaş protokolünü başlattı.⁴⁹⁶ İç ve dış siyasette bu konuda tartışmalar yaşansa da korsanlıkla savaş protokolü, Somali kıyıları ve Aden Körfezi’ndeki enerji tedarikinin güvenliği için stratejik bir öneme sahip olduğundan Japonya’yı bölgede varlık göstermeye yöneltti. Ham petrol ithalatının %80’inden fazlasını Körfez ülkelerinden sağlayan⁴⁹⁷ ve ticaretinin %99.6’sının deniz yolları üzerinden yapan Japonya’nın⁴⁹⁸, deniz ticaretinde kritik bir öneme haiz olan Aden Körfezi ve Somali kıyılarında varlık göstermesi ve Öz Savunma Kuvvetleri’nin daha bağımsız hareket eden bir güç haline getirilmesi kritik bir hamleydi.⁴⁹⁹

Japonya daha önceki yıllarda BM bünyesindeki misyonlara polis gücü olarak veya insani yardım ve yeniden yapılandırma süreçlerinde destek vermek için, Irak ve Hint Okyanusu yakıt ikmali misyonlarına katkı sağlamış olsa da, 2009’da Somali sahilleri ve Aden Körfezi’nde katıldığı Çok Taraflı Kuvvet Misyonu, askeri kapasitesinin stratejik bir hamle olarak kullanılması açısından daha büyük bir öneme haizdi.⁵⁰⁰ Somali açıklarında BM’nin Korsanlıkla Mücadele Misyonu çerçevesinde Japonya 2009’dan bu yana Japon Deniz Öz Savunma Kuvvetlerine ait 400 personeli iki muhrip-destroyer, 60 personelin görevli olduğu P-3C deniz karakol uçağı

⁴⁹⁶ Masami Ito, “Debate starts on bill to free up MSDF,” The Japan Times <https://www.japantimes.co.jp/news/2009/04/15/national/debate-starts-on-bill-to-free-up-msdf/#.XtZivjoZPa> [Erişim 21.05.2020].

⁴⁹⁷ “Import volume of crude oil imports to Japan in fiscal year 2019, by country,” Statista <https://www.statista.com/statistics/761568/japan-crude-oil-import-by-country/> [Erişim 21.05.2020].; “Japan,” OEC <https://oec.world/en/profile/country/jpn/> [Erişim 21.05.2020].

⁴⁹⁸ Carina Gunnarson, “Japan: Towards ‘Pro-active Collective Self-defence’”, Karolina Gasinska (ed.), *Foreign Military Bases and Installations in Africa*, (FOI Swedish Defence Agency Report, 2019), s. 54-55.

⁴⁹⁹ Mark C. Jackson, “Rising Sun Over Africa: Japan’s New Frontier For Military Normalization” (Yüksek Lisans, Naval Postgraduate School, 2016), s. 5-7.

⁵⁰⁰ Wilhelm M. Vosse, “Learning Multilateral Military and Political Cooperation in The Counter-piracy Missions: A Step Towards De-centering of Japan’s Security Policy?”, *The Pacific Review*, c. 31, S. 4 (2018), s. 480-497.

konuslandırmaktadır. Muhripler bölgeden geçen ticari gemilere eşlik ederken, deniz karakol uçakları Aden Körfezi'ndeki operasyon sahasında denetim uçuşları yapmaktadır.⁵⁰¹ Japonya, 2011'de yıllık 40 milyon dolar karşılığında Cibuti'de 180 personelin görevlendirildiği askeri tesis açarak bölgedeki askeri gücünü kalıcı hale getirmiştir. ⁵⁰² Bu askeri tesise, 1945 yılından bu yana Japonya'nın deniz aşırı topraklarda elde ettiği ilk kalıcı üs olması açısından bakıldığında, Japon dış politikasının ve güvenlik konseptinin yeniden dizaynında Afrika'daki askeri varlığının oynadığı rol daha iyi anlaşılır.

Dönemin Başbakan Shinzo Abe, seleflerinin başlattığı bu süreci ileri taşıyarak Japon dış politikasına “proaktif pasifizm”e dayanan yeni bir paradigma getirir. Bu paradigmanın ana sloganı “barışa proaktif katkı” şeklinde ifade edilmiştir.⁵⁰³ Japon dış politikası bu paradigma ile BM nezdindeki operasyonlara güvenlik çerçevesinde daha etkin katkı sağlamaya başlamış ve askeri alanda normalleşme sürecini hızlandırmanın önünü açmıştır.⁵⁰⁴ Bu bağlamda BM'nin Güney Sudan'daki Barışı Koruma Gücü'ne halihazırda 2012'de 360 personelle katılan Japonya, 2016 yılında Güney Sudan'ın başkenti Juba'da güvenlik şartlarının bozulmasına rağmen, birliklerini bir süre daha bölgede tutmuş ancak kamuoyu baskısıyla 2017 yılında bölgedeki askerlerini geri çekmek zorunda kalmıştır.⁵⁰⁵ Abe'nin tüm muhalefete rağmen, BM'nin Güney Sudan'daki misyonunda görevli Japon askerlerini 1 sene daha bekletmesi Japonya'nın askeri yapısındaki “normalleşme”nin önemli göstergelerinden biridir. Afrika'daki dış

⁵⁰¹ Céline Pajon, “Japan's Security Policy in Africa: The Dawn of A Strategic Approach?”, *Etudes de l'Ifri* (Ifri, 2017), s.16-17.

⁵⁰² “Japan eyes first overseas SDF long-term base in Djibouti,” China Daily http://www.chinadaily.com.cn/world/2015-01/20/content_19353950.htm [Erişim 21.05.2020].

⁵⁰³ Kamiya Mataka, “A Nation of Proactive Pacifism — National Strategy for Twenty-first-Century Japan,” Japan Policy Forum <https://www.japanpolicyforum.jp/diplomacy/pt20140120123844.html> [Erişim 21.05.2020].

⁵⁰⁴ Mark C. Jackson, “Rising Sun Over Africa: Japan's New Frontier For Military Normalization” (Yüksek Lisans, Naval Postgraduate School, 2016), s. 7.

⁵⁰⁵ Céline Pajon, “Japan's Security Policy in Africa: The Dawn of A Strategic Approach?”, *Etudes de l'Ifri* (Ifri, 2017), s.19; “UN to send more troops to South Sudan,” Aljazeera <https://www.aljazeera.com/news/africa/2013/12/south-sudan-death-toll-thousands-20131224184529888976.html> [Erişim 21.05.2020].; Denis Dumo, “Last Japanese troops leave U.N. peacekeeping mission in South Sudan ,” Reuters <https://www.reuters.com/article/us-southsudan-security-japan/last-japanese-troops-leave-u-n-peacekeeping-mission-in-south-sudan-idUSKBN18L1VN> [Erişim 21.05.2020].

misyonlar, Japonya'nın askeri yapısının hukuki olarak yeniden düzenlenmesine aracılık etmiştir.⁵⁰⁶

2017 yılında Japonya, Cibuti'de açtığı askeri üssü, bölgedeki korsan faaliyetler azalsa da, genişletmeye karar vermiştir.⁵⁰⁷ Japonya'nın bu stratejik adımı atmasının birden fazla sebebi bulunmaktadır. Korsanlık en görünür sebep olmakla beraber, Körfez ülkelerinden enerji akışının emniyetinin sağlanması, Kızıldeniz üzerinden Akdeniz'e ulaşımın sorunsuz yaşanması ve deniz üzerinden Afrika pazarına ulaşımın problemsiz bir şekilde gerçekleşmesi Japonya'nın bölgede daha kalıcı bir üs kurmasının diğer önemli motivasyonlarından. Öte yandan 2017 yılında Çin'in Cibuti'de askeri üs açması ve kıtadaki pazarını genişletmeye yönelik güçlü girişimleri, Japonya'yı kıtada Çin'i dengelemeye yönelik bir davranışa itmiştir. Bu durum da, yukarıda bahsi geçen, Cibuti askeri üssünün genişletilmesinde önemli sebeplerden biri olarak değerlendirilebilir.⁵⁰⁸

3.10. Hindistan'ın Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

Hindistan'ın Afrika'ya yönelik güvenlik politikasında iki başlık ön plana çıkmaktadır. İlki Afrika'nın çatışma bölgelerindeki BM Barış Gücü Misyonlarına geniş çaplı katılım sağlaması ve kıta ülkeleri ile gerçekleştirdiği askeri eğitim ve işbirlikleridir. İkinci başlık ise Hindistan'ın, Hint Okyanusu'ndaki deniz stratejisinin en önemli ayağı olan Batı Hint Okyanusu'nda nüfuz kurması ve Doğu Afrika'dan Güney Afrika'ya uzanan hatta kıyıdaş olan ülkeler ve Doğu Afrika açıklarındaki ada ülkeleri ile stratejik ilişkiler geliştirerek Aden Körfezi'nin ve Batı Hint Okyanusu'nun

⁵⁰⁶ Mürsel Doğrul, "Japonya'nın Askeri Dönüşümünde Afrika'nın Yeri", TASAM, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51283/japonyanın_askeri_donusumunde_afrikanin_yeri [Erişim: 21.05.2020].; Jeffrey W. Hornung, "Gauging Japan's 'Proactive Contributions to Peace'," The Diplomat <https://thediplomat.com/2015/10/gauging-japans-proactive-contributions-to-peace/> [Erişim 21.05.2020].

⁵⁰⁷ "Japan to expand SDF base in tiny but strategically important Djibouti," The Japan Times <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/11/19/national/japan-expand-sdf-base-tiny-strategically-important-djibouti/>, [Erişim 21.05.2020].

⁵⁰⁸ Joseph Hammond, "Japan expands military presence in Africa despite drop in Somalia piracy," The Defense Post <https://www.thedefensepost.com/2019/05/29/japan-africa-piracy/> [Erişim 21.05.2020].; Julian Ryall, "Japan to expand Djibouti base despite decline in piracy," DW <https://www.dw.com/en/japan-to-expand-djibouti-base-despite-decline-in-piracy/a-46356825> [Erişim 21.05.2020].; Eric Heginbotham ve Richard Samuels, "A New Military Strategy for Japan," Foreign Affairs <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2018-07-16/new-military-strategy-japan> [Erişim 21.05.2020].

güvenliğini sağlamasıdır. Bu bağlamda iki başlık daha kritik önem taşımaktadır. İlki deniz ticaretinin ve özellikle enerji tedarikinin sağlandığı deniz hattındaki başta korsanlık olmak üzere güvenlik tehditlerinin bertaraf edilmesidir. İkinci başlık ise Hindistan'ın, Çin'in bölgedeki deniz hatları üzerindeki nüfusuna karşı özellikle Hint Okyanusu üzerinde dengeleyici bir karşı güç olarak varlık göstermesidir.

BM misyonları Hindistan'ın Afrika'daki askeri varlığının önemli bir ayağıdır. Bu bağlamda Yeni Delhi yönetimin katıldığı dünya genelindeki BM misyonlarının %70 kadarının Afrika'da bulunması göz önüne alındığında Hindistan'ın çatışma çözümü bağlamında kıtada önemli bir rol oynadığı yadsınamaz.⁵⁰⁹ 2019 yılının Mayıs ayında BM'nin Güney Sudan'daki misyonundaki (UNMISS) kuvvetlerin başına Hintli Korgeneral Shailesh Tinaikar'ın atanması Hindistan'ın BM misyonları çatısı altında kıtadaki etkinliğinin en önemli göstergelerinden biridir.⁵¹⁰ Yeni Delhi yönetiminin BM misyonları vasıtasıyla kıtadaki varlığı 1960'a kadar uzanmaktadır. 1948 yılından günümüze dünya genelindeki BM misyonlarına 200 bin kadar askeri birlik ve polis güçleri ile katkıda bulunan⁵¹¹ Hindistan, BM çatısı altında 1960 yılından bugüne Afrika'da gerçekleştirilen misyonlarda 35 bin civarında personel görevlendirmiştir ve 1960'dan 2008'e kadarki süreçte Kongo, Somali, Mozambik, Angola, Sierra Leone, Demokratik Kongo, Eritre-Etiyopya ve Sudan'daki misyonlara daha geniş çaplı olmak üzere, 20 kadar ayrı misyona katılmıştır.⁵¹² Hindistan; BM Demokratik Kongo İstikrar Misyonu (MONUSCO), 17 Temmuz 2020'de sonlandırılan BM Liberya Misyonu (UNMIL)⁵¹³ ve BM Güney Sudan ve Sudan (UNMISS/ UNMIS) misyonlarına katkı sunmuştur. Hindistan, Afrika'da devam eden BM misyonlarında 4207 asker ve 165 polis görevlendirmiştir.⁵¹⁴ Hindistan, Afrika'daki BM misyonları vasıtasıyla kıta

⁵⁰⁹ Ruchita Beri, "India: Providing for Peace in Africa," Minister of External Affairs <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?25966/India+Providing+for+Peace+in+Africa> [Erişim 06.06.2020].

⁵¹⁰ "Secretary-General Appoints Lieutenant General Shailesh Tinaikar of India Force Commander of United Nations Mission in South Sudan," UN <https://www.un.org/press/en/2019/sga1873.doc.htm> [Erişim 06.06.2020].

⁵¹¹ "India," UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/india> [Erişim 06.06.2020].

⁵¹² Ruchita Beri, "India's Role in Keeping Peace in Africa", *Strategic Analysis*, c. 32, S.2 (2008), s. 197-221.

⁵¹³ "Support for the implementation of the Peace Process," UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmil> [Erişim 06.06.2020].

⁵¹⁴ "Protecting civilians & consolidating peace in the Democratic Republic of Congo," UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/mission/monusco> [Erişim 06.06.2020].;

güvenliğinin temini ve istikrarında ciddi bir katılım sağlayarak, gerek Afrika Birliği kurumsal kimliği ile gerekse kıtadaki ülkelerle güvenlik bağlamında ortaklıklar geliştirmeyi ve karşılıklı işbirliklerini arttırmayı hedeflemektedir.⁵¹⁵

Afrika Birliği'nin 2000'li yılların başında gündeme getirdiği “Afrika problemlerine Afrikalı çözüm” girişimi bağlamında kıta ülkeleri kendi güvenlik sorunlarını birlik içerisinde çözüme kavuşturmayı hedeflemiştir.⁵¹⁶ Bu girişim Afrika Birliği'nin kurucu sözleşmesinin 4. Maddesinde gündeme getirilen Afrika kıtasında ortak bir savunma politikası tesis edilmesi öngörüsüne dayanmaktadır.⁵¹⁷ Bu bağlamda Afrika Birliği'nin kurumsal kimliğinin güçlendirerek kıta içi çatışma çözümlemelerinde daha fazla rol alması gündeme gelmiştir. Her ne kadar böyle bir girişim söz konusu olsa da realitede Afrika Birliği ülkeleri başta ekonomi olmak üzere birçok yapısal problemle karşı karşıya bulunmaktadır.⁵¹⁸ Afrika ülkeleri bu problemleri kıta dışı aktörle gerek askeri eğitim, silah ve cephane tedariki gerekse güvenlik işbirlikleri ile çözülebilir bir zemine taşımaya çalışmaktadır. Diğer yandan BM'nin Afrika misyonlarındaki Afrikalı asker ve polis personelin sayısı 2003 yılından itibaren kademli bir şekilde arttırılmıştır.⁵¹⁹

2017 yılı ve sonrasında ise kıtada faaliyet gösteren BM Barış gücünün yarısından fazlasını Afrikalılar oluşturmaktadır.⁵²⁰ Afrika Birliği'nin kıta istikrarına yönelik operasyonlardaki rolünü arttırması, kıta dışı aktörlerle güvenlik işbirliği boyutunu; lojistik destek, askeri kapasitenin genişletilmesi ve askeri eğitim ve teçhizat gibi alanlara taşıyarak, doğrudan müdahalelerin sınırlandırılmasına; ayrıca kıtanın

“Protecting civilians, monitoring human rights & supporting implementation of cessation of hostilities agreement,” UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmiss> [Erişim 06.06.2020].

⁵¹⁵ “India: Providing for Peace in Africa,” Minister of External Affairs <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?25966/India+Providing+for+Peace+in+Africa> [Erişim 06.06.2020].

⁵¹⁶ Serekebrhan Figueariam, “18 September 2008: African Solutions to African Problems,” Iss Africa <https://issafrica.org/iss-today/african-solutions-to-african-problems> [Erişim 06.06.2020].

⁵¹⁷ Constitutive Act of The Africa Union, AU (2000), s. 6-7.

⁵¹⁸ Hussein Solomon, “African Solutions to Africa’s Problems? African Approaches to Peace, Security and Stability”, *Scientia Militaria*, c. 43, S. 1 (2015) s. 45-76.

⁵¹⁹ Daniel H. Levine, *African Civilian Police Capacity for International Peacekeeping Operations* (Washington: The Henry L. Stimson Center, 2008), s.14.

⁵²⁰ Luisa Blanchfield; Alexis Arieff; Lauren Ploch Blanchard, *U.N. Peacekeeping Operations in Africa* (Congressional Research Service, 2019), s. 10.

güvenlik ve istikrarında Afrikalı devletlerin taleplerinin göz önünde tutulmasına uygun bir ortam yaratmıştır. Bu bağlamda Hindistan, Afrika'daki BM Barış gücü misyonlarının yanı sıra kıta ülkeleri ile ikili askeri işbirliği antlaşmaları imzalamıştır. 2019 yılının Mart ayında 17 Afrika devleti ile Hindistan-Afrika Saha Eğitim Tatbikatı yapılmıştır. BM yetkisi altında yapılan bu tatbikatta Hindistan'ın öncü rol oynaması ve kıta ile olan ilişkilerini ortak bir zemin üzerinden kurgulamaya çalışması Yeni Delhi yönetimin güvenlik ve askeri strateji bağlamında kıtada yaptığı önemli hamlelerden biridir.⁵²¹

Bölümün başında Hindistan'ın askeri varlığının ikinci ayağı diye belirttiğimiz Batı Hint Okyanusu sınırları içerisinde olan Aden Körfezi ve Doğu Afrika sahillerinin korsan faaliyetlerinden arındırılması ve bölgede Çin'i dengeleyecek bir strateji izlemesi Yeni Delhi yönetiminin güvenlik bağlamında bölgedeki stratejik çıkarlarının daha iyi anlaşılması için önemlidir. Öncelikle Hindistan'ın stratejik çıkarlar bölümünde bahsedildiği üzere enerji ithalatının çok büyük bir kısmını sağladığı Ortadoğu ve Afrika bölgelerinden gelen enerjinin deniz yoluyla taşınması başlı başına Batı Hint Okyanusu'nun güvenliğini gündeme getirmektedir. Bu bağlamda Hindistan Aden Körfezi ve Somali açıklarında artan korsanlığa karşı mücadeleye destek veren ülkelerden biri olmuştur. Diğer yandan Hint Donanması ticari gemilerin güvenliğini sağlamak ve Hint Okyanusu'ndaki çıkarlarını korumak için 2008 yılından bu yana bölgede devriye gezen gemiler yerleştirmiştir. Bu devriye gemileri bölgede 3000'den fazla ticari gemiye ve 25 bin kadar Hintli denizciye eşlik etmiştir.⁵²²

Hindistan, Hint Okyanusu'na stratejik bir önem atfetmektedir. Hindistan Savunma Bakanlığı'nın 2015 yılında yayınlandığı Hindistan Deniz Güvenliği Stratejisi'nde deniz gücünün ulusal gücün önemli bir bileşeni olduğunu, ulusal büyüme ve kalkınmanın önünü açmada kritik bir rol oynadığı ifade edilir.⁵²³ Diğer yandan eski dışişleri bakanı sekreteri Rajiv Sikri, Hindistan nüfuzunun coğrafi

⁵²¹ Shivani Sadanand Singh, "Afindex 2019: Indian Army kicks-off field training exercise with 17 "African nations in Pune," Hindustantimes <https://www.hindustantimes.com/pune-news/afindex-2019-indian-army-kicks-off-field-training-exercise-with-17-african-nations-in-pune/story-58o9EOHRXPdk2ncH44b9BN.html> [Erişim 07.06.2020].; "India Africa Field Training Exercise (IAFTX)- 2019," *Hindistan Savunma Bakanlığı*.

⁵²² Hindistan Savunma Bakanlığı, *Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy* (New Delhi: Naval Strategic Publication, 2015), s. 38-39.

⁵²³ a.g.e., s. 18.

bağlamda genişlemesinin sadece denizcilik alanında gerçekleşebileceğini iddia etmesi,⁵²⁴ Yeni Delhi yönetiminin Hint Okyanusu Bölgesi diye adlandırılan alandaki politikalarının anlaşılması açılmasından kilit bir rol oynamaktadır. Hint Savunma Bakanlığı Stratejisine göre bu bölgenin 8 ana geçidi bulunmaktadır ve bu bölgeler Hint Okyanusu'taki faaliyetlerin güvenliği için kritik bir konumdadır. Batı Hint Okyanusu özelinde Afrika'da yer alan ana geçitler; Ümit Burnu, Mozambik Kanalı, Bab el Mendeb, Süveyş Kanalı ve Hürmüz Boğazı'dır.⁵²⁵ Bölge ülkeleri ile dostane ilişkiler geliştirmeye çalışan Hint yönetiminin 2019 yılında Mozambik ile savunma işbirliğini güçlendirecek 2 Mutabakat Muhtırası imzalaması⁵²⁶, aynı yıl içerisinde Güney Afrika Cumhuriyeti ile savunmaya yönelik donanma işbirliğini arttırmayı hedefleyen stratejik bir programa imza atması⁵²⁷ ve tekrar 2019 yılında çoğunluğu Güney ve Doğu Afrika ülkelerinden oluşan 17 Afrika ülkesi ile ortak tatbikat yapması⁵²⁸ Afrika'daki güvenlik politikasında Hint Okyanusu'nun önemini gösterir niteliktedir.

Hint Donanması'nın Hint Okyanusu'nun Afrika ana kıtasına bağlı ada ülkelerinde deniz sevkiyat yollarının güvenliğini sağlamaya yönelik radar gözetleme ağıları bulunmaktadır. Hint yönetiminin yabancı topraklardaki ilk radar dinleme yeri Madagaskar'da inşa edilmiştir.⁵²⁹ İki yıl sonra Hint Diasporasının güçlü olduğu ve özel ilişkiler kurduğu Moritüs ile, 4 farklı adada 8 radarın konuşlandırıldığı bir karakol kurmak için anlaşmaya varılmıştır.⁵³⁰ Bu sahil gözetleme radar sistemleri 2011'de

⁵²⁴ Rajiv Sikri, *Challenge and Strategy: Rethinking India's Foreign Policy* (New Delhi: SAGE Publications, 2009), s. 250.

⁵²⁵ Hindistan Savunma Bakanlığı, *Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy* (New Delhi: Naval Strategic Publication, 2015), s. 19.

⁵²⁶ "India, Mozambique sign 2 MoUs to strengthen defence cooperation," Club of Mozambique <https://clubofmozambique.com/news/india-mozambique-sign-2-mous-to-strengthen-defence-cooperation-138043/> [Erişim 08.06.2020].

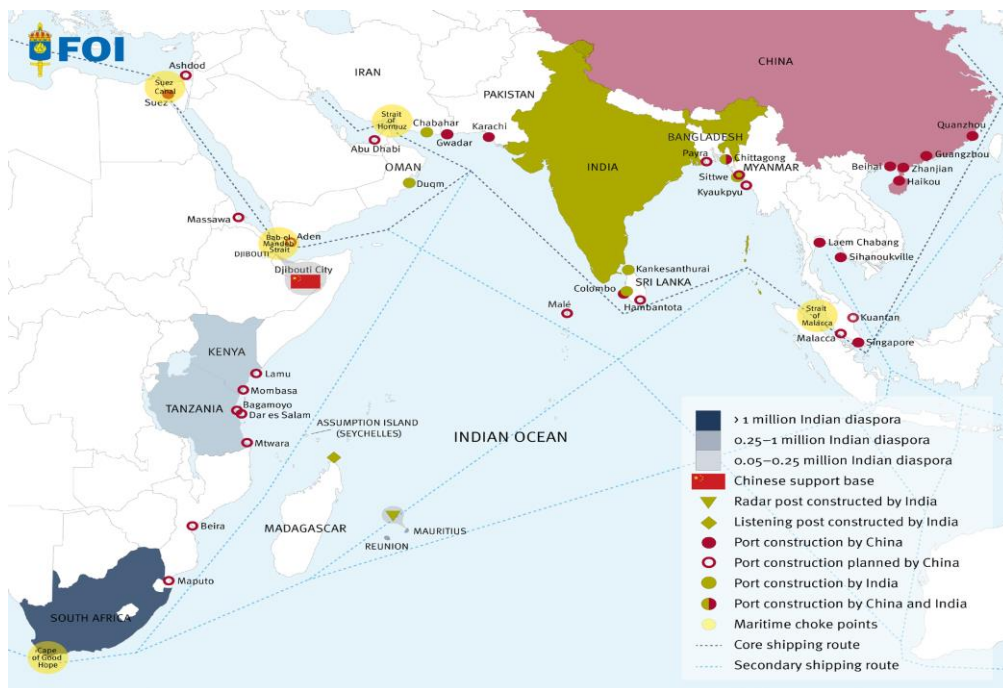
⁵²⁷ "India, South Africa seal three-year strategic programme to boost defence partnership The Economic Times <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-south-africa-seal-three-year-strategic-programme-to-boost-defence-partnership/articleshow/67693839.cms?from=mdr> [Erişim 08.06.2020].

⁵²⁸ Shivani Sadanand Singh, "Afindex 2019: Indian Army kicks-off field training exercise with 17 African nations in Pune," Hindustan Times <https://www.hindustantimes.com/pune-news/afindex-2019-indian-army-kicks-off-field-training-exercise-with-17-african-nations-in-pune/story-58o9EOHRXPDk2ncH44b9BN.html> [Erişim 08.06.2020].

⁵²⁹ Manu Pubby, "India activates first listening post on foreign soil: radars in Madagascar," Indianexpress <http://archive.indianexpress.com/news/india-activates-first-listening-post-on-foreign-soil-radars-in-madagascar/205416/> [Erişim 09.06.2020].

⁵³⁰ "Visit of MOS Dr. Shashi Tharoor to the Republic of Mauritius," High Commission of India <https://hcimauritius.gov.in/press?id=oeEva> [Erişim 09.06.2020].

kurulmuş ve iki ülke arasında veri paylaşımı antlaşması imzalanmıştır.⁵³¹ Hindistan’ın Doğu Afrika açıklarında gözetleme radar sistemleri kurduğu bir diğer ülke ise 2016 yılında Şeyşeller olmuştur.⁵³² Kurulan bu radar sistemleri sağladığı iletişim ve haberleşme ağları ile deniz ticaret ve enerji yollarındaki olası tehditlere yönelik Hint Donanmasının faaliyete geçmesi için bir avantaj sağlarken, diğer yandan bölgede özellikle Doğu Afrika ve ana karaya bağlı adalardaki liman işletmelerinde yatırımları bulunan ve bölgede nüfusunu arttıran Çin’e karşıda stratejik bir mevzi kazanmasının önünü açmaktadır.

Harita 14. Hindistan'ın Doğu Afrika'daki Askeri Varlığı ve Hint Okyanusu'nda Çin ile Nüfuz Mücadelesi

Kaynak: (FOI Sweedish Defence Agency, 2019, s. 47)

⁵³¹ “Setting up of CSRS chain in Mauritius (2011),” Indian Navy <https://www.indiannavy.nic.in/content/setting-csrs-chain-mauritius-2011> [Erişim 09.06.2020].

⁵³² Betymie Bonnelame, “New coastal radar system means better safeguards for Seychelles, official says,” Seychelles News Agency [http://www.seychellesnewsagency.com/articles/4828/New+coastal+radar+system+means+better+safeguards+for+Seychelles%2C+official+says#:~:text=New%20coastal%20radar%20system%20means%20better%20safeguards%20for%20Seychelles%2C%20official%20says,-Victoria%2C%20Seychelles%20%7C%20March&text=\(Seychelles%20News%20Agency\)%20%2D%20Seychelles,minister%20of%20foreign%20affairs%20said](http://www.seychellesnewsagency.com/articles/4828/New+coastal+radar+system+means+better+safeguards+for+Seychelles%2C+official+says#:~:text=New%20coastal%20radar%20system%20means%20better%20safeguards%20for%20Seychelles%2C%20official%20says,-Victoria%2C%20Seychelles%20%7C%20March&text=(Seychelles%20News%20Agency)%20%2D%20Seychelles,minister%20of%20foreign%20affairs%20said.). [Erişim 09.06.2020].

Hindistan Başbakanı Narendra Modi 2014'te iktidara geldiğinden bu yana Hint Okyanusu bölgesinde stratejik altyapı inşa girişimlerinde bulunmaktadır. Bu bağlamda 2015 yılında halihazırda radar sistemlerinin yerleşik bulunduğu Şeyşeller ile Assumption adasında bir donanma üssü kurulması yönünde antlaşmaya varılmıştır.⁵³³ Fakat iki hükümet 2018 yılında Hindistan'ın Seyşeller savunma kapasitesine 100 milyonluk destek kredisi ve bir savaş uçağı sağlamasına karşılık Assumption adasında bir uçuş pisti ve donanma için yanaşma tesisleri kurulması yönünde, bir önceki antlaşmayı revize eden ve bazı maddeleri saklanmış bir antlaşma yapmıştır.⁵³⁴ Bu antlaşmanın saklanan maddelerinden sızdırılma sonucu haberdar olan muhalefetin baskısı sonucu tekrar meclisten onay alamadığı için Hindistan'ın Assumption adasındaki iniş pisti ve yanaşma iskelesi girişimi belirsizliğini korumaktadır.⁵³⁵

Modi'nin bir diğer üs girişi ise Moritüs ile olmuştur. Hindistan, 2015 yılında Madagaskar'ın kuzeydoğusunda bulunan Agaléga Adaları'nda deniz ve hava ulaşım üsleri inşa etmeye yönelik stratejik altyapı oluşturmak için Moritüs ile Mutabakat Zaptı (MoU) imzalamıştır. Antlaşma bağlamında oluşturulacak tesislerin Moritüs'un savunma kuvvetlerine de katkı sağlayacağı ifade edilen bu mutabakat ile Hindistan bölgedeki nüfuzunu arttırmayı hedeflemektedir.⁵³⁶ Fakat dışarıdan bir ülkenin askeri üs kurmasına yönelik eleştirilerin dile getirildiği Moritüs'ta bu tesislerin açılıp açılmayacağı henüz netlik kazanmış değildir.⁵³⁷

Yeni Delhi yönetiminin bölgede Çin ile ciddi bir nüfuz rekabeti bulunmaktadır. Bu rekabette Çin'i dengelemek için müttefik arayışında olan Hindistan, 2016 yılında

⁵³³ Kallol Bhattacharjee, "Seychelles committed to Indian naval base," The Hindu <https://www.thehindu.com/news/international/seychelles-committed-to-indian-naval-base/article8022404.ece> [Erişim 10.06.2020].

⁵³⁴ Devirupa Mitra, "Exclusive: Details of Top Secret India-Seychelles Military Agreement Leaked Online," The Wire <https://thewire.in/external-affairs/in-embarrassing-leak-details-of-top-secret-india-seychelles-military-agreement-made-public> [Erişim 10.06.2020].

⁵³⁵ Rezaul H Laskar, "India, Seychelles agree to work on Assumption Island naval base Project," Hindustantimes <https://www.hindustantimes.com/india-news/india-seychelles-agree-to-work-on-assumption-island-project-respect-concerns/story-OnlhY13WxOgbJDTdGZlJaL.html> [Erişim 10.06.2020].

⁵³⁶ "List of Agreements/MoUs signed between India and Mauritius during the visit of the Prime Minister to Mauritius (March 11, 2015)," Minister of External Affairs <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?24900/List+of+AgreementsMoUs+signed+between+India+and+Mauritius+during+the+visit+of+the+Prime+Minister+to+Mauritius+March+11+2015> [Erişim 10.06.2020].

⁵³⁷ David Pilling, "India's plans on archipelago in Mauritius cause unease," Financial Times, <https://www.ft.com/content/30199e16-d6d7-11e8-a854-33d6f82e62f8> [Erişim 10.06.2020].

başlattığı Japonya ile askeri, lojistik bir pakt imzalamaya yönelik görüşmeleri 2019 yılında antlaşma noktasına getirse de henüz kesinleşmiş bir durum yoktur.⁵³⁸ Diğer yandan Hindistan, 2016 yılında ABD ile savunma lojistik antlaşması⁵³⁹ ve 2018 yılında Fransa ile karşılıklı lojistik destek antlaşması imzalayarak⁵⁴⁰, Hint Donanmasının Hint-Pasifik denizindeki Çin'in nüfuzunu ve genişlemesini dengelemeye yönelik adımlar atmıştır. Böylece Hindistan bir yandan kendi deniz stratejisi bağlamında Hint okyanusundaki çıkarlarını korumaya çalışırken, diğer yandan da deniz hatlarının ve ticaretinin güvenliğine yönelik tehditlerle daha etkili bir mücadele geliştirmenin yollarını aramaktadır.

3.11. BAE'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

Afrika Boynuzu'nda yükselen aktörlerden biri olan Birleşik Arap Emirlikleri 2015 yılında Eritre'nin Assab şehrinde bir askeri üs inşa sürecine başladı. Bu askeri tesis, uçak sığınıklarına sahip bir askeri hava sahası, donanma limanı, depolama alanları ve askeri barınaklardan oluşmaktadır.⁵⁴¹ BAE'nin bölgedeki politikasında kritik yol oynayan bu üs, Arap Baharı sürecinde Suudi Arabistan ve BAE yönetimleri ile İran arasında bir nüfuz mücadelesi alanına dönüşen Yemen'deki iç savaşta kilit bir rol oynamaktadır.⁵⁴² BAE, Suudi Arabistan koalisyonu ile Assab'daki üslerden kaldırdığı askeri uçaklarla Yemen'deki savaşa müdahil olurken, Afrika Boynuzu açıkları ve Kızıldeniz'de de etkin bir şekilde varlık göstermektedir. Bu bağlamda BAE, bölgede bulunan deniz kuvvetleri ile iç savaşın devam ettiği Yemen'in güneyindeki limanları abluka altına almakta ve Afrika Boynuzu açıklarındaki korsan faaliyetlerine karşı mücadele etmektedir. BAE'nin askeri faaliyetleri aynı zamanda bölgedeki diğer

⁵³⁸ Anirban Bhaumik, "India, Japan to ink pact to share military logistics," Deccanherald <https://www.deccanherald.com/national/india-japan-to-ink-pact-to-share-military-logistics-781355.html> [Erişim 10.06.2020].

⁵³⁹ "India and the US Sign the Logistics Exchange Memorandum of Agreement," Indian Defence Review <http://www.indiandefencereview.com/news/india-and-the-us-sign-the-logistics-exchange-memorandum-of-agreement-lemoa/> [Erişim 10.06.2020].

⁵⁴⁰ "India, France sign strategic pact on use of each other's military bases," Times Of India <https://timesofindia.indiatimes.com/india/india-france-sign-strategic-pact-on-use-of-each-others-military-bases/articleshow/63248889.cms> [Erişim 10.06.2020].

⁵⁴¹ "Analysis of the UAE Military Base in Assab-Eritrea," Tesfa News <https://www.tesfanews.net/analysis-uae-military-base-assab-eritrea/> [Erişim 22.06.2020].

⁵⁴² Gerald M. Feierstein, "Iran's Role in Yemen and Prospects for Peace," MEI <https://www.mei.edu/publications/irans-role-yemen-and-prospects-peace> [Erişim 22.06.2020].

stratejik çıkarları için de bir önem taşımaktadır. Assab üstünden Yemen'deki İran destekli Husilere karşı hava ve deniz üstünden yaptığı saldırılar ve bölge sularındaki etkin faaliyetleri, BAE devi Dubai Ports World (DP) şirketinin sıkıntılı bir pozisyon içerisinde olduğu Cibuti limanındaki konteynır liman işletmesinin konumu için de olumlu bir katkı sağlayabilir.⁵⁴³

BAE'nin Afrika Boynuzu'ndaki diğer askeri stratejik hamlesi ise Somaliland özerk bölgesinde Berbera'daki askeri üstür. 2017 yılında Somaliland Özerk Yönetimi ile antlaşma imzalayan BAE 442 milyon dolar karşılığında Berbera limanı inşası ve gelişimi ile birlikte 30 yıllığına askeri bir üs bulundurma üzerine antlaşmaya varmıştır.⁵⁴⁴ Somali Merkezi Hükümeti ve BM tarafından geçersiz kabul edilen bu antlaşmaya rağmen BAE'nin bölgede varlık göstermesi, Bab-ül Mendep Boğazı ve Kızıldeniz'deki deniz ticaretini ve güvenliğini korumak için kilit rol oynamaktadır.⁵⁴⁵ BAE'nin Somali merkezi hükümeti ve uluslararası kamuyou nazarında olumsuz karşılanan bu hamlesi, Somaliland Özerk bölgesi hükümeti ve merkezi hükümet arasında gerilimlere sebep olmuştur. Somali federal parlamentosunun DP'nin Berbera limanı hisselerinin %65'i ve işletme imtiyazlarına yönelik antlaşmayı reddetmesi bölgede tansiyonu arttırmıştır.⁵⁴⁶ DP şirketinin Cibuti'deki limana alternatif olarak açmayı planladığı Berbera limanının Kızıldeniz hattından giden ticaret gemileri için bölgesel bir aktarma merkezi olması planlanmıştır.⁵⁴⁷

Somali Hükümeti'nin Somaliland özerk yönetimi dışında, BAE, merkezi hükümetten bağımsız Puntland özerk yönetimi ile de 336 milyon dolara mal olacağı

⁵⁴³ Zach Vertin, *Red Sea Rivalries: The Gulf, the Horn, & the New Geopolitics of the Red Sea* (Brookings Doha Center, 2019), s.3-4.

⁵⁴⁴ "Analysis: Somaliland Has Set A New Setback For UAE Ambitions In The Horn Of Africa," Emirates Leaks <https://emiratesleaks.com/en/analysis-somaliland-set-new-setback-uae-ambitions-horn-africa/> [Erişim 23.06.2020].

⁵⁴⁵ Nizar Manek, "U.A.E. Military Base in Breakaway Somaliland to Open by June," Bloomberg <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-11-06/u-a-e-military-base-in-breakaway-somaliland-seen-open-by-june> [Erişim 23.06.2020].

⁵⁴⁶ Martin Plaut, "The UAE's strategy in the Horn: military bases and owning ports," Eritrea Focus <https://eritrea-focus.org/the-uaes-strategy-in-the-horn-military-bases-and-owning-ports/> [Erişim 23.06.2020].

⁵⁴⁷ Abdi Latif Dahir, "The UAE is expanding its influence in the Horn of Africa by funding ports and military bases," Quartz Africa <https://qz.com/africa/955585/in-somalia-and-eritrea-the-united-arab-emirates-is-expanding-its-influence-by-building-ports-and-funding-military-bases/> [Erişim 23.06.2020].

tahmin edilen Bosaso limanı için bir antlaşma imzalamıştır. Antlaşmaya göre DP şirketi limanın 30 yıllık işletme imtiyazını elinde bulunduracaktır.⁵⁴⁸ BAE, Bosaso limanını şimdilik askeri operasyonlar için kullanmamakla beraber Puntland'da korsanlıkla mücadele için deniz polis kuvvetlerine yönelik güvenlik eğitimi vermekte ve denetlemektedir.⁵⁴⁹ BAE'nin Somali'deki konumlanışı Yemen'deki nüfuz savaşında elini güçlendirecek stratejik kazanımlar elde etmesi, bölgedeki liman işletmelerinin imtiyazlarını alarak deniz ticaretinde etkin olması ve Kızıldeniz, Babul Mendep ile Afrika Boynuzu açıklarındaki deniz sevkiyat yollarında güvenliğini sağlayarak ticari çıkarlarını güvenceye alması ve bölgedeki Türk- Katar nüfuzuna karşı elini güçlendirmesine olanak sağlayacaktır.

Harita 15. BAE'nin Afrika Boynuzu'ndaki Askeri Üsleri ve Limanları

Kaynak: (InsightTurkey, 2018; <https://www.insightturkey.com/articles/military-bases-in-the-foreign-policy-of-the-united-arab-emirates>)

⁵⁴⁸ a.g.k.

⁵⁴⁹ "UAE Terminates Somalia Training Mission," Tesfa News <https://www.tesfanews.net/uae-terminates-somalia-military-training-mission/> [Erişim 23.06.2020].

Libya'ya bakıldığında ise BAE yönetiminin Halife Hafter'i açıktan desteklediği görülmektedir. 3 bin ton askeri teçhizat yardımı yapan⁵⁵⁰ ve paralı asker temin eden BAE yönetimi⁵⁵¹, 2016 yılında al-Khadim'de bir hava üssü kurarak ülkenin çeşitli yerlerinde drone saldırılarında bulunmuş ve bu üs üzerinden Hafter milislerine destek vermiştir.⁵⁵² BAE'nin bu girişimleri Libya'daki kaosu beslerken, Sarrac Hükümeti'nin çağrısı üzerine Türkiye ile antlaşmaya varan Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti, Türkiye'nin askeri desteği üzerine Hafter'in ilerleyişini durdurmayı başarmıştır.

Halihazırda devam eden savaşta sürecin nereye evrileceği net olmamakla beraber başta BAE, Mısır, Suudi Arabistan, Rusya ve Fransa gibi aktörlerin kendi çıkarları bağlamında desteklediği Hafter'in Türkiye destekli Libya Mutabakat Hükümeti Kuvvetlerine bağlı ordunun karşısında geri çekilmeye başlaması ibrelerin değiştiğini göstermektedir. BAE'nin bu bağlamda kendisine ideolojik tehdit olarak gördüğü Türkiye'nin bölgeye nüfus etmesini engellemek için gönderdiği insansız hava araçları, tanksavar ve uçaksavar füzeler, havadan karaya atış yapan füzeler, gece görüş dürbünleri ve zırhlı araçlar gibi birçok askeri teçhizat temini⁵⁵³ ve Mısır ile ortak hareket ederek sahada varlığını göstermesi bir nüfuz mücadelesi içinde olduğunu göstermektedir. Diğer yandan tüm bu maddi ve askeri desteğe rağmen⁵⁵⁴ Türkiye'nin sahaya girmesiyle Hafter milislerinin Vatiyye gibi stratejik bir üssü kaybetmesi ve ele geçirdiği bölgelerin tekrar kaybedilme riskiyle karşı karşıya kalması başta BAE olmak üzere bölgedeki tüm Hafter destekçisi aktörleri zor duruma düşürmüştür.

⁵⁵⁰ “French sources: UAE sent 3,000 tons of military support to Haftar,” The Libya Observer <https://www.libyaobserver.ly/news/french-sources-uae-sent-3000-tons-military-support-haftar> [Erişim 24.06.2020].

⁵⁵¹ “UN: UAE sent mercenaries to help Haftar in Libya,” Middle East Monitor <https://www.middleeastmonitor.com/20200515-un-uae-sent-mercenaries-to-help-haftar-in-libya/> [Erişim 24.06.2020].

⁵⁵² Alex Gatopoulos, “Largest drone war in the world: How airpower saved Tripoli,” Aljazeera <https://www.aljazeera.com/news/2020/05/libya-battle-sky-air-superiority-changed-war-200527135230131.html> [Erişim 24.06.2020].

⁵⁵³ Mustapha Dalaa, Said İbicioğlu, Gülşen Topçu, “BAE, Hafter'e askeri destek için Abu Dabi'den Libya'ya hava köprüsü kurdu,” AA <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bae-haftere-askeri-destek-icin-abu-dabiden-libyaya-hava-koprusu-kurdu/1738570> [Erişim 24.06.2020].

⁵⁵⁴ خالد (@khalid22900), “القبض تم الذين المرتزقة ومعهم السودانية الأمنية للقوات صحفي مؤتمر دارفور من,” السودان ثروه من شباب انهم عليهم قال مرتزق 122 الرجمه اسطبل صفوف في للقتال متوجهون وهم اليوم صباح عليهم الغالي,” Twitter, <https://twitter.com/khalid22900/status/1277349108144054272> [Erişim 24.06.2020].

3.12. Türkiye'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

Türkiye gibi yükselen bölgesel aktörlerin barışı koruma ve barış inşası faaliyetlerine ilişkin stratejik tahlillerin sayısı son yıllarda giderek artmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye gibi yükselen güçlerin kıtada geleneksel aktörler olarak tarif edilen eski sömürgeci devletlere alternatif ve yenilikçi politikalar geliştirildiği tartışılmaktadır.⁵⁵⁵ Türkiye'nin barış inşa süreci politikalarının nasıl işlediğini açık bir şekilde belirten bir stratejik belgesi bulunmamakla beraber, gerek faaliyet gösterdiği bölgelerde uyguladığı politikalar, gerekse ikili ilişkiler üzerinden attığı somut adımlarla Ankara'nın barış inşa stratejisini takip etmek mümkündür. Bu bağlamda Türkiye'nin barışı koruma ve inşa sürecindeki yaklaşımında kalkınma kavramı önemli bir yer tutmaktadır. İktisadi, sosyal ve siyasi açıdan çok yönlü olan bu kalkınma stratejisinin en önemli ayakları olarak merkezî hükümetlerin iyi bir yönetim sağlamasını desteklemek, devlet kurumlarını güçlendirmek ve toplumsal barışta istikrarı sağlanmak ön plana çıkmaktadır.⁵⁵⁶ Bu minvalde, Türkiye'nin siyasi, güvenlik ve ekonomik açıdan istikrarsızlık yaşan Somali'ye yönelik kalkınma ve yardım modeli Türk tipi kalkınma ve barışı inşa projesinin kayda değer bir örneği olarak okunabilir.⁵⁵⁷

Türkiye'nin barış ve güvenlik çerçevesinde uluslararası ortaklık ile Afrika'da ilk konuşlandığı bölge 1993-1995 yılları arasında Somali olmuştur. 1993-1995 yılları arasında Somali'de gerçekleşen UNOSOM II operasyonunda Türkiye'nin bu çok uluslu gücün komutanlığını üstlenmesi Türk dış politikasında bir ilk teşkil eder.⁵⁵⁸ Ardından Afrika Eylem Planı ile Afrika politikasının çerçevesini oluşturan Türkiye, BM'nin Afrika'da Barış ve İstikrarın Sağlanmasına yönelik ortak misyonlarına katkı sağlamıştır. Türkiye bu kapsamda, Afrika'da BM çerçevesinde Demokratik Kongo Cumhuriyeti (MONUC), Sudan (UNMIS), Darfur (UNAMID), Sierra Leone

⁵⁵⁵ Charles T. Call ve Cedric de Coning Call, "Conclusion: Are Rising Powers Breaking The Peacebuilding Mold?", Richmond, O. P. (Ed), Björkdahl ve A. (Ed), Visoka, G. (Ed), *Rethinking Peace and Conflict Studies* (Londra: Palgrave Macmillan, 2017), s. 251; Oliver P. Richmond ve Ioannis Tellidis, *The BRICS and International Peacebuilding* (NOREF Report, 2013).

⁵⁵⁶ Auveen Woods ve Onur Sazak, *Turkey's Approach to Peace Building: Principles, Policies and Practices* (İstanbul; İstanbul Policy Center, 2016), s. 3.

⁵⁵⁷ Mahad Wasuge, *Turkey's Assistance Model in Somalia: Achieving Much with Little* (Mogadishu: The Heritage Institute, 2016).

⁵⁵⁸ "Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları", TSK, <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme>, [Erişim 08.07.2020].

(UNIOSIL), Fildişi Kıyısı (UNOCI), Orta Afrika Cumhuriyeti (MINUSCA), Burundi (ONUB), Çad (MINURCAT), Liberya (UNMIL) operasyonlarına polis gücü, sivil ve askeri personel katkısı sunmuştur. Somali ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Sudan ve Darfur'daki BM operasyonlarına az sayıda askeri katkı ve diğer operasyonlara mütevazı sayıda polis gücü ile destek olan Türkiye, 2000'li yıllara kadar BM Afrika misyonlarında çok fazla kendisini gösterememiştir.⁵⁵⁹

2005 yılının Afrika yılı ilan edilmesi, 2008 yılında Afrika Birliği ile Türk-Afrika İşbirliği zirvesinin ilkinin gerçekleşmesi ve Türkiye'nin aynı yıl Afrika Birliği'nin stratejik ortağı kabul edilmesi ile Ankara kıtadaki politikalarında daha etkin ve istikrarlı bir yol takip etmeye başlamıştır. Bu vizyon çerçevesinde Türkiye'nin halihazırda 22 Afrika ülkesi ile Savunma Sanayi İşbirliği antlaşması bulunmaktadır.⁵⁶⁰ Öte yandan 2014 yılı itibarıyla Afrika'dan 2202 kişiye askeri eğitim vermiş; ilerleyen yıllarda bu rakam daha da yükselmiştir.⁵⁶¹ Karşılıklı stratejik ortaklığa evrilen Türkiye-Afrika Birliği ilişkileri çerçevesinde 2015 yılında ikincisi yapılan Türkiye-Afrika Birliği zirvesinin barış ve güvenlik başlığı altında terörle mücadele, deniz güvenliğinde işbirliğinin artırılması, var olan askeri ve polis eğitim işbirliği ve savunma sanayi işbirliği antlaşmalarının yanı sıra güvenlik bağlamında teknoloji ve bilim alanlarında da ortak çalışmaların yapılması planlanmıştır.⁵⁶² Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) askeri işbirliği içinde olunan ülkelere ateşeler göndererek işbirliği ve eğitim çerçevesinde söz konusu ülkelerdeki gelişmeleri takip etmektedir. TSK'nın Afrika'da Nijerya, Somali, Kenya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Senegal, Tanzanya, Cibuti, Etiyopya,

⁵⁵⁹ TUBAKOV <http://tubakov.org/about-the-project> [Erişim 08.07.2020].

⁵⁶⁰ “Türkiye ile Gine Arasında Savunma Sanayii İşbirliği İmzası”, TC Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı <https://www.ssb.gov.tr/Website/contentList.aspx?PageID=1906&LangID=1> [Erişim 08.07.2020].

⁵⁶¹ “Türkiye Afrika İlişkileri,” Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> [Erişim 08.07.2020].

⁵⁶² “Afrika-Türkiye Ortaklığı Eylem Planı 2015-2019”, TC Dışişleri Bakanlığı <http://afrika.mfa.gov.tr/data/turkiye-afrika-ortak-uygulama-planı-2015-2019.pdf> [Erişim 08.07.2020].

Gana, Mali, Gine, Uganda ve Sudan olmak üzere 19 ülkede askeri ataşeliği bulunmaktadır.⁵⁶³

Türkiye'nin Afrika'daki stratejik ilişkilerinde Somali ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Afrika Boynuzu'nda artan korsan faaliyetleri Türkiye'nin bölge ile ticaretini etkilemektedir. Bu bölgeden her yıl ortalama 360-380 Türk bayraklı ve Türkiye ile bağlantılı ticaret gemisi geçmektedir. Ankara yönetimi güvenliğin sağlanması için BMGK kararlarına uygun olarak Deniz Kuvvetleri aracılığıyla 2009 yılında bu bölgede faaliyetlere başlamıştır.⁵⁶⁴ 2020 yılı itibarıyla halihazırda Aden Körfezi'nde faaliyet gösteren Türk Deniz Kuvvetlerinin görevi bir sene daha uzatılmıştır.⁵⁶⁵ Türkiye'nin 2011'de gerçekleştirdiği Somali açılım planı, ekonomik ilişkiler ve dış yardımların ön plana çıktığı bir politikadan siyaset ve güvenlik konularında da kapsayıcı politikalar üretmeye yönelen bir girişim olarak, Afrika politikaları bağlamında, önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Çalışmanın stratejik çıkarlar kısmında da belirtildiği üzere Somali'de istikrarın sağlanması için ekonomik, siyasi ve askeri birçok girişimde bulunan Türkiye bu ülke ile 2012 yılında askeri eğitim antlaşması ve 2015 yılında ise savunma sanayi işbirliği antlaşması imzalayarak stratejik ilişkilerini derinleştirmiştir. Bu antlaşma çerçevesinde Mogadişu'da inşaatına başlanan askeri eğitim tesisleri 2017 yılında faaliyete geçmiştir. Somalili yetkililer tarafından olumlu karşılanan ve Somali ordusunun yeniden inşasının bir parçası olarak görülen bu askeri eğitim üssünün tek seferde 1500 kişilik bir birliği eğitime kapasitesi bulunmaktadır. Bu eğitim üssü ile 10 binden fazla askerin eğitimi planlanmaktadır.⁵⁶⁶ Somali'nin halihazırda aşağı yukarı

⁵⁶³ “Ataşelikler,” TSK <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Ataselikler> [Erişim 08.07.2020].

⁵⁶⁴ Elem Eyrice Tepeciklioğlu, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler Fırsatlar ve Engeller* (Ankara: Nobel, 2019), s. 37-38.

⁵⁶⁵ Adem Balta, “Türk askerinin Aden Körfezi'ndeki görev süresi 1 yıl daha uzatıldı,” AA <https://www.aa.com.tr/tr/politika/turk-askerinin-aden-korfezindeki-gorev-suresi-1-yil-daha-uzatildi/1725432> [Erişim 09.07.2020].

⁵⁶⁶ Abdulkarim Y. Abdulle ve Bulut Gurbinar, “Turkey's Engagement in Somalia: A Security Perspective”, *A Peer-Reviewed Academic Journal for Somali Studies*, c. 4 (2019), s. 53-71.

20 bin kişilik ordu kapasitesi olduğu düşünüldüğünde, bu durum Türkiye-Somali ilişkilerinin stratejik boyutunun ne denli kuvvetli olduğunu gösterir niteliktedir.⁵⁶⁷

Somali halkının ve yönetiminin Müslüman olması, Türkiye'nin sömürgeci olmayan geçmişi ve bölge halkıyla derin tarihsel bağlarının olması, Ankara'yı bu ülkede gerçekleştirilen yardım ve kalkınma faaliyetlerinde diğer aktörlerden bir adım öne taşımaktadır. Diğer yandan Afrika Birliği, 2007 yılından günümüze Somali'de eş-Şebab terör örgütüne karşı mücadele vermek için konumlandığı Barış Gücü birliklerini kademeli olarak geri çekme ve 2020 yılı Aralık ayı itibarıyla tamamen bölgeden ayrılma ve sorumluluğu yerel güçlere devretme yönünde bir karar almıştır.⁵⁶⁸ Bu durum göz önüne alındığında, Somali ile geliştirdiği stratejik ortaklık çerçevesinde Türkiye'nin ilerleyen yıllarda birliklerin eğitimi, askeri lojistik ve altyapı gibi konularda bölgedeki askeri varlığını arttıracakı öngörülebilir.⁵⁶⁹

Türkiye'nin Afrika Boynuzundaki bir diğer stratejik hamlesi ise Sevakin adasıdır. 2017 yılının Aralık ayında dönemin Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir ile imzalanan antlaşmayla Türkiye'ye tahsis edilen Sevakin adası Kızıldeniz'de stratejik bir konuma sahip olmuştur. Sevakin adası üzerinde henüz askeri üsle ilgili resmi açıklamalar bulunmasa bile Türkiye'nin 2018'de Sudan'la savunma işbirliği bağlamında yaptığı görüşmeler adada bir üs kurulup kurulmayacağı yönünde çeşitli tartışmalar gündeme getirmiştir.⁵⁷⁰ 2019 yılında Sudan'da gerçekleşen darbe ile Türkiye-Sudan ilişkileri Ömer el Beşir zamanındaki gibi güçlü olmaktan çıksa da,

⁵⁶⁷ “Somalia Military Strength (2020),” Global Fire Power https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=somalia [Erişim 09.07.2020].

⁵⁶⁸ Samuel Okiror, “Countdown to AMISOM withdrawal: Is Somalia ready?,” The New Humanitarian <https://www.thenewhumanitarian.org/fr/node/259323#:~:text=It%20has%20been%20in%20Somalia,will%20probably%20number%20just%2020%2C000>. [Erişim 09.07.2020].

⁵⁶⁹ Elem Eyice Tepeciklioğlu, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler Fırsatlar ve Engeller* (Ankara: Nobel, 2019), s. 42.

⁵⁷⁰ Sarp Özer, “Milli Savunma Bakanı Akar, Sudan'da temaslarda bulundu,” AA <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/milli-savunma-bakani-akar-sudanda-temaslarda-bulundu/1304172> [Erişim 09.07.2020].; Ece Göksedef, “Sudan'da darbe: Türkiye, Ömer El Beşir'in devrildiği ülkeye ne kadar yatırım yaptı?,” BBC <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47926030> [Erişim 09.07.2020].

ivme kaybetmeden sürdürülmeye devam etmektedir. Şu anda Sevakin’de herhangi bir üs kurulması gündemde değildir.⁵⁷¹

Türkiye’nin Afrika politikasında askeri anlamda bir diğer kritik bölge ise Libya’dır. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de “Mavi Vatan” tezi çerçevesinde uluslararası hukuka dayanarak hak iddiasında bulunması, karasularının güvenliği meselesi bağlamında okunduğunda, Türkiye’nin Libya sahasında oynadığı rol kritik bir öneme sahiptir. Türkiye’nin Afrika’daki stratejik çıkarları başlığında da bahsedildiği üzere Ulusal Mutabakat Hükümeti’nin Aralık 2019’daki resmi çağrısı üzerine Ankara bölgede askeri olarak da varlık göstermeye başlamıştır. Türkiye’nin sahaya girmesi ile BAE ve Rusya destekli Hafter güçlerinin ilerleyişi durmuş ve dengeler değişmiştir.⁵⁷² Özellikle Türk yapımı SİHA’ların savaşta oynadığı rolün güç dengelerini değiştirmede büyük pay sahibi olması, Türkiye’yi sahada belirleyici bir aktör konumuna getirmiştir.⁵⁷³

Libya’da savaşın hala devam etmesi, nihai sonucun belirsizliğini korusa da Türkiye’nin bölgede askeri varlığının artacağını öngörebiliriz. Ankara, bir yandan Libya Ulusal Kurtuluş Ordusu’nun Hafter güçlerine karşı savaşına destek verirken, diğer yandan Libya ile işbirliklerini çok boyutlu bir şekilde devam ettirmektedir. Askeri olarak Libya ordusunun yeniden yapılandırılmasına ilişkin çabalar, petrol sahalarında sondaj faaliyetleri ve şehirlerin yeniden inşası için müteahhitlik çalışmaları gibi konular yine bu işbirliği çerçevesinde değerlendirilmektedir.⁵⁷⁴ Öte

⁵⁷¹ Tuğçenur Yılmaz ve Zuhale Demirci, “Türkiye ile Sudan daha da yakınlaşacak,” AA <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-ile-sudan-daha-da-yakinlasacak/1556303> [Erişim 09.07.2020].

⁵⁷² Yumna Salmi, “Libya to officially ask Turkey for military aid,” AA <https://www.aa.com.tr/en/africa/libya-to-officially-ask-turkey-for-military-aid-/1684661> [Erişim 10.07.2020].; Yusuf Özcan, “Fransız L’Opinion gazetesi: Türkiye’nin Libya’daki askeri müdahalesi sahadaki durumu değiştirdi,” AA <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransiz-lopinion-gazetesi-turkiyenin-libyadaki-askeri-mudahalesi-sahadaki-durumu-degistirdi/1848997> [Erişim 10.07.2020].

⁵⁷³ “Le Monde: Turkish Drone shifting balance of military power in Libya,” Middle East Monitor <https://www.middleeastmonitor.com/20200423-le-monde-turkish-drone-shifting-balance-of-military-power-in-libya/> [Erişim 10.07.2020].

⁵⁷⁴ Kıymet Sezer, “Libya’ya iki üs daha: TSK yakında sondaj faaliyetlerine de başlanacak Libya’da kalıcı 2 üs kurma hazırlığında,” Yeni Şafak <https://www.yenisafak.com/dunya/libyaya-iki-us-daha-tsk-yakinda-sondaj-faaliyetlerine-de-baslanacak-libyada-kalici-2-us-kurma-hazirliginda-3544376> [Erişim 11.07.2020].; “Reuters: ‘Türkiye Libya’da inşa faaliyetlerine başlamaya hazır’,” BBC <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53114177> [Erişim 11.07.2020].

yandan Türkiye'nin Vatiyye hava üssüne SİHA\İHA ile hava savunma sistemlerini konuşlandırması planlanmaktadır. Hava tahkim güçlerinin yerleştireceği Vatiyye üssü ile Hâlihazırda Türkiye'nin Libya sahillerinde deniz-hava-kara müşterek harekât konsepti dahilinde bulunan görev birliklerine dahil deniz kuvvetlerinin kalıcı olması için Misrata'da bir üs daha açılması planlanmaktadır.⁵⁷⁵

Libya'da Ulusal Mutabakat Hükümeti ile birlikte hareket eden Türkiye'nin Hafter tarafından bombalanan bir askeri koleje mensup 190 öğrenciyi, askeri işbirliği çerçevesinde, Türkiye'de eğitim almak için misafir etmesi Trablus-Ankara arasındaki stratejik askeri ilişkilerin uzun vadede güçleneceği yönünde sinyaller vermektedir.⁵⁷⁶ Halihazırda devam eden Libya'daki savaşta Fransa'nın Türkiye'ye karşı olumsuz tavrı, Türkiye Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın Temmuz 2020'deki Libya ziyaretinde eleştirisiyle karşılanmış ve Türk ordusunun UMH'yi sonuna kadar destekleyeceği ifade edilmiştir.⁵⁷⁷ Libya'da kilit aktörlerden biri haline gelen Türkiye'nin UMH ile askeri ve diğer alanlarda yaptığı işbirlikleri sayesinde savaşın gidişatını değiştirmesi bölgede hızlıca yükselen bir güç olmasının önünü açmıştır. Bu durum Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de göstereceği başarıyla doğru orantılı ilerleyecek gibi görünmektedir.

⁵⁷⁵ Kıymet Sezer, "Libya'ya iki üs daha: TSK yakında sondaj faaliyetlerine de başlanacak Libya'da kalıcı 2 üs kurma hazırlığında," Yeni Şafak <https://www.yenisafak.com/dunya/libyaya-iki-us-daha-tsk-yakinda-sondaj-faaliyetlerine-de-baslanacak-libyada-kalici-2-us-kurma-hazirliginda3544376> [Erişim 11.07.2020].; "Turkey says Committee approves military deal with Libya," Yeni Şafak News, <https://www.yenisafak.com/en/news/turkey-says-committee-approves-military-deal-with-libya-3507546>, [Erişim 11.07.2020].

⁵⁷⁶ "190 Libya military students head to Turkey for training," Middle East Monitor <https://www.middleeastmonitor.com/20200706-190-libya-military-students-head-to-turkey-for-training/> [Erişim 12.07.2020].

⁵⁷⁷ "Hulusi Akar Libya'da BBC'ye konuştu: Bazı ülkeler NATO'yu Türkiye'ye karşı araç olarak kullanmaya çalışıyor," CNN Türk <https://www.cnnurk.com/turkiye/son-dakika-hulusi-akar-libyada-bbcye-konustu-bazi-ulkeler-natoyu-turkiyeye-karsi-arac-olarak-kullanmaya-calisiyor> [Erişim 12.07.2020].; "Akar: Sonuna kadar Libya'dayız," DW <https://www.dw.com/tr/akar-sonuna-kadar-libyaday%C4%B1z/a-54049105> [Erişim 12.07.2020].

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminin bitişinden kısa bir süre sonra 2000’li yıllarda Afrika, kıta dışı aktörlerin odak noktası olmaya başlamıştır. Bu tez temel olarak bölgede öne çıkan dış aktörlerin, Afrika ile geliştirdikleri askeri ilişkilere odaklanmaktadır. Bu aktörlerin kıtadaki askeri varlıklarının daha iyi anlaşılması için stratejik çıkarlarını oluşturan faktörlerin belirlenmesi gerekir. Bu faktörlerin daha net ortaya koyulmasında ise söz konusu aktörlerin Afrika’daki tarihsel arka planına bakmak şarttır. Bu tarihsel bağların ortaya koyulması, o aktörlerin kıtadaki bugünkü konumunu, kıtaya dair algı ve yaklaşımlarını anlamak için bir şablon oluşturması bakımından önemlidir. Çalışma kapsamında ortaya çıkarıldığı üzere, sömürge döneminin geleneksel aktörleri, Afrika’nın iç dinamikleriyle değişen konjonktüre uygun bir güvenlik söylemi geliştirmekte ve stratejik çıkarlarını buna göre belirlemektedir. Bu açıdan, Soğuk Savaş döneminde kıtada ideolojik mücadele ve güç yansıtması yarışında olan Moskova ve Washington’un, Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen güvenlik algısı ve stratejik çıkarları doğrultusunda kıtadaki varlıklarını yeniden şekillendikleri görülmektedir.

Bugün Rusya, özellikle Soğuk Savaş döneminden kalma silah satışlarına yönelik politikalarını Afrika’da farklı konseptlerle de olsa devam ettirmektedir. Askeri varlık gösterme çerçevesinde Afrika’daki güç mücadelesi oyununa çok sayıda küresel ve bölgesel aktörün dahil olması, bu dış aktörler arasında çıkar çatışmaları ve rekabet yaşanmasına neden olmaktadır. 2000’li yıllarda kıta dışı aktörlerin yanı sıra Afrika ülkelerinin de bölge meselelerine Afrika Birliği çerçevesinde ağırlık koyması, bu devletlerin dış aktörlerle ilişkilerini çeşitlendirebilecek alternatif bir zemin oluşturmuştur.

Kıta dışı aktörlerin faaliyetlerini, Brams’ın hareket teorisi çerçevesinde sunduğu “hareket gücü” ve “emir gücü” konseptleri perspektifinden değerlendirdiğimizde, çıkarlarını maksimize etmeye çalışan aktörlerin farklı dinamiklerin devreye girmesiyle oyuncu kabiliyetlerinin gücüne oranla asimetrik bir şekilde yansıtma yaparak oyun sıralamasını belirleme yönünde bir durum sergilediklerini söyleyebiliriz. Türkiye’nin Libya denklemine emir gücü konsepti

bağlamında drone saldırılarını başarıyla yönetmesi örneğinde görüldüğü üzere, sahada gücüne oranla yaptığı şaşırtıcı hamleler sayesinde, oyunu kurgulayabilecek aktörlerden biri konumuna gelmesi bu bağlamda değerlendirilebilir.

Öte yandan ABD'nin 'Lily Pad' (Nilüfer Yaprağı) konseptiyle Afrika'da teröre karşı mücadele bağlamında sahada daha esnek, manevra alanı geniş ve az maliyetli bir model geliştirerek güç yansıtmada bulunması, güvenlik ve stratejik çıkarları koruma çerçevesinde hareket gücünü sahadaki emir gücüne konsolide etmesi yönünden avantajlar sağlamaktadır.

Avrupalı aktörlerin Afrika'daki stratejik çıkarlarının ortak paydası ise Avrupa'ya yönelik illegal göçlerin engellenmesidir. Her ne kadar özelde Fransa, İtalya, Almanya ve İspanya'nın kıtada kendilerine ait stratejik çıkarları ve hedefleri olsa da, göç tehdidi ile mücadele bağlamında ortak bir stratejik zemin elde etmeleri, AB çatısı altında özellikle Sahel ve Afrika Boynuzu'nda müşterek politika üretmelerine katkı sağlamaktadır. Bununla beraber AB ülkelerinin öznel çıkarlarının farklılaştığı noktalarda sahadaki oyunda yer alan değişkenler de çeşitlenmektedir. Bu değişkenlerdeki çeşitliliklere rağmen AB ülkeleri sahadaki varlığını ortak zeminde sürdürmede ısrarlı. Gerek kıtadaki operasyonel gücün koordineli olması, gerekse siyasi girişimlerin ortak zeminde sürdürme çabası AB ülkelerini Afrika'da güçlü bir aktör kılmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemin yükselen güçlerinden Çin'in, Afrika'daki oyunda en önemli adımları ise finansal yatırım, altyapı desteği ve ekonomik kalkınmaya yöneliktir. Kıtadaki çıkarlarını koruma altına alabilmesi ve bu çok aktörlü, çok değişkenli oyunda kalabilmesi için Çin'in bölgede askeri olarak da varlık göstermesi kaçınılmazdır. Bu minvalde Çin'in, ilk yurt dışı askeri üssünü bu bölgede açması dikkat çekicidir. Diğer yandan Hindistan ve Japonya'nın Çin'i bölgede dengeleyen birer güç olarak varlık gösterme çabaları ve kıtada kendi stratejik çıkarlarını koruma girişimleri Afrika'daki oyunu daha da karmaşık ve ilgi çekici bir hala getirmektedir. Kıtada özellikle Afrika Boynuzu, Doğu Afrika ve Libya'da denklemleri etkileyebilecek bölgesel aktörlerden biri olan BAE'nin ve Türkiye'nin hamleleri de söz konusu oyundaki değişkenleri etkilemesi açısından önem taşımaktadır.

Tezde bahsi geçen dış aktörler, Afrika'daki iktisadi, siyasi, güvenlik, kültürel ve tarihsel arka planı kapsayacak şekilde oluşturdıkları stratejik çıkarlarını maksimize etmek için kıtada farklı güç yansıtma yapılmaktadır. Bununla beraber, her aktörün kendi güvenlik yaklaşımı ve söylemi üzerinden oluşturduğu Afrika stratejisini sahada koruyabilmesi için askeri varlık göstermesi kaçınılmaz olmuştur. Bu durum operasyonel veya ortak güvenlik antlaşmaları bağlamında kıtadaki stratejik çıkarlarını yansıtmaya ve koruma çerçevesinde askeri varlık gösteren aktörlere bölgesel dinamikleri ve değişkenleri etkileyebilecek bir fırsat vermektedir.

Harita 16. Afrika'daki Yabancı Askeri Üsler

Kaynak: (FOI Swedish Defence Agency, 2019, s. 8-9)

Afrika'da askeri olarak varlık gösteren ve bu tezde incelenen 12 kıta dışı aktörün stratejik çıkarlarını belirlemede ve güç yansıtmada kullanılan sahalara farklılık gösterse de genelde Afrika'da, özde bölgelerin kendi dinamiklerinde oyunun

değişkenlerini etkilemeye devam etmektedir. Bu çalışmada retrospektif bir bakış açısıyla ve betimsel anlamda detaylıca ortaya koyulduğu üzere, kıtada kurulan askeri üsler üç açıdan önem arz etmektedir: 1- Kıta dışı aktörlerin Afrika'daki siyasi nüfuzlarının dengelemesi, 2- kendi güvenlik konseptlerini Afrika'daki çıkarlarıyla konsolide etmeleri ve 3- operasyon sahaları üzerinden bölgede güç yansıtmaları. Bu çerçevede bahsi geçen neredeyse tüm aktörlerin 2000'li yıllarda Afrika devletleri ile ilişkilerinin ivme kazandığı görülmektedir. Kıtanın birçok alanda artan stratejik önemi ve söz konusu dış aktörlerin kıtaya yönelik politikaları bağlamında ortaya çıkan güvenlik kaygıları, hem birbirleriyle hem de kıta içi aktörlerle son derece karmaşık ama bir o kadar da ilgi çekici bir etkileşimler içine girmelerine neden olmaktadır. Temennimiz, bu çalışmanın Afrika özelinde yaşanan uluslararası oyunun farklı dinamiklerini ortaya çıkarmak ve yeni araştırma konularına ilham vermek bağlamında faydalı olmasıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Al-Masri, Ahmed, & Curran, Kevin (ed.), *Smart Technologies and Innovation for a Sustainable Future: Proceedings of the 1st American University in the Emirates International Research Conference Dubai, UAE 2017*, Cham, Springer, 2019.

Almezaini, Khalid S., *The UAE and Foreign Policy: Foreign Aid, Identities and Interests*, New York, Routledge, 2012.

Ampiah, Kweku, *The Dynamics of Japan's Relations with Africa*, Londra, Routledge, 1997.

Ataöv, Türkkaya, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1977.

Brautigam, Deborah, *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*, Oxford, Oxford University Press, 2009.

Beri, Ruchita (ed.), *India and Africa: Enhancing Mutual Engagement*, New Delhi, Pentagon Press, 2014.

Brioni, Simone, & Gulema, Shimelis Bonsa (ed.), *The Horn of Africa and Italy: Colonial, Postcolonial and Transnational Cultural Encounters*, Oxford, Peter Lang Ltd, International Academic Publishers, 2018.

Cannizzo, Cindy (ed.), *The Gun Merchants Politics and Policies of the Major Arms Suppliers*, New York, Pergamon Press, 1980.

Carmody, Padraig, *The New Scramble for Africa*, 2.bs., Cambridge, Polity Press, 2016.

Champagne, Becky (ed.), *Anatomy of a Terrorist Attack An In-Depth Investigation Into The 1998 Bombings of the U.S. Embassies in Kenya and Tanzania*, Matthew B. Ridgway Center for International Security Studies, 2005.

Charbonneau, Bruno, *France and the New Imperialism: Security Policy in Sub-Saharan Africa*, Bodmin, Cornwall MPG Books Ltd, 2008.

Cheru, Fantu, & Obi, Cyril (ed.), *The Rise of China and India in Africa*, New York, Zed Books, 2010.

Clapham, Christopher, *Africa and the international: The Politics of State Survival*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

Corbett, Edward M., *The French Presence in Black Africa*, Washington D.C., Black Orpheus Press, 1972.

Curtis, Mark, *The New Colonialism: Britains Scramble for Africa's Energy and Mineral Resources*, London, War on Want, 2016.

Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, İstanbul, Küre, 2001.

Demir, İdris (ed.), *Türkiye'nin Dış Politikası: Yeni Eğilimleri, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları*, İstanbul, Dora, 2014.

Elkins, Caroline, *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain's Gulag in Kenya*, New York, Henry Holt and Co., 2005.

Elkins, Caroline, & Pedersen, Susan, *Settler Colonialism in the Twentieth Century: Projects, Practices, Legacies*, New York, Routledge, 2012.

Enloe, Cynthia, *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, Los Angeles, University of California Press, 2014.

Feuchtwanger, E. J., & Nailor, Peter (ed.), *The Soviet Union and The Third World*, Beaconsfield, The Macmillan Press, 1981.

Future of Japan's ODA: Japan's ODA within an African Context, Londra, The Overseas Development Institute, 2011.

Gold, Peter, *Europe or Africa?: A Contemporary Study of Spanish North African Enclaves of Ceuta and Melilla*, Liverpool, Liverpool University Press, 2000.

Giles, Keir, *Russian Interests in Sub-Saharan Africa*, Carlisle PA, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013.

Gillespie, Richard, *Spain and the Mediterranean: Developing a European Policy Towards The South*, London, Palgrave Macmillan, 2000.

Genio, Ruth, *The French Army and Its African Soldiers*, London, University of Nebraska Press, 2017.

Ismail, Olawale, & Sköns, Elisabeth, (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, Oxford, Oxford University Press, 2014.

Jhon, David, *Japan : A Documentary History*, New York, M.E. Sharpe, 1997.

J. Brams, Stevan, *Theory of Moves*, New York, Cambridge University Press, 1994.

Keiger, J.F.V., *France and The World Since 1870*, New York, Oxford University Press, 2001.

- Kavas, Ahmet, *Osmanlı-Afrika ilişkileri*, İstanbul, Kitabevi, 2.bs., 2013.
- Kansteiner III, Walter H. (ed.), *Rising U.S. Stakes in Africa: Seven Proposals to Strengthen U.S.-Africa Policy*, Washington, CSIS Press, 2004.
- Lachowski, Zdzislaw, *Foreign Military Bases in Eurasia*, Bromma, SIPRI Policy Paper no 18, 2007.
- Mazrui, Ali, *Afrikalılar*, Yusuf Kaplan (Çev.), İstanbul, İnsan Yayınları, 1992.
- Nagar, Dawn, & Mutasa, Charles (ed.), *Africa and The World: Bilateral and Multilateral International Diplomacy*, Cape Town, Palgrave Macmillan, 2018.
- Nehru, Jawaharlal, *India's Foreign Policy: Selected Speeches, September 1946- April 1961*, New Delhi, Publications Divions, Ministry of Information and Broadcasting, 1961.
- Orakçı, Serhat, *Türkiye Afrika İlişkileri: Tarihi Süreç, Yaklaşımlar ve Beklentiler*, İstanbul, İNSAMER, 2018.
- Porteus, Tom, *Britain in Africa*, New York, Zed Books, 2008.
- Palumbo, Patrizia (ed.), *A Place in The Sun: Africa in Italian Colonial Culture From Post-Unification to The Present*, California, University of California Press, 2003.
- Power, Marcus, *Geopolitics and Development*, New York, Routledge, 2019.
- Ploch, Lauren, *Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa*, Creative Media Partners, LLC, 2015.
- Richmond, O. P. (Ed), & Björkdahl, A. (Ed), & Visoka, G. (Ed), *Rethinking Peace and Conflict Studies*, Londra, Palgrave Macmillan, 2017.
- Schmidt, Elizabeth, *Foreign Intervention in Africa from the Cold War to the War on the Terror*, New York, Cambridge University Press, 2013.
- Shankar, Rajkumari, *The Story of Gandhi*, New Delhi, Children's Book Trust, 1969.
- Taylor, Ian, & Williams, Paul (ed.), *Africa in The International Politics: External Involvement on The Continent*, Londra, Routledge, 2004.
- Tepeciklioğlu, Elem Eyryce, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler Fırsatlar ve Engeller*, Ankara, Nobel, 2019.
- Uğur, Hatice, *Osmanlı Afrikası'nda bir Sultanlık Zanzibar*, İstanbul, Küre, 2005.

Védrine, Hubert, & Moïsi, Dominique, *France in an Age of Globalization*, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2001.

Williams, Ann, *Britain and France in Middle East and North Africa*, London, Macmillan and Co LTD, 1968.

Yaycı, Cihat, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur: Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü*, İstanbul, ASAM, 2019.

Makaleler

Abdulle, Abdulkarim Y., & Gurpinar, Bulut, "Turkey's Engagement in Somalia: A Security Perspective", *A Peer-Reviewed Academic Journal for Somali Studies*, c. 4, 2019, s. 53-71.

Adem, Seifudein, "Africa in Japanese Diplomatic Thought: An African Perspective", *Journal of Black Studies*, c. 40, S. 5, 2010, s. 871-896.

Akçadağ, Emine, "Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları", *Bilge Stratejisi*, c.2, S. 10, 2010.

Agbi, S. O., "The Japanese Contact with, and Knowledge of Africa 1868-1912", *Journal of the Historical Society of Nigeria*, c. 11, S. 1/2, 1981-1982, s. 153-165.

Ampiah, Kweku, "Japan at the Bandung Conference: The Cat goes to the Mice's Convention", *Japan Forum*, c. 7, S. 1, 1995, s. 15-24.

Brakel, Yvonne S., "Developing Better US Status of Forces Protections in Africa", *Air Force Law Review*, c. 76, U.S. Air Force Academy, Department of Law, 2016.

Brams, Stevan J., & Wittman, Donald, "Nonmyopic Equilibria in 2x2 Games", *Conflict Management and Peace Science*, C. 6 S. 1, Massachusetts, 1981, s.39-62.

Brams, Stevan J., "Game Theory: Pitfalls and Opportunities in Applying It to International Relations", *International Studies Perspectives*, C. 1 S. 3, 2000, s. 221-232.

Beri, Ruchita, "India's Role in Keeping Peace in Africa", *Strategic Analysis*, c. 32, S.2, 2008, s. 197-221.

Besenyó, Janos, "Western-Sahara under the Spanish Empire", *AARMS*, c. 9, S. 2, 2010, s. 195-215.

Blackshire-Belay, Carol Aisha, "German Imperialism in Africa: The Distorted Images of Cameroon, Namibia, Tanzania, and Togo", *Journal of Black Studies: Special Issue: The Image of Africa in German Society*, c. 23, S. 2, 1992, s. 235-246.

Ferlengez, Volkan, & Duman, Gökhan, "Setting up Overseas Military Bases in Line with International Security", *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi - İAÜD -*, c. 10 S. 3, 1993, s. 95-120.

García, Bernabé López, & Hernando de Larramendi, Miguel, "Spain and North Africa: 'Towards Dynamic Stability'", *Democratization*, c. 9, S. 1, 2002, s. 170-191.

Gómes-Rivas, Camilo, "Interactions Between North Africa and Spain: Medieval and Early Modern", Makale, Oxford Research Encyclopedia of African History, 2018.

Gregory, Shaun, "The French Military in Africa: Past and Present", *African Affairs*, c. 99, S. 396, 2000, s. 435-448.

Hess, Robert L., "Italy and Africa: Colonial Ambitions in The First World War", *Journal of African History*, c. 4, S. 1, 1963, s. 105-126.

Hofmeyr, Jan H., "Germany's Colonial Claims: A South African View", *Foreign Affairs*, c. 17, S. 4, 1939, s. 788-798.

Inada, Juichi, "Japan's Aid Diplomacy: Economic, Political or Strategic?", *Millennium - Journal of International Studies*, c. 18, S.3, 1989, s. 399-414.

Jackson, Ashley, "British–African Defence and Security Connections", *Defence Studies*, c. 6, S. 3, 2006, s. 351-376.

Jones, Adam, "Archival Materials on the Brandenburg African Company (1682 - 1721)", *History in Africa*, c. 11, Cambridge University Press, 1984, s. 379-389.

Kato, Hiroshi, "Japan and Africa: A Historical Review of Interaction and Future Prospects Japan and Africa", *Asia-Pacific Review*, c. 24, S. 1, 2017, s. 95-115.

Klein, Donald, "Formosa's Diplomatic World", *The China Quarterly*, S. 15, 1963, s. 45-50.

Large, Daniel, "Beyond 'Dragon in the Bush': The Study of China–Africa Relations", *African Affairs*, c. 107, S. 426, 2008, s. 45-61.

Lawson, Letitia, "U.S. Africa Policy Since the Cold War", *Strategic Insights*, c. 6, S. 1, 2007.

Mangi, Lutfullah, "US Military Bases in Africa", *Pakistan Horizon*, c. 40, S. 2, Pakistan Institute of International Affairs, 2014, s. 95-102.

Martin, Guy, "The Historical, Economic, and Political Bases of France's African Policy", *The Journal of Modern African Studies*, c. 23, S.2, 1985, s. 189-208.

Mansour, Shady Ahmed, & Ahmed, Yara Yehia, "Saudi Arabia and UAE in the Horn of Africa: Containing Security Threats from Regional Rivals", *Contemporary Arab Affairs*, c. 12, S. 3, 2019, s. 99-118.

Matusevich, Maxim, "Revisiting the Soviet Moment in Sub-Saharan Africa", *History Compass*, c. 7, S. 5, 2009, s. 1259-1268.

Mendras, Marie, "Soviet Policy toward the Third World", *Proceedings of the Academy of Political Science*, c. 36, S. 4, 1987, s. 164-175.

Nolutshungu, Sam C., "Soviet Involvement in Southern Africa", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, c. 481, 1985, s. 138-146.

Novati, Giampaolo Calchi, "Re-establishing Italo-Ethiopian Relations after the War: Old Prejudices and New Policies", *Northeast African Studies*, c. 3, S. 1, Michigan State University Press, 1996, s. 27-49.

O'Reilly, Gerry, "Ceuta and the Spanish Sovereign Territories: Spanish and Moroccan Claims", *Boundary and Territory Briefing*, c. 1, S.2, Durham, 1994.

Orhonlu, Cengiz, "Osmanlu Bornu Müsabetleri", *Tarih Dergisi*, S. 23, 1969, s. 111-130.

Özkan, Mehmet, "Turkey's Opening to Africa", *The Journal of Modern African Studies*, c. 48, S.4, 2010, s. 525-547.

Panda, Rajaram, "Djibouti Military Base Is a New Step in China's Maritime Footprint," *Global Asia*, c. 12, S. 3, 2017, s. 76-81.

Rupiah, Martin, "The 'Expanding Torrent': British Military Assistance to The Southern American Region", *African Security Review*, c. 5, S. 4, 1996, s. 51-59.

Shichor, Yitzhak, "China's Darfur Policy", *China Brief*, c. 7, S. 7, Washington, The Jamestown Foundation, 2007.

Solomon, Hussein, "African Solutions to Africa's Problems? African Approaches to Peace, Security and Stability", *Scientia Militaria*, c. 43, S. 1, 2015, s. 45-76.

Sun, Degan, & Zoubir, Yahia, "Sentry Box in the Backyard: Analysis of French Military Bases in Africa", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, c.5, S. 3, 2011, s. 84-102.

Sun, Xuefeng, & Jin, Feng, “China’s Major Approaches to Solving the Darfur Issue”, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, c. 3, S. 3, Routledge, 2018, s.29-41.

Trinidad, Jamie, “An Evaluation of Morocco’s Claims to Spain’s Remaining Territories in Africa”, *International and Comparative Law Quarterly*, c. 61, S. 4, 2012, s. 961-975.

Vosse, Wilhelm M., “Learning Multilateral Military and Political Cooperation in The Counter-piracy Missions: A Step Towards De-centering of Japan's Security Policy?”, *The Pacific Review*, c. 31, S. 4, 2018, s. 480-497.

Woolbert, Robert Gale, “Spain as an African Power”, *Foreign Affairs*, c. 24, S. 4, 1946, s. 723-735.

Yan, Xuetong, “Sino-African Relations in the 1990s”, *CSIS Africa Notes*, S. 84, Washington DC., Publication of The Center for Strategic and International Studies, 1988, s. 1-4.

Yeo, Andrew, “The Politics of Overseas Military Bases”, *Perspectives on Politics*, c. 16, S. 1, Cambridge University Press, 2017, s.129-136.

Zartman, William, “The Moroccan-American Base Negotiations”, *Middle East Journal*, c. 18, S. 1, Middle East Institute, 1964, s. 27-40.

Raporlar

“A New Foreign Policy Strategy: ‘Free and Open Indo-Pacific Strategy’,” Mission of Japan to Assia, <https://www.asean.emb-japan.go.jp/files/000352880.pdf>, [Erişim 19.05.2020].

Acer, Yücel, *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı*, İstanbul, SETA Yayınları, 2019.

Agreement between the Government of the Republic of Kenya and the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Concerning Defence Cooperation, OGL, 2016, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachm ent_data/file/569346/TS_34.2016_Cm_9359_Kenya_Defence_WEB.pdf, [Erişim 26.03.2020].

African Natural Resources Center, *Catalyzing Growth and Development Through Effective Natural Resources Management*, African Development Bank Group, 2016.

“Afrika-Türkiye Ortaklığı Eylem Planı 2015-2019”, TC Dışişleri Bakanlığı, <http://afrika.mfa.gov.tr/data/turkiye-afrika-ortak-uygulama-plani-2015-2019.pdf>, [Erişim 08.07.2020].

Allison, Simon, & Dana, Joseph, *Bridging the Red Sea: How to Build an AfricaGCC Partnership*, Emerge85, 2017.

Antil, Alain, “Japan’s Revived African Policy”, *Etudes de l’Ifri*, 2017.

An Enhanced Partnership with Africa; Continuation and further development of the Federal Government’s Africa Policy Guidelines, policy guidelines, Berlin, The Federal Government, 2019.

Blanchfield, Luisa, & Arieff, Alexis, & Blanchard, Lauren Ploch, *U.N. Peacekeeping Operations in Africa*, Congressional Research Service, 2019.

BMZ, Policy Guidelines for Africa of the German Federal Government, Berlin, 2014

Cabestan, Jean-Pierre, “China's Evolving Role as a UN Peacekeeper in Mali”, United States Institute of Peace Special Report, 2018,
<https://www.usip.org/publications/2018/09/chinas-evolving-role-un-peacekeeper-mali>, [Erişim 13.05.2020].

Ceviz, Nurettin, “Tarihten Günümüze Libya”, *ORSAM Rapor no 37*, Ankara, Orsam, 2011.

Chalmers, Malcolm, *UK Foreign and Security Policy after Brexit*, Londra, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, 2017.

China in Africa,” IDE-JETRO,
https://www.ide.go.jp/English/Data/Africa_file/Manualreport/cia_10.html, [Erişim 04.05.2020].

“China’s New Courtship in South Sudan,” International Crisis Group, Rapor no 186, <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/south-sudan/china-s-new-courtship-south-sudan>, [Erişim 12.05.2020].

China’s Strategy in Africa, Enerdata, 2020.

Common Security and Defence Policy, “EU Training Mission in Mali,” EU External Action, http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf, [Erişim 09.04.2020].

Constitutive Act of The Africa Union, AU, 2000.

Deepening South-South Collaboration: An Analysis of Africa and India’s Trade and Investment, Kahire, Afreximbank and Exim India, 2018.

Eliminating World Poverty Making Governance Work for the Poor: A White Paper on International Development, Crown Copyright, 2006.

“Enerdata Executive Brief, “China’s Strategy in Africa: Securing China’s energy supplies in Africa and The Belt and Road Initiative”,*Enerdata*, 2020.

EU Maritime Policy: Facts and Figures – Spain, European Commission DG Fisheries and Maritime Affairs, 2007.

Flynn, Daniel, & De Clercq, Geert, “Special Report: Areva and Niger's uranium fight,” Reuters, 5 Şubat 2014, <https://www.reuters.com/article/us-niger-areva-specialreport/special-report-areva-and-nigers-ura-nium-fight-idUSBREA140AA20140205>, [Erişim 22.03.2020].

“Foreign Relations, 1961-1963, Africa,” U.S. Department of State, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/kennedyjfk/50752.htm>, [Erişim 14.03.2020].

Gasinska, Karolina (ed.), *Foreign Military Bases and Installations in Africa*, FOI Swedish Defence Agency, 2019.

Government Response to the House of Commons Foreign Affairs Committee’s Seventh Report of the Session 2013- 2014, OGL, 2014.

Görücü, Kutluhan, & Bünyad, Arzu, “Rus Hayalet Ordusu Wagner”, *SETA Analiz*, S. 311, 2020.

Hearson, Martin, *Tax-motivated illicit financial flows: A guide for development practitioners*, AntiCorruption Resource Centre, 2014.

Heinemann, Tim, “Why are German firms reluctant to invest in Africa?,” *KfW Research*, no 171, 2018, <https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-Volkswirtschaft-Kompakt/One-Pager-2018-EN/VK-No.-171-December-2018-FDI-in-Africa.pdf>, [Erişim 08.04.2020].

Henry, Jerome, *China’s Military Deployments in the Gulf of Aden: Anti-Piracy and Beyond*, Paris, Center for Asian Studies, 2016.

Hindistan Savunma Bakanlığı, *India Africa Field Training Exercise, IAFTX*, 2019.

Hindistan Savunma Bakanlığı, *Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy*, New Delhi, Naval Strategic Publication, 2015.

Hurst, Cindy, “China’s Oil Rush in Africa”, *IAGS Energy Security*, Washington, IAGS, 2006.

Ibishi, Hussein, *The UAE’s Evolving National Security Strategy*, Washington, The Arab Gulf States Institute, 2017.

Ilardo, Matteo, *The Rivalry between France and Italy over Libya and its Southwest Theatre*, Austria Institut für Europa und Sicherheitspolitik, 2018.

“India,” EIA, <https://www.eia.gov/international/analysis/country/IND>, [Erişim 01.06.2020].

“Irregular Migration via the Central Mediterranean”, *European Political Strategy Centre Strategic Notes*, S. 22, European Commission, 2017.

Japan's Revived Africa Relations, FTI Consulting, 2017.

JICA 2019 Annual Report, 2019.

Joshi, Sanjana, “The Geopolitical Context of Changing Japan-India Relations”, *UNISCI Discussion Papers*, No. 32, New Delhi, UNISCI, 2013.

Kitano, Naohiro, *Japanese development cooperation in Africa: its new trends and the possible prospects for cooperation with France*, JICA Research Institute, 2019.

Kuimova, Alexandra, “Russia’s Arms Exports to the Mena Region: Trends and Drivers”, *Euro Mesco Policy Brief* No: 95, 2019.

Lachowski, Zdzislaw, *Foreign Military Bases in Eurasia*, Bromma, SIPRI Policy Paper no 18, 2007.

Lawry-White, Simon, *Review of the UK Government Approach to Peacebuilding and Synthesis of Lessons Learned from UK Government Funded Peacebuilding Projects 1997-2001*, The Parc, 2006.

Levine, Daniel H., *African Civilian Police Capacity for International Peacekeeping Operations*, Washington, The Henry L. Stimson Center, 2008.

Liga, Aldo, “Playing with Molecules: The Italian Approach to Libya”, *Etudes de l’Ifri*, 2018.

Lostumbo, Michael J., & McNerney, Michael J., & Peltz, Eric, *Overseas Basing of U.S. Military Forces: An Assessment of Relative Costs and Strategic Benefits*, Santa Monica, RAND Cooperation, 2013.

Mallet, Jean-Claude, *The French White Paper on Defence and National Security*, Paris, JACOB, 2008.

Meester, Jos, & Berg, Willem Van Den, & Verhoeven, Harry, *Riyal Politik: The political economy of Gulf investments in the Horn of Africa*, Lahey, The Clingendael Institute- CRU Report, 2018.

“Memorandum From the Acting Assistant Secretary of State for European Affairs (Elbrick) to the Secretary of State,” Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Africa, Cilt XVIII, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v18/d193>, [Erişim 14.03.2020].

Özkan, Mehmet, “Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects”, SETA Policy Brief No22, 2008.

Pajon, Céline, “Japan’s Security Policy in Africa: The Dawn of A Strategic Approach?”, *Etudes de l’Ifri*, 2017.

Presidencia del Gobierno de Espana *National Security Strategy Review 2017*, 2017.

Preventing Violent Conflict, Department for International Development, 2006.

RAND Corporation, *Overseas Basing of U.S. Military Forces -An Assessment of Relative Costs*, Santa Monica, RAND Cooperation, 2013.

République Française Ministère de la Défense, *Defence and National Security Strategic Review 2017*, 2017.

République Française Ministère de la Défense, *Les Forces Françaises Prépositionnées*, 2016.

République Française Ministère des Armées, *Defence Keys Figures*, 2019.

République Française Ministère des Armées, *Operation Barkhane*, 2020.

Republica Italiana Ministero Della Difesa, *White Paper for International Security and Defence*, 2015.

“Resolution 1706 (2006),” UN Security Council, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1706> [Erişim 12.05.2020].

“Resolution 794,” United Nations Security Council Resolutions, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/794>, [Erişim 15.03.2020].

Richmond, Oliver P., & Tellidis, Ioannis, *The BRICS and International Peacebuilding*, NOREF, Report, 2013.

Rollins, John, *Al Qaeda and Affiliates: Historical Perspective, Global Presence, and Implications for U.S. Policy*, Washington, Congressional Research Service, 2011.

“Secretary-General Appoints Lieutenant General Shailesh Tinaikar of India Force Commander of United Nations Mission in South Sudan,” UN, <https://www.un.org/press/en/2019/sga1873.doc.htm>, [Erişim 06.06.2020].

“Security Council Adopts Resolution 2440 (2018), Authorizing Six-Month Extension for United Nations Mission for Referendum in Western Sahara,” UN, <https://www.un.org/press/en/2018/sc13561.doc.htm>, [Erişim 24.04.2020].

T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Afrika-Türkiye Ortaklığı Eylem Planı 2015-2019”, <http://afrika.mfa.gov.tr/data/turkiye-afrika-ortak-uygulama-plani-2015-2019.pdf>, [Erişim 08.07.2020].

T.C. Resmi Gazete, Kanun No. 7195, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükûmeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 2019.

The Chinese Government's Eight Principles for Economic Aid and Technical Assistance to Other Countries, Wilson Center Digital Archive, 1990.

The UK Ministry of Defence, *UK’s International Defence Engagement Strategy*, 2017.

Tull, Denis, “French-German Cooperation in The Sahel: Consequences of and Perspectives for Germany’s ‘Turn to Africa’”, Paris, Research Paper No 45, IRSEM, 2017.

“United States Africa Command 2018 Posture Statement”, U.S. House of Representatives Document Repository, <https://docs.house.gov/meetings/AS/AS00/20180306/106953/HHRG-115-AS00-Wstate-WaldhauserT-20180306.pdf>, [Erişim 18.03.2020].

“US Negotiations on Wheelus Air Base,” Central Intelligence Agency Office of National Estimates, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIARDP79R00904A001500010002-5.pdf> [Erişim 14.03.2020].

Vertin, Zach, *Red Sea Rivalries: The Gulf, the Horn, & the New Geopolitics of the Red Sea*, Brookings Doha Center, 2019.

Wild, Leni, & Denney, Lisa, & Menocal, Alina Rocha, & Geddes, Matthew, *Informing the Future of Japan’s ODA: Japan’s ODA within an African context*, Londra: The Overseas Development Institute, 2011.

Wagner, Christian, *India’s Africa Policy*, Berlin, SWP Research Paper No 9, 2019.

Wasuge, Mahad, *Turkey’s Assistance Model in Somalia: Achieving Much with Little*, Mogadishu, The Heritage Institute, 2016.

“WIR-Foreign direct investment to Africa fell by %21 in 2017, says United Nations report,” UNCTAD, 6 Temmuz 2018, <https://unctad.org/en/pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=461>, [Erişim 21.03.2020].

Woods, Auveen, & Sazak, Onur, *Turkey's Approach to Peace Building: Principles, Policies and Practices*, İstanbul, İstanbul Policy Center, 2016.

World Energy Outlook Special Report, *India Energy Outlook*, Paris, International Energy Agency, 2015.

Zedong, Mao, “February 21, 1959 ‘Africa's Task is to Struggle Against Imperialism’”, Wilson Center Digital Archive, 1998.

2005 Report, The Commission for Africa, 2005.

İnternet Kaynakları

“A Marshall Plan with Africa”, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, https://www.bmz.de/en/countries_regions/marshall_plan_with_africa/index.html, [Erişim 08.04.2020].

“About JICA”, JICA, <https://www.jica.go.jp/english/about/index.html>, [Erişim 17.05.2020].

“About The Command,” United States African Command, <https://www.africom.mil/about-the-command>, [Erişim 15.03.2020].

“About The Compact with Africa”, Compact with Africa, <https://www.compactwithafrica.org/content/compactwithafrica/home.html>, [Erişim 08.04.2020].

“About Us”, Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/about/index.html>, [Erişim 17.05.2020].

“Actualité opérationnelle des forces prépositionnées : focus sur les pôles opérationnels de coopération en Afrique,” Ministère des Armées, <https://www.defense.gouv.fr/actualites/newsletter/focus-sur-les-poles-operationnels-de-cooperation-en-afrique>, [Erişim 22.03.2020].

Adombila, Maxwell Akalaare “Ghana goes nuclear; 2 Plants in six years,” Ghana Atomic Energy Commission, 17 Mayıs 2018, <https://gaecgh.org/ghana-goes-nuclear-2-plants-in-six-years/> [Erişim 17.04.2020].

“Africa: British Colonies,” Encyclopedia, <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/africa-british-colonies#A>, [Erişim 24.03.2020].

“Africa”, Eni, <https://www.eni.com/en-IT/global-presence/africa.html>, [Erişim 03.04.2020].

“Africa” Gobierno De Espana, 1 Ocak 2013, <http://www.exteriores.gob.es/Portal/en/PoliticaExteriorCooperacion/Africa/Paginas/Inicio.aspx>, [Erişim 31.03.2020].

“Africa: Mauritius,” CIA, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print_mp.html, [Erişim 02.06.2020].

“Africa,” The Commonwealth, <https://thecommonwealth.org/regions/africa>, [Erişim 24.03.2020].

“Africa’s Regional Organisations”, İngiliz Parlamentosu, <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/ldintrel/88/8806.htm>, [Erişim 01.03.2020].

“Afrika Konzept”, Federal Ministry of Food and Agriculture, https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/EN/International/Afrika-Konzept-EN.pdf?__blob=publicationFile, [09.04.2020].

“Akar: Sonuna kadar Libya'dayız,” DW, 4 Temmuz 2020, <https://www.dw.com/tr/akar-sonuna-kadar-libyaday%C4%B1z/a-54049105>, [Erişim 12.07.2020].

Alan Riding, “French Debate Armed Role in Africa,” The New York Times <https://www.nytimes.com/1990/06/17/world/french-debate-armed-role-in-africa.html>, 17 Haziran 1990, [Erişim 20.03.2020].

Alfa Shaban, Abdur Rahman, “German chancellor heads to Mali, Niger and Ethiopia – migration tops the agenda”, Africa News, 10 Eylül 2016, <https://www.africanews.com/2016/10/07/german-chancellor-heads-to-mali-niger-and-ethiopia-migration-tops-the-agenda/>, [Erişim 08.04.2020].

Ali, Noor, “British soldiers cleared of Kenya rapes,” Reuters, 20 Ocak 2007, <https://uk.reuters.com/article/uk-britain-ken-ya-rape/british-soldiers-cleared-of-kenya-rapes-idUKL1583528720061215> [Erişim 26.03.2020].

“Ali-Sabieh Hassan Gouled Aptidon International Airport,” CAPA, <https://centreforaviation.com/data/profiles/newairports/ali-sabieh-hassan-gouled-aptidon-international-airport>, [Erişim 08.05.2020].

Allison, Simon, “Q&A: Inside America’s military build-up in Africa,” Daily Maverick, 4 Şubat 2016, <https://www.dailymaverick.co.za/article/2016-02-04-qa-inside-americas-military-build-up-in-africa/>, [Erişim 18.03.2020].

Amdetsion, Fasil, “Italy’s History in Africa is a Messy Affair,” Fair Observer, 16 Eylül 2016, <https://www.faiobserver.com/region/africa/italy-postcolonial-relations-in-africa-99543/>, [Erişim 02.04.2020].

“Analysis of the UAE Military Base in Assab-Eritrea,” Tesfa News, 8 Aralık 2016, <https://www.tesfanews.net/analysis-uae-military-base-assab-eritrea/>, [Erişim 22.06.2020].

“Analysis: Somaliland Has Set A New Setback For UAE Ambitions In The Horn Of Africa,” Emirates Leaks, 3 Ekim 2019, <https://emiratesleaks.com/en/analysis-somaliland-set-new-setback-uae-ambitions-horn-africa/>, [Erişim 23.06.2020].

Anastasio, Joaquín, “El Senado da ocho meses para crear la comisión de trabajo sobre la Base Naval,” La Provincia, 19 Nisan 2017, <https://www.laprovincia.es/canarias/2017/04/19/senado-da-ocho-meses-crear-comision-trabajo-base-naval/930051.html>, [Erişim 31.03.2020].

Arman, Abukar, “Somali'nin kahramanı Erdoğan,” Aljazeera, 26 Ocak 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/somalinin-kahramani-erdogan>, [Erişim 04.07.2020].

“Arsenal de Las Palmas,” Armada Espanola, <https://armada.defensa.gob.es/ArmadaPortal/page/Portal/ArmadaEspannola/conocen-osorganizacion/prefLang-es/04Apoyofuerza--01jal--05Arsenales--04arsenallaspalmas>, [Erişim 31.03.2020].

“Ataşelikler,” TSK, <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Ataselikler>, [Erişim 08.07.2020].

Aykan, A. Yetkin, “Libya’da son durum 29 Mart 2020”, Mavi Vatan, 18 Nisan 2020, <https://mavivatan.net/libyada-son-durum-29-mart-2020/>, [01.03.2021].

Babb, Carla, “US-Constructed Air Base in Niger Begins Operations,” VOA News, 1 Kasım 2019, <https://www.voanews.com/africa/us-constructed-air-base-niger-begins-operations>, [Erişim 18.03.2020].

Balta, Adem, “Türk askerinin Aden Körfezi'ndeki görev süresi 1 yıl daha uzatıldı,” AA, 5 Şubat 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/turk-askerinin-aden-korfezindeki-gorev-suresi-1-yil-daha-uzatildi/1725432>, [Erişim 09.07.2020].

Barluet, Alain, “Au Sahel, l'opération «Barkhane» remplace «Serval»,” Lefigaro, 13 Temmuz 2014, <https://www.lefigaro.fr/international/2014/07/13/01003-20140713ARTFIG00097-au-sahel-l-operation-barkhane-remplace-serval.php>, [Erişim 19.07.2020].

Barluet, Alain, “Opération «Barkhane» : le soutien indispensable du puissant allié américain,” Lefigaro, 8 Mart 2017,

<https://www.lefigaro.fr/international/2017/03/08/01003-20170308ARTFIG00304-face-aux-djihadistes-du-sahel-le-soutien-indispensable-du-puissant-allie-americaain.php>, [Erişim 22.03.2020].

“Battle of Adwa,” Encyclopedia Britannica
<https://www.britannica.com/event/Battle-of-Adwa>, [Erişim 02.04.2020].

Beaumont, Peter, “Russia's scramble for influence in Africa catches western officials off-guard,” The Guardian, 11 Eylöl 2018, <https://www.theguardian.com/global-development/2018/sep/11/russias-scramble-for-influence-in-africa-catches-western-officials-off-guard>, [Erişim 22.04.2020].

Beri, Ruchita, “India: Providing for Peace in Africa,” Minister of External Affairs Government of India, 25 Ekim 2015, <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?25966/India+Providing+for+Peace+in+Africa>, [Erişim 06.06.2020].

Beri, Ruchita, “Third India Africa Forum Summit: Key Outcomes,” The Manohar Parrikar Institute for Defence Studies and Analyses, Aralık 2015, https://idsa.in/africatrends/third-india-africa-forum-summit_rberi_1215, [Erişim 02.06.2020].

Bershidsky, Leonid, “Death, Diamonds and Russia’s Africa Project,” Bloomberg, 4 Ağustos 2018, <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2018-08-04/russia-in-africa-death-diamonds-and-intrigue>, [Erişim 23.04.2020].

Bhattacharjee, Kallol, “Seychelles committed to Indian naval base,” The Hindu, 24 Mart 2016, <https://www.thehindu.com/news/international/seychelles-committed-to-indian-naval-base/article8022404.ece>, [Erişim 10.06.2020].

Bhaumik, Anirban, “India, Japan to ink pact to share military logistics,” Deccanherald, 30 Kasım 2019, <https://www.deccanherald.com/national/india-japan-to-ink-pact-to-share-military-logistics-781355.html>, [Erişim 10.06.2020].

“Bilateral Mission Of Assistance And Support In Libya (MIASIT)”, Esercito <http://www.esercito.difesa.it/en/Operations/international-operations/Pagine/Libya-MIL.aspx>, [Erişim 05.04.2020].

Bodetti, Austin, “How China Came to Dominate South Sudan’s Oil,” The Diplomat, 11 Şubat 2019, <https://thediplomat.com/2019/02/how-china-came-to-dominate-south-sudans-oil/>, [Erişim 12.05.2020].

Bonnellame, Betymie, “New coastal radar system means better safeguards for Seychelles, official says,” Seychelles News Agency, 22 Mart 2016, [http://www.seychellesnewsagency.com/articles/4828/New+coastal+radar+system+means+better+safeguards+for+Seychelles%2C+official+says#:~:text=New%20coastal%20radar%20system%20means%20better%20safeguards%20for%20Seychelles%2C%20official%20says,-Victoria%2C%20Seychelles%20%7C%20March&text=\(Seychelles%20News%20A](http://www.seychellesnewsagency.com/articles/4828/New+coastal+radar+system+means+better+safeguards+for+Seychelles%2C+official+says#:~:text=New%20coastal%20radar%20system%20means%20better%20safeguards%20for%20Seychelles%2C%20official%20says,-Victoria%2C%20Seychelles%20%7C%20March&text=(Seychelles%20News%20A)

[gency\)%20%2D%20Seychelles,minister%20of%20foreign%20affairs%20said,](#)
[Erişim 09.06.2020].

“Brest. Le patrouilleur de haute mer LV Le Hénaff rentre de mission Corymbe,” Ouest France, 26 Mart 2020, <https://www.ouest-france.fr/bretagne/brest-29200/brest-le-patrouilleur-de-haute-mer-lv-le-henaff-rentre-de-mission-corymbe-6792098>, [Erişim 26.03.2020].

Burke, Jason, “Russia pushing 'unsuitable' nuclear power in Africa, critics claim”, The Guardian, 28 Ağustos 2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/28/russia-pushing-unsuitable-nuclear-power-in-africa-critics-claim>, [Erişim 17.04.2020].

Burroughs, David, “Russia eyes greater presence in Africa”, International Railway Journal, 24 Ekim 2019, <https://www.railjournal.com/africa/russia-eyes-greater-presence-in-africa/>, [Erişim 17.04.2020].

“Ceuta and Melilla: why does Spain own two cities in Africa?,” The Week, 15 Haziran 2018, <https://www.theweek.co.uk/94326/ceuta-and-melilla-why-does-spain-own-two-cities-in-africa>, [Erişim 30.03.2020].

“Caculo Cabaça Dam in Angola begins expected to start producing electricity in 2024,” Macauhub, 17 Ekim 2019, <https://macauhub.com.mo/2019/10/17/pt-barragem-de-caculo-cabaca-em-angola-comeca-a-produzir-energia-em-2024/>, [Erişim 04.05.2020].

“Camp Lemonnier,” Naval Technology, <https://www.naval-technology.com/projects/camplemonnier/>, [Erişim 18.03.2020].

“Ceuta and Melilla: The EU declares war on migrants and refugees”, Migreurop, 12 Ekim 2005, <http://www.migreurop.org/article1252.html?lang=fr>, [Erişim 30/03/2020].

Cessac, Marjorie, “Italy quietly joins ranks of Africa’s major players”, The African Report, 18 Aralık 2019, <https://www.theafricareport.com/21445/italy-quietly-joins-ranks-of-africas-major-players/>, [Erişim 03.04.2020].

“Chair’s Summary, G20 Africa Partnership- Investing in a Common Future”, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, http://www.bmz.de/de/zentrales_downloadarchiv/g20/Chairs_Summary_G20_Africa_Partnership_Conference_EN.pdf, [Erişim 08.04.2020].

Chandler, David C., “‘Lily-Pad’ Basing Concept Put to the Test,” Army Logistician, <https://alu.army.mil/alog/issues/MarApr05/lilypad.html>, [Erişim 18.03.2020].

Chimbelu, Chiponda, “Making Chinese investment in African ports work despite risks,” DW, 21 Haziran 2019, <https://www.dw.com/en/making-chinese-investment-in-african-ports-work-despite-risks/a-49282176>, [Erişim 03.05.2020].

“China-Africa,” Xinhuanet, http://www.xinhuanet.com/english/africa/2018/wzlist.htm?page=china_africa, [Erişim 05.05.2020].

“China Global Investment Tracker,” AEI, <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>, [Erişim 03.05.2020].

“China's Xi offers \$60bn in financial support to Africa,” Aljazeera, 3 Eylöl 2018, <https://www.aljazeera.com/news/2018/09/china-xi-offers-60bn-financial-support-africa-180903100000809.html>, [Erişim 05.05.2020].

“China voices support for withdrawal of Darfur mission, calls for internal dialogue,” New China, 15 Haziran 2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/15/c_138144450.htm, [Erişim 12.05.2020].

“Chinese investment in Africa’s oil and gas industry,” Africa Oil Week, 7 Ekim 2019, <https://www.africa-oilweek.com/Articles/understanding-chinese-investment-in-african-o>, [Erişim 05.05.2020].

CJTf-HOA Resmi web sitesi, <https://www.hoa.africom.mil/>, [Erişim 18.03.2020].

“Confucius Institutes a bedrock of China's growing cultural ties with Africa,” China Daily, 23 Ağustos 2018, <http://usa.chinadaily.com.cn/a/201808/23/WS5b7e209aa310add14f38753c.html>, [Erişim 05.05.2020].

Crabtree, Justina, “While China slaps tariffs on the US, it’s also championing free trade in Africa,” CNBC, 6 Temmuz 2018, <https://www.cnbc.com/2018/07/06/china-and-djibouti-open-free-trade-zone-in-africa.html>, [Erişim 08.05.2020].

Correll, Diana Stancy, “Armed drones to fly out of Niger air base now operational after delayed completion,” AirForceTimes, 1 Kasım 2019, <https://www.airforcetimes.com/flashpoints/2019/11/01/armed-drones-to-fly-out-of-niger-air-base-now-operational-after-delayed-completion/>, [Erişim 18.03.2020].

Dadwal, Shebonti Ray, “India-Africa Energy Partnership,” Diplomatist, 4 Ocak 2020, <https://diplomatist.com/2020/01/04/india-africa-energy-partnership/>, [Erişim 03.06.2020].

Dahir, Abdi Latif, “Japan has a plan to challenge China’s influence in Africa,” Quartz Africa, 2 Eylöl 2019, <https://qz.com/africa/1700181/japan-promises-20-billion-private-sector-investment-in-africa/>, [Erişim 19.05.2020].

Dahir, Abdi Latif, “The UAE is expanding its influence in the Horn of Africa by funding ports and military bases,” Quartz Africa, 11 Nisan 2017, <https://qz.com/africa/955585/in-somalia-and-eritrea-the-united-arab-emirates-is-expanding-its-influence-by-building-ports-and-funding-military-bases/>, [Erişim 23.06.2020].

Dalaa, Mustapha, & İbicioğlu, Said, & Topçu, Gülşen, “BAE, Hafter'e askeri destek için Abu Dabi'den Libya'ya hava köprüsü kurdu,” AA, 19 Şubat 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bae-haftere-askeri-destek-icin-abu-dabiden-libyaya-hava-koprusu-kurdu/1738570>, [Erişim 24.06.2020].

Daniel, Gage, “Combined Joint Task Force-Horn of Africa stands up East Africa’s first blood storage and distribution center,” Combined Joint Task Force Horn of Africa, 18 Mart 2020, <https://www.hoa.africom.mil/story/23274/combined-joint-task-force-horn-of-africa-stands-up-east-africas-first-blood-storage-and-distribution>, [Erişim 18.03.2020].

“Defensa invertira 11 millones de euros en la base unica de Ceuta,” Infodefensa, 31 Ekim 2018, <https://www.infodefensa.com/es/2018/10/31/noticia-defensa-destinara-millones-creacion-unica-ceuta.html>, [Erişim 31.03.2020].

“Data: Chinese Contracts in Africa,” China-Africa Research Initiative, <http://www.sais-cari.org/data-chinese-contracts-in-africa>, [Erişim 03.05.2020].

“Data: Chinese Workers in Africa,” China-Africa Research Initiative <http://www.sais-cari.org/data-chinese-workers-in-africa>, [Erişim 04.05.2020].

De Maio, Giovanna, “The Palermo conference on Libya: A diplomatic test for Italy’s new government,” Brookings, 19 Kasım 2018, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/11/19/the-palermo-conference-on-libya-a-diplomatic-test-for-italys-new-government/>, [Erişim 05.04.2020].

“Discours sur la base Barkhane,” Elysee, 19 Mayıs 2017, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/05/19/discours-sur-la-base-barkhane>, [Erişim 22.03.2020].

Doepgen, Christian, “Dreaming of the trans-Maghreb,” International Transport Journal, 4 Nisan 2019, <https://www.transportjournal.com/en/home/news/artikeldetail/dreaming-of-the-trans-maghreb.html>, [Erişim 04.05.2020].

Doğrul, Mürsel, “Japonya'nın Askeri Dönüşümünde Afrika'nın Yeri”, TASAM, 23 Temmuz 2018, <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51283/japonyanın-askeri-donusumunde-afrikanin-yeri>, [Erişim: 21.05.2020].

Drun, Jessica, “China’s Maritime Ambitions: a Sinister String of Pearls or a Benevolent Silk Road (or Both)?,” Center for Advanced China Research, 12 Haziran 2017, <https://www.ccpwatch.org/single-post/2017/12/05/China%E2%80%99s-Maritime-Ambitions-a-Sinister-String-of-Pearls-or-a-Benevolent-Silk-Road-or-Both>, [Erişim 04.06.2020].

Dumo, Denis, “Last Japanese troops leave U.N. peacekeeping mission in South Sudan ,” Reuters, 25 Mayıs 2017, <https://www.reuters.com/article/us-southsudan-security-japan/last-japanese-troops-leave-u-n-peacekeeping-mission-in-south-sudan-idUSKBN18L1VN>, [Erişim 21.05.2020].

Echenique, Martin, “The City on the Front Lines of Europe’s Immigration Crisis,” Bloomberg, 5 Eylül 2018, <https://www.citylab.com/equity/2018/09/the-kids-trapped-on-the-doorstep-of-europe/568867/>, [Erişim 31.03.2020].

“Economic relations between France and Africa”, France Diplomacy, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/africa/economic-relations-between-france-and-africa/>, [Erişim 21.03.2020].

“Edgar Faure,” Assemblée Nationale, <http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/histoire/la-ve-republique/les-presidents-de-l-assemblee-nationale-depuis-1958/edgar-faure>, [Erişim 20.03.2020].

“El Dabaa Nuclear Power Plant,” Power Technology, <https://www.power-technology.com/projects/el-dabaa-nuclear-power-plant/>, [Erişim 17.04.2020].

Elfadol, Adel Abdelrheem Humaida, & Sermenci, Ali, “Sudan says deal with Turkey not threat to Arab nations,” AA, 28 Aralık 2017, <https://www.aa.com.tr/en/africa/sudan-says-deal-with-turkey-not-threat-to-arab-nations/1016769>, [Erişim 04.07.2020].

“Endülüs,” TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/endulus>, [Erişim 28.03.2020].

“Equatorial Guinea,” OEC, <https://oec.world/en/profile/country/gnq>, [Erişim 31.03.2020].

Erdoğan, R. Tayyip, “The Tears of Somalia,” Foreign Policy, 10 Ekim 2011, <https://foreignpolicy.com/2011/10/10/the-tears-of-somalia/>, [Erişim 04.07.2020].

“EUNAVFOR Operation ATALANTA: New Force Commander appointed,” Council of the European Union, 12 Mart 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/12/eunavfor-operation-atalanta-new-force-commander-appointed/>, [Erişim 05.04.2020].

“Facing the Past to Liberate the Future: Colonial Africa in the German Mind,” Humanity in Action, Ocak 2005,

https://www.humanityinaction.org/knowledge_detail/facing-the-past-to-liberate-the-future-colonial-africa-in-the-german-mind/, [Erişim 07.04.2020].

Fallon, Michael, “Sierra Leone Jungle Training Underlines Britain's role in Africa,” Gov.uk, 7 Ocak 2017, <https://www.gov.uk/government/news/sierra-leone-jungle-training-underlines-britains-role-in-africa>, [Erişim 26.03.2020].

Feierstein, Gerald M., “Iran’s Role in Yemen and Prospects for Peace,” Middle East Institute, 6 Aralık 2018, <https://www.mei.edu/publications/irans-role-yemen-and-prospects-peace>, [Erişim 22.06.2020].

Filatova, Irina, “Russia's plans for Africa”, The Guardian, 26 Haziran 2009, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2009/jun/26/russia-africa-dmitry-medvedev>, [Erişim 19.07.2020].

Figuremariam, Serekebrhan, “18 September 2008: African Solutions to African Problems,” ISS Africa, 18 Eylül 2008, <https://issafrica.org/iss-today/african-solutions-to-african-problems>, [Erişim 06.06.2020].

Ford, Neil, “Japan expands its trade and investment in Africa,” African Business, 8 Ağustos 2019, <https://africanbusinessmagazine.com/company-profile/ticad/japan-expands-its-trade-and-investment-in-africa/>, [Erişim 19.05.2020].

“Foreign Policy Concept of the Russian Federation,” FAS, 28 Haziran 2000, <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>, [Erişim 12.04.2020].

“French sources: UAE sent 3,000 tons of military support to Haftar,” The Libya Observer, 1 Şubat 2020, <https://www.libyaobserver.ly/news/french-sources-uae-sent-3000-tons-military-support-haftar>, [Erişim 24.06.2020].

Gatopoulos, Alex, “‘Largest drone war in the world’: How airpower saved Tripoli,” Aljazeera, 28 Mayıs 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/05/libya-battle-sky-air-superiority-changed-war-200527135230131.html>, [Erişim 24.06.2020].

“Genocide: Namibia still waiting for a German apology”, DW, 16 Eylül 2019, <https://www.dw.com/en/genocide-namibia-still-waiting-for-a-german-apology/a-50445209>, [Erişim 07.04.2020].

“German Chancellor Merkel begins three-day Africa trip,” DW, 9 Ekim 2016, <https://www.dw.com/en/german-chancellor-merkel-begins-three-day-africa-trip/a-35999606-0>, [Erişim 09.04.2020].

“Germany and Niger: Bilateral Relations,” Auswaertiges, 3 Mart 2020, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/niger-node/niger/235448>, [Erişim 09.04.2020].

“Germany opens new military camp in Niger,” DW, 11 Kasım 2018, <https://www.dw.com/en/germany-opens-new-military-camp-in-niger/a-46253187>, [Erişim 09.04.2020].

Gettinger, Dan, “There is a lot going on at the Chabelley Airfield in Djibouti,” Offiziere.ch, 23 Eylül 2016, <https://www.offiziere.ch/?p=28664>, [Erişim 18.03.2020].

Gettleman, Jeffrey, “Ethiopian Rebels Kill 70 at Chinese-Run Oil Field,” The New York Times, 25 Nisan 2007, <https://www.nytimes.com/2007/04/25/world/africa/25ethiopia.html>, [Erişim 08.05.2020].

González, Eduardo, “Spanish companies work increasingly and better in Africa”, The Diplomat in Spain, 21 Kasım 2016, <https://thediplotainspain.com/en/2016/11/spanish-companies-work-increasingly-and-better-in-africa/>, [Erişim 30.03.2020].

Gorka, Alex, “Russia Makes Big Strides to Expand Arms Sales in Africa,” Strategic Culture Foundation, 18 Mayıs 2017, <https://www.strategic-culture.org/news/2017/05/18/russia-makes-big-strides-expand-arms-sales-africa/>, [Erişim 24.04.2020].

Green, Andrew, “Germany's €1B push into Africa”, Devex, 13 Kasım 2019, <https://www.devex.com/news/germany-s-1b-push-into-africa-96023>, [Erişim 08.04.2020].

“GRUPO LOGÍSTICO XVI,” Gobierno De Espana, https://ejercito.defensa.gob.es/unidades/Las_Palmas/glxvi/Localizacion/Base_G.A.R.html, [Erişim 31.03.2020].

Göksedef, Ece, “Sudan'da darbe: Türkiye, Ömer El Beşir'in devrildiği ülkeye ne kadar yatırım yaptı?”, BBC, 17 Nisan 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47926030>, [Erişim 09.07.2020].

Güder, İlkay & Gönültaş, Bahattin, “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 28 Afrika ülkesine ziyaret,” AA, 24 Aralık 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-28-afrika-ulkesine-ziyaret/1013648>, [Erişim 03.07.2020].

Hammond, Joseph, “Japan expands military presence in Africa despite drop in Somalia piracy,” The Defense Post, 29 Mayıs 2019, <https://www.thedefensepost.com/2019/05/29/japan-africa-piracy/>, [Erişim 21.05.2020].

“Harita,” Yunus Emre Enstitüsü, <https://www.yee.org.tr/tr/map>, [Erişim 03.07.2020].

Hauer, Neil, “Russia’s Favorite Mercenaries,” *The Atlantic*, 27 Ağustos 2018, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/russian-mercenaries-wagner-africa/568435/>, [Erişim 22.04.2020].

Heginbotham, Eric, & Samuels, Richard, “A New Military Strategy for Japan,” *Foreign Affairs*, 16 Temmuz 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2018-07-16/new-military-strategy-japan>, [Erişim 21.05.2020].

“History of the UAE”, U.AE, <https://u.ae/en/more/history-of-the-uae>, [Erişim 12.06.2020].

Hooper, John, “Ethiopian obelisk to go home at last,” *The Guardian*, 3 Ocak 2005, <https://www.theguardian.com/world/2005/jan/03/italy.artsnews>, [Erişim 02.04.2020].

Hornung, Jeffrey W., “Gauging Japan’s ‘Proactive Contributions to Peace’,” *The Diplomat*, 27 Ekim 2015, <https://thediplomat.com/2015/10/gauging-japans-proactive-contributions-to-peace/>, [Erişim 21.05.2020].

“How much trade transits the South China Sea?,” *China Power*, <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/>, [Erişim 07.05.2020].

Howe, Marvine, “Ethiopians Are Suspicious of Big U. S. Radio Base,” *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/1970/08/28/archives/ethiopians-are-suspicious-of-big-us-radio-base.html>, [Erişim 14.03.2020].

“Hulusi Akar Libya’da BBC’ye konuştu: Bazı ülkeler NATO’yu Türkiye’ye karşı araç olarak kullanmaya çalışıyor,” *CNN Türk*, 6 Temmuz 2020, <https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-hulusi-akar-libyada-bbcye-konustu-bazi-ulkeler-natoyu-turkiyeye-karsi-arac-olarak-kullanmaya-calisiyor>, [Erişim 12.07.2020].

Huon, Patricia, & Ostrovski, Simon, “Russia, The New Power in Central Africa,” *Coda*, 19 Aralık 2018, <https://www.codastory.com/disinformation/russia-new-power-central-africa/>, [Erişim 23.04.2020].

Hutson, Terry, “Walvis Bay container terminal opens,” *NAMPORT*, 17 Ağustos 2019, <https://www.namport.com.na/news/465/walvis-bay-container-terminal-opens/>, [Erişim 04.05.2020].

“Import volume of crude oil imports to Japan in fiscal year 2019, by country,” *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/761568/japan-crude-oil-import-by-country/>, [Erişim 21.05.2020].

“India,” *OECD*, <https://oec.world/en/profile/country/ind>, [Erişim 01.06.2020].

“India-Africa cooperation in science and Technology – Capacity Building,” Ministry of External Affairs, 19 Ekim 2015, <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?25947/IndiaAfrica+cooperation+in+science+and+Technology++Capacity+Building>, [Erişim 03.06.2020].

“India and the US Sign the Logistics Exchange Memorandum of Agreement,” Indian Defence Review, 30 Ağustos 2016, <http://www.indiandefencereview.com/news/india-and-the-us-sign-the-logistics-exchange-memorandum-of-agreement-lemoa/>, [Erişim 10.06.2020].

“India, France sign strategic pact on use of each other's military bases,” Times Of India, 10 Mart 2018, <https://timesofindia.indiatimes.com/india/india-france-sign-strategic-pact-on-use-of-each-others-military-bases/articleshow/63248889.cms>, [Erişim 10.06.2020].

“India, Mozambique sign 2 MoUs to strengthen defence cooperation,” Club of Mozambique, 29 Temmuz 2019, <https://clubofmozambique.com/news/india-mozambique-sign-2-mous-to-strengthen-defence-cooperation-138043/>, [Erişim 08.06.2020].

“India: Providing for Peace in Africa,” Minister of External Affairs Government of India, 25 Ekim 2015, <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?25966/India+Providing+for+Peace+in+Africa> [Erişim 06.06.2020].

“India,” UN Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/india>, [Erişim 06.06.2020].

“Interior adjudica a Ferrovial y Eulen el mantenimiento de las vallas de Ceuta y Melilla,” Infodefensa, 6 Haziran 2014, <https://www.infodefensa.com/es/2014/06/06/noticia-interior-adjudica-ferrovial-eulen-mantenimiento-vallas-ceuta-melilla.html>, [Erişim 31.03.2020].

“Italian East Africa,” World Statesmen <https://www.worldstatesmen.org/Ethiopia.html#Italian-East-Africa>, [Erişim 02.04.2020].

“Italian Support Military Base in Djibouti: disembarkation of Italian citizens from Yemen continues,” Ministero Della Difesa, <https://www.difesa.it/EN/News/Pagine/Ye.aspx>, [Erişim 05.04.2020].

“Italy: First European Investor in Africa in 2016”, UNIAFRICA, 16 Haziran 2017, <https://www.uniafrica.org/italy-first-european-investor-in-africa-in-2016/?lang=en>, [Erişim 03.04.2020].

Ito, Masami, “Debate starts on bill to free up MSDF,” The Japan Times, 15 Nisan 2009, <https://www.japantimes.co.jp/news/2009/04/15/national/debate-starts-on-bill-to-free-up-msdf/#.XtZivjozZPa>, [Erişim 21.05.2020].

“Japan eyes first overseas SDF long-term base in Djibouti,” China Daily, 20 Ocak 2015, http://www.chinadaily.com.cn/world/2015-01/20/content_19353950.htm, [Erişim 21.05.2020].

“Japan looks to boost trade with Africa,” Financial Times, 26 Ağustos 2016, <https://www.ft.com/content/89e0c824-6ac4-11e6-a0b1-d87a9fea034f>, [Erişim 19.05.2020].

“Japan,” OEC, <https://oec.world/en/profile/country/jpn/>, [Erişim 21.05.2020].

“Japan Product exports and imports from Sub-Saharan Africa 2018,” World Integrated Trade Solution, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/JPN/Year/2018/TradeFlow/EXIMP/Partner/SSF/Product/all-groups>, [Erişim 19.05.2020].

“Japan Sets Aside USD 280 Million for Nacala Port Project,” Offshore Energy, 15 Mayıs 2015, <https://www.offshore-energy.biz/japan-sets-aside-usd-280-million-for-nacala-port-project/>, [Erişim 19.05.2020].

“Japan’s Diplomacy towards Africa: Strengthening Each Individual, One by One, Speech by Prime Minister Abe,” Prime Minister of Japan and His Cabinet, 14 Ocak 2014, http://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/201401/1203195_9492.html, [Erişim 19.05.2020].

“Japan’s Commitment to Development in Africa,” Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/sponsored/japanus/the-building-blocks-of-a-connected-continent/>, [Erişim 19.05.2020].

“Japan’s Contribution to a More Vibrant Africa,” Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/sponsored/japanus/towards-a-vibrant-africa-ticad-vi/>, [Erişim 19.05.2020].

Kelly, Fergus, “German parliament extends Africa military missions,” The Defense Post, 10 Mayıs 2019, <https://www.thedefensepost.com/2019/05/10/germany-deployment-extended-mali-niger-somalia/>, [Erişim 09.04.2020].

“Key facts: Africa to Europe migration,” BBC News, 2 Temmuz 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6228236.stm>, [Erişim 01.03.2021].

“Koordinatörlükler,” TİKA, <https://www.tika.gov.tr/tr/koordinatorklukler>, [Erişim 03.07.2020].

Korybko, Andrew, “Here’s Why Russia Might Set Up a Red Sea Base in Sudan,” Global Research, 5 Aralık 2017, <https://www.globalresearch.ca/heres-why-russia-might-set-up-a-red-sea-base-in-sudan/5621766>, [Erişim 23.04.2020].

Kuo, Mercy A., “China in Djibouti: The Power of Ports,” The Diplomat, 25 Mart 2019, <https://thediplomat.com/2019/03/china-in-djibouti-the-power-of-ports/>, [Erişim 08.05.2020].

“La ministra de Defensa ve "trascendental para la seguridad del país" la Base Naval de Las Palmas de Gran Canaria,” El Diario, 20 Temmuz 2017, https://www.eldiario.es/canariasahora/sociedad/Defensa-Base-Naval-Palmas-Canaria_0_667033502.html, [Erişim 31.03.2020].

Lancaster, Mark, “UK Military Train 500 Somalis,” Gov.uk, 29 Ağustos 2018, <https://www.gov.uk/government/news/uk-military-train-500-somalis>, [Erişim 26.03.2020].

Lanteigne, Marc, “China’s UN Peacekeeping in Mali: Strategies and Risks,” Oxford Research Group, 15 Mayıs 2019, <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/chinas-un-peacekeeping-in-mali-strategies-and-risks>, [Erişim 13.05.2020].

Laskar, Rezaul H., “India, Seychelles agree to work on Assumption Island naval base Project,” Hindustan Times, 25 Haziran 2018, <https://www.hindustantimes.com/india-news/india-seychelles-agree-to-work-on-assumption-island-project-respect-concerns/story-0nlhY13WxOgbJDTdGZlJaL.html>, [Erişim 10.06.2020].

“Le Monde: Turkish Drone shifting balance of military power in Libya,” Middle East Monitor, 23 Nisan 2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20200423-le-monde-turkish-drone-shifting-balance-of-military-power-in-libya/>, [Erişim 10.07.2020].

Lebert, Tom, “Africa: A Continent of Wealth, A Continent of Poverty”, 24 Haziran 2015, <https://newint.org/blog/2015/06/24/africa-a-continent-of-wealth/> [Erişim 01.06.2020].

Lei, Zhao, “3 sea routes planned for Belt, Road Initiative,” China Daily, 21 Haziran 2017, https://www.chinadaily.com.cn/china/2017-06/21/content_29825261.htm, [Erişim 07.05.2020].

“Les forces françaises stationnées à Djibouti,” Ministère des Armées, <https://www.defense.gouv.fr/english/operations/forces-de-presence/djibouti/dossier/les-forces-francaises-stationnees-a-djibouti>, [Erişim 22.03.2020].

“Libia - Operazione Ippocrate - Schieramento di un ospedale da campo in Libia”, Esercito, http://www.esercito.difesa.it/operazioni/operazioni_oltremare/Pagine/Libia-Operazione-Ippocrate.aspx, [Erişim 05.04.2020].

“Libya-to-Italy gas pipeline inaugurated,” Oil & Gas Journal, 26 Ekim 2004, <https://www.ogj.com/pipelines-transportation/article/17292207/libyatoitaly-gas-pipeline-inaugurated>, [Erişim 02.04.2020].

“List of Agreements/MoUs signed between India and Mauritius during the visit of the Prime Minister to Mauritius (March 11, 2015),” Minister of External Affairs Government of India, 11 Mart 2015, <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?24900/List+of+AgreementsMoUs+signed+between+India+and+Mauritiu+s+during+the+visit+of+the+Prime+Minister+to+Mauritius+March+11+2015>, [Erişim 10.06.2020].

Lo, Kinling, “From rail and airports to its first overseas naval base, China zeroes in on tiny Djibouti, South China Morning Post, 21 Kasım 2017, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2120713/rail-and-airports-its-first-overseas-naval-base-china>, [Erişim 08.05.2020].

Louw-Vaudran, Liesl, “Angela Merkel’s megaphone diplomacy,” Institute for Security Studies, <https://issafrica.org/amp/iss-today/angela-merkels-megaphone-diplomacy>, [Erişim 09.04.2020].

Maiz, Julio, “Los Halcones del 462 Escuadron. Los FA-18 Hornet del Ejercito del Aire en Canarias,” Defensa, 22 Aralık 2019, <https://www.defensa.com/ayer-noticia/halcones-462-escuadron-fa-18-hornet-ejercito-aire-canarias1>, [Erişim 31.03.2020].

Mamane, Dalatou, “Niger says Germany can build military logistics base there,” AP News, 10 Ekim 2016, <https://apnews.com/bf95c407e5e04167ac2dac2303f934db/niger-says-germany-can-build-military-logistics-base-there>, [Erişim 09.04.2020].

“Mambilla Hydropower Project,” NS Energy, <https://www.nsenergybusiness.com/projects/mambilla-hydropower-project-nigeria/>, [Erişim 04.05.2020].

“Managing conflicts together,” Auswaertiges, 27 Şubat 2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/mali-node/maas-gao-minusma/2194134>, [Erişim 09.04.2020].

Manaranche, Martin, “German Cabinet Extends Anti-Piracy Mission In Horn Of Africa,” Naval News, 30 Nisan 2020, <https://www.navalnews.com/naval-news/2020/04/german-cabinet-extends-anti-piracy-mission-in-horn-of-africa/>, [Erişim 09.04.2020].

Manek, Nizar, “U.A.E. Military Base in Breakaway Somaliland to Open by June,” Bloomberg, 6 Kasım 2018, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-11-06/u-a-e-military-base-in-breakaway-somaliland-seen-open-by-june>, [Erişim 23.06.2020].

Maritz, Jaco, “How Indian vehicle manufacturers are winning in Africa,” How We Made It In Africa, 22 Ekim 2013, <https://www.howwemadeitinafrica.com/how-indian-vehicle-manufacturers-are-winning-in-africa/31619/>, [Erişim 03.06.2020].

Matake, Kamiya, “A Nation of Proactive Pacifism — National Strategy for Twenty-first-Century Japan,” Japan Policy Forum, 20 Ocak 2014, <https://www.japanpolicyforum.jp/diplomacy/pt20140120123844.html>, [Erişim 21.05.2020].

“Mediterranean Migrant Arrivals Reached 171,635 in 2017; Deaths Reach 3,116,” UN Migration-IOM, 1 Mayıs 2018, <https://www.iom.int/news/mediterranean-migrant-arrivals-reached-171635-2017-deaths-reach-3116>, [Erişim 30.03.2020].

“Melilla General Command,” Gobierno De Espana Ministerio De Defensa <https://ejercito.defensa.gob.es/en/unidades/Melilla/comgemel/index.html>, [Erişim 31.03.2020].

“Migranti, Trenta: ‘Via a missione militare in Niger: un successo del governo’ Ma a gennaio M5S votò contro, Lega si astenne,” Il Fatto Quotidiano, 20 Eylül 2018, <https://www.ilfattoquotidiano.it/2018/09/20/migranti-trenta-via-a-missione-militare-in-niger-un-successo-del-governo-ma-a-gennaio-m5s-voto-contro-lega-si-astenne/4638422/>, [Erişim 05.04.2020].

Miriri, Duncan, “Kenya opens \$1.5 billion Chinese-built railway linking Rift Valley town and Nairobi,” Reuters, 16 Ekim 2019, <https://www.reuters.com/article/us-kenya-railway/kenya-opens-chinese-built-railway-linking-rift-valley-town-to-nairobi-idUSKBN1WV0Z0>, [Erişim 04.05.2020].

“Missione” Ministero Della Difesa https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/BMIS/Pagine/Missione.aspx, [Erişim 05.04.2020].

Mitra, Devirupa, “Exclusive: Details of Top Secret India-Seychelles Military Agreement Leaked Online,” The Wire, 8 Mart 2018, <https://thewire.in/external-affairs/in-embarrassing-leak-details-of-top-secret-india-seychelles-military-agreement-made-public>, [Erişim 10.06.2020].

“Mixed Migration Routes to Europe,” IOM, https://missingmigrants.iom.int/sites/default/files/Mixed_migration_routes_to_Europe_2.pdf [Erişim 05.04.2020].

“Module non trouvé,” Ministère des Armees, <https://www.defense.gouv.fr/operations/operations/missions-maritimes/%20corymbe/corymbe-debut-de-mission-pourle-%20patrouilleur-de-haute-mer-commandant-ducuing>, [Erişim 22.03.2020].

“Mombasa port expansion gets \$340m boost from Japan,” Global Construction Review, 18 Ekim 2017, <http://www.globalconstructionreview.com/news/mombasa-port-expansion-gets-340m-boost-japan/>, [Erişim 19.05.2020].

Monaghan, Angela, “China surpasses US as world's largest trading nation,” The Guardian, 10 Ocak 2014, <https://www.theguardian.com/business/2014/jan/10/china-surpasses-us-world-largest-trading-nation>, [Erişim 07.05.2020].

Morel, Sandrine, “L’Espagne devient la première porte d’accès des migrants en Europe”, Le Monde, 4 Ağustos 2018, https://www.lemonde.fr/europe/article/2018/08/04/l-espagne-devient-la-premiere-porte-d-acces-des-migrants-en-europe_5339334_3214.html, [Erişim 30.03.2020].

Nair, Vandana Prakash, “It is time for Africa: Opportunities for Indian Investors in African Textile and Leather Markets,” Voice of SITA, 22 Aralık 2018, <http://www.voicesofsita.com/2018/12/22/it-is-time-for-africa-opportunities-for-indian-investors-in-african-textile-and-leather-markets/>, [Erişim 03.06.2020].

Nantulya, Paul, “Pursuing the China Dream through Africa: Five Elements of China’s Africa Strategy,” Africa Center for Strategic Studies, 6 Nisan 2017, <https://africacenter.org/spotlight/china-dream-five-elements-china-africa-strategy/>, [Erişim 03.05.2020].

Nemtsova, Anna, & Obaji Jr, Philip, & Dickey, Christopher, “Russian Journalists Murdered in Africa May Have Been Set Up,” The Daily Beast, 21 Ağustos 2018, <https://www.thedailybeast.com/russian-journalists-murdered-in-africa-may-have-been-set-up>, [Erişim 23.04.2020].

“Niger: Minister Trenta receives her counterpart Kalla Moutari,” Ministero Della Difesa, https://www.difesa.it/EN/Primo_Piano/Pagine/bsh.aspx, [Erişim 05.04.2020].

“Nigeria: Help Us Eliminate Boko Haram, Nigeria Begs Russia,” allAfrica, 24 Nisan 2019, https://allafrica.com/stories/201904250066.html?mc_cid=9db9d5fd6e&mc_eid=486d3113c5, [Erişim 24.04.2020].

“Nuclear Share Figures, 2009-2019,” World Nuclear, <https://www.world-nuclear.org/information-library/facts-and-figures/nuclear-generation-by-country.aspx#.UkrawYakrOM>, [Erişim 21.03.2020].

“Number of Confucius Institutes in Africa as of December 2018, by country,” Statista, <https://www.statista.com/statistics/879192/china-confucius-institutes-in-african-countries/>, [Erişim 05.05.2020].

“Number of German soldiers participating in international operations, as of March 30, 2020,” Statista, 30 Mart 2020, <https://www.statista.com/statistics/265883/number-of-soldiers-of-the-bundeswehr-abroad/>, [Erişim 09.04.2020].

“Number of immigrants who arrived by sea in Italy from 2014 to 2020”, Statista, 17 Haziran 2020, <https://www.statista.com/statistics/623514/migrant-arrivals-to-italy/>, [Erişim 17.06.2020].

Nyabiage, Jevans, “China’s trade with Africa grows 2.2 percent in 2019 to US\$208 billion,” South China Morning Post, 18 Ocak 2020, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3046621/chinas-trade-africa-grows-22-cent-2019-us208-billion> , [Erişim 03.05.2020].

Nyabiage, Jevans, “Why China is hoping for a peace dividend in South Sudan,” South China Morning Post, 5 Ekim 2019, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3031640/why-china-hoping-peace-dividend-south-sudan>, [Erişim 12.05.2020].

“Obangame Express,” United States Africa Command, <https://www.africom.mil/what-we-do/exercises/obangame-express>, [Erişim 18.03.2020].

Okafor, Chineme, “Rosatom: Nigeria’s Nuclear Technologies Pact with Russia Comprehensive,” This Day, 8 Ocak 2019, <https://www.thisdaylive.com/index.php/2019/01/08/rosatom-nigerias-nuclear-technologies-pact-with-russia-comprehensive/>, [Erişim 17.04.2020].

Okiror, Samuel, “Countdown to AMISOM withdrawal: Is Somalia ready?,” The New Humanitarian, 28 Şubat 2017, <https://www.thenewhumanitarian.org/fr/node/259323#:~:text=It%20has%20been%20in%20Somalia,will%20probably%20number%20just%2020%2C000.>, [Erişim 09.07.2020].

Olivier, Mathieu, “Russia’s murky business dealings in the Central African Republic,” The Africa Report, 23 Ağustos 2019, <https://www.theafricareport.com/16511/russias-murky-business-dealings-in-the-central-african-republic/>, [Erişim 22.04.2020].

“Open Source Backgrounder: Djibouti, Foreign Military Bases on the Horn of Africa - Who is There? What are They Up To?,” Small Wars Journal, 2 Mart 2019, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/open-source-backgrounder-djibouti-foreign-military-bases-horn-africa-who-there-what-are>, [Erişim 05.04.2020].

“Opération Barkhane”, Ministère des Armées, 2 Mart 2021, <https://www.defense.gouv.fr/operations/afrique/bande-sahelo-saharienne/barkhane/dossier-de-reference/operation-barkhane>, [Erişim 02.03.2021].

“Operazione Ippocrate (da gennaio 2018 inserita nella Missione bilaterale di assistenza e supporto in Libia),” Ministero Della Difesa https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/op_ippocrate/Pagine/default.aspx, [Erişim 05.04.2020].

“Overview of the Spanish fisheries and aquaculture sector,” Eurofish, <https://www.eurofish.dk/spain/>, [Erişim 31.03.2020].

Özcan, Yusuf, “Fransız L'Opinion gazetesi: Türkiye'nin Libya'daki askeri müdahalesi sahadaki durumu değiştirdi,” AA, 21 Mayıs 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransiz-lopinion-gazetesi-turkiyenin-libyadaki-askeri-mudahalesi-sahadaki-durumu-degistirdi/1848997>, [Erişim 10.07.2020].

Özer, Sarp, “Milli Savunma Bakanı Akar, Sudan'da temaslarda bulundu,” AA, 6 Kasım 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/milli-savunma-bakani-akar-sudanda-temaslarda-bulundu/1304172>, [Erişim 09.07.2020].

Pelz, Daniel, “Business and Migration to shape Merkel's trip to West Africa,” DW, 28 Ağustos 2018, <https://www.dw.com/en/business-and-migration-to-shape-merkels-trip-to-west-africa/a-45259852> [Erişim 08.04.2020].

Perloff-Giles, Alexandra, “Italy and Africa, Entwined,” The Harvard Gazette, 2 Aralık 2010, <https://news.harvard.edu/gazette/story/2010/12/italy-and-africa-entwined/>, [Erişim 02.04.2020].

“Phoenix Express 2019 Holds Opening Ceremony in Casablanca”, U.S. Naval Forces [https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=109139#:~:text=CASABLANCA%2C%20Morocco%20\(NNS\)%20%2D%2D,and%20Training%20Center%2C%20March%202029,](https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=109139#:~:text=CASABLANCA%2C%20Morocco%20(NNS)%20%2D%2D,and%20Training%20Center%2C%20March%202029,) [Erişim 18.03.2020].

Pilling, David, “India’s plans on archipelago in Mauritius cause unease,” Financial Times, 24 Ekim 2018, <https://www.ft.com/content/30199e16-d6d7-11e8-a854-33d6f82e62f8>, [Erişim 10.06.2020].

Plaut, Martin, “The UAE’s strategy in the Horn: military bases and owning ports,” Eritrea Focus, 23 Ekim 2018, <https://eritrea-focus.org/the-uaes-strategy-in-the-horn-military-bases-and-owning-ports/>, [Erişim 23.06.2020].

Plaut, Martin, “Russia Moves in on Sudan and keen for base in Eritrea,” Eritrea Focus, 14 Ağustos 2019, <https://eritrea-focus.org/russia-moves-in-on-sudan-and-keen-for-base-in-eritrea/>, [Erişim 23.04.2020].

Proctor, Darrell, “Russia Offers to Expand Nuclear Power in Africa”, Power, 1 Aralık 2019, <https://www.powermag.com/russia-offers-to-expand-nuclear-power-in-africa/>, [Erişim 17.04.2020].

“Product Exports by Morocco to Spain 2018”, World Integrated Trade Solution,
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/MAR/Year/2018/TradeFlow/Export/Partner/ESP/Product/all-groups>, [Erişim 30.03.2020]

“Product Exports by Sub-Saharan Africa to France 2018,” World Integrated Trade Solution,
<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SSF/Year/2018/TradeFlow/Export/Partner/FRA/Product/all-groups>, [Erişim 21.03.2020].

“Protecting civilians & consolidating peace in the Democratic Republic of Congo,” UN Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/monusco>, [Erişim 06.06.2020].

“Protecting civilians, monitoring human rights & supporting implementation of cessation of hostilities agreement,” UN Peacekeeping,
<https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmiss>, [Erişim 12.05.2020].

Pubby, Manu, “India activates first listening post on foreign soil: radars in Madagascar,” Indian Express, 18 Temmuz 2007,
<http://archive.indianexpress.com/news/india-activates-first-listening-post-on-foreign-soil-radars-in-madagascar/205416/>, [Erişim 09.06.2020].

“Quick take: Why is African agribusiness luring GCC investors?” The National, 30 Ekim 2018, <https://www.thenational.ae/business/economy/quick-take-why-is-african-agribusiness-luring-gcc-investors-1.785685>, [Erişim 20.06.2020].

Rajagopalan, Megha, & Blanchard, Ben, “China evacuates foreign nationals from Yemen in unprecedented move,” Reuters, 3 Nisan 2015,
<https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-china/china-evacuates-foreign-nationals-from-yemen-in-unprecedented-move-idUSKBN0MU09M20150403>, [Erişim 12.05.2020].

Rajagopalan, Rajeswari Pillai, “India’s China Challenge in Africa,” The Diplomat, 31 Temmuz 2018, <https://thediplomat.com/2018/07/indias-china-challenge-in-africa/>, [Erişim 03.06.2020].

Redazione, “Sbloccata la missione italiana in Niger,” AnalisiDifesa, 21 Eylül 2018, <https://www.analisdifesa.it/2018/09/sbloccata-la-missione-italiana-in-niger/>, [Erişim 05.04.2020].

Renard, Camille, “Où sont nos militaires,” France Culture, 13 Ocak 2017,
<https://www.franceculture.fr/geopolitique/ou-sont-nos-militaires>, [Erişim 22.03.2020].

“Representative offices in the World”, Rossotrudnichestvo,
<http://rs.gov.ru/en/contacts/inworld>, [Erişim 16/04/2020].

“Results of Trip to Africa (Egypt, Nigeria, Namibia, Angola). New Video on Dmitry Medvedev's Blog,” Kremlin, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/25244>, [Erişim 16.04.2020].

“Reuters: 'Türkiye Libya'da inşa faaliyetlerine başlamaya hazır',” BBC, 19 Haziran 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53114177>, [Erişim 11.07.2020].

“Revue stratégique de défense et de sécurité nationale 2017,” Ministere des Armees, <https://www.defense.gouv.fr/dgris/politique-de-defense/revue-strategique/revue-strategique>, [Erişim 22.03.2020].

Roche, Elizabeth, “Narendra Modi’s Africa visit: key takeaways,” Livemint, 11 Temmuz 2016, <https://www.livemint.com/Politics/jAM83IK6PAhxVE9t6o1ISI/Narendra-Modis-Africa-trip-key-takeaways.html>, [Erişim 04.06.2020].

Rodriguez, Jesus, “Safeguarding the Strait of Gibraltar,” El Pais, 20 Mart 2015, https://english.elpais.com/elpais/2015/03/11/inenglish/1426084296_703572.html, [Erişim 31/03/2020].

Rodriguez, Vicente, “Canary Islands,” Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Canary-Islands>, [Erişim 31.03.2020].

Rosatom and Rwanda will cooperate to develop human capital and public acceptance for nuclear energy program in Rwanda,” Rosatom, 28 Şubat 2019, https://rosatomafrica.com/en/press-centre/news/rosatom-and-rwanda-will-cooperate-to-develop-human-capital-and-public-acceptance-for-nuclear-energy-/?sphrase_id=6483, [Erişim 17.04.2020].

Rosoboronexport, <http://roe.ru/eng/export/angola/>, [22.04.2020]

Russell, Greg, “Why Spain may be facing another independence battle,” The National, 25 Temmuz 2018, <https://www.thenational.scot/news/16374963.why-spain-may-be-facing-another-independence-battle/>, [Erişim 31.03.2020].

“Russia-Africa trade reached \$20 bln in 2018, with \$14.5 bln surplus for Russia”, Ecofin Energy, 2 Eylül 2019, <https://www.ecofinagency.com/public-management/0209-40449-russia-africa-trade-reached-20-bln-in-2018-with-14-5-bln-surplus-for-russia> [Erişim 17.04.2020].

“Russia Finalizes Plans To Set Up Naval Base In Somaliland,” EABWNEWS, 31 Ocak 2020, <https://www.busiweek.com/russia-finalizes-plans-to-set-up-naval-base-in-somaliland/>, [Erişim 23.04.2020].

“Russia, Madagascar sign agreement on military cooperation,” TASS, 5 Ekim 2018, <https://tass.com/defense/1024770>, [Erişim 22.04.2020].

“Russia signed up to help Ethiopia start its first nuclear plant by 2029,” Global Construction Review, 29 Ekim 2019, <http://www.globalconstructionreview.com/news/russia-signed-help-ethiopia-start-its-first-nuclear/>, [Erişim 17.04.2020].

“Russia to build nuclear power plant in Sudan”, Arab News, 23 Aralık 2017, <https://www.arabnews.com/node/1213066/world> [Erişim 17.04.2020].

Russian Arms Sales Growing in Africa,” Defence World, 24 Mart, https://www.defenseworld.net/news/26576/Russian_Arms_Sales_Growing_in_Africa#.XpHeccgzZPY [Erişim 17.04.2020].

Ryall, Julian, “Japan to expand Djibouti base despite decline in piracy,” DW, 19 Kasım 2018, <https://www.dw.com/en/japan-to-expand-djibouti-base-despite-decline-in-piracy/a-46356825>, [Erişim 21.05.2020].

Salman, Nour, “UAE plays key role in Sudan economy with investments exceeding AED28 billion”, Emirates New Agency, 13 Mart 2018, <http://wam.ae/en/details/1395302674291>, [Erişim 20.06.2020].

Salmi, Yumna, “Libya to officially ask Turkey for military aid,” AA, 26 Aralık 2019, <https://www.aa.com.tr/en/africa/libya-to-officially-ask-turkey-for-military-aid-/1684661> [Erişim 05.07.2020].

Saunt, Raven, “Putin's African power play: Russian leader boasts he has signed military agreements with 30 African countries this week – accompanied by deals for military helicopters, fighter jets and armoured vehicles,” Daily Mail, 25 Ekim 2019, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7614565/Putin-boasts-signed-military-agreements-30-African-countries-summit-week.html>, [Erişim 17.04.2020].

Saygılı, Rıza, “Afrika Siyasi Haritası”, 2015, <http://cografyaharita.com/>, [Erişim 01.03.2021].

Schleiffer, Florian, “Die Bundeswehr in Mali – EUTM Mali,” Bundeswehr, <https://www.bundeswehr.de/de/einsaetze-bundeswehr/eutm-bundeswehr-eu-einsatz-mali>, [Erişim 09.04.2020].

Schmitt, Eric, “A Shadowy War’s Newest Front: A Drone Base Rising From Saharan Dust,” The New York Times, 22 Nisan 2018, <https://www.nytimes.com/2018/04/22/us/politics/drone-base-niger.html>, [Erişim 18.03.2020].

“Security Council Authorizes Deployment of African-Led International Support Mission in Mali for Initial Year-Long Period,” UN, 20 Aralık 2012, <https://www.un.org/press/en/2012/sc10870.doc.htm>, [Erişim 22.03.2020].

Seth, Manju, “India-Africa Cooperation in the Healthcare Sector,” Diplomatist, 16 Kasım 2019, <https://diplomatist.com/2019/11/16/india-africa-cooperation-in-the->

[healthcare-sector/#:~:text=Indian%20enterprises%20have%20invested%20in,Africa%2C%20which%20has%20been%20welcomed.&text=thereby%20making%20available%20a%EF%AC%80ordable%20branded%20and%20generic%20drugs%20in%20the%20African%20market.,\[Erişim 03.06.2020\].](#)

“Setting up of CSRS chain in Mauritius (2011),” Indian Navy <https://www.indiannavy.nic.in/content/setting-csrs-chain-mauritius-2011>, [Erişim 09.06.2020].

“Seven Brothers Islands' Ahmed Dini Ahmed International Airport,” CAPA, <https://centreforaviation.com/data/profiles/newairports/seven-brothers-islands-ahmed-dini-ahmed-international-airport>, [Erişim 08.05.2020].

Sezer, Kıymet, “Libya'ya iki üs daha: TSK yakında sondaj faaliyetlerine de başlanacak Libya'da kalıcı 2 üs kurma hazırlığında,” Yeni Şafak, 12 Haziran 2020, <https://www.yenisafak.com/dunya/libyaya-iki-us-daha-tsk-yakinda-sondaj-faaliyetlerine-de-baslanacak-libyada-kalici-2-us-kurma-hazirliginda-3544376>, [Erişim 11.07.2020].

Shen, Simon, “Why Spain is holding on to Canary Islands at all costs,” Ejinsight, 4 Ocak 2018, <https://www.ejinsight.com/eji/article/id/1738512/20180104-why-spain-is-holding-on-to-canary-islands-at-all-costs>, [Erişim 30.03.2020].

Signé, Landry, “How the France-backed African CFA franc works as an enabler and barrier to development,” Quartz Africa, 7 Aralık 2019, <https://qz.com/africa/1763066/how-the-france-backed-african-cfa-franc-works/>, [Erişim 22.03.2020].

Singh, Shivani Sadanand, “Afindex 2019: Indian Army kicks-off field training exercise with 17 African nations in Pune,” Hindustantimes, 19 Mart 2019, <https://www.hindustantimes.com/pune-news/afindex-2019-indian-army-kicks-off-field-training-exercise-with-17-african-nations-in-pune/story-58o9EOHRXPDk2ncH44b9BN.html>, [Erişim 07.06.2020].

Skoog, Emanuel, “The rise of “little Sparta” in the Middle East,” Jason Institute, 28 Nisan 2019, <https://jasoninstitute.com/2019/04/28/the-rise-of-little-sparta-in-the-middle-east/>, [Erişim 12.06.2020].

Solomon, Salem, “Russia-Eritrea Relations Grow with Planned Logistics Center,” Voice of America, 2 Eylül 2018, <https://www.voanews.com/africa/russia-eritrea-relations-grow-planned-logistics-center>, [Erişim 23.04.2020].

“Somalia Military Strength (2020),” Global Fire Power, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=somalia, [Erişim 09.07.2020].

“Somalia: the Italian training mission in favour of local police forces kicks off,” Ministero Della Difesa, 3 Ekim 2014, https://www.difesa.it/EN/Primo_Piano/Pagine/20141003_SomaliaTheItaliantrainingmissioninfavouroflocalpoliceforceskicksoff.aspx, [Erişim 05.04.2020].

“South Sudan: Italian and EU citizens repatriated from Juba,” Ambasciata d’Italia Ottawa, 13 Temmuz 2016, https://ambottawa.esteri.it/ambasciata_ottawa/en/ambasciata/news/dall_ambasciata/sud-sudan-rimpatrio-di-cittadini.html, [Erişim 05.04.2020].

Sow, Mariama, “Figures of the week: Chinese investment in Africa,” Brookings, 6 Eylöl 2018, <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2018/09/06/figures-of-the-week-chinese-investment-in-africa/>, [Erişim 05.05.2020].

“Spain Remains Morocco’s Top Trade Partner in EU”, Morocco World News, 31 Ocak 2019, <https://www.moroccoworldnews.com/2019/01/264825/spain-morocco-trade-eu/>, [Erişim 30.03.2020].

“Statement of General Thomas D. Waldhause, United States Marine Corps Commander United States Africa Command Before The Senate Committee on Armed Services,” United States Senate Committee on Armed Services (2019), 7 şubat 2019, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Waldhauser_02-07-19.pdf, [Erişim 15.03.2020].

“Success of 'Operation Red Sea' echoes Yemen rescue mission,” China Daily, 14 Mart 2018, <http://www.chinadaily.com.cn/a/201803/14/WS5aa89339a3106e7dcc141963.html>, [Erişim 12.05.2020].

“Sudan'dan Sevakın Adası açıklaması,” AA, 28 Aralık 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sudandan-sevakın-adası-aciklamasi/1016764>, [Erişim 04.07.2020].

Sukhankin, Sergey, “Russia’s New PMC Patriot: The Kremlin’s Bid for a Greater Role in Africa?,” *Eurasia Daily Monitor*, c. 15, S. 115 (The Jamestown Foundation, 2018), 1 Ağustos 2018, <https://jamestown.org/program/russias-new-pmc-patriot-the-kremlins-bid-for-a-greater-role-in-africa/>, [Erişim 24.04.2020].

“Support for the implementation of the Peace Process,” UN Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmil>, [Erişim 06.06.2020].

“Supporting political process and helping stabilize Mali,” UN Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma>, [Erişim 13.05.2020].

Sylla, Ndongo Samba, “Confronting monetary imperialism in Francophone Africa,” *Africasacountry*, 24 Temmuz 2019,

<https://africasacountry.com/2019/07/confronting-monetary-imperialism-in-francophone-africa> [Erişim 22.03.2020].

Telci, İsmail Numan, & Horoz, Tuba Öztürk, “Military Bases in the Foreign Policy of the United Arab Emirates”, Insight Turkey, 1 Nisan 2018, <https://www.insightturkey.com/articles/military-bases-in-the-foreign-policy-of-the-united-arab-emirates>, [Erişim 02.03.2021].

Testa, G., “Defensa cifra en 71 los militares de Ceuta que irán al paro hasta 2021 por cumplir 45 años,” Ceutaldia, 22 Ekim 2018, <http://www.ceutaldia.com/articulo/administracion/defensa-cifra-71-numero-militares-destinados-ceuta-cumpliran-45-anos-2022/20181022092435188431.html>, [Erişim 31.03.2020].

Thakker, Aman & Silverberg, Elliot, “India and Japan Eye the Dragon in the Room,” Foreign Policy, 20 Kasım 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/11/20/china-war-navy-india-japan-eye-dragon-in-the-room/>, [Erişim 04.06.2020].

“The ambitious United Arab Emirates,” The Economist, 6 Nisan 2017, <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2017/04/06/the-ambitious-united-arab-emirates>, [Erişim 12.06.2020].

“The British Army in Africa,” The British Army, <https://www.army.mod.uk/deployments/africa/>, [Erişim 26.03.2020].

“The Kremlin’s Inroads After the Africa Summit”, Institute for the Study of War, 8 Kasım 2019, <http://www.understandingwar.org/backgrounder/kremlins-inroads-after-africa-summit>, [Erişim 02.03.2021].

“The multiple roots of Emiratiness: the cosmopolitan history of Emirati society,” Open Democracy, 15 Şubat 2018, <https://www.opendemocracy.net/en/beyond-trafficking-and-slavery/the-multiple-roots-of-emiratiness/>, [Erişim 12.06.2020].

“The New Partnership for Africa’s Development (NEPAD)”, FAO, <http://www.fao.org/docs/eims/upload/214293/NEPAD.pdf> [Erişim 25.03.2020].

“The Pillars of the Marshall Plan”, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, https://www.bmz.de/en/countries_regions/marshall_plan_with_africa/contents/chapter_03/index.html [Erişim 08.04.2020].

“The Soviet Union in Angola: Soviet and African Perspectives on the Failed Socialist Transformation,” Geohistory, 11 Mayıs 2011, <https://geohistory.today/soviet-union-angola-history/>, [Erişim 12.04.2020].

“The Treaty of London (1915),” The World War I Document Archive, [https://wwi.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_\(1915\)](https://wwi.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_(1915)), 30 Haziran 2009, [Erişim 02.04.2020].

Tossini, J. Vitor, “Ascension Island and Britain’s presence in the South Atlantic,” UK Defence Journal, 27 Temmuz 2018, <https://ukdefencejournal.org.uk/ascension-island-and-britains-presence-in-the-south-atlantic/>, [Erişim 26.03.2020].

Tossini, J. Vitor, “The British Forces in Africa – The Training Unit in Kenya,” UKJD, 30 Mart 2017, <https://ukdefencejournal.org.uk/the-british-forces-in-africa-the-training-unit-in-kenya/>, [Erişim 26.03.2020].

“Total DFID Expenditure and GPEx by Recipient Country (Africa) 2007/08 - 2011/12”, Department for International Development, 1 Haziran 2013, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/207091/Table14.1-Africa.csv/preview, [Erişim 25.03.2020].

Townsend, Mark, “Operation Odyssey Dawn commences to end Gaddafi onslaught on Benghazi”, The Guardian, 19 Mart 2011, <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/19/operation-odyssey-dawn-tomahawks-libya>, [Erişim 21.03.2020].

“Treaty Of Peace With Italy”, Library of Congress, <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000004-0311.pdf>, [Erişim 02.04.2020].

“Troops and Police Contributors,” UN Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>, [Erişim 09.04.2020].

“Turkey says Committee approves military deal with Libya,” Yeni Şafak News, 16 Aralık 2019, <https://www.yenisafak.com/en/news/turkey-says-committee-approves-military-deal-with-libya-3507546>, [Erişim 11.07.2020].

Turse, Nick, “U.S Military Says It Has A “Light Footprint” in Africa, These Documents Show A Vast Network of Bases,” The Intercept, 1 Aralık 2018, <https://theintercept.com/2018/12/01/u-s-military-says-it-has-a-light-footprint-in-africa-these-documents-show-a-vast-network-of-bases/>, [Erişim 18.03.2020].

Turse, Nick, “Exclusive: The US military’s plans to cement its network of African bases”, Mail Guardian, 1 Mayıs 2020, <https://mg.co.za/article/2020-05-01-exclusive-the-us-militarys-plans-to-cement-its-network-of-african-bases/>, [Erişim 01.03.2021].

TÜBAKOV, <http://tubakov.org/about-the-project>, [Erişim 08.07.2020].

“Türkiye Afrika İlişkileri,” Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, [Erişim 03.07.2020].

“Türkiye ile Gine Arasında Savunma Sanayii İşbirliği İmzası”, TC Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı, 2 Mayıs 2019, <https://www.ssb.gov.tr/Website/contentList.aspx?PageID=1906&LangID=1>, [Erişim 08.07.2020].

“Türkiye ile Libya petrolü birlikte arayacak,” Ensonhaber, 29 Haziran 2020, <https://www.ensonhaber.com/ic-haber/turkiye-ile-libya-petrolu-birlikte-arayacak>, [Erişim 05.07.2020].

“Türkiye Maarif Vakfı, Medya Temsilcileriyle Buluştu,” Türkiye Maarif Vakfı, 7 Kasım 2019, <https://turkiyemaarif.org/post/7-turkiye-maarif-vakfi-medya-temsilcileriyle-bulustu-841?lang=tr>, [Erişim 03.07.2020].

“Türkiye’nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları”, TSK <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme>, [Erişim 08.07.2020].

“UAE Security Forum 2019: Reshaping the Future of the Horn of Africa.,” MOFAIC, 12 Aralık 2019, <https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2019/12/12/12-12-2019-uae-security-forum>, [Erişim 21.06.2020].

“UAE Terminates Somalia Training Mission,” Tesfa News, 15 Nisan 2018, <https://www.tesfanews.net/uae-terminates-somalia-military-training-mission/>, [Erişim 23.06.2020].

Udensi, Chigozie N., “India-Africa cooperation in agricultural sector for food security,” Diplomatist, 4 Ocak 2020, <https://diplomatist.com/2020/01/04/india-africa-cooperation-in-agricultural-sector-for-food-security/>, [Erişim 03.06.2020].

“Uganda Says Russia to Help it Develop Nuclear Energy,” The Moscow Times, 19 Eylül 2019, <https://www.themoscowtimes.com/2019/09/19/uganda-says-russia-to-help-it-develop-nuclear-energy-a67338>, [Erişim 17.04.2020].

“UN: UAE sent mercenaries to help Haftar in Libya,” Middle East Monitor, 15 Mayıs 2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20200515-un-uae-sent-mercenaries-to-help-haftar-in-libya/>, [Erişim 24.06.2020].

“UN gives green light on Russia arms to C. Africa,” News 24, 16 Aralık 2017, <https://www.news24.com/Africa/News/un-gives-green-light-on-russia-arms-to-c-africa-20171216>, [Erişim 23.04.2020].

“UN to send more troops to South Sudan,” Aljazeera, 26 Aralık 2013, <https://www.aljazeera.com/news/africa/2013/12/south-sudan-death-toll-thousands-20131224184529888976.html>, [Erişim 21.05.2020].

“UNAMID FACTS AND FIGURES,” UNAMID, <https://unamid.unmissions.org/unamid-facts-and-figures>, [Erişim 12.05.2020].

“United Arab Emirates”, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates/History>, [Erişim 12.06.2020].

“United Nations Missions for the Referendum in Western Sahara,” UN Peacekeeping <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minurso>, [Erişim 24.04.2020].

U.S. Africa Command Public Affairs, “Gen. Thomas D. Waldhauser at HASC Hearing on National Security Challenges and U.S. Military Activities in Africa”, United States Africa Command, 7 Mart 2018, <https://www.africom.mil/transcript/30469/gen-thomas-d-waldhauser-at-hasc-hearing-on-national-security-challenges-and-u-s-military-activities>, [Erişim 18.03.2020].

“U.S. Security Strategy for Sub-Saharan Africa,” U.S. Department of Defense, <https://archive.defense.gov/Speeches/Speech.aspx?SpeechID=943>, [Erişim 15.03.2020].

“Visit of MOS Dr. Shashi Tharoor to the Republic of Mauritius,” High Commission of India, <https://hcimauritius.gov.in/press?id=oeEva>, [Erişim 09.06.2020].

“Visit of Prime Minister to Seychelles, Mauritius and Sri Lanka (March 10-14, 2015),” Minister of External Affairs, 6 Mart 2015, <https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/24883/Visit+of+Prime+Minister+to+Seychelles+Mauritius+and+Sri+Lanka+March+1014+2015>, [Erişim 04.06.2020].

Weir, Fiona, “Rebuilding The British Army's Kenya Training Unit,” Forces, 25 Şubat 2016, <https://www.forces.net/feature/rebuilding-british-armys-kenya-training-unit>, [Erişim 26.03.2020].

“What are France's strategic interests in Africa?,” Quora, 1 Ocak 2019, <https://www.quora.com/What-are-Frances-strategic-interests-in-Africa>, [Erişim 21.03.2020].

“Will Reclaim Bases; U.S. WILL GIVE UP LIBYAN AIR BASE; It Agrees to Evacuation in Principle, as Does Britain—Date to Be Set Later” The New York Times, <https://www.nytimes.com/1964/08/23/archives/will-reclaim-bases-us-will-give-up-libyan-air-base-it-agrees-to.html>, [Erişim 14.03.2020].

Willsher, Kim, “Sarkozy's micro-managed intervention in Ivory Coast could win votes,” The Guardian, 11 Nisan 2011, <https://www.theguardian.com/world/2011/apr/11/sarkozy-ivory-coast-vote-winner>, [Erişim 21.03.2020].

Winter, Chase, “Germany's Bundeswehr mission in Mali,” DW, 30 Temmuz 2017, <https://www.dw.com/en/germanys-bundeswehr-mission-in-mali/a-39894988>, [Erişim 09.04.2020].

Workman, Daniel, “Russia’s Top Trading Partners”, World's Top Exports, 16 Mart 2020, <http://www.worldstopexports.com/russias-top-import-partners/>, [Erişim 17.04.2020].

Yeranian, Edward, “Russia, Egypt Finalizing Military Cooperation Agreement,” Voice of America, 1 Aralık 2017, <https://www.voanews.com/middle-east/russia-egypt-finalizing-military-cooperation-agreement>, [Erişim 22.04.2020].

Yin, He, “China takes the lead in UN peacekeeping,” China Daily, 26 Eylül 2019, <https://www.chinadaily.com.cn/a/201909/26/WS5d8bfa01a310cf3e3556d7f3.html>, [Erişim 12.05.2020].

Yılmaz, Tuğçenur, & Demirci, Zuhale, “Türkiye ile Sudan daha da yakınlaşacak,” AA, 14 Ağustos 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-ile-sudan-daha-da-yakinlasacak/1556303>, [Erişim 04.07.2020].

Zanon, Andrea, “Spanish FDI in Africa: High Returns, New Risks”, Medium, 5 Temmuz 2017, <https://corporateforeignpolicy.com/spanish-fdi-in-africa-high-returns-new-risks-66d41f65b244> [Erişim 30.03.2020].

“РФ и Египет начали обсуждение аренды советской военной базы,” Интерфакс, 10 Ekim 2016, <https://www.interfax.ru/world/531794>, [Erişim 23.04.2020].

((@khalid22900), “تم الذين المرتزقة ومعهم السودانية الأمنية للقوات صحفي مؤتمر دارفور من شباب انهم عليهم قال مرتزق 122 الرجمه اسطبل صفوف في للقتال متوجهون وهم اليوم صباح عليهم القبض من المرتزقة شاهد الغالي السودان ثروه من”, Twitter, <https://twitter.com/khalid22900/status/1277349108144054272>, [Erişim 24.06.2020].

“190 Libya military students head to Turkey for training,” Middle East Monitor, 6 Temmuz 2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20200706-190-libya-military-students-head-to-turkey-for-training/>, [Erişim 12.07.2020].

“1998 US Embassies in Africa Bombings Fast Facts,” CNN, 3 Ağustos 2019, <https://edition.cnn.com/2013/10/06/world/africa/africa-embassy-bombings-fast-facts/index.html>, [Erişim 15.03.2020].

EK 1: AFRIKA SİYASİ HARİTASI

Kaynak: American Geographical Society, 1964; R. Saygılı, cogrfyayarita.com, 2015.